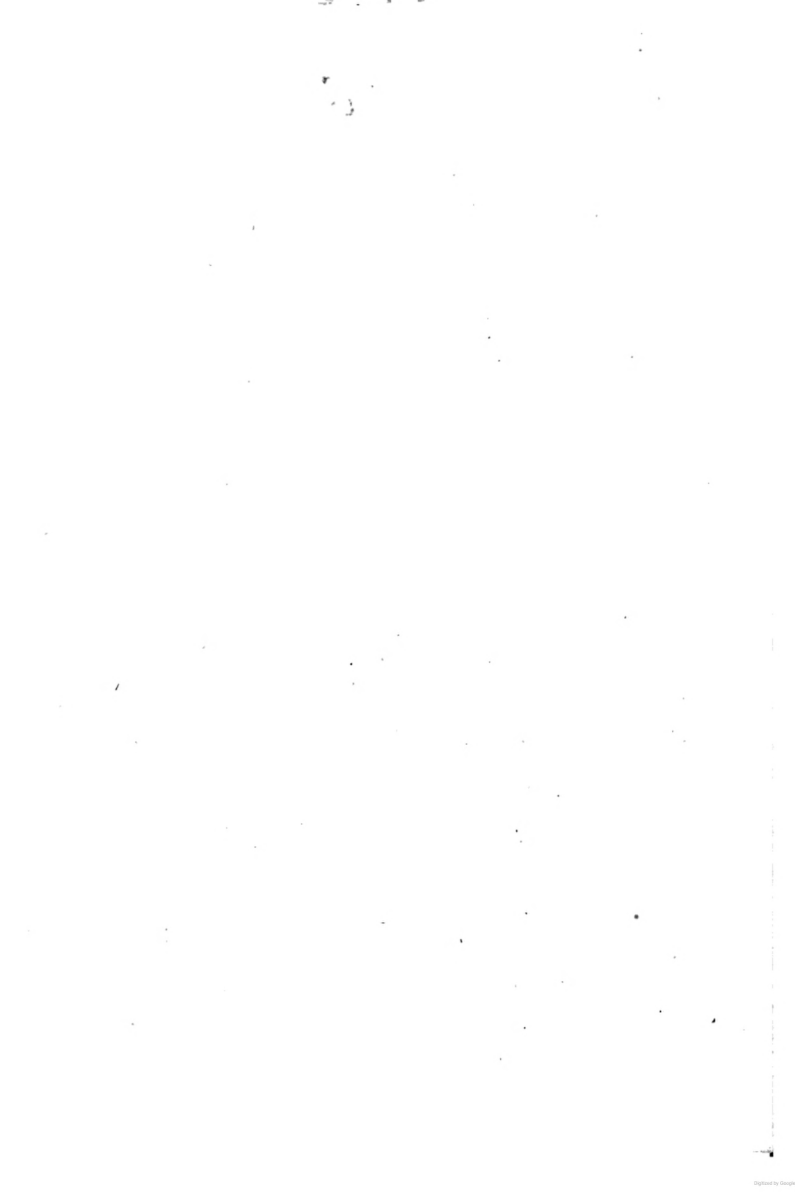

36.

JOANNIS ANTONII
V U L P I I

L I B E R

DE SATYRÆ LATINÆ

natura & ratione, ejusque Scriptoribus qui supersunt,
HORATIO, PERSIO, JUVENALE:

*Ubi eorum virtutes & vitia æqua lance perpenduntur;
tempora Juvenalis, contra veterum & recentiorum
errores, accurate notantur & stabiliuntur.*

I T E M

Ejusdem V U L P I I Paraphrasis perpetua,
& Commentarius uberrimus

IN X. SATYRAM JUVENALIS.

PATAVII. MDCCXLIV.

EXCUDEBAT JOSEPHUS COMINUS.

SUPERIORUM PERMISSU.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
DIVISION OF THE PHYSICAL SCIENCES

WALTER R. BOYD
PHYSICS DEPARTMENT
5734 S. UNIVERSITY AVENUE
CHICAGO, ILLINOIS 60637

RESEARCH ASSISTANT
PHYSICS DEPARTMENT
5734 S. UNIVERSITY AVENUE
CHICAGO, ILLINOIS 60637

VIRO ILLUSTRISSIMO
ATQUE EXCELLENTISSIMO
M A R C O
FOSCARENO,
E Q U I T I,
D. MARCI PROCURATORI,
TRIUMVIRO ACADEMIÆ PATAVINÆ CURANDÆ,

Joannes Antonius Vulpus.

UR Libellum hunc
meum, illustri tuo
nomine ornatum
ac munitum in
lucem prodire optaverim, duæ causæ
fuerunt, MARCE FOSCARENE, Vir

* 2 Am-

E P I S T O L A .

Amplissime; altera, quod te permagno æstimarem, altera, quod tibi deberem plurimum. Tua sunt quidem ejusmodi omnia, ut suspici & laudari mereantur: Nobilitas Gentis vetustissima, lautum Patrimonium, Décora nobilitatem ac divitias consequi solita; tres Legationes clarissimæ, nempe ad Romanum Pontificem, ad Cæsarem, ad Regem Sardinia, quas magnifice, sapienter, feliciter sustinuisti; Præmia splendidissima, quibus te Veneta Respublica optime de ipsa meritum auxit & cumulavit. Hæc tamen quæ sola miratur populus, nunc sepono ac prætermitto, aliis opportune commemoranda & celebranda relinquens. Mihi ratio potissimum illorum habenda est quæ a paucis in te animadverti & cognosci possunt; cum studiis vero nostris proxime conjuncta sunt. Eloquentia scilicet, qua præstas, Bonæ

E P I S T O L A .

næ Litteræ, quas colis, pectus Philo-
sophiæ præceptis imbutum, Historia
Civilis, quæ Decemvirum Capitalium
decreto tibi scribenda commissa est,
Litteraria item Patriæ tuæ, quam di-
ligentissime paratam, & luculente per-
scriptam habes, opus a nemine ad-
huc tentatum, varium, doctum, labo-
riosum; Scripta doctorum virorum o-
mnis ævi, quæ undique collecta, in Bi-
bliotheca elegantissima & multorum
nummorum, honeste atque opipare do-
mi tuæ excepisti; excellens denique
Ingenium tuum, ac Mores probatissimi,
me impulerunt, ut has qualescumque
paginas tibi offerrem, callido & pru-
denti harum rerum æstimatori; quæ
laus hoc tempore quo rarior, eo præ-
stantior, & gloriosa magis haberi de-
bet. Quum igitur omnes qui in Gymna-
sio Patavino, cujus tu procurationem
haud ita pridem suscepisti, disciplinas

E P I S T O L A.

docent, de tuis virtutibus præclare fentiant; tum ego in primis, ad hanc politioſiorem Humanitatem profitendam, te favente ac conciliante, olim vocatus, quanti te facerem, & quam accepti beneficii memor eſſem, certo aliquo teſtimonio ſignificare ac declarare volui, quod obſervantiæ & grati animi erga te mei perpetuum monumentum eſſet. Neque ſane Commentarius hic noſter de Satyra & Satyricis Poetis (ut, Vir ſapientiſſime, intelligis) ab Historici perſona & munere longe abhorret: habent enim Historia & Satyra plura communia; quod e ſuperiore loco propediem ſum oſtenſurus. Porro quum Satyram dico, Horatianam dico; urbanam, lenem, vitæ hominum corrigendæ accommodatam; non iſtam agreſtem, aſperam, feram, immanem, qua vitia potius irritantur quam tolluntur: hæc

E P I S T O L A.

hæc nimirum Satyra non improbitati solum, sed etiam virtuti atque innocentia infesta & suspecta est; quærit enim semper quod reprehendat, & nisi invenerit, comminiscitur. Si quis autem rerum humanarum contexere Historiam velit, neque tamen de malis & stultis verbum ullum facere, inanem profecto cogitationem suscipiet, atque operam omnino ludet: vitia enim erunt donec homines: *πλείους* autem *κακοί*, ut est in Græcorum *παραομιίη*. Necessè est, Historicum res ejusmodi idemtidem narrare quas Democritus Abderites ridebat suo tempore, Heraclitus Ephesius contra deplorabat: necessè est, illum ita describere homines ut accepit; nævis infignes, & morbis animorum semper affectos. Ne igitur Historia, brevis nimium & jejuna sit; ne, mutatâ naturâ suâ, in laudationem evadat; ne
fi-

E P I S T O L A .

fidem omnem & auctoritatem amittat, bona & mala facinora simul comprehendere debet: virtutes tamen clarissima luce collustrare, vitia surripere quodammodo & obscurare dicendo. Haud mediocris igitur similitudo, immo necessitudo, Historiæ cum Satyra intercedit. Hæc tu me omnia præceptis & exemplo tuo satis docere potes: iccirco autem commemoravi, ut nonnullorum censuram effugerem, qui me ineptiarum crimine facile accusare potuissent, tamquam si nugacem Libellum & dissentaneum, ad Virum nobilissimum, eundemque gravissimum mittere ausus fuerim. Te interea, flos Venetæ nobilitatis, oro atque obsecro, ut quum semel in fidem & clientelam tuam humaniter me receperis, adversus conatus malevolorum fortiter tueri pergas: qui enim honesto labore plerisque antecel-

limus,

E P I S T O L A .

limus, telis patemus eorum qui fe-
quuntur, neque assequi tamen pos-
sunt. Deus Optimus Maximus te in-
columem atque fortunatum, Reipubli-
cæ ac Litterarum bono, servet quam
diutissime.

A U.

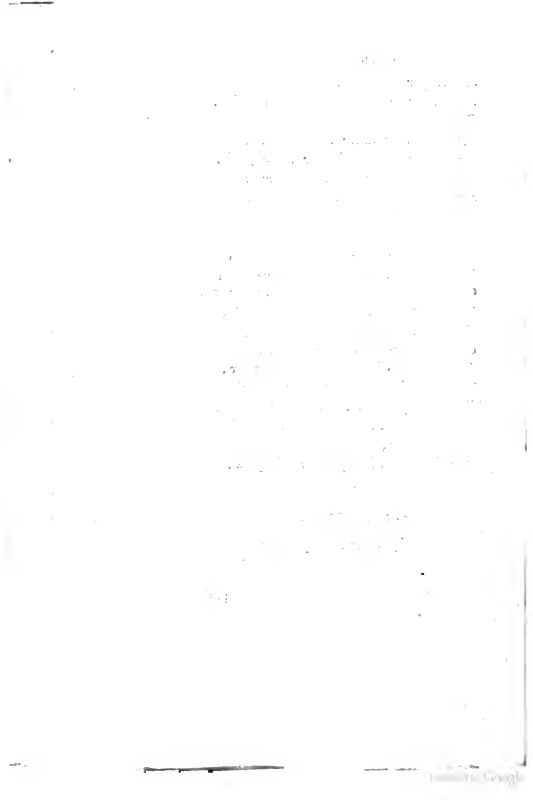
A U C T O R
A D L I B R U M S U U M .

LIBELLE noster, sive inepte, seu frugi,
Prodi libenter, ac pudore dimisso.
Quid lumen horres? quid manus reformidas?
Audacium nunc tempus est libellorum.
Scribit Minervâ, cerne, vulgus invitâ,
Nec pensitando conterit bonas horas,
Nec eligendo: sed diu laboratas
Chartas avorum spernit, ac moram limæ.
Hæc summa voti, si quis inter auctores
Recenseatur, si modo ambulet notus,
Et perfricata fronte dixerit, Scripsi.
At negliguntur, atque pulvere oppleti,
Mucore turpes, non inutiles blattis,
Nullo excitante dormiunt dies, noctes:
Vel in tabernis, angulisque prostantes,
Tegunt cucullo capparim, piper, scombros.
Fatemur ultro: sed parit voluptatem,
Quum stulta laudat scripta lector indoctus,
Operculum patellâ (ut autumant) dignum;
Recteque balbi verba percipit balbus.
Hæc tu, Libelle, cernis, ac times lucem?
Crevere pennæ: quid foves piger nidum?
Vaga-

AUCTOR AD LIBRUM SUUM.

*Vagare per patentes aeris campos,
Tuo arbitrato compita & forum lustra.
Cætus favebit si frequens amicorum,
Qui olim tuos tulere contubernales,
Ne sume magnos spiritus: amor fallit.
Verum vaganti cætus alter occurret
Severiorum amara turba censorum,
Loliginis quos ater inficit succus;
Hos alloqui memento sic meis verbis:
Herus quiescit noster, & fugit lites,
Satis beatus si malus quidem scriptor,
Contra bonus vir audiat: quæ avis rara:
Sed masculâ fert turgidum jecur bile,
Et novit, unde sit petenda lorica,
Ut hostium tela arceat venenata:
Non est inermis, & potest remordere.
Tenet jocosæ carmen & sales Flacci;
Et Persii præcepta, vimque Aquinatis.
Malum proinde, me, cavete, perlecto.
Heri, Libelle, sic agas tui causam,
Nec jussa venti differant: abi felix.*

JOANNIS ANTONII VULPII

L I B E R

DE SATYRÆ LATINÆ

natura & ratione, ejusque scriptoribus qui supersunt,
HORATIO, PERSIO, JUVENALE.

C A P U T P R I M U M .

Duæ sententiæ de Satyræ nomine. Satyra Latinorum, Satyrico poemati & Sillis Græcorum quodammodo affinis. Quid significet Satura. Vetustioris Satyræ, & novæ seu Lucilianæ differentia. Prior illa fuit ὑπαγραμμάτι. Livius Andronicus quid in eam contulerit. De fabulis Atellanis, exodio, exodiariis. Lucilius novam Satyram vel condidit, vel certe propagavit. Definitio Satyræ Lucilianæ a Daniele Heinsio proposita. Ea τυρωδὸς primum explicatur.

UNDE Satyra nomen traxerit, summa
eruditorum hominum disensione cer-
A tatur.

tatur. Duæ tamen sententiæ potiores videntur: de quibus Diomedes Grammaticus, atque alii. Una est, eam a Satyris, diis agrestibus & petulantibus, vocatam fuisse: quodammodo enim similis est Satyricæ Græcorum poësi, de qua suo loco dicemus. Quamvis enim Satyra Romanorum, δράμα non fuerit, nihilominus δράματι Satyrico aliqua ex parte respondet: salibus enim jocisque mordacibus abundat, quæ Græci appellant σκώμματα: sicuti etiam Satyricum illud δράμα olim abundabat, cujus vestigia non obscura deprehendimus adhuc in Cyclope Euripidis: & idemtidem personas alias, præter personam poetæ, loquentes inducit, vel inter se, vel cum poeta ipso. Exempla hujus rei peti possunt ex Horatio, Persio, Juvenale. Qua personarum introductione, formam Dramatis μέγελ πινός trahere videtur. Est etiam Latinorum Satyra similis admodum Sillis Græcorum, quo scribendi genere acri & maledico excelluit antiquis temporibus Timon Phliasius. Ἀπὸ τῆ Σατύρων derivatum est verbum σατυρίζειν: ἀπὸ τῆ σίλων vero, σιλαιίνειν; ut docet Eustathius ad librum 8. Homericæ Iliados. Utrumque horum verborum significat διασού-

ρεν ἔ γελοιάζειν, nimirum *satyricè illudere ac deridere*. Neque alia sane ratione, a veterè Comœdia, quæ improbos homines acerbissime lacerabat, dicebantur κωμῳδαῖν qui alios perfringerent atque morderent. Plutarchus autem in Vita Catonis majoris narrat, Socratem fuisse σατυρικὸν ἔ ὑβριστὴν, *satyricum & derisorem*. Porro, si hanc ἑτυμολογίαν probemus, dicemus, Satyram esse a Σάτυρος, mutato genere, scilicet eo pacto quo Græci dicunt ὁ χάρτης, Latini *charta*. Neque illud prætermittendum est, Satyricum δράμα etiam *Satyros* vocatum fuisse, a personis quæ in illo colloquebantur.

Alteram vocabulo Satyræ originem præbere videtur nomen vetus Latinum *Satura*, quo significabant rerum variarum commixtionem, & quasi farraginem. Nam & hujusmodi carmen varia complectitur argumenta, omnesque fere hominum actiones considerat, carpit, sugillat. Cum farragine certe comparare non dubitavit Juvenalis Satyra 1. v. 85.

*Quicquid agunt homines, votum, timor,
ira, voluptas,*

Gaudia, discursus, nostri farrago libelli.

Non semper autem vituperant Satyrici poe-

tz: interdum etiam laudant. quo fit ut virtutes quoque hominum haud raro commemorent, non vitia tantum insectentur. Hæc *ἰτυμολογία* quum Satyræ novæ, nempe Lucilianæ, convenire potest, tum maxime convenit Satyræ mediæ, de qua postea; nimirum Ennii ac Terentii Varronis Satyræ: cujus erat non modo argumentum varium & multiplex, verum etiam oratio ipsa. Nam ea utebantur Ennius & Varro, quemadmodum Petronius quoque Arbiter, modo soluta, modo ligata: neque metro uno contenti erant, sed plura versuum genera adhibebant: quod olim fecerat Chæremon in Hippocentauro, ut notum ex Aristotele *πρὸς ποιητικῆς*. *Satura* porro videtur dicta fuisse a *saturitate*, sive abundantia. Hæc etiam significatio a Græcis non obscure derivatur. Nam *σατήροισι* sunt *σκάρα βοφύων παρὰ Λάκωνσιν*, Hesychio teste in *Lexico: vasa racemorum secundum Lacedæmonios*. Neque tamen soli racemi vasibus his seu lancibus continebantur, sed etiam omnis generis poma: unde illas vocabant *παγκάρπισ*.

Hæc altera opinio de hujus vocabuli origine Donato Grammatico non placet; qui a Satyris diis petulantibus omnino appellatam

tam contendit. Gerardus tamen Joannes Vossius, vir apprime doctus, contra Donati sententiam, hanc alteram *ἔτυμολογίαν* censet probabiliorem. Animadvertit enim, Satyræ usum obtinuisse apud Romanos jam ante tempora Livii Andronici, poetæ vetustissimi: tamen ea valde rudis, ac tantum inchoata tunc effat. Incomto autem illo sæculo non videtur instituta ad exemplum Satyrorum Græcorum. Neque in eo poemate Satyri interloquebantur: sed in id congerebantur joci, opprobria, sannæ, ridicularia, quisquilæ omnis generis. Adde, quod nondum e Græcia litteræ atque artes advenerant ad excolendam (an ad corruppendam?) urbem Romam: quod accidit demum eversa Corintho. Quum igitur neutri harum opinionum desit quo sustineri possit, hanc litem, non maximi sane momenti, sub judice relinquendam existimo.

Plurimum discrepat Satyra illa vetus atque incondita, qua Romani utebantur ante Livium Andronicum, a nova sive Luciliana. Naturam illius plane cognoscere non possumus nisi prius exponamus quomodo nata & primum usurpata fuerit. T. Livius Patavinus Histor. libro 7. narrat, an-

no U. C. CCCLXXXIX. institutos fuisse ludos scenicos ad petendam pacem deorum, quum pestilentia Romæ laboraretur. In his ludis convicia quædam alterna jactabantur ex tempore, sine ulla prorsus meditatione. Aberat quoque carmen, aberat σύσημα, aberat ὑπόκεισις, nempe artificium actionis. effutiebant quicquid in buccam. Postea versus impolitos, Fescenninorum similes, fundere cœperunt, dicaces, maledicos. Acciti deinde ex Hetruria ludiones, qui, quod *bister* Hetrusca lingua ludionem significaret, histriones etiam dicti. Hi paullatim decoram & aptam pronuntiationem, gestuumque imitationem addiderunt, modis inventis, & descripto ad tibicinem cantu. Ita Satyra exorta est: quæ nihilominus usque ad tempora Livii Andronici poema rude fuit atque extemporale. Certum igitur est, Romanam Satyram primo scenicam fuisse ac δραματικῶν. Quamobrem Horatius Epistola 1. libri 2.

Fescemina per hunc inventa licentia morem

Versibus alternis opprobria rustica fudit.

Ex his cognosci potest, veteres illos rudibus ejusmodi poematis ad Græcorum σατυρικῶν δράμα quodammodo accessisse: nam in scena convicia jactabant, sicut & Græci.

Sed

Sed erat insignis differentia : quia Romanorum Satyra Satyros deos non admittebat .

Livius Andronicus demum primus fuit qui ab hisce ludicris atque ineptiis ad fabularum argumenta spectantium animos transtulerit . Cujus rei testes locupletes producere possumus Livium Patavinum libro 7. & Valerium Maximum libro 2. Memorabilem capite 4. Fabulæ argumentum nihil aliud est quam plurium eventuum series apto quodam ordine contexta , & ad unum finem tendens : qui ordo efficit ut fabula sit una , ad spectatores docendos magis ac detinendos . Eo potissimum tempore actores a poeta distingui cœperunt . Antea enim , qui versuum auctores erant , eos in scena etiam recitabant : quæ cura translata est ad histriones . Porro quum ludus in artem paullatim vertisset , juvenus Romana histrionibus quidem fabularum actum reliquit ; sed ipsa inter se , ab antiqua consuetudine non discedens , ridicula intexta versibus jactitare cœpit : quæ postea dicta sunt *exodia* . Inferebantur vero in fabulas , præsertim Atellanas . Hoc genus ludorum ab Oscis acceptum juvenus Romana sibi proprium fecit , neque ab histrionibus pollui passa est . Atella oppidum

Oscorum fuit, unde nomen fabulæ Atellanæ. Inter ludendum porro, primâ, mediâ, & extremâ fabula, solebant scurræ urbani prodire in scenam cum cithara, aut psalterio, ubi ridicularia fundebant: illa vero dicta risum excitantia, si ante fabulam proferrentur, dicebantur εἰσόδια, si mediâ fabulâ, ἐμβολα, si ad finem fabulæ, ἐξόδια. Tradit Diomedes Grammaticus lib. 3. Latinam Atellanam a Græca Satyrice differre, quod in Satyrice fere Satyrorum personæ inducerentur, aut si quæ essent ridiculæ Satyrorum similes; Autolycus puta, aut Burris: in Atellana Oscæ quædam personæ; ut Maccus. Exodium Atellanum continebat jocos non serviles, at ingenuis dignos, & Italica quadam gravitate temperatos, a quibus turpitudine & obscœnitas abesse debebat. Propterea (id quod Livius animadvertit) *mansit institutum, ut actores Atellanarum nec tribu moverentur, & stipendia, tamquam expertes artis ludicræ, facerent.* Nam alioqui (ut notum ex titulo 2. libri 3. Pandectarum Juris Civilis) histriones sive actores fabularum inhonestæ personæ habebantur, & infamia notabantur: carebant jure suffragii, neque poterant militare. Credibile

le tamen est, processu temporis Atellanas etiam corruptas fuisse, ac nequitias omnes, absque ullo delectu, exprimere cœpisse. Nam exodiarii certe male audiebant. Idcirco Gerardus Vossius putat, hujusmodi homines a Julio Firmico perstringi lib. 6. Matheseos hisce verbis: *Cum effeminati corporis mollitie cinædos efficient, & qui veterum fabularum exitus in scenis sæpe saltantes imitentur.* Qui sunt, rogo, *veterum fabularum exitus*, nisi *ἔξοδος*? Scribendis Atellanis valde inclaruerunt Q. Novius, L. Pomponius Bononiensis, & Mummius: ex quorum fabulis fragmenta nonnulla adhuc leguntur.

Vetere Satyra exolescente, nova paullatim successit. Nimirum hoc nomine appellari cœpit maledicum poema, veteris Comœdiæ non dissimile, vitia & vitiosos per ora hominum traducens atque irridens. verum extra scenam. Hunc morem primus Lucilius induxit; quod Horatius & Quintilianus testantur: vel si novæ Satyræ is inventor non fuit, certe illa scribenda gloriam primus omnium adeptus est. Fecit autem unius carminis plures libros, quos omnes conjunctos Donatus in Prolegomenis

Te-

Terentii, *poesin* appellat. Ab hoc nova Satyra, Luciliana etiam jure ac merito vocari potest. Hujus novæ Satyræ definitionem, seu descriptionem potius (in his enim rebus accurata definitio vix locum habet) valde probabilem attulit Daniel Heinfius, vir in litteratura summus, libro 1. de Satyra Horatiana: *Satyra est poesis, absque eventuum serie, ad purgandos hominum animos comparata, in qua vitia humana, ignorantia, errores, tum quæ ex his causis oriri solent, in singulis hominibus, partim dramatico, partim simplici, partim mixto ex utroque genere dicendi, occulte ut plurimum ac figurate perstringuntur; sermone constans humili ac familiari, nonnumquam acri & dicali, nonnumquam urbano & jocosio: quibus rebus odium, indignatio, vel risus excitatur.* Hanc Satyræ definitionem ab Heinfio propositam explicabimus primum *τυράδης* & pinguiore Minerva, deinde *ἀνεπίσηπος* & distinctius.

Est itaque Satyra nova seu Luciliana *poesis* quædam, *sine eventuum serie*. Hac differentia potissimum, a legitimo dramate & numeris omnibus absoluto Satyra separatur. Nam & Satyri Græcorum, & Comœdia,

mædia, & maxime Tragœdia eventus continent plures, qui sunt membra & partes actionis unius, circa quam fabula versatur. In Romana Satyra nulla est actio, & quod sequitur, nulla fortunæ commutatio, seu περιπέτεια: quæ tamen Comœdiæ atque Tragœdiæ anima, ut ita dixerim, est. Satyra enim primo ac per se spectat mores; quos dramatici poetæ post fabulam sive actionem considerandos suscipiunt.

Dicimus porro, Satyram *ad purgandos hominum animos comparatam esse*. Est enim ad τὴν καθαρτικὴν ἔιλεγκτικὴν philosophiam tota referenda. Mores enimvero perfici non possunt nisi antecesserit emendatio vitiorum. Sequitur in definitione: *In qua vitia humana, ignorantia, errores, tum quæ ex his causis oriri solent, perstringuntur*. Hæc verba *adæquatam*, ut vulgus philosophorum loqui amat, Romanæ Satyræ *subjectum* continent. Primo Satyra *perstringit vitia*, non quælibet, sed *humana*, quæ nimirum opponuntur virtutibus humanis: nam si quæ sint vitia ferina & immania, ea Satyræ propositum & argumentum excedunt. *Ignorantia* etiam hominum, Satyræ scriptores exercet: nam & ipsa vitium est mentis humanæ,

manæ, & multorum ridiculorum fons & origo; quemadmodum & innumeri errores, falsæque persuasiones. Porro scetus uberrimi vitiorum, errorum, atque ignorantie sunt pœnæ, infortunia, absurda. Dicimus, in singulis hominibus: nam Satyra non est poema *φιλoxαδοσος*, quod videlicet universe vitia persequatur: id enim si fiat a Satyrico, umbram & scholam redolet, seu declamandi consuetudinem: cujus rei exempla multa in Satyris Juvenalis. Utitur autem Satyra *dramatico* interdum *genere dicendi*, nonnumquam *simplici*, aliquando *ex utroque mixto*. *Dramaticum* dicendi genus ab Horatio plerumque adhibitum fuit, præsertim in Satyris libri secundi: simplex, in plerisque Juvenalis apparet: mixtum ex *dramatico* & *simplici*, in tertia Juvenalis, & in quinta libri primi Horatii, ubi iter quoddam suum describit. *Occulte ut plurimum* ludit Satyra; hoc est cum dissimulatione, *εἰρηναίως*, ac *figurate*. Plures autem formæ sunt obliquæ ac figuratæ orationis. Constat Satyra *sermone humili ac familiari*: cujusmodi est Horatianus. quare autem hunc sermonem adhibere debeant Satyrici, suo loco docebimus. *Acer* idemtidem hic sermo est;

est: quo tamenetsi Horatius raro admodum utitur, nihilominus ipse de se fateri non dubitat:

Sunt quibus in Satyra videar nimis acer ---
 Addimus, *dicaci*. Nempe Satyrici poetæ quando leniter & placide loqui videntur, inexpectata dicacitate pungere ac lædere solent. *Urbanum* autem Satyræ *sermonem* esse oportet: in quo præcipue posita est *ἰριδιξιότης* illa sive dexteritas, quæ vel præcipuum munus est Satyricorum, & qua Horatius mirifice excellit: intelligit enim optime, quæ, qualia, & quomodo dicat quum jocatur. id autem intelligere, pertinet ad urbanum. Porro Satyra *excitat odium*, in vitia nimirum & improbos homines: *indignationem* etiam seu *ῥίμωσις*, quum bene aut male esse indignis videmus: *risum* denique, ut remedium paretur adversus tristiores affectus odium atque indignationem, & animi lectorum auditorumque a severitate ad hilaritatem traducantur. Singula quæ hac definitione Satyræ continentur, enucleatius jam exponemus.

CAPUT II.

Satyra nova Latinorum, est poema sine eventibus. Ad quam philosophiæ partem pertineat. Morum purgationis tres fuerunt species apud antiquos, Pythagoræa, Socratica, Stoica. Romanorum disciplina, inculta & robusta. Socrates in vitiis corrigendis lenis atque urbanus. Rationis καθαρῶν exempla varia. De materia Satyræ.

EST igitur nova Satyra Latinorum, poetis quædam sine eventuum serie ac nexu, qui eventus certam aliquam & unam actionem constituent. Hæc est nimirum præcipua differentia quæ Satyros Drama Græcorum, Comœdiam item ac Tragicœdram distinguit a Satyra de qua loquimur. Illa enim poemata plures eventus complectuntur, arte atque ordine connexos, unde absolvitur fabula. Quamobrem ut in illis fabula pars prima est ac necessaria, ita in Satyra, nulla est. Porro Satyri, sive Satyricum Drama, quod Græci usurpabant, actionem quidem continebat, non tamen eandem quæ in Comœdia actionis mutationem,

tionem. Multo minus in Satyra nostra Tragicam περιπέτεια, sive fortunæ inconstantiam & volubilitatem, animadvertere licet: sine qua, Tragœdia placere vix potest: hæc autem ex eventibus oritur, quomodo ex moribus laus & vituperatio. in quibus Romana Satyra primo ac per se versatur. Enimvero Damasippus & Catius apud Horatium libro 2. Sermonum, in scenam quasi inducuntur, & agere videntur; sic tamen ut neutri quicquam eveniat: contra quam fit in Aristophanis Comœdia cui *Nebula* nomen; ubi, præter alia non pauca, Socratis domus incendio corripitur. Idem fere nihilominus propositum fuit Horatio in duabus Satyris memoratis, quod Aristophani in ea Comœdia: ut enim hic Socratem irridendum sumit, eodem pacto ille Damasippum Stoicum, & Catium Epicureum.

Diximus vero, Satyræ σκοπόν esse *animi purgationem*. Quo significavimus, hoc poematis genus ad καθαρχιῶ τε ἔ εὐλαχαιῶ φιλοσοφίαν omnino referendum esse; videlicet ad eam quæ purgat, & ad eam quæ castigat. Mores enim perfici atque expoliri non possunt nisi antecedat vitiorum emendatio. Propterea sapienter Boethius libro 3. de
Con-

Consolatione Philosophiæ Metro 1.

*Qui serere ingenuum volet agrum,
Liberat arva prius fruticibus,
Falce rubos filicemque resecat,
Ut nova fruge gravis Ceres eat.*

Hujus autem purgationis morum, sive expiationis, tres numerant species antiqui, Pythagoræam, Socraticam, & Stoicam. Pythagoræa, mitior ac lenior, nonnihil indulgere vitiis videbatur: non enim vitia statim tollebat, sed paullatim infirmabat. Hujus purgationis exemplum insigne habemus Ofellum rusticum, apud Horatium Satyra 2. libri 2. qui voluptati non bellum quidem indicit, vel usum ejus omnino prohibet, sed potius eam defæcat, moderatur, & moderando efficit jucundiozem: *voluptates* enim, quod & Juvenalis pronuntiavit, *commendat rarior usus*. Hac suavi purgatione in corporibus etiam curandis nonnumquam utebantur veteres medici, idque dicebant *σικρῶ ἑλαττον*, *paullo minus*. Erraverunt iccirco qui Sermones Horatii quum interpretarentur, tradiderunt, Ofellum istum Stoicæ disciplinæ addictum fuisse. Nam ipse (ut animadvertit Daniel Heinsius) omnem philosophorum sectam ejurat, liberque a distatis

Etatis magistrorum, solam rationem ac rerum experientiam consulere videtur. Quamobrem ab Horatio appellatur

Rusticus, abnormis sapiens, crassaque Minerva.

Abnormis, in hoc versu significat ἀνάγωγος, αἰδιδάκμων, seu potius αὐτοαἰδιδάκμων, cui præceptor nullus fuit, & qui sibi soli sapientiam debet. Miram propterea simplicitatem atque ingenuam Ofello tribuit Horatius, candorem eximium; qualem deprehendere solemus in istis patribus familiarum, sui negotii bene gerentibus, illitteratis quidem, sed longo rerum usu probe subactis, qui nihil de schola trahunt, vel de ineptiis philosophorum. Etiam patrem suum, libertini generis hominem, inducit poeta Sat. 4. libri 1. v. 115. philosophiæ præcepta se ignorare fatentem, in moribus tantum & institutis majorum servandis retinendisque haud mediocriter exercitatum. Ita enim, ad filium:

-- -- *Sapiens, vitatu quidque petitu
Sit melius, causas reddet tibi: mihi satis
est, si*

*Traditum ab antiquis morem servare, tuam
que,*

B

Dum

*Dum custodis eges, vitam famamque tueri
Incolumem possum -- -- --*

Sapientia hæc simplex & popularis, tamquam media, & ab omni affectatione aliena, Damasippi & Catii præceptis opponitur a poeta Venusino. Judicium etiam tanti scriptoris in eo elucet maxime, quod quum Græculorum sectas putidas & inanis gloriolæ plenas commemoraturus postea esset, hominis Romani primo incultam & robustam disciplinam, gerris omnibus tantisper sepositis, describere voluerit: quæ sine ulla morum institutione aut accuratis præceptionibus, in actione sola consisteret, quemadmodum olim & Lacedæmoniorum. Nam Romani magnifice admodum, ne dicam arroganter, de civium suorum virtute senserunt, exteris omnibus fere contemptis. Quintilianii testimonium afferre placet ex libro 12. Instit. Orat. capite 2. *Quantum, inquit, Græci præceptis valent, tantum Romani (quod est majus) exemplis.* Etiam Floridus quidam, vetus poeta, in Catalectis, Romanorum virtutem καὶ ὑπερβολῶι ita extulit:

*Sperne mores transmarinos. mille habent of-
fucias.*

Cive

*Cive Romano per orbem nemo vivit re-
ctius.*

*Quippe malim unum Catonem , quam tre-
centos Socratas .*

Ceterum , ad lenem illam & mitem animi
purgationem de qua sermo nobis institutus
est , ea certe spectant :

*Alter , ubi , dicto citius , curata sopori
Membra dedit , vegetus prescripta ad mu-
nia surgit .*

*Hic tamen ad melius poterit transcurrere
quondam ;*

*Sive diem festum veniens adduxerit annus ,
Seu recreare volet tenuatum corpus : ubique
Accedent anni , & tractari mollius etas
Imbecilla volet -- -- -- --*

Sic autem de se ipso bonus iste Ofellus :

*Ac mihi seu longum post tempus venerat
hospes ,*

*Sive operum vacuo gratus conviva per im-
brem*

*Vicinus ; bene erat , non piscibus urbe pe-
titis ,*

*Sed pullo atque hædo . tum pensilis uva se-
cundas*

*Et nux ornabat mensas cum duplici ficu .
Post hoc ludus erat cupa potare magistra .*

*At venerata Ceres ut culmo surgeret alto,
Explicuit vino contractæ seria frontis.*

In quibus verbis ea suavitas, is Latinæ dictionis nitor, eæ Veneres insunt, ut qui non sentiat neque animadvertat, nihil profecto sentiat, atque ad hæc studia nostra ineptissimus haberi debeat. Ofellus hoc sermone rigorem nimium & ἀδιαφεύξιαν Stoicorum prorsus aspernatur, qui homini humanitatem quodammodo eripere conabantur. Sapientem, contra, & frugi patrem familias præ se fert, qui nec voluptate interdiceret, ut Stoici; neque nimiam concederet, ut eo tempore Epicurei: præterea factum illum refugeret quem tantopere in plebisque falsi nominis philosophis urbani & elegantes homines riserunt semper, cordati & graves reprehenderunt. Sane Plato ipse hujusmodi sophistas libro de Republica sexto vocat δυσκαινώτης, δυσζυμβόλος, & ἀγροίκος, hoc est ad societatem & convictum hominum ineptos, duros insuper & agrestes. His autem opponit urbanos & horarum omnium philosophos, quos comiter ἐμμέτρως appellat & δ'χάειπτος. Hi scilicet noverunt modum, & Gratiis litaverunt. Talem fuisse Ofellum, ipsa res docet. Quapropter Horatius Ofel-

Ofelli verbis loquitur eodem pacto quo Socratis verbis divinus Plato. Primo igitur loco ponitur a poeta.

Sequuntur duæ sectæ philosophorum, quarum una hispida & frigosa, nimio rigore, alia mollis ac dissoluta, remissione nimia modum excedebat. De quarum altera, nempe de Stoicorum, in Satyris illis agit Horatius in quibus Damasippi & Davi personas loquentes introducit: de altera vero, Epicureorum, in Satyra 4. libri 2. ubi Catium oblique irridet.

Sed, ut ad propositum redeamus, purgationis sive expiationis modus alter ille est quem tribuunt Socrati; vocare autem possumus cum Heinsio ἐφ' ὁμοίων ἐφ' ὁμοίων, *similibus ad similia*. Hujusmodi purgatio lenitatis plurimum atque urbanitatis in se continebat. Vitiis enim tollendis, quod vitio affine ac simillimum est, interdum commendabat. Socrates, verbi causa, ut noxium amorem ac turpem ex animis adolescentium evelleret, se quoque amatorem profitebatur. Hoc vero minus animadverterunt docti quidam viri: propterea infandum crimen παιδεραστίας homini optimo imposuerunt. In Convivio Xenophontis parens

ille philosophiæ lenonem se ipse appellat. Eodem pacto, si quem voluptati nimium deditum vidisset, continuo veram voluptatem indicabat: si quem ad rem plus æquo attentum, veras solidasque divitias miris laudibus efferebat; ut ex Platonis Dialogis manifestum. Suavissima profecto corrigendi ratio hæc est; quæ scilicet invitos non trahit, sed volentes atque illectos ducit: non extirpat vitia cum vitiosorum dolore, sed eluit cum quadam jucunditate.

Tertiam purgandi viam secuti sunt Stoici, e regione Socraticæ oppositam. Hi enim ut maxima vitia ex animis hominum eradicent, ne minima quidem inesse patiuntur. Disputant enim atque concludunt, peccata omnia paria esse: adulterium puta vel homicidium a contumelia vel mendacio (qua peccata sunt) nihil differre. Immo, ut peccandi materiam omnem & fomitem auferant, affectiones quoque ipsas malas esse docent, ac propterea longe abjiciendas: inducunt porro celebrem illam *ἀπάθεια*, quam recto rationis usui, animique tranquillitati necessariam omnino esse contendunt. Verum sapientiores & humaniores philosophi, quomodo fit utendum affectibus

bus, & qua potissimum ratione ad habitum virtutis perducendi sint, pulchre demonstrant: non enim frustra hos motus, has propensiones animorum hominibus indidit ipsa natura. Quos philosophos imitari placuit Horatio: Stoicorum autem purgationem Persius probavit. Erat enim severis moribus & austeris, quos ex disciplina Cornuti Stoicæ sectæ philosophi adolescens hauserat. Neque solum scribenda Satyra hanc rationem καθαρῶσι adamavit Venusinus poeta, verum etiam in alio scriptionis genere. Libellus de Poetica hunc modum servat; quem libellum oscitantes homines perperam inscripserunt *Artem*. quum censura sit potius quam ars: sive, ut Græci melius dicunt, εὐτέχνη, ἀλλὰ ἐλαγχος: non enim κατὰ θέσιν, seu ponendis præceptis, verum κατ' ἀρσίην; seu vitiis tollendis & removendis, futurum poetam instituit. Quemadmodum fit in secundo Alcibiade Platonis, ubi non tam ostenditur quid requiratur ad recte precandum, quam improbarum & noxiarum precationum exempla afferuntur: quod Satyrici maxime proprium est. Ita se institutum cura parentis a teneris unguiculis, Horatius fatetur Satyra 4. libri 1.

--- --- --- --- *Liberius si*

*Dixero quid, si forte jocosus, hoc mihi juris
Cum venia dabis. insuevit pater optimus
hoc me,*

*Ut fugerem, exemplis vitiorum quæque no-
tando.*

*Quum me hortaretur, parce, frugaliter,
atque*

*Vivorem uti contentus eo quod mî ipse pa-
rassem:*

*Nonne vides, Albi ut male vivat filius,
utque*

*Barus inops? magnum documentum ne pa-
triam rem*

Perdere quis velit. a turpi meretricis amore

Quum deterreret, Sectani dissimilis sis.

Ne sequerer mæchas, concessa quum Venere uti

Posses, Deprensi non bella est fama Treboni,

Ajebat -----

Et paullo post:

Avidos vicinum funus ut ægros

Exanimat, mortisque metu sibi parcere cogit;

Sic teneros animos aliena opprobria sæpe

Exterrent vitis -----

Quæ legitima profecto est animorum expia-
tio, seu *καθαρσις*, quam & ipse Flaccus in
Sermonibus suis ubique secutus est.

Di-

Diximus deinde in definitione Satyræ:
In qua vitia humana, ignorantia, errores,
tum quæ ex his causis oriri solent, perstrin-
guntur. Hæ res nimirum sunt materia Sa-
 tyricis proposita. Primum quidem vitia;
 non quælibet, sed humana: sunt autem
 hujusmodi quæcumque humanis opponuntur
 virtutibus. ea enim vituperantur in homi-
 ne. Quod si aliquod sit vitium ferinum,
 quale vitium *θηρωδικόν* Aristoteles vocavit,
 non videtur idoneum Satyræ argumentum
 esse posse. Hoc a contrario satis manife-
 stum est. Ut enim divina virtus proprie
 non laudatur, sed honore afficitur, si phi-
 losophum audimus; eodem pacto feritatem
 non vituperamus, sed abominamur, ut ne
 verba quidem de illa fieri coram nobis æ-
 quo animo patiamur. Nam ferini mores
 non sunt in homine ab habitu, sed præter
 illum: in bellua vero non sunt præter ra-
 tionem, siquidem ratio, locum in bellua
 non habet: iccirco non vituperantur. Multo
 minus rideri feritas, vel urbane traduci pot-
 est. Risus enim læta quædam est ac festi-
 va vituperatio: iccirco res horribiles risum
 excitare nullo modo possunt. Talia sunt
 scelera τῶν ἀνθρωποπόρων, eorum scilicet qui
 hu-

humana carne vescuntur. Propterea Juvenalis in Satyra decimaquinta, seu quisquis est auctor ejus poematis, hoc scelere accurate describendo, contra Satyræ leges vehementer peccavit. Ridiculum autem ut in Comœdia veteri primas tenuit, sic in Romana Satyra: quod & Lucilius, & Horatius exemplo suo confirmaverunt.

C A P U T I I I.

Ignorantiæ duplex genus. Pœna, qua pœna est, Satyræ materia esse non potest. Absurdorum exempla. Reprehensionem singulorum, propriam esse Satyræ. Persius, tamquam φιλονεικός, ab Heinsio notatus. Dicendi ratio varia in Satyra. Vitia occulte ac per ambages a Satyricis perstringi. Orationis figuratæ plura genera. Potentium metus Satyricæ licentiæ modum imponit. Lucanus quam callide Neronem irriserit.

PERGAMUS in explicanda Romanæ Satyræ definitione. Diximus, vitia, ignorantiam, atque errores, item ea quæ ex vitiis, ignorantia, atque erroribus nascuntur, Satyræ proposita esse ad perstringendum, tamquam

quam uberrimam lepórum & ridiculorum materiam. Hic profecto campus est Satyricorum. Lucilius in Satyris olim suis, quarum pauca tantum fragmenta hodie supersunt, fere totus fuit in malis Grammaticis & Poetis irridendis ac divexandis. Alter etiam Satyrarum liber Q. Horatii adversus ineptas philosophorum opiniones conscriptus est. Nec adeo, malorum poetarum ineptis carminibus parcit: verum urbane admodum & facete illa traducit: sicuti Lucilius Accium, Ennium, & reliquos eorum temporum, in opere longo interdum dormitantes, neque ad amussim exactos, tetigerat. Duplex porro est ignorantio: κατ' ἔξιν seu διάδοσιν una, ut eam vocavit Aristoteles: κατ' ἀπόρασιν altera. Prior, illa est quæ opinione veri, falsum tuetur: posterior, quæ principia ipsa ignorat; neque iccirco in hominem eruditum cadit, sed indocti vulgi propria est. Ignorantem primi generis plerumque Satyrici exagitant; quod solebant & poetæ Comædiæ veteris apud Græcos: alterius generis, perquam raro. Nihilominus eam alicubi attingit Aristophanes: nam hujusmodi ἀντρος & ἀμαθὺς inducitur ab eo in scenam Strepsiades quidam.

dam. Ea vero species ignorationis ut ridicula esse possit, nihil tamen peccat in scientiam, vel artem: quum homines κατ' ἀπόφρασιν ignorantes, numquam existiment aut profiteantur se scire quod nesciunt. Quare Plato in Alcibiade priore vocat illam ἀναμάρτυρον: neque enim ea ignoratio fallitur, nec fallit. Quonam enim pacto fallatur, aut fallat, quæ principia omnino ignorat; scit etiam, si diis placet, se ignorare? Contra ignoratio κατ' ἔξιν seu διάδισιν, convinci aut notari non potest nisi a doctissimis. Vulgus enim hominum ἄδοξοφιλοσόφους & ἄδοξοποιούς cognoscere non solet: ac si interdum, quasi per caliginem, cognoscat & reprehendat, reprehendere tamen & confutare non valet. Ingenio siquidem, iudicio, doctrina, exercitatione opus est, ut quis παραλογισμῶς errantium, aptis validisque argumentis dissolvat & labefactet.

Additur in definitione Satyræ: *Tum quæ ex his causis*. (nimirum ex vitiis, ignorantia, erroribus) oriri solent. Ex vitiis consequuntur ærumnæ, calamitates, pœnæ: ex ignorantia & erroribus ἀδύναται vel ἀπιμφορήσεις: Latine dicas, ea quæ fieri nullo modo possunt, & præterea absurda. Exemplum infortunii

fortunii seu calamitatis fuerit Fabius in adulterio deprehensus. Exemplum pœnæ, Galba, qui aliena uxore corrupta, caudam fallacem sub cultro relinquit: Vilius etiam, qui pugnis ac ferro cæditur. Hic autem animadvertere velim studiosos, pœnam qua pœna est, Satyræ materiam esse non posse: nam pœna homini facinoroso inflictâ neque odium, neque indignationem, neque risum movet, sed commiserationem potius quamdam: humanum enim est, etiam peccantium, & justas pœnas dantium misereri; quamquam id Stoicis non placet. Verum ideo risus interdum excitatur pœna commemoranda, quoniam ea facit in mentem venire commissi delicti, cui *περιστάσεις* quædam ridiculæ conjunctæ sunt. Hujusmodi porro delictum est adulterium, benigna semper & uberrima seges ridiculorum: de quibus videndus Horatius Satyra 2. libri 1. Exemplum *ἀδωδέων* & *ἀπεμφαινόντων*, *impossibilium* scilicet atque *absurdorum*, hoc fuerit: Si quis ex proposita Epicuri doctrina colligat, hunc vel illum cibum ad bene beateque vivendum conferre plurimum: aut e Zenonis Stoicorum parentis pronuntiatibus, eodem loco habendum qui gallum gallinaceum, & qui

qui patrem suum occidat : quæ profecto sunt ἀποπα & ἀπίθανα , quum rectæ rationi & communi sensui adversentur .

Definitioni addimus : *In singulis hominibus* . Enimvero Satyricorum reprehensiones omnibus eodem vitii genere laborantibus univèrse accommodari quidem possunt : nam quod in Euclionem avarum belle convenit , in omnes peræque avaros convenire potest : verum in singulos torquentur . Et Satyra hoc proprium habet , qua Satyra est . Hanc autem reprehensionem singulorum accepit Romana Satyra a vetere Græcorum Comœdia . Nam in ea olim summos etiam in republica viros poetæ nominatim tangebant : quod quum lex postea lata severe interdixisset , ut huic legi impune fraudem facerent , eo confugerunt maledici poetæ , ut , nominibus omiſſis , personas seu larvas induerent illorum simillimas quos in scena traducere , & populo irridendos proponere voluissent . id porro appellabant ἀποπροσώπως κωμῳδῆν . Unde lites , controversiæ , inimicitæ ingentes oriebantur , sæpe cum auctorum perniciæ . Hæc autem sumptio personarum seu larvarum aliena est a Satyra : neque enim Satyra choragium habet , vel ap-
para-

paratum, sicuti habent Dramata. Personæ autem seu larvæ pertinent ad ὑπόκρισιν & apparatus. Superest igitur ut verbis rem agat, vellicetque improbos homines non καδόμεν, sive univérse, sed καθ' ἑκάστον, nempe singillatim. Propterea Daniel Heinsius, vir interioribus litteris instructissimus, libro 1. de Satyra Horatiana, jure ac merito Persium, auctorem alioqui doctissimum & moribus utilem, notat, quod se φιλοκάδολον præstet in Satyra: paucissimos enim συγχρόνους, nempe ætatis suæ homines, perstringit: sed plerumque δεσποῖς utitur nominibus, cujusmodi nomina sunt apud veteres Jurisconsultos Titius & Sejus: apud Aristotelem sæpe Socrates: quæ scilicet doctrinæ atque exempli causa inducuntur. Quædam etiam a Persio usurpata nomina, e Satyris Horatii sumta sunt. Existimat igitur Heinsius, Persianam Satyram totam, poesin esse umbraticam, imbellem, edentulam, utpote ad pompam magis & ostentationem, quam ad veram pugnam comparatam. Fortasse autem adolescens φιλοσοφώσατος exercendi stili gratia id opus elaboraverat, cui morte prohibitus manum ultimam imponere non potuit. Eandem rationem servavit fere Juvenalis,

venalis, qui a superioribus ætatibus non semel nomina mutuatur. Hoc sane & ipse fatetur in calce Satyræ primæ:

--- *Experiar, inquit, quid concedatur in illos*

Quorum Flaminia tegitur cinis atque Latina. Pollicetur, se dicturum de vita functis potius quam de viventibus: viventes enim acerbis carminibus lædere, præsertim si rerum potiantur, ingenti periculo non caret. Sed profecto veris nominibus parcere, umbram redolet ac scholam, in primis autem declamandi consuetudinem. Juvenalis porro, ex declamatore factum se poetam repente, Satyra 1. testatur; ubi etiam causas mutati propositi diligenter exponit. Horatius contra, quum rebus ipsis contentus esse posset, maluit nomina ponere: *Est, inquit,*

Est inter Tanaim quiddam, socerumque Vissell.

Poterat autem commodum, herniosi universæ, ac spadonis mentionem facere, nec viventium cuiquam ruborem incutere. Hoc vero Satyricum est.

Sequitur in definitione: *Partim dramati- co genere dicendi.* Hoc genere, Horatii Satyræ fere omnes conscriptæ sunt; sed præcipue

cipue quæ altero libro continentur : Perſii & Juvenalis pauciſſimæ. Damasippus profeſto, Catius, Tiresias, Davus, & Naſidienus, Satyræ libri 2. utuntur diverbio, tamquam in Comœdia. Priapus vero, nempe Satyra 8. libri .i. *μονοφρόσωπος* eſt, hoc eſt perſonæ unius; quæ tamen perſona non eſt poeta, ſed Deus hortorum ipſe, quem Satyricus ideo loquentem inducit, ut de ineptiſſima ſuorum temporum religione ſibi ludos faciat; clam tamen, & per ambages.

Additur in definitione: *Partim ſimplici dicendi genere*. Simplex dicendi genus in Satyra eſt illud quo poeta ipſe loquitur ex perſona ſua, nemine præterea introducto ad loquendum, vel ad colloquendum. Apud Horatium, Satyra prima, ſecunda, tertia libri primi ſunt huiuſmodi; aliæ præterea. Pertinent ad hoc genus multæ quoque Juvenalis.

Dicimus deinde: *Partim mixto genere dicendi*. Leguntur enim Satyræ quædam ubi poeta incipit quidem ipſe loqui, ſed mox alium inducit verba facientem aut ſecum, aut cum quolibet. Atque hoc genere utentes poetæ Satyrici, ſimiles fiunt quodammo- do Epicorum, qui quum ipſi narrationem

exorsi fuerint, subinde aliarum personarum verba referunt: quod videre est apud Homerum, Virgilium, ceteros heroici poematis auctores quum Græcos, tum Latinos. Ad hoc mixtum dicendi genus pertinent pleræque Satyræ Juvenalis, nonnullæ item Auli Persii.

Satyra porro *occulte ut plurimum*, vitiosos atque errantes perstringit: nimirum, per ambages, & cum quadam dissimulatione. Hoc autem præcipue Horatius excellit, *ειρωνείαν* illam Socraticam imitatus.

*Omne vaser vitium videnti Flaccus amico
Tangit, & admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.*

Verba sunt Persii; qui optime quidem calliditatem Horatianam & animadvertit, & ut æquum erat, admiratus est; non tamen illi exprimendæ par fuit. Nimiam enim morum severitatem hauserat, partim a natura, partim ab educatione, & disciplina Stoicorum. Lucilius contra in Satyris, ut Juvenalis testatur, sæpius in homines improbos ensem stringebat, eosque acerbius infectabatur. Cujus fidelem imitorem se præstat identidem Juvenalis ipse, qui declamationum oblivisci nequit, sæpius capit
arma

arma facundiæ; irascitur, debacchatur, tonat, fulminat, neque omnino novit dissimulare.

Addimus, *figurata*, sive, ut Græci loquuntur, *ἔχημασμένως*. Orationis vero figuratæ genera sunt plura. Qui figuris utuntur in dicendo, vertunt quodammodo sermonis faciem. Propterea Græci *χήματα* vocant *λόγων σφοδράς*, nempe involutos sermones atque inverfos: & qui hoc modo loquendi utuntur, eos dicunt *σρέφειναι*. Suetonius alicubi figuram appellat occultum atque ambiguum orationis genus. Tempore quo tyranni regnabant, hanc orationem usurpaverunt meticulosi scriptores, velum prætendentes dicacitati suæ, & aliud scribentes, aliud intelligi volentes: hæc scilicet oratio inversa & involuta, Satyrici mucronis, ut ita dixerim, vagina erat. Non tamen hoc præsidio tuti semper fuerunt a malorum principum crudelitate. Hermogenes Tarsensis, propter quasdam in Historia figuras, a Domitiano, imperatore sævissimo, de medio sublatus est, librariis ipsis qui descriperant, in cruce suffixis: quod Suetonius narrat. Hujusmodi figuratum sermonem viri doctissimi nonnulli agnoscere

sibi videntur in illa magnifica *προσφανήσας* qua Lucanus, poeta ingeniosissimus, libro 1. Pharfaliæ, Neronem, bipedum tæterrimum, alloquitur. Sic enim illum extollit laudibus, ut interea *ειρωνικῶς* traducat, odiumque lectoris in ipsum concitet. Nimirum iis temporibus hæ solum reliquiæ supererant veteris libertatis: ea tamen conditione, ut si deprehensi scriptores fuissent, capite pœnas darent. Quod & Lucano tandem contigit. Hujusmodi testis jocos Mimi præcipue atque Atellanæ abundabant. Sermonem dubium atque ambiguum adhibentes, Græce dicebantur *ἐπαμφοτερίζειν*. Exemplum insigne hujus *διλογίας* observat sæpe laudatus Daniel Heinfius in versibus Lucani de quibus paullo ante mentionem fecimus. Quum enim Nero strabo esset, nempe oculis perversis atque distortis, callide admodum & vafre Lucanus dicit:

Unde tuam videas obliquo sidere Romam.
Obliquum illud *sidus* figurate designare videtur vitium oculorum in principe. Dialogi ab Æschine Socratico olim conscripti, quos injuria temporum amisimus, his dicendi figuris & ambagibus pleni erant. Jam de vario stili Satyrici caractere, & de multiplici Satyrarum effectu dicendum est.

CAPUT IV.

Sermo humilis & familiaris convenit Satyræ.

Horatii stilus & Juvenalis, in Satyra, inter se discrepant. Argutiæ declamatorum.

Perſii καταιχμίους, audaces. Horatius sæpe dicax, raro acer. Urbanitas, quid. Horatii propria.

Scurra differt ab urbano. Odium, indignatio, risus a Satyricis excitantur. Indignatio, duplex. Ridiculum, indignationis remedium.

Venusti & ridiculi natura plane diverſa. Satyri Græcorum, Comœdia vetus, Romana Satyra, poemata affinia fuere.

*Homerus origo ultima Satyrici ſtili, ut & ἰδιῶν omnium καὶ χαρᾶντι-
πων. Plato dicacitatem & urbanitatem unde hauſerit. Menippi, Cynici philoſophi, Satyra.*

Menippi, Cynici philoſophi, Satyra.

Menippi, Cynici philoſophi, Satyra.

Menippi, Cynici philoſophi, Satyra.

VENIO jam ad ea verba definitionis Romanæ Satyræ: *Constans humili & familiari sermone.* Hic sermo qualis esse debeat, monstravit nobis Horatius & præceptis & exemplo suo. Fatetur siquidem ipse de se, humilem stilum in Satyris suis adhibuisse: quapropter, poetam quoque se esse negat.

-- -- *Neque, ait, si qui scribat, uti nos, Sermoni propiora, putes hunc esse poetam.*

Quod tamen aut modestiæ ipsius tribuendum, facultatem suam extenuantis: vel poetæ nomen eo loco ita accipiendum est, ut intelligamus poetam sublimis & generosi spiritus, cujusmodi sunt Lyrici & Epici: qua significatione Homerus κατ' ἐξοχὴν appellatur sæpius a Græcis ὁ ποιητής. Raro autem Juvenalis, auctor ceteroqui egregius, tenuem hunc stilum adhibuit in Satyris: vel quia earum argumenta elegit copiosa & magnifica, adeo ut Satyræ modum excedant; vel propter declamandi usum, cui ab adolescentia innutritus fuerat. Declamatores enim os valde diducebant, nec tenuia & quotidiana ferre ullo pacto poterant. Acuta solum sectabantur, quæ a naturali sermone absunt quam longissime. Profecto enim qui sponte loquitur, atque ut natura fert, acuta dicta non inculcat; quæ affectationem scilicet atque artem requirunt. Sermo est indicium & argumentum animi: animus porro αἰσθητός, utque affectus est, talem sermonem exprimit. Celebris est Aristotelis doctrina, enthymemata in sermone affectibus nocere: (iccirco Demosthenes, qui mi-
rum

rum in modum *ινδουμαστικὸς* est, non adeo felix deprehenditur in concitandis affectibus) præterea exquisitis argutiis *παδρητικῶν* orationem omnino corrumpi. Tollunt videlicet primam dicendi virtutem, veritatem putam cum simplicitate conjunctam. Quod minus cavet Juvenalis: ingenio enim ubique indulget, acutisque sententiis nimium delectatur. Sed & alia causa est quamobrem a tenui stilo & familiari plerumque abhorreat Juvenalis: nimirum propter versuum rotunditatem, qui non serpunt humi, sicut Comitorum & Horatii; sed exquisite facti sunt, atque ad Epicorum magnitudinem proxime accedunt. Persii porro liber altius etiam asurgit quam scripta Juvenalis. Cujus translationes & *καταχρήσεις*, ut Danieli Heinsio videtur, audaces valde sunt, neque solum humilis orationis fines, verum & poeticæ non raro prætergrediuntur.

Sequitur in definitione, *Nonnumquam acri & dicaci*. Acri quidem, in quo regnat Juvenalis; non enim vellicat, sed confodit: & plerumque ingenti verborum pondere objurgat. Horatius perquam raro acrem sermonem usurpat; neque tamen omnino excludit, quum ipse profiteatur:

C 4

Et

Et sermone opus est modo tristi, sæpe jocosò.
ita tamen ut ridiculo primas deferat:

— — — — — *Ridiculum acri*

Fortius & melius, magnas plerumque secat res.
Deinde *dicaci*. Teste Quintiliano Instit. O-
ratoriz lib. 6. cap. 3. *Dicacitas a dicendo,*
quod est omni generi commune, ducta est: pro-
prie tamen significat sermonem cum visu aliquos
incessentem. Ideo Demosthenem urbanum fuisse
dicunt, dicacem negant. Hoc sermonis gene-
re Horatium excelluisse, res omnibus ma-
nifesta. Reliqui Satyrici non assequuntur.
Etiam quum aliud agit, *παρὰ προσδοκίαν* fu-
bito dicax est: quod multis exemplis facile
ostendere possem, nisi ad alia properarem.
Juvenalis quibus locis dicacitatem Horatii
voluit imitari (voluit autem paucis) affe-
stationem & *κακοζήλιαν* haud effugit.

Pergamus in definitione explicanda: *Non-*
numquam urbano & jocosò. Prima virtus in-
genii & elegantis est urbanitas. Qui hac
præstant, noverunt cum hominibus versari
quomodo oportet: illos enim oblectant po-
tius quam lædunt. *Ἀγνώστῳ* propterea sive
urbanitatem in virtutibus *ἠμελιητικαῖς* numerat
summus magister Aristoteles, nempe in iis
quæ ad cætum & congressum pertinent.

Eam

Eam appellat etiam *ἐπιειξίῳτλω*, hoc est *dexteritatem*: nam urbanus homo nihil *ἀκαιρον* vel *ἀτοπον* efferre solet: sed omnia personis, locis, temporibus convenientia. Hanc porro sibi legem in jocando ponit, ut totidem audire ab eo in quem jocatur, libentissime sit paratus. Itaque si quid Horatio apud Mæcenatem lepide atque urbane dictum excidit, æquo animo id tulit Mæcenas: nam & ipse urbanus fuit, atque urbanis delectabatur. Si quis vero in joco modum excedit, non *ἀειῶς* vel *urbanus* appellandus est, verum *βαμολόχος*, & Latine *scurra*: quem Horatius ipse ita describit Satyra 4. libri 1.

-- -- -- -- *Dummodo risum*.

Excutiat sibi, non hic cuiquam parcat amico:

Et quodcumque semel chartis ille verit, omnes

Gestiet a furno redeuntis scire, lacuque.

Quis porro, Venusinum poetam jocis & urbanitate non dico superet, verum adæquet? Certe Persius & Juvenalis citra ejus lepores longissime subsistunt. Id autem sciunt studiosi, qui umquam inter hos tres poetas comparisonem instituerunt.

Concluditur demum Latinæ Satyræ definitio his verbis: *Quibus rebus odium, indignatio, vel risus excitatur*. Aristoteles Tra-

gædiæ

gædiæ tribuit metum & misericordiam ,
tamquam proprios affectus : nos Romanæ
Satyræ, odium, indignationem, risum. Pri-
mo quidem odium. Nonnumquam odio sin-
gulos prosequitur qui Satyram legit, puta
Cælium ac Byrrhum latrones, Sulcium &
Caprium delatores. Cum telo enim ambu-
lare, viatores aggredi, spoliare, percutere,
occidere: item calumniari bonos, iisque
præfens capitis periculum creare, odiosum
omnino est. Nonnumquam odit improbos
universe, quum scilicet nemo singillatim
vel nominatim perstringitur, sed vitium i-
psum exagitur.

Indignatio duplex est. Una quam Ari-
stoteles *νίμειον* vocat: quum dolemus, in-
dignis bene esse. hæc autem affectio homi-
nibus generosæ mentis valde familiaris. Ju-
venalis, exempli causâ, fatetur, se ad scri-
bendam Satyram sola fere indignatione com-
pulsus. Hujus indignationis causas ita ex-
ponit:

*Patricios omnes opibus quum provocet unus,
Quo tondente gravis juveni mihi barba so-
nabat:*

*Quum pars Niliacæ plebis, quum verna
Canopi*

*Crispinus, Tyrias humero revocante lacernas,
 Ventilet æstivum digitis sudantibus aurum,
 Nec sufferre queat majoris pondera gemmæ,
 Difficile est Satyram non scribere — — —*

Et merito sane. Vix enim alium affectum invenias quem ita difficile reprimere & conquere possis. Cives enim boni & amantes patriæ cum improbis & facinorosis hominibus aperte inimicitias gerunt, vitamque sibi acerbam putant si quemquam eorum ad opes, ad potentiam, ad reipublicæ administrationem iniquo suffragio evehctum viderint. Hujusmodi se profitetur M. Tullius Epistola 6. libri 2. *Nosti, inquit, non modo stomachi mei, cujus tu similem quondam habebas, sed etiam oculorum, in hominum insolentium dignitate fastidium.* Nonne Democritus ille Abderites physicus philosophus, vir maximo ingenio,

*Clypeum constituit contra exortum Hyperionis,
 Oculos effodere ut posset splendore æreo?
 Ita radiis Solis aciem effodit luminis,
 Malis bene esse ne videret civibus.*

nisi mendax fuit, vel nimis credulus Laberius, qui hanc rem tradit apud A. Gellium lib. 10. cap. 17. Ob eandem causam nonnulli mortem ipsi sibi consciverunt.

Exem.

Exempla exstant apud Ciceronem in Oratione pro Sextio, & Philippica 2. item apud Tacitum Annalium libro 6. Apte igitur indignationem Horatius vocavit liberrimam Epodo 4. quod carmen scripsit in Pompejum Menam, Pompeji Magni libertum, hominem subito divitem, atque adeo superbum & contumeliosum.

*Videsne sacram metiente te viam
Cum bis ter ulnarum toga,
Ut ora vertat hic & hic euntium
Liberrima indignatio?*

Alteram indignationem Græci vocant *ἀγαμένησις*: is autem affectus efficit, ut vitia, & propter ipsa quidem, ægro animo aversemur: quod a Satyra non est alienum.

Postremo videndum est nobis de risu, quem diximus lectione Satyræ excitari. Etenim

*Aut prodesse volunt, aut delectare poetæ,
Aut simul & jucunda, & idonea dicere vitæ.*

Qui Nasidienum Horatii legit, a risu temperare non potest. In ea certe Satyra Horatius antiquam Comœdiam expressit. Nam in vetere illa Comœdia *μέθοδος* duas Critici agnoscunt, alteram amari, alteram ridiculi. Animadvertunt porro, quemadmodum

dum amara & acria mores castigent atque emendent, indignatione scilicet excitanda: ita ridiculum adhiberi tamquam solatium & remedium indignationis. A mera enim tristitia & acerbitate humanum ingenium abhorret. Propterea jucundis immixtis detinendi sunt fastidiosi lectores. Fontes ridiculorum plures omnino sunt. De his existat disputatio L. Cæsaris apud Ciceronem libro 2. de Oratore; at, quod magnopere dolendum, subinde abstrusa. Utinam exstarent quæ de hoc argumento summus philosophus & rhetor Aristoteles monumentis litterarum mandaverat. Male nonnulli confundunt venusta cum ridiculis: quum utrorumque natura plane sit diversa. Hujus rei argumentum esse potest ipsa Tragedia, quæ plurima quidem *χαθελουσα* admittit, seu gratiarum plena: respuit autem *γλοῖα*, ridicula. Nam Tragediæ nihil inimicius risu. Quem si veteres Tragici movere voluissent, ejus poematis naturam penitus corripissent: ex Tragedia enim Satyri facti essent, poema petulans & dicacitate insigne. Præterea Terentius venustus est, *χαρρακτήρων* & morum quos exprimit suavitate insignis; ridiculus non item.

Ex

Ex historia quam de origine ac processu Romanæ Satyræ attulimus, clarius autem ex ejus definitione, quænam proprie sit ipsius materia, quæ item forma, satis apparere existimo. Porro eâ quæ formâ inter se plurimum conveniunt, quemadmodum similia sunt, ita & dicuntur. Hujusmodi fuerunt Satyri Græcorum, Comœdia vetus, Romana Satyra. Quorum poematum aliud ex alio vel ortum est, vel incrementum accepit. Tolle fabulam & actionem ex antiqua Comœdia, quæ res magnitudinem ipsi conciliant, ejusque naturam constituunt, cum Horatii Satyra plane conveniet. Eodem enim instrumento hæc Satyra imitatur, puta sermone & metro: reliqua enim ad scenæ apparatus solum pertinebant. Imitatur etiam plane eisdem: deteriores videlicet. Nonnumquam etiam eodem modo: agendo nimirum, seu δραματικῶς, ut superius ostendimus. Præterea mores, & sententias, & dictionem quasi eandem & affectus habet: quæ omnia pertinent ad formam. A qua forma Persius & Juvenalis haud raro discedunt: Lucianus autem in Dialogis & alijs libellis, Julianus Imperator in Misopogone, seu Barbæ osore, tum in Cæsa-

Cæsaribus, L. Seneca in Apocolocyntosi propius & felicius ad eam accedunt. Salsi enim sunt omnes, ac festive mordaces: neque stilo confodiunt, sed leviter pungunt: quam præcipuam esse laudem Aristophanis & Horatii, facile animadverti potest.

Neque hoc loco dissimulaverim, ejus etiam formæ originem ultimam Homerum esse, poetarum parentem ac principem. Urbanitas enim & dicacitas in Homeri carminibus passim occurrit. Quum Diomedes (ut hoc potissimum exemplo utar) ingens Veneri vulnus infixisset, Minerva cavillata in eam lepidissime jocatur; siquidem ait, Græcæ mulieris fibulâ, inter demulcendum, id factum. Jocus porro venustior accidit quoniam Venus Trojanis favebat, Græcosque omnes impense oderat. Iccirco recte Aristoteles existimavit, in Homeri mente prope divina scriptorum omnium *ideas* & *χαρμαστήριος* delituisse: quos paullatim posterii expresserunt, quum ex illo semina sumfissent. Ridiculi forma & idea non solum in vetere Comædia & Satyris, verum etiam in omni genere auctorum sparsa & disseminata erat. Quamobrem sæpius in Platone, accurato veteris Comædiæ lectore,

se

se prodit. Deus ille philosophorum venusta
 jocandi & suaviter distringendi facultate mi-
 rifice excellit, quam ex Aristophanis Dra-
 matis, tum e Sophronis Dialogis, quos af-
 fidua lectione sibi familiarissimos reddiderat,
 præcipue hausisse existimatur. Quam urba-
 na sunt quæ torquet in leves atque ineptas
 Sophistarum delicias, *ὀμοιοτέλετα*, ceteraque
 hujusmodi nugas! Perierunt porro Dialogi
 veterum Socraticorum, qui plane in hoc ge-
 nere palmam tulerant. Æschinem Socrati-
 cum in primis Critici laudant. Verum præ
 omnibus mordaces fuere Cynici philosophi:
 quod manifestum est ex jocos Diogenis, de
 quibus tam multa veteres. Menippus quo-
 que, canis & ipse appellatus, qui sectam
 Diogenis professus est, Satyricis scriptis in-
 claruit: quæ omnia, præter pauca fragmenta,
 interciderunt. Apud Latinos M. Terentius
 Varro Menippi dicacitatem expresserat, li-
 bellis compositis quos Satyras Menippeas
 nominavit. Verum de Terentio Varrone,
 ejusque Satyra, media inter veterem & no-
 vam, copiosius postea sum dicturus. Ex
 Menippi fontibus etiam Horatium hausisse
 non pauca, putat Daniel Heinsius. Quo-
 niam vero in superioribus non semel Saty-
 rici

rici Græcorum Dramatis mentio a nobis facta est, deinceps naturam ejus & constitutionem breviter exponemus.

CAPUT V.

Satyricum Drama Græcorum, ludens Tragœdia. Certamina Tragicorum poetarum. Nomen unde acceperit Satyrica fabula. Satyrorum & Silenorum differentia. Histriones nonnulli, Satyri appellati. Satyrici Dramatis definitio a Casaubono proposita. Ejus poematis origo, & processus. Personæ. Sermo lascivus & procax, qui auctores in periculum adduceret. Tragœdia cum Satyris aliquando conjuncta. Magnitudo Græcæ Satyræ, dictio, metrum, saltatio, apparatus. Silli, maledicum poema, quo differrent a Satyris. Timon Phliasius, Demetrius Chalcenterus, alii Sillorum scriptores. Archilochus, Hipponax, ἰαμβογράφου.

SATYRICUM igitur δράμα Græcorum, erat illis temporibus accessio quædam Tragœdiæ, ac tamquam παράγωγος, exhilarandis animis tam tristi spectaculo afflictis prudenter adhibitum. Ludentem Tragœdiam

D

VO-

vocare posses. Tragici poetæ fabulis a se conscriptis de palma certabant: non autem singulis, verum ternis aut quaternis; in quibus hæc Satyra postremum locum obtinebat. Si ternis inter se dimicarent, vocabant *φιλογίαν*: si quaternis, *τετραλογία*. Hujusmodi porro certamina Thespide, qui Tragediæ fuit inventor, jam vita functo celebrari cœperunt. id testatur Plutarchus in Solone. Satyrica poësis hoc nomen accepit a Satyris: quos deos induxit loquentes: erant enim maxime idonei ad homines docendos pariter atque delectandos: quæ duo præcipua sunt munera poetarum & poematum. Sciendum est, veteres tribuisse agræstibus hisce diis occultam quamdam sapientiam, Silenis præter ceteros. Hæc apta erat ad docendum & instituendum: figura vero turpis ac ridicula, morum lascivia & dicacitas, risui movendo comparata fuerunt. Satyros & Silenos Bacchi comites credebant. Hoc autem differunt Satyri & Sileni; quod Satyri quum senescerent, priore nomine abjecto, Sileni inciperent appellari. Sunt qui tradant, Silenos, utpote majores natu, Bacchi educatores & pædagogos fuisse; Satyros, collusores. Quamobrem Virgilius

gilius Ecloga 6. Silenum inducit canentem de natura universi, rerumque principiis, & antiquissimis historiis sive fabulis. Ut autem a Satyris nomen Satyra fumsit, eodem pacto a Silenis vocati sunt Σίλοι, carmen quoddam censorium, dicax, maledicum, quo Græci utebantur. Neque solum Satyram, vel Satyricum δράμα hoc genus poematis vocaverunt, sed etiam plurali nomine Satyros. Porro Satyrorum denominatio, a diis agrestibus, qui colloquebantur in Satyra, translata postea fuit ad significandos etiam histriones, qui in scena Satyros agerent, χορηγοὶς ἔδρχησας, chorum ducendi, & saltandi peritos. Iccirco Persius Satyra 5. Bathyllum pantomimum, egregium saltatorem, ac gesticulandi scientissimum, qui Mæcenatis libertus fuit, Satyrum appellat:

-- -- -- --- *Nec quum sis cetera fossor,
Tres tantum ad numeros Satyri moveare
Bathylli.*

Ob eandem causam, qui in triumphis Romanorum salia dicta, & interdum acerba, in triumphantes jactarent, σατυρικά vocabantur.

Satyricum δράμα ita definiri aut describi potest: *Poema δραματικόν, Tragediæ adjun-*

D 2 *ctum,*

Etum, chorum e Satyris habens, actionem quamdam exprimens illustrium personarum, partim seriam, partim jocosam, stilo ad hilaritatem facto, exitu plerumque lato. Hæc definitio debetur Isaaco Casaubono libro 1. de Satyrica poesi cap. 3. Hujus Dramatis choro Satyros inesse oportebat: non tamen e solis Satyris chorus constabat. Isacius Tzetzes Prolegomenis in Lycophronis Cassandram (ut plures alios missos faciam) tradit, Satyricam poesim γαρρῶν ἔ' ἄστρων ἀνδράπων inventum fuisse: nempe hominum agricolarum, qui facili victu uterentur. Similem prope originem habuit & Tragœdia. Constat porro, Satyram Græcorum Dithyrambis recentiorum esse: prolata enim primum fuit quum ἐὶ ἑορταῖς, diebus nempe festis, Bacchum laudare desivissent: (deum autem illum Dithyrambis laudabant) atque earum laudationum loco Ajaces, Centauros, aliosque vel deos, vel heroas carminibus celebrarent. Unde proverbium illud ortum est: Οὐδὲν ἄρτις Διόνυσον, *Nihil ad Bacchum*: ex quo proverbio, omnia importuna, & ad rem de qua ageretur non conducentia, ἀ-προσδιόνυσια dicebantur. Tradit Suidas in Lexico, Pratinam Phliasium primum omnium scri-

scripsisse Satyros : qui quum tragicus effet poeta, fabulas docuit quinquaginta, e quibus Satyricæ fuerunt triginta duæ.

Initio quidem Satyra erat *μονοφύσσωπος*: unam scilicet personam admittebat, Satyrum qui *σικινηίδα* saltaret. Nam diversorum quorumque Dramatum saltationes quædam propriæ fuerunt. Tragica saltatio vocabatur *ἰμμέλεια*, comica *κέρδαξ*, satyrica *σίκινης*. testibus Eustathio in Iliadem Homeri, Julio Polluce in Onomastico, Ammonio de Vocum Differentiis, & Aristophanis Scholiaste *εἰς νεφέλας*. Postea chorum accepit; sic tamen ut e solo choro constaret, nullique histriones adderentur. Introductæ autem sunt processu temporis personæ quinque: Satyrus imberbis, Satyrus barbatus, Satyrus canescens, Silenus, & Papposilenus. Silenus reliquos Satyros ætate superabat: cujus tamen avus erat Papposilenus; ut quidem putat Gerardus Joannes Vossius: ego autem existimo vocatum hoc nomine, non quod effet Sileni ipsius avus, sed quod Satyriscos nepotes haberet: ad eam scilicet ætatem vivendo processisset qua homines avi fiunt, vel saltem fieri possunt. *Πάππος* Græcis avus est: unde *παππίδιον*, vox blanditiarum,

cujusmodi nomina Græci appellant ὑποκοριστικά. Italice diceret *nonnetto*. A πάππος derivata videtur Etrusca vox *babbo*. Dantes Aligherius alicubi dixit:

-- -- -- *lingua che chiami mamma, o babbo*. nempe lingua infantis. Papposilenus inter Satyros vultu erat maxime horribili, impexus omnino, barbaque oris aditum occludente; ut feræ quam homini similior videretur. Neque solum Satyri in scenam inducebantur; verum etiam & aliæ personæ ridiculæ, Satyrorum similes. Interdum & graviores, puta heroum aliquis; vel deus majorum gentium, aut minorum. Talis est Ulixes in Cyclope Euripidis; quod unum δράμα σατυρικόν hodie superest. Hinc intelligi potest, quid sibi velint apud Athenæum hæ Dramatum inscriptiones: *Astydamantis Hercules Satyricus, Achæi Eretriensis Alcæon Satyricus*, ejusdem poetæ *Vulcanus Satyricus*, & *Iris Satyrica*.

Sermonem vero adhibebant in hoc poematis genere personis convenientem: lascivum scilicet, ridiculum, mordacem. Toti enim erant in vitiis hominum perstringendis; & σκόμμασι, nempe falsis diçteriis, populo risum excitabant. Propterea Horatius in Epistola ad Pisones:

Ve-

Verum ita risores, ita commendare dicaces

Conveniet Satyros, ita vertere seria ludo, &c.

Ælianus etiam libro 3. ποιήεις ἰσοείας tribuit Satyris παιδικῶ δυσάρεστον, *lusum displicentem atque ingratum*. Porro hi joci nonnumquam poetas in præfens capitis discrimen vocabant. Exemplo fuerit Philoxenus Satyrorum scriptor, qui, Dramate quodam composito, per Cyclopem, Dionysium regem innuere voluerat; per Galateam, puellam a rege adamatam: neque regis modo amores, verum etiam naturale quoddam vitium dictis petiverat: cujus licentiæ vitâ ipsâ pœnas luit. Simile est quod narrat Suetonius in Domitiano cap. 10. *Occidit, inquit, (Domitianus) & Helvidium filium, quod, quasi scenico exodio, sub persona Parisidis & Oenones, divortium suum cum uxore tractasset*. Nimirum Atellanæ Romanorum, quæ vocabantur etiam Exodia, ob jocos & dicteria, Satyris Græcorum aliqua ex parte respondebant. Multa etiam obscœnitas in hujusmodi scriptionem paullatim irrepsit.

Ac primum quidem, Satyricum δράμα solum & seorsum agebatur. Quum vero hæc libido conviciandi & maledicendi, vehementer displicuisset; destiterunt poetæ illud se-

paratum docere: deinceps Tragœdiæ inter-ferentes vel subjicientes; ut severitatem carminis tragici, rerumque atrocitatem satyricis salibus lenirent aliquantum ac temperarent: quod sane spectatores tristi spectaculo percussos ad hilaritatem traducebat. Audiamus Horatium:

*Carminē qui tragico vilem certavit ob hircum ,
Mox etiam agrestes Satyros nudavit ; & asper
Incolumi gravitate , jocum tentavit , eo quod
Illecebris erat , & grata novitate morandus
Spectator* -- -- -- --

Tandem quum jocosum fatietas hominum graviorum animos cepisset , decreverunt , orchestram ab omni lascivia & scurrili dicitate purgandam esse: propterea Satyricum δράμα profusum a contubernio Tragœdiæ fuit ablegatum. Atque ita Tragœdia pristinam suam dignitatem recepit: quod ex verbis Aristotelis discere possumus cap. 4. πρὸς ποιητικῆς. ὁ δὲ, inquit, ἀπιστημένωδῃ. Sed postquam etiam Satyricum δράμα se junctum a Tragœdia per se rursus doceri cœpit ; cavere diligenter oportuit , ne jocosum obscenitate & petulantia offenderentur honestiorum aures . Id Horatius testatur in Arte :

Sil-

*Silvis deducti caveant, me iudice, Fauni,
 Ne velut innati triviis, ac pæne forenses,
 Aut nimium teneris juvenentur versibus un-*
quam,

*Aut immunda crepent, ignominiosaque dicta.
 Offenduntur enim quibus est equus, & pa-*
ter, & res:

*Nec si quid fricti ciceris probet & nucis
 emtor,*

Æquis accipiunt animis, donantve corona.

Quod spectat ad magnitudinem Satyricæ
 fabulæ, ea minor erat quam Tragædiæ:
 pauciora enim epifodia comprehendebat, ne-
 que περιπίτυαι seu fortunæ commutationem,
 vel ἀγνωσιμὸν sive agnitionem habebat:
 nec mirum; quum esset πάρεργον, ac tam-
 quam additamentum Tragædiæ. Ut enim
 pictorum πάρεργα minora sunt quam ἔργα;
 ita Satyrica pœsis brevior & simplicior es-
 se debuit quam Tragœdia.

Diçtio Dramatis hujus grandior fuit co-
 mica diçtione; humilior tamen tragicâ; te-
 ste Mario Victorino libro 2. de Metris.
 Atque id etiam præcepit Horatius in Epi-
 stola ad Pisones:

*Non ego inornata & dominantia nomina solum,
 Verbaque, Pisones, Satyrorum scriptor amabo:*

Nec

*Nec sic em̄tar tragico differre colori,
 Ut nihil intersit, Davusne loquatur, & audax
 Pythias, emuncto lucrata Simone talentum,
 An custos famulusque dei Silenus alumni.*

Quæ quum ita sint, Satyrica nihilominus propius ad Comœdiam, quam ad Tragœdiam accedebat.

Satyri porro tetrametris versibus plurimum utebantur, quod saltationi versus illi apprime convenirent: nam hujusmodi poema fuit ὀρχησιώτερον, saltatorium. Neque tamen metrum jambicum trimetrum aspernabantur: quod nihilominus pudentius esset quam comicum: plures enim pedes trisyllabos loco dissyllaborum in uno versu admittebat, quam tragicum; pauciores, quam comicum. Chorus constabat metro proceleusmatico dimetro catalectico: quod εἰσόδιον vocabant. Hujus metri exemplum affert Marius Victorinus libro 2. de Metris, *Agite juvenes.*

Satyricæ pœseos saltatio σίνυσι dicebatur; a Sicinno quodam homine barbaro, vel, ut alii tradunt, Cretenfi, primum inventa. Plutarchus & Athenæus narrant, Satyricam saltationem affectu caruisse. Casaubonus tamen existimat, eos errare: quod
 sci-

scilicet illa saltatio contineret *χιμαια φορη-
αυα*, *figuras concitatas*, multæque *φορᾶς*, nem-
pe *motionis*. *φορᾶν* vero esse *πάθος τινὸς ἐμφαν-
αυῶν*, *indicem cujusdam affectionis*, lætitiæ
puta, vel audaciæ, agnoscit ipse Plutarchus.

De apparatu Satyrici Dramatis hæc bre-
viter dicimus. Sileni prodibant in scenam
tunica villosa induti, & amiculo ex variis
floribus conferto. Satyri gerebant pelles hir-
cinas, humero circumjectas: erant autem
impexo capillo atque horrido. Ut autem
pedes exsuccos & graciles capripedum Saty-
rorum & Ægipanum imitari possent, fume-
bant grallas, quas etiam *πανικα* vocabant.
Fuerunt grallæ perticæ ligneæ: unde gral-
latores dicti. Festus Pompejus de Verborum
Significatione, *Grallatores*, inquit, *appellan-
tur pantomimi; qui, ut in saltatione imitaren-
tur Ægipanas, adjectis perticis furculas ha-
bentibus, atque in his superstantes, ob simila-
tionem crurum ejus generis, gradiebantur; u-
tique propter difficultatem consistendi*. Artemi-
dorus hæc grallas vocat *καλόβρατρα*: unde
grallatores, *colobathrarii*. Scenæ Satyricæ
ornabantur arboribus, speluncis, montibus,
reliquisque rebus agrestibus, quæ operis to-
piarii speciem quamdam referrent. De qui-
bus

bus consulendus præcipue Vitruvius Architecturæ lib. 5. cap. 8.

Diximus de Satyrica Græcorum poesi: tria verba subjungamus etiam de Sillis. Fuerunt Silli maledicum poema; quo sane *γνώσισμα* cum Satyrico Dramate non parum conveniebant. Nomen *ῥοίλων* factum ex *Σιληνοί*: nam Sileni, ut & Satyri, dicaces atque maledici. Differebat nihilominus hoc poematis genus a Satyrico, propterea quod *δράμα* non esset, verum extra scenam recitaretur. Quamquam vero hujus carminis origo, ut & aliorum plurium, tribuitur Homero, Xenophanes tamen Colophonius, Anaximandri phyci æqualis, in hoc genere excelluit: quod, præter ceteros, tradit Eustathius ad librum Iliados alterum. Eo poemate reprehendebat Xenophanes in primis Homerum & Hesiodum, quod stulta plurima & *ἀπίδανα* de diis immortalibus conscripissent. Multis vero post Xenophanem sæculis exortus est Timon Phlasius, qui Sillis valde mordacibus omnes pæne philosophorum familias perfringeret. Utebatur autem versu hexametro, & interdum elegiaco. Quamvis & jambico Silli conscripti fuerint ab aliis: quod metrum frequentaverunt *ἰαμβογράφοι* celeberr-

leberrimi Archilochus & Hipponax, dum inimicos uterque suos ulcisci studet. Ammianus Marcellinus libro 22. Historiarum tradit, Didymum cognomine Chalcenterum sex libris peccata quædam M. Tullii infestatum fuisse: videri autem sumfisse exemplum a Sillorum scriptoribus.

CAPUT VI.

Satyra media Romanorum, seu Varroniana, quæ fuerit. Satura, vetus vocabulum, quid significet. Historiæ per saturam. Varronis præterque Satyræ cur Menippeæ dictæ. Earum inscriptiones eruditæ. L. Senecæ ἀποκολούθησις. Hujus nominis ratio a Daniele Heinsio explicata adversus virorum doctorum sententiam. Petronii, Martiani Capellæ, Boethii libelli quidam, Varronianæ Satyræ non dissimiles.

QUÆ fuerit apud Romanos vetus illa Satyra, sine ulla meditatione fusa: quæ nova item seu Luciliana, quam Horatius postea usurpavit, in superioribus explicatum est. Nunc scire oportet, præter hæc duo Satyræ genera, fuisse medium quoddam

tionum . In illis , ait , veteribus nostris , quæ , Menippum imitati , non interpretati , quadam hilaritate conspersimus , multa admixta ex intima philosophia , multa dialectice dicta .

Cicero autem ibidem sic Varronem alloquitur : Ipse varium & elegans omni fere numero poema fecisti : philosophiamque multis locis inchoasti , ad impellendum satis , ad docendum parum . Eadem prope ratione scripsit Varro libros Logistoricos sive Dialogos , in quibus locos graves e philosophia tractabat , summorumque hominum exemplis ubique illustrabat : quorum etiam nomina singulorum singulis libris imposuit . Similes quoque fuerunt tractandi ratione libri duo Peripli Philosophiæ , tum libri duo Promethei , ab eodem Varrone conscripti . Nam ad utrosque solutam & ligatam orationem , varia item genera metrorum adhibuit , quemadmodum in Satyris . Ex ipsa porro Satyrarum inscriptione uberem doctrinam , atque eruditionem scriptoris conjicere adhuc possumus . Erat enim quæ inscriberetur : Δις παῖδες οἱ γέροντες , Bis pueri senes . Alia : Γνώδι σεαυτῶν , Nosce te ipsum . Alia : Νεσκίς κείνῃς ἑσπερος ἔβη , Nescis quid vesper serus vebat . Alia : Περὶ αἰρέσεων , De sectis . Alia : Περὶ ἐδισμάτων , De cibis seu de esculentis .

lentis. Alia: *Pseudolus Apollo*, περί θεῶν ἀπαντήσεως, de occurſu deorum. quæ pauca de plurimis attuliſſe ſatis fuerit.

Ad exemplar Satyrarum Varronis probabile admodum eſt, L. Senecam Philoſophum ſcripſiſſe Ludum illum ſuum de morte Claudii Cæſaris, quem faceto vocabulo ἀποκολοκύννησις dixit: cujus nominis rationem, ante Daniele Heinſium, qui eum libellum peculiari diſſertatione explicavit, minus intellexerunt viri docti. Ea vox originem ducit ἀπὸ τῆς κολοκύννης, nempe a cucurbita. Significat enim vaſer ille Hiſpanus, Claudium, principem inſigni ſtupore ac ſtoliditate, ut ex historiis notum, poſtquam e vivis exceſſiſſet; non deorum numero adſcriptum, quod Julio & Auguſto contigerat, ſed in cucurbitas relatum: fatui enim atque infulſi cucurbitis comparari ſolent. Relationem in deos ἀποθέωσις dicebant: ad hanc propterea formam ridiculum vocabulum Seneca finxit ἀποκολοκύννησις, quaſi relationem in cucurbitas.

Neque diſſimile eſt Varronianæ Satyræ T. Petronii Arbitri Satyricon, quod lacerum omnino & decurtatum ad noſtram ætatem pervenit. In eo, Neronis & aulicorum

E rum

rum ejus flagitia liberiore stilo & nequitiarum pleno, sed fictis nominibus, describuntur. Sunt etiam alia scripta quæ Saturæ vocari possint, quamquam innoxia, & gravis argumenti. Hujusmodi est opus Martiani Capellæ de Artibus Liberalibus: item libri quinque aureoli de Consolatione Philosophiæ, prosa & carmine conscripti a Severino Boethio, insigni doctrina & sanctitate viro. Quod certe opus non est ad ridendum comparatum; sed ut ea varietate ac stili jucunditate facilius dolori medeatur.

C A P U T V I I.

In Juvenalis, Latine Satyræ Lucilianæ scriptoris, prænomen, nomen, cognomen accurate inquisitum. Prænominum ratio apud Romanos. Junia gens Romæ duplex. Juvenalis, liberti locupletis vel filius, vel alumnus. Juvenalis & juvenilis idem fere significant. Aquinum, seu Aquinum, Juvenalis patria. Hic poeta in adolescentia declamationibus multam operam dedit. Declamatores duo caussarum genera tractabant, Suasorias & Controversias.

DI X I M U S de nomine, origine, processu, natura, constitutione, differentia

tia Romanæ Satyræ, quæ dicenda esse judicavimus: nonnulla etiam addidimus de Satyrico Græcorum Dramate: præterea de Sillis, carmine maledico & mordaci: quæ duo Satyræ Latinorum aliqua saltem ex parte respondent. Nunc accedendum est nobis ad interpretationem Juvenalis; eorum scilicet alterum quæ quarto quoque anno scholastico nobis mandantur ab amplissimis Senatoribus Gymnasio Patavino Præfectis, Antequam igitur aggredior ad explicandam Satyram decimam poetæ hujus, præclaram sane, & lectoribus meis utilissimam futuram; ne illotis manibus, quod ajunt, id faciam, pauca quædam in medium afferam ad ipsum Juvenalem pertinentia, *ἀντι τῆ ἀπολογίαν*; ut fieri amat ab omnibus qui veterem aliquem scriptorem exponendum suscipiunt. Dicam igitur, quis fuerit Juvenalis, quo tempore claruerit, Satyras suas composuerit, recitaverit, ediderit. Hominum deinde eruditorum errorem aperiam, qui falso putaverunt scriptumque reliquerunt, eum Domitiani jussu ab urbe Roma in extremam Ægyptum, per causam honoris, ablegatum, quod Paridem pantomimum, ipsi Domitiano unice carum, stili acerbitate confodisset. De

charactere Satyrarum Juvenalis disputabo: & quæ huic poetæ a Criticis vitio vertantur, exponam: causam etiam pro ipso dicam: illud tamen cavens, quod honestum hominem & philosophum decet, ne a veritate discedam.

Poeta igitur hic noster, Decimus Junius Juvenalis vocabatur: quorum nominum primum prænomen dicitur ex consuetudine Romanorum; alterum, proprie nomen, seu familia; tertium; cognomen. Jamdiu enim est quum Ludovicus Carrio, vir doctus, Emendationum lib. 1. cap. 1. monuit studiosos, hujus auctoris prænomen, *Decimum* esse, non *Decium*; quod nonnulli falso putaverant: *Decius* enim gentile nomen est, nempe gentis seu familiæ, neque prænominis vicem fungi potest. Prænominibus fratres in eadem familia distinguebantur: exempli causa, Publius Cornelius Scipio; & Lucius Cornelius Scipio, ambo fratres, ex Cornelia gente, & Scipionum familia. gens enim una plerumque in familias plures tribuebatur. Prænomina porro usitata Romanis triginta fere fuerunt, si Varronem audimus. Eorum tamen alia in usu frequentiore erant, alia rarius adhibebantur.

Præ-

Prænomina, in aliquibus Romanis acquisita fuerunt, in aliquibus hereditate quasi accepta. Dicitur poterant acquisita in illis qui primi prænomen aliquod in ea familia sortiti fuerant, ob certum eventum, vel saltem omnis gratia: hereditate autem accepta, in iis qui ea sumebant ut memoriam majorum renovarent, qui olim eodem prænomine vocati fuissent.

Ceterum usus prænominis proprius Romanorum fuit, atque a Græcorum consuetudine alienus. Qui Romanum hominem ingenuum & civem alloqueretur, si a prænomine abstinuisset, injuriam ei quodammodo facere censebatur, nisi familiaritate excusaretur: additum enim prænomen, erat quædam honoris significatio: nam servi & peregrini prænomine carebant. Horatius in circo Satyra 5. lib. 2.

Quinte, puta, aut Publi: gaudent prænomine molles

Auriculæ — — — — —

Servi quoque manumissi, quos libertos appellabant, prænomen sumebant; quo in servitute caruerant. Locus est insignis A. Persii de hoc more, Sat. 5. ubi de vera & falsa disputat libertate. Afferam versus sapientis poetæ:

--- --- Hic Dama est non tressis agaso,
Vappa, & lippus, & in tenui farragine
mendax.

Verterit hunc dominus, momento turbinis exit
Marcus Dama. papæ. Marco spondente re-
cusas

Crederet tu nummos? Marco sub iudice palles?
Marcus dixit: ita est. adsigna, Marce,
tabellas.

Hæc mera libertas. hoc nobis pifea donant.

Decimus igitur fuit poetæ nostri præno-
men; Junius nomen; Juvenalis cognomen.
Junia gens Romæ in gentibus nobilissimis
numerata est. Duplex autem fuit, patri-
cia, & plebeja. Patricia, cui *Bruti* cogno-
men adjunctum, *L. Junium Brutum* protulit,
qui Tarquinius urbe expulit, ac libertatem
Romanam instituit: hujus autem filii, quod
Tarquiniis faverent, eosque restituere in re-
gnum meditantur, jussu patris Consulis
securi percussi sunt: atque ita gens illa pa-
tricia defuit, nullo superstite. Plebeja vero,
multis postea claris viris nobilitata, in plu-
res familias divisa fuit. Leguntur enim a-
pud rerum Romanarum Historicos Junii Bru-
ti, Bubulci, Callaici, Norbani, Penni,
Peræ, Pulli, Scævæ, & Sillani. Ex fami-
lia

lia *Brutorum* prodierunt *Decimus Brutus*, & *Marcus Brutus*, insignes viri, C. Julii Cæsaris percussores: qui ex uno quidem stipite, verum ex ramis diversis propagati fuerant. Utinam exstaret commentarius T. Pomponii Attici de gente *Junia*, quem ab eo scriptum testatur Cornelius Nepos in libello de Vita ejus. Neque tamen Juvenalis noster nobilitatem ostentare poterat, si verum est quod tradit Suetonius, vel quisquis est auctor, in poetæ Vita, eum liberti locupletis filium fuisse. Pater iccirco Juvenalis, alicui procerum Romanorum ex *Junia* familia servitutem serviverat, postea vero manumissus, nomen patroni adsumserat, ut a libertis fieri solitum: processu vero temporis divitias paraverat. Non tamen *βιογράφος* ille tradit simpliciter, poetam nostrum liberti filium fuisse, verum dubitat: *Incertum*, inquit, *filius, an alumnus*. *Juvenalis* porro cognomen poeta noster fortasse accepit a patre, qui eo cognomine in servitute usus fuerit, tamquam nomine proprio: quæ consuetudo erat servorum. Cognomen hujusmodi a *juvenis* originem ducit: idem enim est *juvenalis* ac *juvenilis*. Nam & C. Caligula diem adje-

cit Saturnalibus, quem *Juvenalem* appellavit; & Nero Cæsar, quum primum barbam deposuit, in ejus rei memoriam *Juvenales ludos* instituit.

Verum patria ipsa poetæ nostri testatur fatis, eum Romanis nobilibus annumerandum non esse. Fuit enim *Aquinas*, ex *Aquinio* vel *Aquino* Volscorum oppido. Quod ipse non obscure significat extrema Satyra tertia, Umbricium amicum suum ita secum loquentem inducens:

--- -- -- *quoties te*

Roma tuo refici properantem reddet Aquino.

Aquinum Interamnæ proximum erat, oppidum populosum, *ingens* a Silio Italico appellatum libro 8. Punicorum v. 403. πόλις vero μεγάλη a Strabone libro 5. *Municipium* fuit, & *frequens* quidem, teste Cicerone Philippica 2. *Fertile* vocatur a D. Paullino Nolano Natali 3. *Felicis* v. 73. *Melpis*, magnus fluvius, juxta id oppidum fluebat. *Municipes* dicti *Aquimates*.

Primam ætatem in studiis bonarum artium exegit, præsertim rhetoricæ, fortasse M. Fabio Quintiliano præceptore usus; (quod suspicatur Petrus Crinitus libro 4. de Poetis Latinis) rhetore iis temporibus celeberrimo.

berrimo. Declamavit certe; nimirum fictas causas egit, ut amabat fieri sub primis illis Cæsaribus; ad mediam usque ætatem, puta quadraginta annorum. Valde senex enim mortuus est, ut postea videbimus. Animi autem gratia tantum declamavit, non quod scholæ, aut foro se præpararet. Erat enim satis locuples. Et sane, locupletes oporteret esse Satyricos: nam si res angusta illis domi fuerit, haud facile emergunt: quum Satyrâ scribendâ patrimonium sæpe immi- nuatur, numquam amplificetur. Martialis Epigrammate 91. libri 7. eum *facundum* appellat. Ipse autem de se fatetur Satyra 1. non ultimum fuisse in declamatorio ludo. *Et nos*, inquit,

*Consilium dedimus Sulla, privatus ut altum
Dormiret.* -- --

Ad hunc locum Juvenalis intelligendum, scire debent optimi adolescentes, duo fuisse causarum genera maxime a declamatoribus tractata, ut stilum atque ingenium exercerent; nempe quæ ad deliberationem, & quæ ad iudicia pertinerent. Deliberativi generis causas vocabant *Suasorias*: nam qui sententiam dicunt in concione, vel in curia, ii vel suadent aliquid faciendum, vel ab eo deter-

deterrent seu dissuadent. Judiciales causas dicebant *Controversias*: quæ vel ad petendum & recusandum spectabant, cujusmodi sunt lites civiles inter privatos: vel ad accusandum & defendendum, quum de criminibus seu delictis ageretur. Si quis ingentem silvam sententiarum ad utrumque genus exornandum requirit, adire ne gravetur M. Senecam Rhetorem, L. Senecæ Philosophi patrem; cujus extant *Suaforiæ* & *Controversiæ*, ex variis declamatoribus eorum temporum collectæ. Quum igitur ait Juvenalis, se consilium dedisse Sullæ Dictatori, ut dictatura deposita privatus denuo fieret, somnoque tandem & quieti indulgeret; quod facere non possunt qui rempublicam administrant, caventque semper ne quid ea detrimenti capiat; significat, se in ficta *virtute* lusisse, vires expertum ingenii sui. Nam alioqui tempora non conveniunt, ut dicamus, L. Cornelio Sullæ Juvenalem rogatum reapse consilium dedisse, eumque adhortatum fuisse ad curam reipublicæ deponendam: siquidem tempora Sullæ ætatem Juvenalis nostri longe antecesserunt.

CAPUT VIII.

Parides duo, Imperatorum liberti potentes. Error Anonymi scriptoris Vitæ Juvenalis, & veteris Interpretis Satyrarum ejusdem, notatus. Paris, libertus Domitiani Caesaris, histrio excellens. Hunc non viventem, sed mortuum scriptis proscidit Juvenalis. Satyræ hujus poetæ, Domitiano occiso compositæ. Henrici Dodwelli novum argumentum ad id ostendendum, a Marii Prisci, Africa Proconsulis, temporibus petitum. Juvenalem Romæ fuisse imperante Trajano, Martialis testimonio manifestum. Relegatio Juvenalis in Ægyptum non contigit Domitiano regnante. Sidonii Apollinaris versiculi nonnulli a viris doctis perperam explicati. Duo Consules Junii ætate Juvenalis. Hadrianus Caesar Juvenalem valde senem cur in Ægyptum ablegaverit. Satyra alexandros in Paridem pantomimum, rudimentum Satyrarum nostri poetæ. Quo tempore Satyras suas recitaverit atque ediderit. Frontones duo temporibus Juvenalis. M. Cornelium Frontonem a poeta nostro memoratum Satyra 1. argumentis ostensum.

DE tempore autem quo hic poeta flourit, animumque ad scribendas Satyras appulerit, easque recitaverit atque ediderit, miri sunt (quod optime animadvertit Henricus Dodvvellus, Criticus diligentissimus, in Annalibus Quintilianeis) quum recentiorum, tum etiam veterum scriptorum errores. Paridem quemdam Cæsaris libertum, gratiosum hominem ac potentem, perstrinxit Juvenalis Satyra 7. Quum autem duo fuerint hoc nomine, Imperatorum liberti potentes; Anonymus auctor Vitæ Juvenalis, quem plerique Suetonium esse arbitrantur, & Vetus Interpres Satyrarum hujus poetæ falso tradiderunt, antiquiorem Paridem, Claudii Neronis libertum, quem patronus ad magnas opes prius evectum postea interfecit; a Juvenale versibus divexitum; propter quod poeta in exilium actus fuerit, ubi non ita multo post e vita excessit. Quod si verum esset, Domitiani tempora non potuisset Juvenalis attingere: quum tamen ex ipsis Satyrarum libris manifestum sit, eum Domitiano imperante vixisse. Paris igitur in quem poeta noster calamum distinxit, diversus fuit a priore, libertus nem-

nempe Domitiani Cæsaris : non tamen diversa fortuna, quum is quoque patrono primum carus fuerit, deinde invisus; ut jussu ejus tandem occideretur. Hic Paris excellens histrio fuit, quo artificio, principis, & populi Romani gratiam collegit. Staius Papinius, qui Domitiani temporibus magnam carmine gloriam adeptus est, huic histrioni Agaven Tragœdiam suam vendidit: cujus rei mentio fit Satyra 7. Juvenalis, non semel a nobis memorata. Sed, ut postea sum ostensurus, non viventem Paridem, sed olim suo fato functum proscidit Juvenalis: quemadmodum & Domitianum: de cujus morte postremi versus 4. Satyræ apertissime loquuntur. Iccirco, si Juvenalis, per causam honoris, in exilium revera missus fuit: quod perhibent: atque in Ægypto statim decessit; Domitiano regnante id contingere non potuit, neque ob Paridem pantomimum liberiore stilo confossum. Justus Lipsius libro 4. Epistolicarum Quæstionum Epistola 20. & Claudius Salmasius in Exercitationibus Plinianis ad Solini Polyhistorum, opere admirandæ eruditionis, certissimis argumentis jam pridem ostenderunt; Satyras Juvenalis, cæso jam Domitiano, prin-

principe crudelissimo, conscriptas fuisse. Quibus argumentis Henricus Dodvvellus, Criticus *alexissavos*, & miro acumine ingenii, addidit novum; quod hujusmodi est. Satyra I. Juvenalis leguntur hi versus:

-- -- -- -- *Et hic damnatus inani*

Judicio (quid enim salvus infamia nummis?)

Exsul ab octava Marius bibit, & fruitur diis

Iratis: at tu victrix provincia ploras.

Et hi præterea Satyra 8.

*Quanta autem inde feres tam diræ præmia
culpæ,*

Quum tenues nuper Marius discinxerit Afros?

Marium Priscum Proconsulem utroque loco significat, qui quum Africam provinciam spoliavisset, Afrosque pecuniis emunctos ad incitas redegisset, ab iisdem in iudicium adductus jubente Cornuto, septingenta millia nummorum quæ provincialibus eripuerat, ærario intulit, seu fisco principis potius, damnatus repetundarum: cui postea urbe Roma & tota præterea Italia interdictum est. Hic tamen, multas opes adhuc retinens, in exilio, curis omnibus rerum graviorum sepositis, tranquillus atque otiosus, infamia contemta, voluptati operam dabat, convivia tempestiva agitabat, medium unguem for-

fortunæ ostendebat, diisque iratis fruebatur: melius enim & commodius ipsi exfuli erat; quam olim Romæ degenti, aut proconsuli. Africa vero provincia, etsi victrix a iudicio discesserat, plorabat nihilominus, tamquam si ipsa, non Marius, causâ cecidisset: nihil enim de tantis pecuniis amissis ad ipsam redibat, neque ullum propterea victoriæ fructum ea capiebat. Quamobrem Juvenalis vocat hoc *judicium inane*: quum scilicet damnato Mario nulla facta esset Afris levatio miseriarum. Hanc ipsam Afrorum causam oravit Plinius junior coram Trajano Imperatore, tertium Consule, mense Januario anni Christiani centesimi; ut ipse indicat in Panegyrico ad Trajanum cap. 76. & libro Epistolarum altero Epistola 11. & 12. Quum igitur hæc de Mario Prisco scribat Juvenalis Satyra 1. quæ reliquas plebrasque non ordine solum, sed etiam tempore antecedere videtur, liquido constat, Satyras plures hujus poetæ post Domitiani tyrannidem conscriptas fuisse. Enimvero si Satyra xv. nostri poetæ factus est: de quo nonnulli eruditorum dubitant; fuerit Juvenalis exful in Ægypto, non tamen Domitiano regnante. Immo Martialis, cui summa cum
Ju-

Juvenale amicitia intercedebat, Epigrammate 18. libri 12. quem librum scripsit imperante Trajano, meminit nostri poetæ, ut Romæ viventis.

*Dum tu forsitan inquietus erras
Clamosa, Juvenalis, in Subura;
Aut collem dominæ teris Dianæ:
Dum per limina te potentiorum
Sudatrix toga ventilat, vagumque
Major Cælius & minor fatigant:
Me multos repetita post Decembres
Accepit mea, rusticumque fecit
Auro Bilbilis & superba ferro.*

Morabatur scilicet Martialis eo tempore Bilbili oppido Hispaniæ, ubi natus fuerat. Nugatur igitur omnino auctor *ἀνώνυμος* Vitæ Juvenalis, quum ait, Domitiani jussu poetam in Ægyptum exfulem abiisse, atque in ea regione paullo post, ob angorem animi, & molestiam exfilii, fato functum fuisse. Numquam enim, si hæc vera essent, Romam redire potuisset. Dicat hic aliquis; argumentum e Martialis versiculis modo memoratis petatum haud satis virium habere, quum poeta Hispanus dixerit, *forsitan*, atque iccirco non affirmet, Juvenalem Romæ versari; potuit enim longe absens ignorare ubi-

ubinam gentium amicus commoraretur, eumque exilio ab Imperatore multatum. Verum *ad forsitan*, eo loco Martialis, non indicat, eum dubitare utrum Juvenalis Romæ sit, necne: sed tantum, quum certe sit Romæ, utrum ea faciat, menteque agitet quæ illis versiculis memorantur. Præterea credibile non est, casus viri illustris Martiali omnino ignotos esse potuisse, quamquam absenti: qui enim absunt a loco ubi diutius commorati fuerunt, de rebus quæ ibidem geruntur certiores plerumque fieri volunt. Deinde, quando Martialis Epigramma illud scripsit, jam Trajanus imperabat, annique septem vel octo jam effluxerant a cæde Domitiani. Henricus Dodvellus recte animadvertit, etiamsi dicere-mus, Juvenalem a Domitiano in exilium actum fuisse, fieri tamen vix potuisse quin redierit Nerva principe exsules revocante, siquidem Domitiano poeta noster superstes fuit: maxime quum id Nervæ propositum esset, omnia Domitiani acta rescindere. Pugnans igitur omnia, quominus vera esse possit recepta illa sententia. Non est autem silentio prætereundum capitale illud: Si Juvenalis noster Domitianum, vel ex Domi-

tiani amicis aliquem liberiore stilo perstrinxisset, idque principi innotuisset; qua erat tyrannus ille crudelitate, vel immanitate potius, futurum fuisse ut poetam non in Ægyptum relegaret per speciem honoris, (quod levissimum fuisset supplicii genus) verum omnino occideret.

Sed hi eruditorum hominum errores de Juvenalis exsilio, originem ducere videntur a quodam Sidonii Apollinaris testimonio in Carmine ad Magnum Felicem: quod testimonium perperam acceperunt atque interpretati sunt. Est autem hujusmodi:

*Non qui tempore Cæsaris secundi
Æterno incoluit Tomos reatu:
Nec qui consimili deinde casu,
Ad vulgi tenuem strepentis auram,
Irati fuit histrionis exsul.*

Sidonius in hisce versiculis, duorum poetarum mentionem facit: Ovidii primum, qui ab Augusto Cæsare Tomos relegatus fuit, quod Juliam Cæsaris filiam, mulierem impudicam, furtim amaret, ac sub Corinæ nomine versibus celebraret; præterea libros Artis Amatoriæ conscripssisset, ipsique Augusto arcanum aliquid facienti importunus arbiter atque interpellator occurrisset:

dein-

deinde Juvenalis, qui similes pœnas dederit, quod histrionem quemdam principi carum dictis liberioribus offendisset. Male autem crediderunt Interpretes Satyrarum Juvenalis, aliique docti viri, histrionem illum a poeta nostro perstrictum, fuisse Paridem pantomimum, Domitiani delicias. Nam Juvenalis exsul erat quum Satyram scriberet XV. Quod confirmat Scholiastes Vetus in versum XXVII. ejusdem Satyræ. Ait enim, *Juvenalem de se loqui, quia in Ægypto militem tenuit, & ea promittit se relaturum quæ ipse vidit*. Iccirco rixæ illius oculatus testis fuit inter Ombitas & Tentyritas, Ægypti populos, quam ipse describit. Tempus autem quo rixa illa contingit, accurate notavit ac memoriæ prodidit. Versus ipsos recitabo:

*Nos miranda quidem, sed nuper Consule Junio
Gesta, super calidæ referemus mœnia Copti.*
Duos porro Consules Junios præferunt fasti temporum Juvenalis: priorem, Domitiani in X. consulatu collegam, Appium Junium Sabinum, anno CHRISTI LXXXIV; posteriorem, Hadriani collegam in III. ejus principis consulatu, Q. Junium Rusticum. De priore Junio versus Juvenalis certe non

loquitur: obstant enim plurima quæ in huius poetæ Satyris occurrunt, Domitiani temporibus recentiora. Necessè igitur est ut posteriorem Junium significaverit, cuius consulatus incidit in annum Æræ vulgaris Christianæ CXIX. Hoc ergo anno in exilio erat Juvenalis, testis earum quas deridet rixarum. Enimvero dicere non possumus, eum a Trajano Roma excedere iustum: Trajanus enim ab anno CHRISTI CXII. Romæ non fuit, absens videlicet reipublicæ causâ: neque ab Hadriano, Trajani successore, ante annum CHRISTI CXVIII. quo anno Hadrianus Romam venit Imperator. Romæ enim profecto nactus est poeta noster exilii causam; quod Romæ Satyras recitaverit, Romæ plausibus exceptus sit: Romæ præterea princeps ille, quicumque esset, ingeniis faverit; ac magistratibus, officiisque militaribus poetas remunerari solitus fuerit; & impetrantibus quidem amicis, aut libertis, qui apud principem eo loco erant quo Paris pantomimus apud Domitianum olim fuerat. Iccirco, quæ Juvenalis in Paridis multo ante vita functi opprobrium conscripserat, ea princeps tamquam in se dicta & amicos suos, vel in con-

contumeliam temporum suorum, accepit. Leve igitur & joculari delictum par poena secuta est: quod animadvertit etiam Auctor vetus Vitæ nostri poetæ, sive ille Suetonius Tranquillus fuit, sive alius. Nempe Juvenalis Satyra 7. Paridi exprobrat, quod semestres militias, seu tribunatus poetis vendidisset: ita ut Pelopeja præfectos faceret, tribunos Philomela. Erant autem Pelopeja & Philomela nomina Tragœdiarum. Hadrianus propterea, princeps ingenio miti, atque ad jocandum propenso, Juvenalem cohortis præfectura donavit, quasi præmio Satyrarum: cumque, per speciem honoris, urbe amovit, & in Ægyptum ablegavit. Hæc scilicet antiquorum consuetudo fuit non solum sub Principibus, verum etiam liberâ republicâ. M. Tullius id testatur Oratione pro Domo sua. *M. Cato, ait, invisus, quasi per beneficium, Cyprum relegatur. Ejiciuntur duo quos improbi videre non poterant: alter per honorem turpissimum, alter per honestissimam calamitatem. Ita Cn. Pisoni adolescenti, ob suspicionem urbanae conjurationis, provincia Hispania ultro extra ordinem data est, ut refert Suetonius in Julio cap. 9. Re autem ipsa fœdum hominem a repu-*

blica procul abesse volebat senatus; teste Salustio in Conjuratone Catilinæ cap. 19. Ita Salvius Otho, imperante Nerone, diducto matrimonio, sepositus est per causam legationis in Lusitaniam; si Tranquillo credimus in Othone cap. 3. Eo pacto, ante anni CXVIII. a CHRISTO nato finem, vel CXIX. initium, mitti vix potuit in exilium Juvenalis. Quo tempore annos octoginta natus erat: ut ideo natalis ejus incidere debuerit in finem anni XXXVIII. a CHRISTO nato, vel initium XXXIX. ut recte rationem subducit Dodvvelus.

Tradit vetus ille *βιογράφοις*, a Juvenale, postquam is declamationibus inclaruisset, paucorum versuum Satyram non absurde compositam in Paridem pantomimum: quum vero sibi ea scriptione auctor placuisset, cum animos deinde sumfisse ad id genus poematis excolendum. Propterea Dodvvelus existimat, primam illam Satyram, tamquam rudimentum futuri operis, & exercitationem quamdam, in scriniis poetæ *απέχθων* delituisse: ut ne coram amicis quidem domi eam recitare auderet: quod Auctor Vitæ non obscure significavit. *Et tamen, inquit, diu ne modico quidem auditorio quisquam committere*

mittere est ausus. Ipse porro Juvenalis initio earum quæ hodie exstant Satyrarum, sibi succenset, quod tamdiu recitantium poetarum auditor tantum ad eam diem fuisset, neque illos contra ad aliquid suum audiendum vocavisset. Quamobrem ea Satyra paucorum versuum quam in Paridem pantomimum effuderat Juvenalis, histrionem illum irritare non poterat, quum neque edita in vulgus, neque recitata umquam fuisset: si tamen illam poeta scripsit vivo Paride: quod veri simile non existimat Dodvvelus.

Post mediam igitur ætatem, ex declamatore scriptor Satyrarum Juvenalis repente factus est. *Ea vero quæ prima fecerat* (sunt verba Veteris βιογράφοι) *novis scriptis insercivit*. Non dubitaverim Dodvveli sententiæ subscribere, qui, probabili conjectura ductus, arbitratur, recitavisse Juvenalem sua omnia, & deinceps edidisse anno Christiano CXVIII. postquam Romam venisset Hadrianus: quem ille Principem, a benevolo ejus in hæc studia animo, dignis laudibus effert Satyra 7. in qua occurrunt verba illa de Paride pantomimo. Hanc autem Dodvveli conjecturam ingens ille re-

citantium numerus confirmare videtur de quo mentio fit in prima Satyra : quum scilicet spes lucri appareret, Princepsque liberalis excellentes poetas locupletaret. Omnes ideo Satyras Juvenalis nostri Hadriano Principe editas fuisse, censet Dodvvelus, non postremas tantummodo, quod existimabat Claudius Salmasius. Nam paratas illas ad editionem uno eodemque tempore fuisse, illud argumento est, quod eas poetabis terque recitaret, magna frequentia, magnoque successu, ut scribit Auctor Vitæ nimirum continuis recitationibus, quas ante exilium composuerat, universas. Quumque diu a recitando abstinuisset, demum sub finem anni CXVIII. feriis fortasse autumnalibus, quas plerumque hujusmodi exercitationibus veteres dabant, videtur recitavisse. Profecto Satyras ultimas, initio ducto a XIII. eo tempore scriptas fuisse, nota illa apposita sexagesimi anni a Consulatu Fonteji satis docet : quod animadvertit etiam Salmasius. Ingentes porro illi terræmotus quos memorat poeta noster Satyra 6. spectabant postrema Trajani tempora : ut monuit Justus Lipsius : finem puta anni Christiani CXIV. vel CXV. ut alii

ra-

rationem colligunt. Fronto autem ille cujus platani & marmora assiduis recitantium poetarum vocibus personabant, Henrico Dodvvello est M. Cornelius Fronto, orator celeberrimus, qui Hadriano præcipue, deinde Antonino Pio, & Marco Philosopho Principibus floruit, & Marci Luciique Antoninorum magister fuit: atque iccirco ad tempora Hadriano antiquiora videtur commode referri non posse. Verum quidem est, Trajano imperante vixisse Frontonem Cæcium, & ipsum oratorem ac senatorem, Plinii junioris æqualem, cujus Plinius ipse in Epistolis mentionem facit. Sed quominus eum esse credamus de quo Juvenalis noster, temporum Trajani conditio obstat, quibus, Imperatore absente, & in longinquis regionibus militante, litterarum studia Romæ refrixerant. Certe, Trajano Principe, Martialis, quæcum Juvenali amicitia summa intercedebat, Urbem reliquit omnino, & Bilibilim patriam suam petivit; neque postea reversus est. Nimirum studiis poeticis jaacentibus, æra tarde admodum procedebat: urbana vero commoratio sumtuosa erat, & nimis magno stabat. Quapropter veri similis videtur, M. Cornelium Frontonem
Hadria-

Hadriano carissimum, prima Satyra memorari a Juvenale: quod & ingens recitantium numerus eo tempore, suadet, ac Imperatoris in eundem Frontonem favor.

Erat tum (inquit Vetus Auctor Vitæ nostri Poetæ) *in deliciis aulae histrio, multique fautores ejus quotidie provehebantur. Venit igitur Juvenalis in suspicionem quasi tempora figurate notasset.* Nempe *σκόμματα* illa quibus Paridem pantomimum, longe antea vita functum, Juvenalis perstrinxerat, (ut sunt qui rerum potiuntur suspiciosi) tamquam si in histrionem suum prolata fuissent, ita interpretabatur Hadrianus: cujus histrionis nomen *βιογράφος* non prodidit. Se autem præcipue notatum Princeps dolebat, quod honores litteratis viris mandasset rogatu histrionis. Tantum enim poterant eo tempore histriones in aula Principum, quantum liberti. Propterea Juvenalis exilio multatus. Quum autem exful esset, scripsit Satyram XV. & præterea XVI. si tamen verus illius auctor est Juvenalis; quod negatum a plerisque testatur Vetus Interpres. Non potuit vero Satyram XV. conscribere ante annum CHRISTI CXX. quum in ea dicat, *nuper Junium Consulem fuisse: qui sane*
con-

consulatum gessit anno CXIX. Hæc poetæ nostri postrema scripta fuerunt: quod facile colligitur ex verbis antiqui *βιωγραφου*, tradentis, *eum intra brevissimum exilii tempus angore ac tædio periisse*. Id autem veri simillimum est; siquidem Juvenalis valde senex urbe Roma excessit, atque in Ægyptum exsulatum abiit. Exfilium vero quum omnibus molestum accidit, tum præcipue seni: ætas enim illa præ ceteris mollius haberi & tractari postulat. Deinceps agere incipiemus de Satyris Juvenalis: earum virtutes ac vitia percontabimus: & Juvenalem cum Horatio & Persio comparabimus.

CAPUT IX.

Argumenta Satyrarum Juvenalis recensita . Notæ quædam singulis pæne Satyris appositæ , unde cognosci possit , eas Domitiano occiso conscriptas fuisse ; quarum notarum plures a Vulpio primum animadversæ . Hadrianus princeps philosophum agebat . Græculi Hadriano regnante Romam occupabant . Viri nobilissimi a Domitiano sublati . Ejus percussores , de plebe media . Græce loquendi caecoethes Romæ Hadriano Principe . Scholiastæ Veteris nostri poetæ error ineptissimus . Hadrianus , πειραστής . Fontejus Capito , Consul sub Nerone . Hadrianus , Judæis valde infensus . Poeta noster , in senectute ultima coactus militare , εἰρωνικῶς militiam laudavit . Scholia vetera in Juvenalem , eorumque pretium . Interpretes recentiores enumerati , & laudati . Optima Juvenalis editio ab Henninio procurata . Μεταφράσεις Satyrarum Juvenalis in varias linguas vernaculas .

EXSTANT hoc nostro tempore D. Junii Juvenalis, egregii fane poetæ, Satyræ sedecim. Hæ porro in quinque libros tri-

tribuuntur: ut primus liber quinque priores Satyras comprehendat, sextam secundus, quæ longissima est, tertius & quartus singuli ternas, postremus reliquas quatuor. Satyræ Juvenalis unum & simplex argumentum singulæ tractant. Prima, ætatis illius poetas perstringit, exponitque causam cur auctor ad hoc scribendi genus animum appulerit. Altera, nequam homines insectatur qui pallio & barba tenus philosophabantur: speciem quamdam virtutis foris affumentes, domi vero & sine arbitris pleni flagitiorum. Tertia, urbis Romæ incommoda enumerat. Quarta ineptias Domitiani describit, Senatium convocantis ut patrum conscriptorum sententias sciscitaretur, quomodo coquendus esset rhombus insigni magnitudine, a piscatore quodam Principi oblatus. Quinta parasitos, eorumque miseriam, necnon avarorum divitum sordes graphice ob oculos ponit. Sexta, mulierum scelera & flagitia persequitur. Septima querelam continet de bonis artibus neglectis, & ludibrio habitis. Octava discrimen veræ ac falsæ nobilitatis egregie ostendit. Nona pessimas quorundam libidines abominatur. Decima (sane aurea, & moribus valde utilis, quam *σω θεῶν* fumus

mus explicaturi) vota inania hominum & ridicula incessit, & quomodo precandum sit, docet. Undecima, in luxum & decoctores conscripta est. Duodecima captatores hereditatum, qui senibus orbis insidiabantur, acerbe traducit. Decimatertia docet, sceleratos homines divinam ultionem, pœnasque peccatis debitas evadere non posse. Decimaquarta, quomodo educandi sint liberi præcipit, & quantum in hoc genere a parentibus peccetur, ostendit. Decimaquinta peregrinas religiones irridet. Postrema, comoda militum & privilegia recenset, non sine quadam ironia. Hæc sunt argumenta Satyrarum Juvenalis. Velim autem lectores meos animadvertere, notas quasdam pœne singulis appositas ab auctore, ex quibus dignosci possit, hæc omnia *ποιημένα* post imperium Domitiani conscripta & divulgata fuisse.

Primâ enim Satyrâ mentio fit de Mario Prisco repetundarum damnato, qui causam dixit atque in exilium actus est Trajano Imperatore III. Consule. Memorantur etiam frequentes poetarum recitationes in domo Frontonis: quod in Hadriani Principis tempora perbelle convenit. Deinde, sub finem

nem Satyræ profitetur poeta, se dicere vel-
 le de vitiis hominum mortuorum: quod vi-
 ventes jocos mordacibus appetere, valde pe-
 riculosum esset. Quicquid igitur adversus Do-
 mitianum, & ejus aulicos legitur in Satyris
 Juvenalis, accipiendum est tamquam scriptum
 in eos imperio jam & vita functos. Altera
 Satyra, qua falsi philosophi traducuntur, o-
 stendit non obscure, plurimos qui philoso-
 phiam profiterentur, iis temporibus Romam
 confluisse: Hadrianus videlicet ipse philoso-
 phum agebat, & philosophorum convictu &
 colloquiis mirum in modum delectabatur.
 quod (ut alios auctores missos faciamus)
 colligere possumus ex Dissertationibus Ar-
 riani Nicomediensis in Epicetum. Eo au-
 tem avidius philosophi tempestate illa Ro-
 mam convolabant, quod non ita multo an-
 te, Domitiani edicto Urbe ejecti fuerant:
 qua de re adhuc existat brevis quædam Sa-
 tyra Sulpiciæ matronæ Romanæ. Satyra
 etiam tertia Juvenalis nostri conqueritur de
 ingenti Græculorum multitudine quæ urbem
 Romam occupabat. *Non possum ferre*, in-
 quit Umbricius quidam, Roma in aliud
 oppidum migraturus, quem loquentem Ju-
 venalis inducit; *Non possum ferre Quirites*
 Græ-

Græcam urbem. Huic autem generi hominum præcipue Hadriani aula patebat: siquidem Hadrianus eruditionem, dicendi studium, poeticen, philosophiam, omnes denique Græcorum artes affectabat. Finis porro Satyræ quartæ cæsum Domitianum aperitissime significat. Versus ipsos afferam:

*Atque utinam his potius nugis tota illa dedisset
Tempora sævitæ, claras quibus abstulit urbi
Illustresque animas impune, & vindice nullo.
Sed perit postquam cerdonibus esse timendus:
Cæperat: hoc nocuit Lamiarum cæde madenti.*

Ait poeta, nobilissimos viros Domitiani crudelitate sublatos fuisse; puta Cerealem Salvidienum, Acilium Glabrimonem, Domitium filium, Ælium Lamiam, Salvium, Salustium, Lucanum, (non illum nobilem historicum, aut illum celebrem poetam, qui pertinent ad superiorem ætatem, sed alios) Flavianum præterea Sabinum, & sexceratos, quos enumerare instituti præsentis non est. Impune autem cædes hæc perpetravit Domitianus, nobilium nemine tantas sui ordinis injurias ulciscente. Postquam vero in cerdones, nimirum plebejos homines & vilissima capita, impetum facere cœpit, statim extitisse dicit poeta, ex eadem infima classe,

se, qui a tæterrimo Principe scelerum pœnas exigent. Percussores enim Domitiani obscuro loco nati erant; videlicet Clodius Cornicularius, Maximus Parthenii libertus, a cubiculo, Stephanus procurator Domitillæ. Ab his confossus est septem vulneribus; teste Suetonio Tranquillo in ejus Vita, cap. 17. Henricus Dodvvelus, vir apprime doctus, & in historia diligens, ut superius dixi, observavit, Satyra sexta memorari terræmotus ingentes, qui Trajani temporibus auditi fuerunt. Ibi enim de muliere garrula & curiosa ita Juvenalis v. 406.

Instantem Regi Armenio, Partboque cometen

Prima videt: famam, rumoresque illa recentes

Excipit ad portas: quosdam facit isse Niphaten

In populos, magnoque illic cuncta arva teneri

Diluvio: nutare urbes, subsidere terras,

Quocumque in trivio, cuicumque est obvia narrat.

Addo ego, notam esse temporum Hadrianicorum, pruritum illum & cacoethes Græce loquendi qui ea tempestate non virorum tantummodo, sed mulierum etiam ingenia occupaverat. Eadem enim Satyra 6. v. 184. hæc leguntur:

Nam quid rancidius, quam quod se non putat ulla

G

For-

Formosam nisi quæ de Tusca Græcula facta est :

*De Sulmonensi mera Cecropis ? omnia Græce ,
Quum sit turpe magis nobis nescire Latine .
Hoc sermone parvent , hoc iram , gaudia , curas ,
Hoc cuncta effundunt animi secreta . quid ultra ?
Concumbunt Græce . Dones tamen ista puellis :
Tu ne etiam quam sextus & octogesima annus
Pulsat , adhuc Græce ? non est hic sermo pudicus
In vetula , quoties lascivum intervenit illud ,
Ζῶν καὶ ψυχῆ . modo sub lodice relictis
Uteris in turba . -- --- ----*

Nec mirum, tantam *ἰστορικὴν* eo tempore mulierum animos afflavisse ; quum Imperator ipse græcissaret, ut paullo ante dicebamus. Eodem poemate mulieres doctrinæ atque eruditionis laudem captantes deridet false Juvenalis: qui mos pariter, eorundem Hadriani temporum aperta satis nota est. Initio Satyræ septimæ laudatur Hadrianus, tamquam litterarum fugientium stator & vindex.

*Et spes, & ratio studiorum in Cæsare tantum :
Solut enim tristes hac tempestate Camænas
Respexit - - - - -*

Ubi Scholiastes Vetus ineptissime scribit, Neronem his versibus ab Juvenale palpari. Puden-

dendam hominis *anisonotian* ! Sed postea in eadem Satyra idem Hadrianus, non aperte quidem, at obscure ac figurate, fugillatur; quod libertis atque histrionibus nimium fa- veret, iisque nimiam auctoritatem ac licen- tiam tribueret: quæ res a Principe intelle- cta, poetæ nostro exfilium peperit, ut an- tea monuimus. Octava quoque Satyra v. 120. iterum commemorat Marium Priscum, quem diximus repetundarum judicio damna- tum imperante Trajano Cæsare. Nonæ Sa- tyræ argumentum ipsum, sumtum a turpif- fimis pathicorum libidinibus, oblique Ha- drianum ipsum petere videtur: siquidem no- vimus, illum hac infamia laboravisse: cui enim non dictus Antinous, adolescens ille formosus, quem tam effuse Hadrianus ama- vit? mortuum muliebriter flevit, relatum- que inter deos templo & sacerdote honora- vit? Eodem fortasse pertinent quæ leguntur Satyra decima, substitutis, ut solet Juve- nalis, nominibus aliis e superiori ætate sum- tis. *Nullus*, inquit v. 306. *ephebum*

Deformem sæva castravit in arce tyrannus:

Nec prætextatum rapuit Nero loripedem, nec

*Strumosum, atque utero pariter, gibboque
tumentem.*

Jam Satyra decimatertia Calvinum amicum suum, sexagenarium, Fontejo Consule natum fuisse narrat. Vixit autem L. Fontejus Capito sub Nerone, habuitque collegam in consulatu C. Vipfanium. Hinc Justus Lipsius Epistolic. Quæstionum lib. 4. Epistola 20. recte colligit, pulcherrimam hanc Satyram elucubratam a Juvenale secundo anno imperii Hadriani, U. C. DCCCLXXII. In decimaquarta, Romanorum superstitione notatur, qui quum patrias leges contemnerent, Judaicum jus ediscebant, servabant, metuebant, immo ab ipsa *πρωτομυ*, ritu Judæorum celeberrimo, non abstinebant, facti nimirum apellæ, ut Horatiano vocabulo utar. Hæc quoque Hadriani ævo mirum in modum conveniunt. Videntur enim Quirites eo dementiæ tunc processisse in adoptanda Judæorum religione, ut Hadrianus necessarium existimaret, ipsis Judæis edicere, ne amplius præputia sibi amputarent: quod editum gens illa ægerrime ferens, adversus Romanos arma tulit. Id testatur Spartianus in Hadriano. Satyram decimamquintam in Ægypto ab exsule poeta compositam, superius dicebamus: irridet enim Juvenalis in eo poemate stolidas & absurdas Ægyptiorum

rum

rum religiones, & ea narrat quorum ipse oculatus testis fuerat. Exfulavit porro & vitæ finem attigit poeta noster Hadriano Principe, ut antea fatis ostendimus. Denique Satyra decimasexta, quæ postrema omnium est, militiæ commodis & privilegiis κατ' ἐπιφανίαν enumerandis, non obscure significat, poetam per speciem honoris in Ægyptum ablegatum, ibi militavisse: pœnamque hanc sibi inflictam a jocosso Principe pro maledicentia, lepide quodammodo extenuare, atque in melius fingere voluisse. Hæc est summa eorum quæ de Juvenalis ætate suspicari & cogitare potui, doctissimorum virorum industria & sollertia præunte. Nunc de Commentariis eruditorum in Satyras Juvenalis nonnulla commemorabo.

Exstant primum Scholia vetera; in quibus multa utilia continentur, & locis obscurioribus nostri poetæ haud exigua lux interdum affertur: sed non pauca etiam inepta & αἰσιόματα in iis occurrunt: ut appareat, quicquid hoc lucubrationis est, Grammatico non admodum diligenti deberi, qui ex plenioribus antiquorum commentariis, deperditis jampridem ante nostram ætatem, id confarcinaverit. Non sunt igitur hæc

Scholia omnino contemnenda: verum caute legenda, & iudicio adhibito, ut mala & futilia internosci a rectis & gravibus, ac separari possint. Longissimo intervallo post, plurimi recentiorum Juvenalem interpretandum, notisque & commentariis illustrandum susceperunt. In quibus excellunt Joannes Britannicus Brixianus, Domitius Calderinus, Nicolaus Rigaltius, Petrus Pithæus Jurisconsultus, Theodorus Pulmannus, Eilhardus Lubinus, Theodorus Almelovenius. Contulerunt etiam ad hoc quasi convivium symbolas suas, quamquam aliud agentes, variis in voluminibus, viri laude litterarum celeberrimi, Gerardus Joannes Vossius, Octavius Ferrarius, qui ex hoc ipso loco unde litteras doceo, ante sexaginta annos Græcam Latinamque φιλολογίαν summa cum laude profitebatur, Claudius Salmasius, Josephus Scaliger, Nicolaus Heinsius, Joannes Fridericus Gronovius, Joannes Georgius Grævius, Isaacus Vossius, Joannes Antonius Gonsalvus de Salas, qui Satyrici etiam Petroniani ἀποσαρμάνια uberi & egregio Commentario interpretatus est. Hæc autem doctorum virorum monumenta auro contra æstimanda, hi cedro digni labores, maximam

nam partem collecti, atque in unum quasi corpus redacti sunt ab Henrico Christiano Henninio, Historiarum & Eloquentiæ in Academia Duisburgensi olim publico doctore, editique Lugduni Batavorum anno CHRISTI MDCXCV. una cum Satyris Juvenalis & Persii; ad quem scriptorem intelligendum, accuratissimos & numeris omnibus absolutos Isaaci Casauboni Commentarios in eodem volumine apponi curavit: quos Josephus Scaliger, vir emunctæ naris, haud immerito divinos appellabat. Omnium editionum Juvenalis, quæ ad hanc diem comparuerunt, præstantissima & copiosissima hæc esse videtur. Non tamen ita loci omnes obscuri & implexi, lumine perfusi sunt a magnis illis viris, ut nihil diligentæ atque industriæ nostræ agendum superfit. Ego quoque pusillus homo, infimique subsellii, spicas post messem reliquas legere institutam, operæ pretium facturus.

Gallico sermone Juvenalem verterunt Quercetanus, Morolleus, Tarteronus, Silvecanus; soluta oratione alii, versibus alii. Μετάφρασις Aquinatis poetæ versibus Italicis hendecasyllabis ὁμοιοτελείαις, dedit olim Georgius Summaripa, sed impolitam & pæne

barbaram. Deinde longo post tempore elegantio- rem concinnavit Fridericus Nornius Aretinus. Postremo Camillus Silvestrius Rhodiginus, anno hujus sæculi duodecimo luculentam Juvenalis editionem protulit, cu- jus poetæ Satyras omnes Italicis versibus interpretatus est: notasque apposuit singula- ri eruditione plenas, ex antiquis præcipue lapidibus depromptas. Ut autem verum can- dide fatear, quod semper soleo, Annota- tiones in suo genere μεταφράσει poeticæ longè anteferendæ mihi videntur. Poterat e- nim ea multo elegantius & subtilius (aut ego fallor) adornari. Jam de virtutibus & vitiis Satyrarum Juvenalis verba faciam.

C A P U T X.

Lucilius in Satyra exilis, & lutulentus. Ho- dierni quidam rhapsodi notati. Callimachi locus insignis copiose explicatus. Franciscus Doufa Lucilii Satyrarum Fragmenta præ- clare illustravit. Horatii Satyra quomodo inter Satyræ Lucilii, & Juvenalis media sit. Juvenalis versus Horatianis rotundiores. Julii Scaligeri judicium de Juvenale exami- natum & rejectum. Latine loqui, veteri- bus

bus interdum significat obscœne loqui. Sententiæ Juvenalis laudatæ. Cur Horatio, non Juvenali, Satyræ Latinæ principatum tribuere oporteat. Versus Horatii duriores quidem quam Juvenalis, sed Satyræ aptiores. In Satyra ὀπίσσω subobscuram præstare apertæ. Horatius a Scaligeri censura defensus. Morbi animorum qua ratione curandi. Horatii urbanitas mira. Juvenalis, poeta iracundus. Quæ ingenia Horatio, quæ Juvenale delectentur. Certius iudicium de Juvenale. Quid in hujus poetæ lectione cavendum. Non est adeo obscurus, ut multi caussantur. Antiqui scriptores, in primis poetæ, haud facile intelliguntur. Satyra, poema eruditum & abstrusum. Eilhardi Lubini error de Juvenale.

PRIORUM vestigia se reliquisse in Satyra scribenda, ejusque carminis quasi pomœrium protulisse, ingenue fatetur Juvenalis noster sub finem Satyræ sextæ:

Fingimus hæc altum Satyra sumente cothurnum

Scilicet, & finem egressi legemque priorum

Grande Sophocleo carmen bacchamur hiatu

Montibus ignotum Rutulis, celoque Latino.

Et sane Lucilius, qui primus omnium Romanam

manam Satyram extra scenam excoluit, summus auctor apud veteres; tamen eruditione admirabili, parique libertate, unde acerbitas & sales, in hoc genere stilum exercuisset, nihilominus ἰχρὺ χαρᾶσσιπος, tenuis videlicet atque exilis, Romanis poetis exemplum fuit. Adhibuit enim verba & loquendi modos e trivio sumtos, quum sæpe de rebus quotidianis & familiaribus dicturus esset. Si Horatio magno Critico fidem habemus, (nulla porro causa est cur non habeamus) fuit Lucilius *facetus*,

Emunctæ naris, durus componere versus:
Nam fuit hoc vitiosus; in hora sæpe ducentos,
Ut magnum, versus dictabat stans pede in uno.
Quum flueret lutulentus, erat quod tollere
velles:
Garrulus, atque piger scribendi ferre laborem;
Scribendi recte: nam, ut multum, nil
moror ---- -- --

Sunt hæc verba poetæ Venusini Sermonum libro 1. Satyra 4. ex quibus colligimus, Lucilii scriptionem minus accuratam fuisse, & pæne ex tempore fusam. Quæ ὀργῆν & acrimonia id efficiebat, ut omnem limæ laborem ac moram poeta ille fervido copiosoque ingenio aspernaretur. Nihil propterea
 mi-

mirum si ejus *versus incomposito pede* plerumque *currerent*; strigosi, horridi, & falebris pleni essent: si sermo humilis, abjectus, inornatus, & solutæ plebejorum hominum orationi quam proximus. Pulchra enim carmina, polita, affabre facta tempus requirunt, & curam poetæ: contra, qui torrentes hibernos, & nivis e cælo casum innumeris versibus, temere ac subito fusis imitantur, nihil perfectum, nihil dignum lectione, ac multo minus immortalitate procudere solent. Quod in his hodiernis *μυσολήπτοις* & *μυσοπασάκτοις*, qui veteres illos agyrtas circumforaneos, & rhapsodos nobis referunt, animadvertere possumus. Effutiunt enim carmina, si modo appellanda sunt carmina, quæ popello atque otiosis mulierculis placeant, stolidosque homines admiratione percellant, doctis autem ludibrio sint, ut merentur. Quamobrem gloriæ cupidi adolescenter memuisse debent, quid responderit Apollo Invidiæ apud Callimachum, Hymno quem in ipsum Apollinem poeta ille composuit. Invidia scilicet Phœbi auribus infusurraverat, se prolixo carminis auctores tantummodo mirari, despiciere vero ac floccifacere *πῶς ἢ διακρίνεις ποιῆσαι μέγα ποίημα*,
 qui

qui magnum poema condere non possent. Ad quem locum vatis Cyrenæi tradunt eruditi quidam viri, sub nomine Invidiæ latere Apollonium Rhodium, ex discipulo æmulum Callimachi, qui scripsit hexametro versu quatuor Argonauticon libros. Hic nempe facultatem suam extollere, ac de se magnifice admodum sentire solitus erat, quod magna volumina elucubraret: Callimachum vero, tamquam pusillo hominem ingenio ac jejuno, superbe contemnebat, qui parva tantum & brevia carmina ederet. Sic itaque Apollo calumniantem Invidiam retundit: Assyrii fluminis (*Euphratis videlicet*) copiosus est fluxus: verumtamen lutum, quisquillas, fæcem, purgamenta secum trahit. Cereri autem non ex omni fluvio libant Melissæ: (erant hæ Cereris sacerdotes) at ex eo tantum latice qui e fonte sacro scaturiens, parvus quidem serpit, sed purus, & nulla sorde infectus: quem propterea eximium aquarum florem vocare quis possit. Huic fabellæ Callimachi adolescens quisque ingeniosus *ἰτιμώδων* ipse addere potest. Ceterum ad hunc Græci poetæ locum respexit Horatius, aut ego fallor, quum dixit, *Lucilium fluere lutulentum*. Quod quam-

quamquam ita est, nihilominus optandum foret, Lucilii Satyras exstare; ingentem profecto veteris atque incorruptæ Latinitatis thesaurum: quarum hodie pauca tantum fragmenta supersunt. Eas carminum reliquias Franciscus Doufa Jani filius ex variis antiquorum voluminibus diligenter collectas, concinne disposuit, & doctis Annotationibus illustravit. Quum vero hi Doufæ labores in tabernis librariis vix amplius occurrerent, ego & frater meus Cajetanus ante hos quinque annos in Typographia Cominiana utile opus recudi curavimus. Lucilius profecto magnus vir fuit: qui duriem versuum, & alia vitia quæ illi Horatius objectat, eruditione, lepore, virtutibus commendandis, peccatis reprehendendis, abunde compensaverat. Quapropter insigni utilitate non careret, ejus poesin salvam & integram evolvere nos posse. Verum fata, & superioris ævi negligentia hoc damno literas mactarunt.

Durum: sed levius fit patientia

Quicquid corrigere est nefas.

Ut igitur unde tantisper digressa est, eo revertatur oratio; si Juvenalis noster Lucilium sibi ad imitandum proponere voluisset, non
tam

tam bonos & molliter euntes hexametros condidisset, quales condidit: scaber & ipse fuisset atque impolitus: humi repfisset: plebeculæ verba usurpavisset: nec sublimitatem illam spiraret quam in ejus carmine multi non immerito admirantur. Sed neque Horatii Sermones Juvenali exemplum sublimitatis vel rotunditatis in carmine suppeditare poterant. Horatius enim & ipse molles versuum juncturas in Satyra vel assequi non potuit, vel certe de industria & data opera repudiavit, credo, ut popularem & quotidianam orationem ad verum magis exprimeret. Quapropter Vetus ille Grammaticus qui Commentarios in Horatium conscripsit, a multis Porphyrion appellatus, dixit, *Satyram Horatii inter Lucilii Satyram & Juvenalis esse mediam. Habere enim eam, asperitatem, qualem Lucilius, & suavitatem, qualem Juvenalis.* Quod omnino intelligendum est de numeris, & constructione versuum, non de sententiis, & sententiarum figuris. Nam si versum Juvenalis compares cum Horatiano, Juvenalem quidem suavio-rem judicabis, Horatium durio-rem & asperio-rem: si sermonis genus ab utroque adhibitur, & præterea sententias, figuras, colo-

colores, certe Juvenalis acerbior, amarior, vehementior: Horatius lenior, jucundior; venustior sanis hominibus videbitur. Latinæ etiam linguæ proprietate Horatius Juvenali multis millibus antistat; verum hæc sæculi quo floruit Horatius, nimirum Augustæi, præcipua laus fuit: ea enim ætate nondum colluvies peregrinorum, prave & inquinate loquentium, in urbem confluxerat: quod accidit post vulgatam a Cæsaribus senatoriam dignitatem, & aditum ad honores peregrinis patefactum. Ex illo enim candor, & genius Latinæ linguæ detrimentum cepit.

Julius Scaliger, acutissimo vir ingenio, ampla & recondita doctrina, sed judicio plerumque non adeo felici, libro VI. Poëtics, quem librum Hypercriticum inscripsit, cap. VI. pronuntiavit, *Juvenalem candidum esse, ac Satyrorum facile principem. Ejus verbus longe meliores esse quam Horatianos, sententias acriores, phrasin apertiore.* Hoc Scaligeri judicium, quod multa continet falsa, nos pro munere docendi nostro examinare debemus. *Juvenalis igitur candidus est.* In verbisne, an in sententiis? Verba & locutiones quidem barbaræ non sunt: sed ab aurea illa & minime fucata Latinitate, qua

ævo superiore utebantur, sæpius aliquantum discedunt. Nisi velimus *Latinum* appellare quod obscœnum est, ac rem puram putam aperte significat sine circuitione: quod nimirum τὴν σκάρῳ σκάρῳ λέγει, ut Græcorum proverbio fertur. Nam & id vocabant *Latine loqui*; ut Priapejorum carminum & Martialis testimonio satis constat. Si Latinitatem hoc pacto accipimus, valde Latinus & candidus fuerit Juvenalis: qui sæpe abjecto pudore, flagitia & libidines propriis & significantibus verbis ob oculos ponere non dubitat. In quo tamen genere poeta noster ipsi Martiali concedat necesse est; qui Catullum in Epigrammate secutus quod spectat ad licentiam loquendi, obscœnæ scriptionis palmam ferre visus est. Si vero candorem sententiarum Juvenalis nostri laudare Scaliger voluit, haud ægre illi hac in parte subscripserim. Sunt enim sententiæ Juvenalis quum ad vitam utiles & moratæ, tum mire perspicuæ, bonoque in lumine collocatæ: nisi quod interdum acutæ nimis & exquisitæ videri possunt. Pergit porro Scaliger, & Juvenalem Satyrographorum principem facit. Quo jure, ipse viderit. Nam si vera sunt quæ attulimus quum Satyræ

Latinae definitionem, ducibus viris doctissimis, explicaremus, in Satyra non est declamandum, sed potius jocorum urbanitate, & cavillatione utendum. Declamavit autem sapissime Juvenalis in Satyra. Non igitur princeps dicendus est Satyricorum, qui legem potissimam condendae Satyrae adeo servare non curaverit, ut perpetuo etiam violaverit. Itaque principatus hujusmodi non est a justo possessore Horatio ad Juvenalem iniquo iudicio transferendus. Quum vero Scaliger confidenter pronuntiat, *versus Juvenalis longe meliores esse quam Horatianos*, distinguere accurate oportet, qua ratione id verum, aut falsum esse possit. Nam si collocatio verborum suavis, neque ullo modo contorta, si molles juncturae, si vocalium sonus, si cetera quae pueri etiam ipsi statim probant in versu, considerentur; meliores profecto Juvenalis versus erunt quam Horatiani. Sed si spectare voluerimus, quem versum sibi poscat hoc poematis genus, utrum humilem ac solutae orationi proximum, an vero sublimem & magnificum; Horatiani profecto versus, quamvis duriusculi & falebris impediti, rotundis ac tornatis Juvenalis longe praeferendi erunt, utpote ra-

H

tioni.

tioni propositi operis magis apti & convenientes. Jam quod *sententias* Aquinatis poetæ *acriores* judicaverit Scaliger quam sententias Venufini; nos quoque calculum addimus: quod vero *phrasin apertiolem*; id etiam damus non gravate. Dicimus tamen, in Satyra scribenda non tam apertam, quam subobscuram phrasin laudari: & iccirco fieri ut majorem laudem promeritus fuerit Horatius, qui oblique & per ambages vitia & errores hominum perstringere potius ac vellicare adamavit, quam Juvenalis, qui larva deposita, & flagello sumto, in improbos & nebulones debacchatur.

Alio loco idem Julius Scaliger de Satyra Horatiana hanc sententiam protulit: *Horatium in ea irrisorem esse, & ob id Sermorum titulo contentum fuisse, qui modo sententiæ lacertos expressos ostendat sermone vulgato, sed lecto tamen, parum curat numeros; & denique, modo pure diceret, nihil pensi habuit.* Sed, o bone, ista quæ tu Horatio tribuis, non vitio verti debent, sed prorsus laudanda sunt, tamquam Satyrici carminis virtutes. *In Juvenale, inquit, omnia contra. Ille ardet, instat, aperte jugulat. Stylus valde aridet, in quo cum Romana puritate juncturas mol-*

molles felicissime consecutus est. Animadverto hic obiter, *puritatem* vocem esse a nullo optimorum scriptorum adhibitam in scriptis quæ extant. Ceterum, ardere, instare, aperte jugulare, quum de peccantium morbis emendandis agitur, omnino inutile est. Suavibus profecto & lenibus remediis, non asperis & irritantibus morbi animorum curandi sunt: nam si contraria medendi via ineatur, ita exacerbantur, & in dies gliſcunt, ut nulla spes sanitatis reliqua futura sit. Propterea urbanitate Horatiana feri & indomiti affectus, qui homines transverſos agunt, & a recto rationis tramite ſecum abripiunt, cicures fiunt, &, quaſi frenis injectis, in gyrum prudentiæ compelluntur. Quam urbanitatem Scaliger Horatio voluit eripere, & Juvenali adjudicare. Sed facilius ab Herculis manu clavam extorſeris. Concludit iccirco: *Neque argumentorum varietate, neque dexteritate tractandi, neque ubertate inventionis, neque crebritate ſententiarum, neque acrimonia reprehensionis, neque facetiis & urbanitate, ſi diis placet, Horatium Juvenali parem eſſe.* Quid iſti homini, quaſo, faciamus? niſi oculis tam lippientibus collyrium precemur. Putamuſne, Julium Scali-

gerum novisse, aut saltem meminisse, quid urbanitas & dexteritas esset? Sane, si novisset, vel, ut cautius loquamur, si meminisset, eum valde puduisset Juvenalem. Horatio in urbanitate præponere: quum sit urbani hominis, ab iracundia & verborum acerbitate abstinere: iracundiorem porro atque acerbiorum Juvenale poetam meminisse me legisse neminem. Ceterum, Horatius ipse Satyra 4. libri 1. sibi poetæ nomen denegat, humilemque scribendi rationem se secutum esse in Sermonibus, ingenue profitetur; vel modestiæ consulens, vel ipsius nomini detrahentium ora obstruere volens, & simul tirones docere, quo pacto Satyræ scribere oporteat. Versus ejus afferam:

*Primum ego me illorum dederim quibus esse
poetis,*

*Excerptam numero: neque enim concludere
versum*

*Dixeris esse satis; neque si qui scribat, uti nos;
Sermoni propiora, putes hunc esse poetam.
Ingenium cui sit, cui mens divinior, atque os
Magna sonaturum, des nominis hujus honorem.*

Sed, ut sunt ingenia hominum inter se diversa, nullo tempore sui amatores Juvenali defuerunt: quemadmodum & Horatius suos

suos

suos semper habuit. Lenes nimirum animos, callidos, & usu rerum subactos, mirum in modum capit urbanitas illa Horatiana: generosis & acribus, qui dissimulationem atque ironiam ignorant, præsertim si stimulis indignationis impellantur, placet Juvenalis. Profecto hi duo poetæ pariter grassantur ad gloriam, quamquam non eodem itinere. Neque displicet iudicium Isaaci Casauboni Prolegomenis in Persium, existimantis videlicet, sales Horatii populare aliquid fere sapere: Juvenalis jocos ita falsos esse ac mordaces, ut acumen sæpe atque eruditionem præ se ferant, & ingenium longa declamandi consuetudine exercitatum. De Juvenale igitur, mea quidem sententia, sic censendum est: Quamquam ad illum Satyræ Latinæ principatus non est deferendus, in qua sane regnat Horatius: operam tamen quæ in eo legendo atque illustrando a studiosis adolescentibus, doctissimisque Criticis ponitur, non perire: sumtus enim, ut ita dixerim, fructu satis toleratur. Hic poeta sententias plurimas exhibet βιοφελῆς, nempe ad vitam regendam, & mores formandos apprime utiles: acerrimus est malorum hostis, uni virtuti æquus, atque e-

jus amicis: alere etiam eloquentiam potest:
 tum plurima suppeditat quæ ad cognitionem
 Romanæ antiquitatis pertineant. Est igitur
 maximo suo merito colendus, & in pretio
 habendus. Cavere tamen oportet in Satyris
 Juvenalis quosdam quasi Sirenios scopulos,
 qui legentibus passim occurrunt, & docent
 vitia quum reprehendunt. Nam quod ali-
 qui de obscuritate hujus auctoris queruntur,
 justam querelarum causam non habent. Cæ-
 ci homines ipso meridie minus lucere solem
 clamant: ita qui ab omni eruditione ac re-
 rum antiquarum notitia imparati sunt, quo-
 ties bonis scriptoribus manum admovent,
 incitiæ suæ culpam in eos conferre solent,
 quasi ea quæ scripserunt cognosci atque in-
 telligi noluerint. Seligant igitur delicati i-
 sti optimum quemque interpretem, vivam
 magistri vocem attente audiant, mentem a-
 nimi contendant: paullatim enim quæ inex-
 plicabilia initio putaverant, perspicua illis
 omnino & aperta fient. Profecto Persius
 longe obscurior est quam Juvenalis: postre-
 mis tamen his temporibus, cura doctissimo-
 rum virorum, præcipue Isaaci Casauboni,
 tenebræ omnes ab eo depulsæ, atque in in-
 tima ejus adyta penetratum est; -- *labor*
enim

enim omnia vincit Improbus -- -- Mendax fuerim, si dixerō studiosis adolescentibus, antiquos auctores, in primis vero poetas, intelligere, facilem rem esse ac nullius operæ. At neque muneris mei est, neque propositi, neque naturæ, quemquam falsa spe lætare. Vetustas faciem orbis terrarum penitus immutavit: propterea ex hodiernis non sunt æstimanda prisca: præsertim quum poætæ publicos vel privatos mores suorum temporum carpunt: in quo versantur Comædia, & Satyra Romana. Deinde, Satyra poema est eruditum, atque adeo operosum: interdum vero ipsa personarum mutatione perplexum: docuimus enim superius, eam trahere aliquid ex dramaticis poematis. Attentum igitur & sollertem lectorem poscit. Nemo autem, ab Eilhardo Lubino deceptus, celebri Juvenalis interprete, indignetur, me affirmare, non esse hunc poetam Satyricorum principem; existimetque, me Quintilianii iudicio adversari, qui scilicet Juvenalem, si diis placeat, reliquis Satyrarum scriptoribus prætulerit: nam id bonus Lubinus profecto somniavit: siquidem apud Quintilianum de Juvenale nulla fit aperte mentio. Hoc solum dicitur cap. 1. lib. 10. ubi Satyræ

scriptores considerantur: fuisse nonnullos claros in hoc genere temporibus Quintilianii, qui olim nominandi essent. Sequenti capite, Horatii, Persii, ac Juvenalis, in Satyra, comparationem instituemus.

C A P U T X I.

De bonis auctoribus magnam esse judiciorum dissimilitudinem. Verecundia censorem decet. Horatii laudes. Quo differant ejus Lyrica a Sermonibus & Epistolis. Persii Satyræ plenæ Stoicorum præceptis decretisque. Julius Cæsar Scaliger quam durus in Persium judex. Loquendi libertas mira in Juvenale. Historia & Satyra consentiunt præcipuè. Marii Maximi Hebdomades Historiæ olim ab otiosis lectitæ. Horatii mores fædi. Generis obscuritatem Horatio nihil nocuisse, quominus præclara scriberet, contra Casauboni sententiam ostenditur. Persii mores integri; scripta utilia, & virtutem præferentia. Juvenali qui mores fuerint, haud compertum. Satyra omnis Horatiana triformis. Persius in Satyris callidus, & sapiens. Horatium imitatur. Academicorum, & fortasse Pyrrhonorum nationem Horatius in philosophia secutus est.

D E

DE scriptorum præstantia & dignitate varia sunt, ac semper fuerunt hominum judicia. Propterea, in omni re, ut ait Cicero in Oratore ad Brutum cap. 11. *difficillimum est, formam (quod χαρακτήρ Græce dicitur) exponere optimi: quod aliud aliis videtur optimum. Ennio delector, ait quispiam, quod non discedit a communi more verborum: Pacuvio, inquit alius; omnes apud hunc ornati, elaboratique sunt versus: multa apud alterum negligentius. Fac alium Attio. varia enim sunt judicia, ut in Græcis: nec facilis explicatio, quæ forma maxime excellat. In picturis alios horrida, inculta, abdita, & opaca: contra alios nitida, leta, collustrata delectat. Quemadmodum enim formæ puellarum aliæ aliis placent: neque ullum amatorem invenias cui mulier amata non ipsa Venus videatur: ita in litteris accidit, ubi de facultatis alicujus principatu inter auctores contenditur. Lucretius prope finem libri 4. hanc amantium κακοζήλιαν, falsamque persuasionem elegantissimis versibus persequitur: quorum aliquos huc afferre juvat.*

Hoc faciunt homines plerumque cupidine cæci,

Et

*Et tribuunt ea quæ non sunt his commoda
vere.*

*Multimodis igitur pravas turpesque videmus
Esse in deliciis, summoque in honore vigere.
Atque alios alii inrident, Veneremque suadent
Ut placent, quoniam fædo adficiuntur amore;
Nec sua respiciunt miseri mala maxima sæpe.*

Deinde Lucretius singulari cum lepore multa puellarum vitia enumerat, quæ ab illarum amatoribus extenuentur, vel etiam ad laudem trahantur: quum enim mala sint bonis proxima, facile admodum est vitiosum quempiam excusare volenti, eum proximæ virtutis nomine ornare, atque adeo vitii quo laborat suspensionem ab eo removere. Ut si avarum hominem, parcum dicas & frugi: si timidum, cautum ac prudentem: si superstitiosum, pium. Nemo igitur miretur, tantam de bonis auctoribus dissimilitudinem esse iudiciorum. Ut enim quisque ab ingenio & natura comparatus est, ut institutus a puero, ut assuetus; ita hunc, vel illum poetam, historicum, oratorem, philosophum ceteris præfert in eo genere: neque ullis plerumque argumentis ab opinione quam semel imbibit, se patitur dimoveri. Non parum certe refert ad bene

bene de scriptis judicandum, quibus magistris adolescens usus fueris, quos educatores, quos monitores habueris, quum *cereus* adhuc esses, ut Horatii verbo utar, & eo flecti posses facillime quo manus instituentium te ducebant. Eodem pacto lanas albas quo potissimum colore volueris, nullo negotio imbuas atque inficias; qui color postea permanet, ita ut candor ille pristinus nulla ratione jam revocari possit. Audiamus iterum Lucretium libro 6.

*Purpureusque colos conchyli mergitur una
Corpore cum lanæ, dirimi qui non queat
umquam,*

*Non, si Neptuni fluctu renovare operam des,
Non, mare si totum velit eluere omnibus undis.*

Ad quamcumque propterea disciplinam philosophorum, vel rhetorum sectam candidi & simplices juvenum animi quasi tempestate delati fuerint, ad eam tamquam ad saxum adhærescunt. Hinc plane diversa oriuntur iisdem de rebus judicia. Nunc ad propositum nostrum & institutum propius accedamus.

Horatium, Persium, Juvenalem, Romanæ Satyræ scriptores, qui soli hoc tempore supersunt, comparaturi sumus. Ex hac enim

enim comparatione, quum eorum virtutes magis enitebunt, tum etiam si qua vitia sunt in eorum poematis (magni enim fuerunt, homines tamen, ut cum Quinctiliano loquar) ea diligentius notari, & certius vitari poterunt. Daniel Heinſius, majorum gentium Philologus, in duobus libris de Satyra Horatiana Venufinum poetam ita miratur, ita laudibus ad cælum vocat, ut præ ipſo Perſium ac Juvenalem pæne contemnere, ac nullo loco habere videatur. Iſaacus Caſaubonus, vir profecto ſummus, edito in Satyras Perſii Commentario longe doctiſſimo, eum poetam non ſolum a calumniis reprehendorum egregie vindicat, ſed etiam principem in illo genere atque excellentem eſſe, oſtendere conatur. Denique Nicolaus Rigaltius, indignatus, Juvenalem pro ipſius meritis ab Heinſio & Caſaubono parum æſtimari, ei ſuppeticas ire voluit, edita *διαβίβη* de Satyra Juvenalis, qua ſummum poetam utcumque defendit atque extollit: Heinſio tamen & Caſaubono impar; vera enim dicenda ſunt. Nos quoque hodie amuſſim criticam ſumamus, ejuſque ope, non tamquam diſceptatores ac iudices (quod munus nobis non arrogamus) verum

rum ut spectatores, & proficiendi cupidi, has controversias cognoscamus. Enimvero folius Criticæ artis auxilio, quid vere probandum sit in bonis auctoribus, quid imitandum, quid excerptum & ediscendum: contra, quid reprehendendum, si diis placeat, quid fugiendum & respiciendum sit, cognoscere possumus. Id tamen quum usu venit, verecunde admodum, & petita prius venia, nec sine quadam honoris significatione fieri debet. Omnino enim abstinere debemus ab eorum audacia qui quum ipsi umbræ ac simulacra hominum sint, semper melioribus obloquuntur, atque ut esse aliqui videantur, cælum ipsum vituperant. Summi scriptores, virtutum suarum magnitudine, meritisque illustribus erga omnem posteritatem, quum studia nostra & reverentiam efflagitant, tum rusticam certe atque impudentem censuram jure quodam suo deprecari videntur.

Ut igitur a meritis Horatii considerandis initium ducam: si quis urbanum & dicacem scriptorem ultra Latinos omnes, fortasse etiam ultra Græcos, requirit; si Romanum vere ac tersum; si in decretis veterum philosophorum egregie versatum; si acutum

Cri-

Criticum, prudentem, vafrum, in notandis præcipue moribus hominum excellentem; huic auctor fuero, ut Sermones atque Epistolas Horatii numquam e manibus deponat: sic tamen legat, ut meminerit, ea Venusini poetæ scripta Sermones atque Epistolas esse, non Iliadem Homeri, aut Æneidem Virgilii, aut carmina Pindarica vel Alcaica; in quibus imitandis egregium se consummatumque artificem satis probavit idem Horatius: iccirco ab Ovidio *numerofus* appellatus, quod numerorum legem, viam, varietatem unice calleret. In his igitur libris, ad quos componendos jam senior accessit, ingenium animi sui penitus denudavit, ac tamquam in tabella pictum ante oculos posuit. Commiseratione propterea digni videntur Danieli Heinsio qui hanc rationem scribendi ab Horatio adamatam reprehendere non verentur, & præ nimis deliciis ferre non possunt; viri puerorum similes, & ad puerilia vere nati, qui nuges & bellaria semper poscunt, solidum cibum virilemque aspernati. Horatium excipit Aulus Perseus, qui tametsi virilitatem attingere non potuit, acerba morte præreptus, breve nihilominus vitæ tempus ita par-

parce ac sapienter dispensavit, ut neque contemnendam doctrinam neque vulgarem præmature adipisceretur. Tantos enim profectus habuit in Stoicis, Cornuto præceptore usus, qui Neronis temporibus in ea disciplina regnabat, ut omnes fere condiscipulos post se reliquisse videretur. Id testantur Satyræ sex quæ adhuc supersunt, doctissimi adolescentis factus, plenæ Stoicorum præceptis, gravissimoque stilo conscriptæ, excellentiam indolem auctoris præferentes, ac moribus valde utiles. Quanta vero fuerit Persii eruditio, quantus ardor erga optimas litteras, ex ejus Vitæ veteri scriptore factis manifestum est, narrante, illum testamento septingentos libros magistro suo legavisse: qui numerus librorum ea ætate insignis fuit, ac privatæ pæne bibliothecæ modum excedens. Non me fugit, Julium Cæsarem Scaligerum ita de Persio judicavisse in Hypercritico: *stilum ejus morosum esse: auctorem ipsum ineptum, qui quum legi vellet quæ scripsisset, intelligi noluerit quæ legerentur.* Paulo post scribit, *Persium ostentatorem febriculosæ eruditionis cetera neglexisse.* Illum propterea quasi cum ignominia missum facit. Quid sit acutissimo censori febricu-

briculosa eruditio, non facile est divinare. Nam plerumque Scaliger myſteria loquitur, ejuſque ſententiæ, tamquam oraculorum, conjectore atque interprete opus habent: ut in id vitium quod tantopere in Perſio reprehendit, ſæpius ipſe incidere videatur. Hoc tamen Scaligeri iudicium de tanto poeta, durum profeſto & inhumanum, ſtudia noſtrorum juvenum retardare non debet, neque illos a legendo Perſio & pro meritis æſtimando vel tantillum deterrere: qui ſcilicet noverint, Julium Scaligerum magnum eſſe haud raro bonarum rerum contemptorem: ſummum etiam & immodicum laudatorem ſcriptorum quos amare cœperit; oſorem contra pertinacem illorum qui ſemel ipſi diſplicuerint. Credamus potius M. Fabio Quinſtiliano ſcribenti: *multum veræ gloriæ, quamvis uno libro, meruiſſe Perſium*: credamus Martiali, qui teſtatur, unum librum Perſii celebrem tamen atque in ore hominum fuiſſe, ut magis memoraretur & frequentius, quam Domitius Marſus in prolixo poemate quod is Amazonida inſcripſerat. Ex hoc parvo quidem at elaborato monumento æſtimemus Perſium, tamquam ex ungue leonem: ut recte monet Iſaacus Cau-

fau-

faubonus. Et sane in Satyris hujus poetæ nonnulla occurrunt adeo egregia, quæ mores hominum sic exprimant, eam vim, eos nervos dictionis præferant, ut difficile sit, paria in hoc genere apud alios auctores invenire. Sed neque Juvenalem, scriptorem celeberrimum, jure contemnere possumus; cujus præcipue *παρρησία*, scilicet loquendi libertatem, animique magnitudinem omnino mirari oportet. Hujusmodi autem *παρρησία* (ut animadvertit Nicolaus Rigaltius in Dissertatione de Satyra Juvenalis) Historiæ Satyræque communis est: utrique enim lex ea posita videtur, ne quid veri dicere non audeat, ne quid probrosi carpere ac notare formidet. Quum igitur ex rerum gestarum cognitione, pravorumque morum reprehensione habeant homines unde prudentiores & meliores fieri possint: utrumque autem Historia & Satyra jucundissime præsent: iccirco Rigaltius existimat, non prorsus male fecisse qui corruptissimo Romano imperio, & ingeniis unâ cum eo senescentibus, Juvenalem tantum & Marium Maximum legerent, & in deliciis haberent, quum ceteros libros vix attingerent, ac disciplinarum genus omne fastidirent. Marius porro

Maximus in vitia calamum distrinxerat, quemadmodum Juvenalis. Narrat hoc Ammianus Marcellinus lib. xxviii. Historiarum. Non igitur, si Rigaltium audimus, lectio Juvenalis & Marii Maximi ab Ammiano Marcellino sæculi corruptelis annumeratur: verum scriptor ille significare voluit, hosce duos auctores, ut civilium doctrinarum compendia quædam, & morum in dies labentium remedia præsentissima, illius ævi delicatis hominibus summopere placuisse. Marius Maximus nimirum Hebdomadas historicas ediderat, quibus acta Cæsarum uberrimo & diligentissimo stilo descripserat. Juvenalem vero, tamquam veteris disciplinæ magistrum, ac totius vitæ humanæ censorem longe gravissimum, suspiciebant.

Jam ut de moribus horum Triumvirum Satyræ Latinæ nonnulla dicamus; unde sententiæ poematum originem ducere solent: de Horatio quidem tradit Verus Auctor eas Vitæ, non mediocribus flagitiis, & nebulone potius, quam viro sapiente dignis, fæde inquinatum fuisse. At ex Horatii labe, domesticæ, ut puto, & arcane fuerunt, quæ parietibus, foribus, & velis te-
geren-

gerentur. Quoties autem in publicum prodibat, honestam faciem & gravem sumebat: ne cuiquam civi exemplo noceret. Nam sicuti necesse est, oratorem virum bonum videri, etiamsi reapse non sit: alioqui oratoris nomen tueri non poterit, neque persuadere dicendo: ita poetæ satis est si virtutis amorem præferat, quamvis vera virtute careat; ut scripta ejus lectoribus profint. Mirum est quod Isaacus Casaubonus Prolegomenis in Persium objectat Horatio, poetam egregium calumniatus: videlicet, libertinæ prosapiæ hominem, & patre coactore natum, qualis fuit Horatius, nihil altum spirare in Satyris & Epistolis, & iccirco in vulgatissimis morum præceptis ubique occupari. Hæ, pace tanti Critici, nugæ sunt meræ. Non certe nocuit Horatio natalium obscuritas, quominus in Lyricis *majores nido pennas extenderet*, atque *album in alitem mutaretur*, cujus concentum oriens & occidens, totusque terrarum orbis audiret: quominus Augusti Cæsaris gratiam, amicitiam, familiaritatem promereri posset; cui sane carissimus vixit. Deinde, a patre libertino tanta cura educatus fuit (quod ipse testatur Satyra 4. libri 1.) ut ne se-

natorum quidem liberis invideret: ac si optio ei dari potuisset ut rursus vitam inchoaret, parentes vero quos mallet eligeret, alium patrem sibi petere noluerit quam illum qui naturæ necessitate semel contigisset. Numquid P. Virgilio Maroni pagus Andinus, in quo natus est, vel pater agricola impedimento fuerunt, quominus Æneide scribenda, altissimi spiritus poemate, ad Homerice majestatem proxime accederet? A-
jebat Plinius junior verissime, morum sanctitatem ordinibus non distare: hoc dictum etiam doctrinæ atque eloquentiæ facillime accommodari potest: multi enim homines insigni nobilitate, stupidi & infantes; multi plebeji, acuti & disertis. Sed videlicet Casaubonus fecit quod plerique facimus: nobilibus adulari voluit. E Satyris Persii mira profecto morum sanctitas elucet: ipsumque virtuti dedisse operam, scriptor ejus Vitæ apertissime testatur, quæ res in adolescentente magis æstimanda. Tametsi viveret sub tyranno, Romanam tamen libertatem plane spirabat. Romanam dico? Stoicam dicere debueram, quæ libertate **Quiritium** solidior & verior. Propterea pugnam & acerrimum se præstitit etiam adversus

fus Neronem, qui Persio scribente rerum
 potiebatur. Quamvis lenissimus natura esset,
 maximus tamen scelerum & flagitiorum o-
 for, scripsit contra vitia aspere, contra pe-
 ricula animose, contra fortunam superbe,
 contra ambitionem contumeliose. Decretum
 illud Stoicum de ultimo fine ubique urget:
 sentit autem quæ dicit, sincere loquitur &
 ex animo: neque aliud clausum in pecto-
 re, aliud lingua promptum habet: id quod
 ex ejus dictorum sententiarumque constan-
 tia facile apparet. Pudicitiam etiam & ve-
 recundiam, adolescentiæ ornamenta, in Sa-
 tyris Persii animadvertere est: nam si pau-
 ca quædam loca excipias, obscœnum ser-
 monem vitavit quantum potuit. Hoc au-
 tem in eo singulare, qui Stoicorum disci-
 plinam profiteretur: scimus enim, Stoicos
 nullam in verbis liberioribus turpitudinem
 esse putavisse: quod, præter alios, refert
 Cicero in Epistola celebri ad Papyrium Pœ-
 tum. Juvenali qui mores fuerint, non fa-
 tis constat, in tanta veterum monumentor-
 rum inopia. Si loquentem in Satyris au-
 dias, Fabricium aliquem, aut Curium, aut
 Coruncanium, aut Catonem e cælo ceci-
 disse existimes: qui enim vitiosis nullius

licti gratiam faciat, qui ab aliis rationem vitæ reposcat, legem sibi ipse innocentiae, continentiae, virtutum omnium dicere videtur. Propterea in vetustis codicibus *Etbici* cognomine a scriptoribus librariis Juvenalis donatur, teste Caspate Barthio Adversariorum lib. 6. cap. 1. quo pacto Martialem *Coquum*, Propertium *Nautam*, Ovidium *Getam*, Stacium *Aquilinum*, Prudentium *Amœnum* iidem librarii vocaverunt: vel ab eventibus, vel a dicendi charactere, vel a quibusdam eorum poetarum locis perperam lectis atque intellectis.

Quod pertinet ad rationem tractandi argumenta, sive *ὑποθέσεις* propositas; Horatius poeticæ artis non satis peritis varius & inconstans videri potest: multiplex enim fere, non unum tantummodo & simplex argumentum in singulis Satyris tractat. Verum ordo poeticus non ea lege incedit qua ordo philosophorum. Excurrit sæpius poeta, quasi propositi oblitus, præsertim Satyricus: nova quædam introducit, obiter attingit nonnulla, digreditur, nequam homines per aliorum peccus confodit: sed quum aberrare videtur maxime, tunc poematis legem servat maxime; quæ lex vulgo non intelligitur.

gitur. Omnis autem Satyra Horatiana tri-
formis est; ut jampridem animadvertit Da-
niel Heinsius. Aliquando enim simplici ora-
tione constat: & *δι' απαγγελίας*, nimirum ex
poetæ persona, rem exponit. cujusmodi sunt
pleræque Satyræ libri primi. Interdum Hora-
tius duplicem personam sustinet: puta suam,
& amici. Quod videre est in Satyra pri-
ma libri secundi, ubi poeta & Trebatius
jurisconsultus colloquuntur. Nonnumquam
totam orationem aliis tribuit, quod est pro-
prium dramatici poematis. Exemplum hu-
jus formæ luculentum fuerit Satyra quinta
libri alterius, in qua Tiresias vates indu-
citur Ulixem admonens, quomodo senem
locupletem colere debeat, ut ab eo in te-
stamento scribatur heres. Harum formarum
quæ secundo loco memorata est, obscurita-
tem quamdam continere videtur, & lecto-
ribus oscitantibus fraudem facere potest; qui
scilicet non tam facile intelligunt, cujus
personæ sint verba & sententiæ quas le-
gunt: utrum poetæ ipsius, an vero amici
quem colloquentem inducit poeta. Formæ
hujus vestigia deprehendas in aliquibus par-
ticulis Satyrarum Persii, quæ tironibus pro-
pterea negotium faceffunt. Immo quoties

Persius alium inducit sibi aliquid objicentem, sic personam alienam sustinet, ut suam interea non deponat: quod animadvertere licet Satyra prima, ubi dum ambitioni & κερδοξίᾳ quorumdam Ἰδδοποιητῶν patrocinari videtur, eorumque causam agere, simul tamen satyrico sale illos defricat. Patrocinium igitur, ab ejus mente est cujus poeta personam sumit: irrisio, ab auctoris mente. Id porro primus invenit Epicharmus Siculus, poeta comicus antiquissimus: quod colligitur ex Gorgia Platonis; uberime autem ostendit Olympiodorus in Commentario ad eum Dialogum, nondum edito. Sic Horatius tractare solet argumenta proposita. Persius vero petitos e philosophia locos carminis legibus includit: θέσιν quam enucleandam & stabiliendam initio suscepit, urgere atque ornare numquam desinit, donec tractationem absolvat. Vix a proposito digreditur: abit certe numquam. Ubique autem δόγμα Stoicorum inculcat de ultimo bonorum fine, quo referenda sint omnia. Juvenalis pariter unum & simplex argumentum tractat in singulis Satyris, tamquam si scholam aliquam philosophorum explicaret. Oratione recta plerumque utitur, ex per-

persona sua loquens: raro *διαλογίζεται*. Ceterum excellit ubertate inventionis, facultate amplificandi, copia exemplorum. Id hoc loco non est prætermittendum, ab Horatio & Juvenale partem illam Ethicæ philosophiæ in Satyris cultam fuisse quæ monitis & præceptis constat: alteram vero neglectam & posthabitam, quæ decreta exponit: *δογματικῶς* Græci appellant. Perseus; contra, hanc excolendam sibi sumit: placitis enim ac decretis Stoicorum toto animo adhæserat. Quapropter perpetuus & constans est vitiorum hostis,

Virtutis veræ custos, rigidusque satelles.

Et quum Horatium, quem admirabatur, in fervilem pæne modum imitetur (de qua Imitatione Perseii Horatiana Isaacus Casaubonus peculiarem libellum conscripsit); sententias enim plures Venusini poetæ, figuras, verba ipsa & locutiones idemdem usurpat: hoc uno tamen dissimilis esse voluit, quod scilicet sibi magis constet quam Horatius, & in argumento persistat. Quæ ratio, ut sæpius dixi, philosophorum propria est, non poetarum. Casaubonus paullo ante memoratus, pronuntiare non dubitavit, Horatium scripsisse sicuti vixit, nempe nulla

la constantia: ut iccirco Satyræ ipsius, morum auctoris exemplum & speculum certissimum haberi debeant. Fluctuavit sane Horatius in philosophia, & se Arcesilæ Academicæ, vel Pyrrhonis discipulum præstitit: qui philosophi nihil affirmabant, assensum sustinebant, de omnibus dubitabant; non vera, sed tantum similia veri, tamquam vivendi regulam, sequi se profitebantur. Audiamus Horatium ipsum Epistola 1. libri 1. ubi sic Mæcenatem alloquitur:

*Ac ne forte roges, quo me duce, quo lare tuter,
Nullius addictus jurare in verba magistri,
Quo me cumque rapit tempestas, deferor hospes.
Nunc agilis fio, & mersor civilibus undis,
Virtutis veræ custos, rigidusque satelles:
Nunc in Aristippi furtim præcepta relabor,
Et mihi res, non me rebus subjungere conor.*

Hæc tamen decretorum & opinionum inconstantia est. Ceterum, quod ad mores pertinet, idem Horatius Epistola 7. libri 1. significat satis aperte, vitam suam orationi consensisse, atque illa sequi se solitum quæ laudaret. Ejus enim verba sunt:

Nec somnum plebis laudo satur altitium. ---

Hactenus eruditionem, doctrinam, sententias, mores, tractandi rationem Horatii, Persii,

Persii, ac Juvenalis contulimus: deinceps orationis genus, dicendi characterem, jocos, numeros, vitia eorundem poetarum inter se comparare incipiemus.

CAPUT XII.

Horatii germana Latinitas, & quæ Latinitatem comitantur virtutes. Persius in scribendo celer, severus, truculentus: Juvenalis magnificus, vehemens, copiosus. Figure Horatii & Juvenalis quo differant. Persii idiomata. Joci, Satyricis necessarii. Horatii urbanitas, aulici hominis propria. Persius ad jocandum parum aptus. Plautus numerorum negligens. Horatius numerum Lyricum & Heroicum in Satyris, de industria, vitavit. Persii hexametri sonori ac temperati: Juvenalis, compositi, expoliti, suaves. Obscœnitas, obscuritas, declamatorius tumor, tria Satyricorum vitia. Satyrici flagitia docere videntur, dum castigant. Obscœnitatem veteres cur in scriptis etiam severioribus adhibuerint. Obscuritatis Persiane causa triplex. Dictionis tropicæ magnificentia. Sine antiquitatis notitia, Latini & Græci scriptores intelligi non possunt. Isaaci
Ca-

Casauboni Commentarius in Persium laudatus. Petrus Bælius notatus. Persium veteres quanti fecerint. Declamandi consuetudo stilum Juvenalis vitavit.

TRIUMVIROS Latinæ Satyræ Horatium, Persium, Juvenalem superius inter se comparavimus, quod attinet ad res ipsas, nimirum argumenta, & rationem tractandi: veniemus nunc ad orationem, dicendi *χαρακτήρα*, jocos, numeros, vitia denique ipsa; quibus vel majoribus vel minoribus egregii quoque scriptores non omnino carent. Incipiamus ab Horatio. Venusinus igitur poeta in Satyris suis excellit pura Latinitate, gratia narrationum, suavis apologis, *αφειεία* seu simplicitate, incredibili lepore atque urbanitate. Floruit enim ævo Augusti, quo tempore Latinitas erat *ἐν ἀκμῇ*, perfecta nimirum & consummata: quum paullo ante vixisset M. Tullius Cicero, qui admirabili & prope divina ingenii ubertate, assidua exercitatione & scriptione, Græcorum imitatione, Romanam eloquentiam ad eum finem provexerat quo soluta oratione provehi poterat. Neque multum ætate præcessit C. Julius Cæsar, non
lit.

litteris minus & purissima Latinitate, quam militari virtute præclarus. Sallustius etiam, summus auctor, Historiarum libros ediderat, Thucydideam brevitatem ac robur, in eo genere scribendi, gnaviter æmulatus: qui majorem etiam laudem consecutus fuisset, nisi præpostero quodam studio verba Porcii Catonis, & aliorum veterum historicorum atque oratorum, obsoleta, & recentiorum auribus jam ingrata, revocare, atque idemdem usurpare voluisset. Floruerant etiam paullo ante cultissimi poetæ Lucretius & Catullus: alter sublimis, alter venustus ac tener: quorum præcipue opera Musæ Romanæ plane confirmatæ, fiduciam sumere Græcas ipsas provocandi. Temporum igitur felicitas multum contulit ad Horatiani sermonis præstantiam. Simplicitas enim, lepos, urbanitas, nativæ quædam veneres puram & incorruptam Latinitatem, quasi ancillæ dominam, furtim subsequuntur. Neque tamen negaverim, Horatium & naturæ suæ, callidæ, leni, moderatæ, multum debuisse: cui naturæ eam doctrinam, artem, studium experientiam adhibuit, quæ tardam etiam angustamque mentem acueri facile atque excitare potuisset. Perius hac dicendi virtute

Hora-

Horatium quidem non affequitur: vixit enim temporibus Neronis, quibus Latina lingua non mediocre detrimentum ceperat: secundus tamen ab ipso est. Celerem atque expeditum in scribendo se præstat: verborum parsimoniam soliditate sententiarum, & quasi graviditate compensat: excellit γοργόστυχι, nempe truculento & severo stilo, quo ipsum Horatium superare Casaubono videtur; neque injuria. Juvenalis noster utrique Latinitate cedit: magnificus tamen est atque amplus in sententiis: eminet quoque τῆς πομπικῆς & ἀξιωματικῆς λέξεως, nempe dictione splendida, vehementi, declamatoria, tragica, quæ auditorium, coronam, theatrum requirat. Propterea non erraverit qui dixerit, stilum Horatii tenuem esse, Persii grandem, Juvenalis sublimem. Quod pertinet ad figuras quum verborum tum sententiarum, Horatius & Juvenalis hoc ornamentum genere abundant. differunt nihilominus inter se, quod ille jucundis & venustis, hic gravibus & impetum habentibus figuris utatur. Aulicum propterea in Horatio, forenses hominem in Juvenale facile agnoscas. Tropi Aquinatis poetæ audaces plerumque sunt, coacti, & longe petiti, qua

qua transferendi ambitione scriptores ejus ætatis mirum in modum sibi placebant, ut admirationi essent, atque a populari consuetudine loquendi quam maxime abirent. Apud Persium loco figurarum est insignis *ἰδιωτοῖα* & *εὐάγρηα*, morum alienorum imitatio, & evidentia; quæ lectoris animum incredibiliter delectat & docet. Nihilominus in Satyris hujus poetæ verborum tropi, *καταχρίσεις* præcipue, frequentissime occurrunt: quæ non exigua sane obscuritatis causa est. Virtutes & vitia Persianæ orationis Quintilianus & D. Hieronymus olim pensitaverant: quorum ille Persium vera laude dignum, hic Satyricum disertissimum appellavit.

Venio nunc ad considerationem jocosum, sine quibus hoc poematis genus omnino consistere non potest. Diximus enim, quum Satyræ Latinæ naturam & constitutionem definitione explicarem, tria in lectoribus suis a Satyrico poeta excitari, odium, indignationem, risum. odium videlicet in scelera & sceleratos, indignationem ob ærumnas bonorum, & felicitatem improborum, postremo risum, ut remedium paretur tristibus affectibus, odio & indignationi; atque

que animi lectorum a nimia contentione ac severitate aliquantum relaxentur, & ad hilaritatem traducantur. Docuimus porro, fontes ridiculorum uberrimos esse hominum ignorantem atque errores. Enimvero si quis componenda Satyra prodesse tantummodo velit, neque placere curet ridiculorum admixtione; is neque placebit, neque sane proderit. Siquidem homines vitio aliquo animi laborantes durum atque agrestem reprehensorem oderunt, lepido ac urbano monitori auscultant & parent. Malunt enim corrigi sponte sua, quam vi & imperio alterius adigi ad recte faciendum. Quod Terentius aperte significavit notissima illa sententia:

Obsequium amicos, veritas odium parit.
 vel, sicut nonnulli codices præferunt: *veritas odium parat*. Iccirco vera loqui non satis est, nisi de austero ac tristi veritatis aspectu blandæ orationis mollitiæ ac jucunditate aliquid detrahatur. Quantopere autem Horatius urbanitate, salibus, facetiis præstet in Satyra, noverunt illi qui assidua lectione scriptorem elegantissimum sibi familiarem reddiderunt. At Isaaci Casauboni judicio, Horatii sales τὴν ὀχλαῖν ἀναγωγίαν,
 ple-

plebejum nescio quid, si diis placet, ac petulantiam de trivio fere sapiunt. Quod non facile concesserim: nam in mentem venit, Horatium vitæ instituto aulicum fuisse, & Augusti aulicum, principis nimirum eruditi atque ingeniosi: cui poeta Venusinus in deliciis fuit; satis enim se illi probaverat ingenii ac morum dexteritate. Scimus alioqui, consuetudinem aulicorum ab agrestium & vulgarium hominum consuetudine quam longissime abhorrere. Nonne Horatius ipse professus est in Epistola ad Pisones, se optime novisse discrimen quo inurbanum dictum distaret a lepido? Ita enim de Plauti facetiis:

*At nostri proarvi Plautinos & numeros &
Laudavere sales, nimium patienter utrumque,
Ne dicam stulte, mirati; si modo ego & vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto,
Legitimumque sonum digitis callemus & aure.*

Plauti sales rejicit tamquam *καταλῆς* & plebejos: adeo fastidioso judicio fuit ac delicato. Non igitur Casaubono de hoc assentiri possum. Persius non est quidem ad jocandum aptissimus: quamquam enim Satyra 1. *petulanti splene cachinnonem* se ipse appellat, nihilominus *ἀπίδατος ἐν τῷ γελοίῳ* reapse de-

K

pre-

prehenditur. Nec mirum: gravis enim ac severus fuit adolescens, præterea Stoica duritie imbutus ab ineunte ætate: quapropter Gratiis raro litat; in scribendo autem Xenocrati quam Menippo similior est. Juvenalis joci, elaborati, rhetorici, eruditi, ingeniosi: verum aliquando lucernam olent, ac domo allati videntur; ex quo frigus oriri neceffe est.

Diximus de jocis & salibus: nunc de numeris nonnulla dicamus. Lucilium Horatius culpavit, quod negligens numerorum fuisset, quod versus duros fecisset, atque incomposito pede currentes: Plautum etiam reprehendit, ut paullo ante audivimus, quod versus plusquam comicos insigni licentia effudisset, vix metri legem servantes, & prosæ orationi quam simillimos. Tetrametri enim ac trimetri Plautini jambis, ceterisque pedibus jambo *ισοχρόνους* admiscent *ἀϊσοχρόνους* & *πολυσυλλάβους* nullo certo ordine neque ratione. Propterea, quum Plauti Comædiæ barbaris temporibus non observato versuum discrimine, in morem solutæ orationis a librariis describerentur, quemadmodum & Terentianæ fabulæ, non parum a viris doctis & diligentibus laboratum est ut
 illa

illa confusio tolleretur: impediabantur enim a numerorum difficultate ac varietate. Sed nondum res plane confecta est: quum plura supersint mirum in modum ambigua & perplexa, quæ accuratiorem operam desiderent. Quamvis igitur poeta Venusinus in antiquioribus notaverit hanc numerorum dissolutionem, videtur nihilominus Isaaco Casaubono, & aliis doctis viris, ab eodem vitio ipse abstinere non potuisse. Verumtamen, quum Horatius eodem loco quo Plautum perstringit, se legitimum sonum digitis & aure callere, profiteatur; dicendum est, eum iudicio & data opera, non inscitia vel ingenii tarditate, in Satyrico versu duriusculum aliquando se præstitisse: quod nimirum censeret, hexametros multum elaboratos, concinnos, rotundos heroico quidem poemati convenire, Satyræ non item: quæ popularem sermonem & genere dicendi humili vel mediocri, & ipsis numeris neglectis quodammodo & horridulis imitari debeat. Nam si quum Lyrica scriberet Horatius, adeo suavis esse potuit; cur non eandem suavitatem servare potuerit in Satyris & Epistolis, si voluisset, ac rem aptam existimasset, nullam certe causam vi-

deo. Sed cujusmodi esse velit stilum ac numeros hujus poematis, aperte significavit Satyra 10. libri primi.

*Et sermone (inquit) opus est modo tristi,
sæpe jocosò,*

*Defendente vicem modo rhetoris atque poetæ,
Interdum urbani parentis viribus, atque
Extenuantis eas consulto -- --- ----*

Quòd autem aliis Horatius præcepit, ipse in Satyra servavit: suis nempe viribus percipit, easque consulto extenuavit, ut non agnoscas eumdem esse qui Lyrica scripsit. Persius in faciendo versu cum lege plerumque incedit: sonori sunt ac fluentes ejus hexametri, quantum patitur lex & ratio suscepti operis: numquam enim obliviscitur Stoicæ virilitatis. Juvenalis Horatio & Persio, quod ad numeros pertinet, canorus magis est, atque Epicis poetis proximus. Audiamus initium Satyræ sextæ, quod sane prædulce est, ac mollissime in aures influit.

*Credo, pudicitiam Saturno rege moratam
In terris, visamque diu: quum frigida parvas
Præberet spelunca domos, ignemque, Laren-
que,*

Et pecus, & dominos communi clauderet umbra: .

Sil-

*Silvestrem montana torum quum sterneret uxor
 Frondibus & culmo, vicinarumque ferarum
 Pellibus: haud similis tibi, Cynthia, nec
 tibi cujus*

*Turbarit nitidos extinctus passer ocellos:
 Sed potanda ferens infantibus ubera magnis,
 Et sæpe horridior glandem ructante marito.*

Profecto meliorem artificem componendi versus (solis fortasse Virgilio atque Ovidio exceptis) vix inueniemus quam sit Iuuenalis: adeo nihil scabrum, nihil hiulcum, nihil coactum præfert; sed omnia composita, omnia polita, omnia suavia.

Tandem vitia ipsa quibus laborant hi Tresviri Satyræ Latinæ, mihi consideranda & conferenda sunt; obscœnitas nimirum, obscuritas, & declamatorius quidam tumor. Obscœnitas commune trium vitium est: quo tamen Persius minus peccavit quam ceteri. Obscuritas Persio præcipue tribuitur: deinde etiam Iuuenali. Declamatorio tumore insignis est Iuuenalis. Ab obscœnitate incipiamus. Quæri primum potest, utrum Satyrici sint magistri virtutum, quod videri volunt, nec ne. Certe si loquendi licentiam, & rem quamque fœdissimam describendi ac suo nomine appellandi, quam

Satyrici poetæ sibi sumunt, spectare velis, magistros potius dixeris flagitiorum ac libidinum, quam virtutum. Verbi causa, nonnam Satyram scripsit Juvenalis adversus perditos nebulones qui muliebria patiebantur: sed ita fœde ac Sotadico stilo, ut castæ aures eum ferre nullo modo possint. Sexta quoque Satyra, ceteroqui plena ingenii, facundiæ, colorum rhetoricorum, impuris mulierum arcanis revelandis, atque in lucem protrahendis, pessimo exemplo docere videtur quæ castigat. Nefaria enim flagitia summoferi potius ab auribus & cogitatione pudicorum debent, quam calamo describi, & quantalibet verborum acerbitate puniri. Quam indignum enim & absurdum est ita docere, suadere, laudare castitatem, ut a castis quidem hominibus legi non possis, impudicos vero ad legendum allicias, non ut emendent mores, at potius ut libidinum suarum pabulum atque irritamentum in versibus tuis quærant! Hac tamen labe non solum Satyrici poetæ, verum etiam, quod valde dolendum, Historici nonnulli sunt inquinati, Suetonius præcipue, dum Cæsarum suorum flagitia & probra nimis accurate persequitur. Fateor equidem, antiquis tempo-

bus

bus eam hominum etiam sapientissimorum opinionem fuisse, ut existimarent, obscœnitatem factorum obscœna, vel saltem liberiore, dictione castigari oportere; ut animadvertit olim Casaubonus in Commentario ad Satyram quartam Auli Persii. Quæ sane opinio a recta ratione valde abhorret: verumtamen summos viros hac persuasione in errorem inductos, ex illorum scriptis adhuc exstantibus manifestum satis est. L. Seneca, philosophus gravissimus, in libris de Beneficiis, & Naturalium Quæstionum, de speculo cujusdam Hostii, & de quodam Scauro, effrenatæ libidinis nebulone, flagitiosa multa narrat, quæ lectorum verecundiam offendant. Causam porro cur ita sentirent veteres, & hac ratione reprehendendi vitia uterentur, aperit D. Joannes Chrysostomus Homilia 4. in Epistolam Pauli Apostoli ad Romanos. Ait enim, eos qui libidinem atque impudicitiam perditorum hominum vituperandam suscipiunt, necessitate quadam cogi ut fœditatem ac turpitudinem illorum denudent, atque ipsis ob oculos ponant; nam si parcius & verecundius agant, censuram inutilem fore. In priorem vero Epistolam ad Corinthios, de

eodem re locutus, chirurgi exemplum affert, qui ad curandum ulcus arcessitus, manus inquinare non veretur, & saniem ex ulcere fluentem tractare. Verum, ut recte distinguit alio loco idem vir sanctissimus, plurimum interest, utrum ea loquendi & scribendi ratio adhibeatur ἐξ οἰκῆν πάθους, ex loquentis aut scribentis affectione, an ἀπὸ κηδεμονίας, ex curandi & sanandi voluntate. Nam & Prophetæ aliquando in sacris litteris, Ezechiel præcipue, sædos Hebræorum mores verbis multum apertis, & rem proprie significantibus reprehendunt: nulla tamen suspicio cadere potest in viros θεοπνεύστους, eaque sanctitate, turpibus verbis & locutionibus delectatos fuisse: quod vel cogitare, a pietate alienum. Volebant scilicet acribus hisce medicamentis populum obcæcatum, qui pudori callum obduxerat, e veterno quasi excitare. Id autem de Satyricis poetis dici non potest: quibus hanc κηδεμονίαν tribuere velle, simplicis nimium hominis esset, qui nihil de moribus illorum legisset, vel audivisset, ad sanctitatis & pudicitiae normam non adeo exactis. Perfium tamen excipio, quem scimus frugi adolefcentem & castum fuisse. Hæ autem
vir-

virtutes ex ejus etiam Satyris plerumque elucet: nisi quod in quarta, ubi Nerone[m] insectatur, mortalium impurissimum, nonnulla admiscuit stomacho & indignationi illa quidem convenientia, verum a moribus suis plane aliena. Hoc Satyricorum peccatum adolescentibus nostris detrimento non erit, si loca nequiora intacta præteriverint, quæ magis nocere possunt quam prodesse: honestiores vero Satyras ita legere meminerint, ut si aliqua incidant ejus fursus, ea statim abjiciant, ut cautos & pudicos decet, neque curiosi esse voluerint in re minimi pretii. Sic nullo dispendio probitatis, opes eruditionis augebunt.

Diximus de obscenitate, communi Satyricorum vitio, quod erat primum ex tribus propositis: dicamus de obscuritate. Hoc vitium Persio præcipue tribuitur. Verum ea opinio tralatitia originem potius duxit a deliciis & incitiis lectorum, quam a culpa ipsius poetæ. Nihilominus triplicem obscuritatis Persianæ causam afferre possumus: quarum una sit in auctore, altera extra illum, tertia in interpretibus. Multa sunt quæ Satyras Persii faciant subobscuras: in primis tamen dictio tropica, eruditio recondita,

&

& βραχυλογία, seu breuiloquentia. Hic poeta gravitatis & magnificentiæ studiosus fuit, quam scilicet hauserat ex disciplina & consuetudine Stoicorum. Nam Stoici philosophi humana omnia despiciabant, sapientem suum regem esse aiebant, immo cum Jove ipso de felicitate certare: quæ sane decreta magni animi & excelsi *τεκμήρια* sunt. Porro, ut docet Dionysius Longinus in aureo libello *περὶ ὑψους*, dictio tropica, seu translatis verbis & locutionibus abundans, continet magnificentiam: in affectibus etiam commovendis, & in narrationibus locum habet, ut res narratæ, in præsentia quodammodo geri videantur, & animis auditorum imaginem sui magis expressam insculpant. Translationibus autem verborum & locutionum grata quædam & venusta obscuritas inest: in hujusmodi autem obscuritate vis & acrimonia non raro continetur, si Dionysium Halicarnassensem, eximium Rhetorem & Criticum, audimus. Præterea doctrina Persii, & multiplex eruditio: in primis quæ hausit e Stoicorum fontibus deviis & abstrusis, eximunt illum a vulgo poetarum, ita ut non facillimum sit *πῶς τυχῆσιν* ad sententiarum ejus medullam penetrare. Βραχυ-
λογία

λογία etiam, seu brevitās in loquendo, nimia interdum, qua Persius gaudet, lectoribus ejus negotium faceffit. Hoc quoque a Stoicis habet; qui rerum copiam, verborum parsimoniam amabant, & in Dialecticorum sententis quam in Rhetorum pratis & viridariis frequentiores erant. Altera causa quamobrem Satyræ Persii obscuræ videantur, est in ipsis lectoribus: curta nimirum supellex eruditionis, pectus bonis artibus vacuum, ignoratio philosophiæ. Illotis enim manibus ad hæc sacra accedunt, ab omni antiquitatis notitia imparati: sine qua nec Persium, nec reliquos auctores Latinos aut Græcos ullo pacto intelligere licet. Multum profecto discrepant ritus & consuetudines antiquorum ab hodiernis; quum vetustas longinqua faciem orbis terrarum penitus immutaverit: ut iccirco ex nostris non sint æstimanda prisca: quod qui faciunt, & se ipsi fallunt, & eruditioribus de se jocum & risum præbent. Satyra præsertim doctum poema est: salebrosum etiam, & ipsa personarum quæ loquentes haud raro inducuntur, mutatione perplexum. Docuimus enim superius, eam trahere multum ex dramaticis poematis, ac veteris Comædiæ *σκήματα*
&

& maledicentiam imitari. Quapropter attentum & acutum lectorem poscit, non pinguem atque oscitantem: qui quum ipse sit oculis lippientibus, claro meridie minus lucere solem queratur. Postrema caussa cur obscurum Persium esse dictitent, interpretum propria est. Interpretes veteres negligentia superiorum ætatum perierunt; si paucas quasdam & confusas eorum lacinias exceperis: recentiores plerique ἔχ ἐπιλυθονταί, nempe loca obscuriora inexplicata prætereunt: aliquando ἔ παραπελυθονταί, male atque indocte interpretantur. Hadrianus tamen Turnebus, qui sæculo a CHRISTO nato decimosexto in his nostris litteris plane regnabat, in Adversariis suis doctissimis multa Persii loca feliciter admodum enodavit. Sed omnibus eruditorum hominum laboribus, quicumque Persio illustrando manus umquam admoverunt, longe præferendus est Commentarius insignis, & quantivis pretii, Isaaci Casauboni; quem qui perlegerit atque intellexerit, quum doctiorem se factum animadvertet, tum de Persio meliorem & honestiorem opinionem concipiet, neque ipsi deinceps tantæ obscuritatis vitium objectabit. Studiosis porro adolescentibus auctor fue-

fuerim, ne longitudine tam egregii Commentarii ab eo evolvendo deterreantur, quum primum per doctrinam & iudicii maturitatem id illis facere licebit: brevioribus enim Annotationibus res tam difficilis expediri nequit. Marcus Antoninus Philosophus Imperator, in libris quos de Vita sua conscripsit, jure illorum delicias reprehendit qui pusillis tantum commentariis in bonos auctores delectati, prolixos & uberes aspernantur: hi enim eruditionem oderunt, vel summis tantum labellis eam degustare malunt; a quorum consuetudine studiosos adolescentes plurimum abesse cupimus. Ceterum iniquo & præcipiti iudicio Petrus Bælius in Lexico Persium comparat Lycophroni, Græco Cassandræ scriptori, propter obscuritatem. Non tanta profecto est obscuritas Persii, ut cum ænigmatis, vel cum responsis Oraculorum aut Sibyllarum comparari mereatur. Bona verba quæso. Hi sunt panici terrores, hæ sunt fabellæ quasi per manus traditæ, ac sine ullo examine a credulis & ignavis hominibus exceptæ. Si omnibus quæ in veterum libris operam interpretis requirunt, obscuritatis notam inurere velimus; jam solus Persius obscurus non erit,

erit, ac se plurium excellentium scriptorum exemplo tueri satis poterit. Quotus enim quisque Pindari Odas, Aristophanis Comœdias, Choros Tragicorum, Thucydidis conciones, obscuris abditisque sententiis plenas, Ciceronis Epistolas ad Atticum, Taciti scripta, sine interpretis auxilio intelligit? Theocriti, suavissimi poetæ, multa sunt *σκληρὰ*; duriora nempe ac subobscura: norunt veteres Critici, neque indignantur. Ita comparatum est cum interioribus litteris:

*Qui nucleum esse vult, necesse est ut frangat
nucem.*

Recte animadvertit Dionysius Petavius apud Franciscum Vavassorem; Societatis JESU, Rhetorem egregium, libro de Ludicra Dictione cap. 7. Persium his temporibus dimidio minoris vulgo fieri, quam olim doctissimi veterum fecisse videantur; quum & commentariis illum suis atque interpretationibus dignati sint; & ipsius persæpe versus, ut Servius & Hieronymus, testimonii loco protulerint; & eum æquales poetæ, ut Lucanus, plausu & admiratione recitantem exceperint. Hæc porro quæ de Persio diximus, de Juvenale quoque dicta intelligun-

guntor; si quando illum etiam obscuritatis crimine accusant.

Nunc de tumore locutionis, & stilo declamatorio, quo plerumque utitur Aquinas poeta, tria verba subjungam. Hoc vitio Juvenalem laborare, si verum amamus, inficiari non possumus. Ea temporum illorum communis labes fuit. Deleta enim Romana libertate, simplicitas quoque morum intercederat, animique dicentium & scribentium ad fœdissimam adulationem verterant, ut crudelium principum & sæpe insanorum gratiam colligerent. Adulationi porro blanditiæ subserviunt, & flosculi orationis. quis nescit? Hac pice igitur inquinatos deprehendas viros ejus ævi præstantissimos, puta Vellejum Paterculum, Marcum & Lucium Senecas, Fabium Quintilianum; qui sæculi vitium probe agnoscebat, neque tamen vitabat; Petronium Arbitrum, Plinium utrumque, Lucanum, Statium, Valerium Flaccum, Martialem; ut plures alios omittam. Deinde, Juvenalis declamando, & fictas causas agendo, ætatem primam insumferat: quod genus exercitationis incredibile est quantum sanæ atque incorruptæ eloquentiæ noceret. Ignoscendum igitur est poetæ

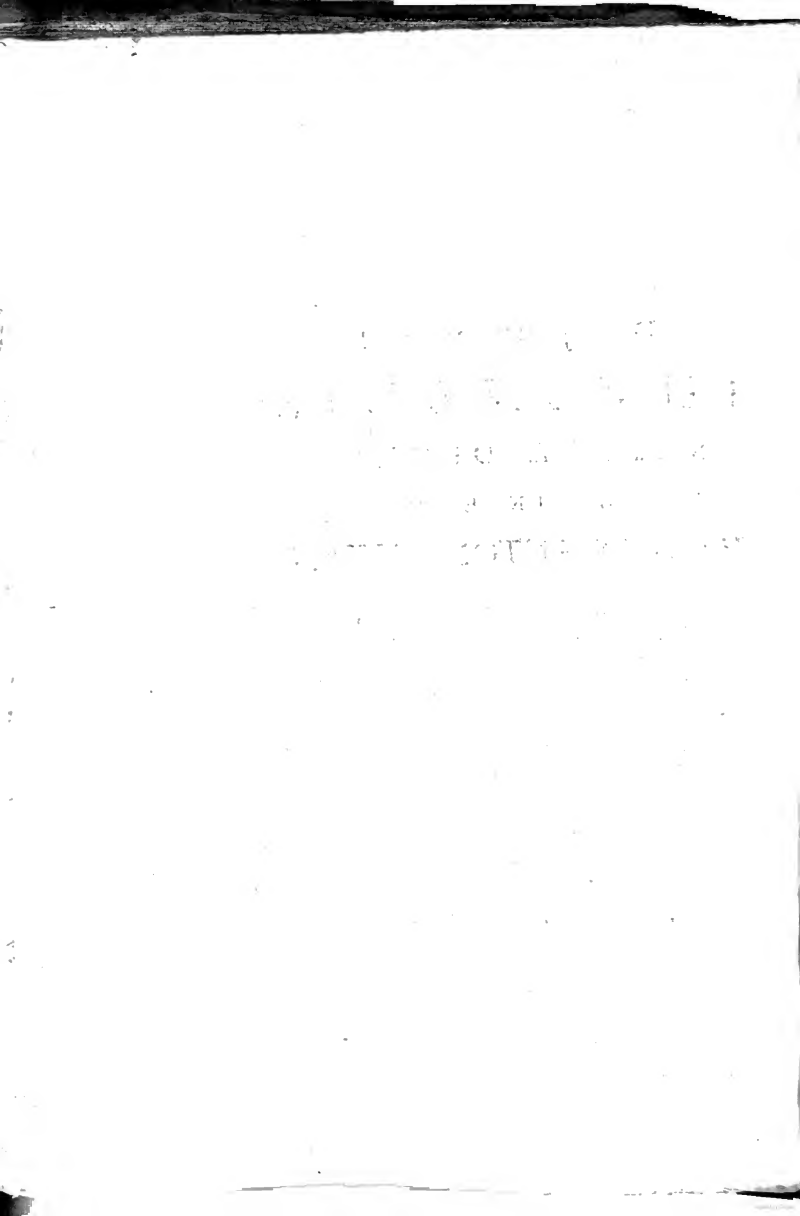
nostro , si temporum culpa & consuetudinis, tumidiorem & a perfecto dicendi genere alieniorem se præstat . Vitium hujusmodi, gravitate sententiarum, copia exemplorum, acrimonia reprehendendi, versuum rotunditate, apud æquos judices, satis compensat . Eum propterea colere, ac summo studio legere oportet : erit enim pretium operæ .

Abolvimus tandem *συνέθεσις* tractationem de Satyra Latinorum : de Juvenalis Vita diximus : Horatium, Persium, & Juvenalem inter se comparavimus . Proximum est, ut argumentum Satyræ decimæ Aquinatis poetæ exponamus , deinde Satyram ipsam Paraphrasi perpetua & Commentario luculento interpretemur . quod sine mora faciemus .

D. JU.

D. J U N I I
J U V E N A L I S
S A T Y R A D E C I M A :
E T I N E A M
J O A N N I S A N T O N I I V U L P I I
P A R A P H R A S I S P E R P E T U A , E T
C O M M E N T A R I U S U B E R R I M U S .

A R G U M E N T U M

D E C I M Æ S A T Y R Æ

D. JUNII JUVENALIS:

Præterea, quid senserint veteres Philosophi de precibus & votis quibus utuntur homines ad numen divinum placandum, & ab eo prospera quæque impetranda. Ex Platone potissimum & Maximo Tyrio.

U T sapius polliciti sumus nos facturos, accedimus ad explicandam Satyram decimam Junii Juvenalis. Argumentum præclarissimi poematis est hujusmodi. Inscitiam & vecordiam hominum accusat poeta, qui a Diis immortalibus (ut eo tempore loquebantur) ea petere soliti sint quæ ipsis pestem ac perniciem aliquando afferant: puta divitias, magistratus, potentiam, eloquentiam, famam, gloriam, prolixum vitæ cursum ad ultimam usque senectutem, pulchritudi-

tudinem denique ac speciem corporis; quod mulierum potius quam virorum votum est. His autem optandis & poscendis se imprudentes, ac verorum bonorum ignaros omnino testantur. Hæc omnia exemplis nobilissimis ex Romana Græcaque Historia depromptis eloquenter admodum ostendit. Postremo docet, non illa a Diis postulanda quorum desiderio vulgus insanit, verum ea quæ sapientium judicio legitima & solida sunt bona; nimirum ut corpore ac mente valeamus: præterea contemptum rerum humanarum, prudentiam, fortitudinem, partes virtutis omnes. Persius quoque Satyra secunda simile huic argumentum tractaverat. Videtur Juvenalis noster, quemadmodum & Persius, ex altero Platonis Alcibiade Satyræ hujus materiam hausisse: nam in eo Dialogo divinus ille philosophus πᾶσι τῶν ἀνθρώπων προσδράχαις, preces quibus hominum genus Deos orare soleret, tamquam stultas & ab optimo fine procul aberrantes reprehendit: quicquid autem in eo genere ab orantibus peccaretur, diligenter notat, atque in ordinem redigit. Sunt porro duæ partes Satyræ hujus. Prior, quæ longissima est, ἐλεγιακῆ vocari potest: demonstrat enim

atque

atque perstringit vitia precum humanarum, & quid non petendum sit, commemorat. Posterior brevissima, quæ loco est epilogi & conclusionis, διδακτικῆς merito appellatur: nam in ea docetur, quid a Diis postulari oporteat. Antequam vero initium Satyræ hujus afferamus, operæ pretium est nos paucis exponere, quid senserint veteres philosophi περὶ προσεχῆς, nempe de precatione. Quæ res quum jucunda accideret studiosis adolescentibus, tum ad ea quæ lecturi postea sunt, facilius intelligenda valde conducet.

Igitur Cyrenaici & Epicurei, quod divinam providentiam negare instituisse, ac de illa opinionem ex animis mortalium fuditus evellere, preces & vota omnino sustulerunt. Neque mirum: si enim illud quicquid est summum res humanas contemtu habet; si nihil interesse existimat, utrum homines pejerent, an juramenti sanctitatem revereantur; si neque ira commovetur, neque gratia tangitur; illud sequitur necessario, precationem rem esse irritam, stultam, superstitiosam; utpote quam Dii non audituri, vel etiam irrisuri sint. Legitur impium Epicuri decretum apud Lucretium,

cretium, fidum ejus interpretem, libro 1. de Rerum Natura:

*Omnis enim per se divam natura necesse est
Immortali ævo summa cum pace fruatur,
Semota ab nostris rebus sejunctaque longe;
Nam privata dolore omni, privata periculis,
Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.*

Quod si ejusmodi sit Deus, qualem describit Epicurus, diceret M. Tullius, Vivat valeatque. Apud Maximum Tyrium, philosophum Platonicum longe venustissimum, Sermone tricesimo, exstant argumenta quibus efficere contendebant nonnulli ex insipienti sapientium grege, non esse Deum orandum. Quid sibi volunt, ajebant, hominum preces? nempe Dei voluntatem flectere atque ad humanas necessitates levandas inclinare. Atqui flecti Deus aut precibus moveri non potest. Neque enim divinam naturam, eandem semper atque immutabilem, decreti sui poenitere umquam decet: quod non Deo solum, sed viro etiam gravi & cordato indignum videtur. Nam homo qui facile a proposito dimovetur mutaque sententiam, si a malo migrat ad bonum, certe prius erraverat, & minus re-

cte

ete rationem subduxerat : sin a bono ad malum transit, male consilium mutavit . Improbitas autem in Deum cadere nullo modo potest . Jam qui petit aliquid a Deo , aut dignus est ut id consequatur , aut indignus . Si dignus est , consequetur etiam si petat : si indignus , non consequetur etiam si petat . Nam qui dignus est , & a precando abstinet , non ideo fit indignus quod non precetur : neque qui indignus est , & precatur , propterea dignus fit quia precatur . Immo contra evenit , ut qui dignus est , neque Deo molestiam exhibet , vel eum precatione obtundit , digniorem se efficiat ob modestiam . Quod interdum contingere videmus etiam iis qui in domibus locupletum , vel in aulis principum degunt . Nam , ut ait Horatius (Epist. 17. libri 1.)

Coram rege sua de paupertate tacentes

Plus poscente ferent -- -- -- --

Indignus vero & molestus , ipsa importuna precatione indigniorem se facit . Propterea homines probi , & nihil a Deo petentes , verecundia & fiducia excellere videntur : nam ob fiduciam , credunt se consecuturos ; propter verecundiam autem , quiescunt et si non consequantur , neque vota ulla faciunt .

L 4

Indi-

Indignis contra petentibus inſcitia & improbitas præſto ſunt: inſcitia, quod precantur Deos qui flecti non poſſunt; improbitas, quod ſibi favere Deum poſtulent, optimum, & ipſorum diſſimillimum. Fingite vobis (ajebant veteratores hi philoſophi) imperatorem exercitus eſſe Deum. Petat igitur ab hoc imperatore juſtiſſimo calo aliquis aut lixa, qui ſarcinis militum geſtandis atque impedimentis tantum idoneus eſt, ſe cataphractum fieri, vel centurionem, vel primipilum, vel tribunum, vel imperatoris legatum: contra, egregius aliquis miles queſcat, nihilque ſibi petat. Profecto utile eſt exercitui ſi prior ille curam impedimentorum habere pergat: hic vero alter cataphractus fiat, vel id muneris accipiat cui fungendo idoneus eſt. Faciet itaque imperator quod in rem exercitus eſſe exiſtimabit. Et nihilominus mortales imperatores aut neſcire poſſunt, aut decipi, aut donis & gratia corrumpi: quæ ſane vitia ab immortalis Deo aliena ſunt. Quamobrem nec dabit precantibus ea quæ accipere non merentur; neque non precantibus negabit quæ accipere merentur.

Præterea hi philoſophi precationum adverſa-

versarii hac partitione utebantur. Quæcumque homines sibi evenire optant, & a Deo petunt, ea vel a providentiæ consilio pendent, vel a fati necessitate, vel a fortunæ levitate, vel ab artis dispensatione. Jam providentia est opus Dei, fatum necessitatis, fortuna temeritatis & casus, ars hominis. Horum porro singulorum magnam vim esse ad vitam regendam ac temperandam ponebant. Si ergo, ajebant, quæ precamur, ad Dei providentiam pertinent, quid opus est precibus? Nam si est Dei providentia, ea vel universis tantum consulit, singula verò negligit: vel utraque simul cordi habet. Si tantummodo circa universa occupata est: quemadmodum & reges totis civitatibus jura dicunt, legesque imponunt, singulos vero cives intueri non solent: precibus Deus obtundendus non erit. Si enim aliquid ab eo postules quod cum salute pugnet universitatis, certe non impetrabis. Hujusmodi autem exemplo doctrinam suam illustrabant. Decreverit medicus ægrotum aliquem sanaturus partem aliquam corporis putrescentem, ac toti corpori exitio futuram refecare: postulet autem illa ne se corrumpere velit: quid existimemus medicum ipsi responsurum?

Ita

Ita nempe: Non æquum est, infelix membrum, tui causa corpus interire totum: sed tibi potius pereundum est, ut illud conservari possit. Eodem pacto, pestilentia exercet Athenienses, terræmotus Lacedæmonios, inundatio Thessalos, incendium Ætnæ Catinenses in Sicilia. Harum gentium interitum stulti vocant corruptionem. Causam vero cur hæc eveniant, pulchre novit medicus, nempe Deus, qui rerum universitati consulit, nec preces membrorum respicit, sed totum conservat: hoc enim illi curæ est. Quod si ponamus; agebant, Deum etiam singula curare; ne ita quidem orandus erit. Simile enim fuerit ac si æger aliquis medicamentum aut cibum a medico poscat. Nam si profuturum id est, medicus dabit & non petenti: si nociturum; ne petenti quidem dabit. Quo concludebant, eorum quæ ad providentiam pertineant, nihil a Deo postulandum.

Sed neque illa quæ in ditione fati posita essent, votis ac precibus rogari oportere docebant. Facilius enim regem flectere quis possit quam tyrannum. Atqui tyranno simillimum est fatum: neque superius aliquid agnoscit cui pareat, neque omnino mutari

tari potest. Fatum etenim, tamquam freno & capistro injecto, humanum genus, vel invitum, eo trahit quocumque ipsi libitum fuerit, neque ulli mortalium tergiversari, aut detrectare imperium licet. Ita Syracusiorum capitibus imminebat Dionysius, Atheniensium Pisistratus, Corinthiorum Periander, Milesiorum Thrasylbulus. In δημοκρατίᾳ enim, seu populari gubernatione, facultatis locus est, quæ aliquid civibus persuadeat: neque nihil possunt preces, obsequium, gratia. In tyrannide, quemadmodum & in bello, vi omnia geruntur. Quæ igitur fato dona offeremus, ut ejus vinculo & necessitate nos expediamus? quas victimas & sacrificia? Neque Juppiter ipse unquam rationem invenit qua fati necessitatem averteret; ut apud Homerum legimus. Fatum enim semel definitum erat, ipsique credita humana vita; quemadmodum putabant veteres. Quod etiam trium Parcarum nominibus significare soliti erant. Itaque Horatius in Carmine sæculari:

Vosque veraces cecinisse Parcæ

Quod semel dictum est, stabilisque rerum

Terminus servat -- -- -- -- --

Tibullus vero libro I. Elegia 8.

Hunc

*Hunc cecinere diem Parca fatalia nentes
Stamina, non ulli dissolüenda Deo.*

Si ergo fatum *inexorabile* est, ut id Virgilius appellat, cur quisquam illi supplicaverit?

Sed neque a fortuna quicquam postulandum ajebant, eorum scilicet quæ ipsa dispensare crederetur. Quis enim adeat insanum principem, cumque illo agat, in quo nullum consilium, neque judicium, neque affectio moderata, sed furor tantum, & rationis expers libido? Atqui fortuna hujusmodi est; insana, præceps, temeraria, quam consilio nullo, nulla divinatione prospicere, ac declinare possis: quum tamquam Euripus aliquis, incerta lege fluat ac refluat, neque ulla gubernatoris arte dirigatur. Non igitur est cur fortunæ homines vota faciant, dæmoni tam furdo & vecordi, rogantes & supplicantes ut ea ipsis bene faciat.

Supersunt quæ arte parantur bona. Quis porro faber pulchrum aratrum, gladium, clypeum a diis petat; quum artem habeat, cujus operâ ea sibi comparare potest? Quis fortis vir & bellicosus animum ad pericula imperterritum; quum fortitudinem habeat, quæ in periculis subeundis artis quodammo-
do vicem fungitur? Quis bonus felicitatem;
quum

quum virtute non careat, felicitas vero in virtute consistat? Si ergo ea quæ ad providentiam pertinent, & quæ ad fatum, & quæ ad fortunam, & quæ ad artem, a Deo petenda non sunt; nihil reliquum est, ajebant, quod ab ipso peti possit. Hæc autem argumenta omnia, quam levia, infirma, ficulna sint, quam facile refutari ac dissolvi possint, a nobis præcipue, qui singulari Dei Optimi Maximi beneficio Christiani sumus. & longe aliter de ipsius providentia & natura sentimus quam veteres illi miserrimi, & fabularum stultissimarum caligine involuti sentirent, doctorum non videre arbitror neminem. Ea tamen afferre volui, ut tam insanis opinionibus cognitis; nobis ipsis veritatis lucem, qua perfusi sumus, gratularemur.

Salibus etiam & σάμμιον acerbis atque impiis in re tam gravi & sancta utebantur. Ajebant enim: Opes petis? noli Diis molestus esse; nihil enim boni petis: Dii vero sunt datores bonorum. Noli fatum obtundere; nihil necessarii petis: ad fati enim ditionem pertinent sola necessaria. Noli fortunæ supplicare: neque enim ipse mos est egentibus subvenire, at potius lo-
cuple-

cupletes novis semper divitiis cumulare ; donec eos tandem subita vertigine redigat ad paupertatem . Sed neque artem preceris : avari enim sunt artifices , & opera sua caro vendunt . quod si aliter faciant , eorum ars vilescit , neque ullo in pretio est . Rationem qua ditescere possis , nos indicabimus . Vir bonus es ? impedimentum est ditescendi bonitas . Mutandi tibi sunt mores tui : dolo & fraudibus grassare , mentire , pejera : lucri causa leno esto aut caupo , praedo aut sycophanta , fidem habe pretio addictam . Hac via pervenitur ad opes . Victoriâ petis ? hanc in bello a stipendiario milite , in judicio impetrabis a sycophanta , nempe ab homine qui nigra in candida vertat , qui iudicibus os oblinere egregie sciat . E mercatura petis aliquid ? Navigare incipe : hæc res in maris & ventorum potestate omnino posita est . Merces muta : da pecuniam fœnori : hæc res virum audacem , strenuum , experientem requirit , non otiosum precatorem . Quod si Deum adire volueris , non obsecundabit Deus cupiditati tuæ . Severus enim iudex est , minimeque exorabilis . Dispicit atque examinat singulorum preces austerè : quæ tu bo-

na

na existimas, ipse mala censet. Propterea stultorum querelis non commovetur: quamvis lamentere, quamvis fleas, miseraque & lugubri voce misericordiam implores: aris etiam te advolvas, & pulverem capiti inspergas: præterita quoque sacrificia ipsi exprobes atque imputes.

Quod si pius aliquis, horum philosophorum, preces omnino tollentium, pertinaciam flectere in animum induxisset, proposito exemplo sapientium virorum, Socratis puta, Pythagoræ, Platonis, qui Deos precati fuissent: respondebant, præclaros illos doctrinarum antistites alio sane consilio quam vulgus hominum solitum sit, templa frequentavisse. Non enim divitias, vel magistratum a Diis petebant, sed cum illis de bonis præsentibus tantummodo colloquebantur, de virtute nimirum qua præditi erant, qua sciebant delectari Deos, tamquam re optima, & qua nemo abuti posset. Sumebant vero a se ipsi, Diis tamen libenter concedentibus, tranquillitatem animi, contemptum rerum humanarum, morum sanctitatem, plenam fiducia mortem, reliqua omnia non falsa & adumbrata, sed vera & expressa bona. Hæc opinio tam absurda,
tam

tam impia, de Diis non orandis, ab hominum superbia profecta erat, qui scilicet nihil sibi deesse existimarent illorum quæ ad virtutem & felicitatem conducunt; & propterea naturæ divinæ, tamquam superiori ac præpotenti, obnoxii esse nollent. Stoicorum præcipue scitum erat, *Nullam rem carius constare quam que precibus emta sit*. Idem superbiæ fons etiam in Ecclesia Christiana impiis decretis Pelagianorum dedit originem; qui humanis viribus nimium confidentes, benefactorum causam a propria voluntate, non ab auxilio Dei repetebant.

Verumtamen non esse Deum orandum, δόγμα fuit paucorum philosophorum & hæreticorum: male autem orare vitium est omnium pæne mortalium. Neque id mirum videri debet: nam, ut sapienter definit Plato in Euthyphrone, sanctitas est *ἰσιμήμων αἰμίσιμος ἔ δόσιμος θεοῖς*; scientia eorum quæ a Diis petenda & Diis offerenda sunt. Res igitur difficillima est, iudice Platone, & in qua magistro Deo fit opus, novisse nos, quas res a Deo possimus petere aut debeamus: id enim scire pars est sanctitatis. Hieroclis propterea sententia fertur plane aurea: *μόνος ἱερῶς ὁ σόφος λέγεται, μόνος θεοφιλῆς,*

φιλῆς , μόνος εἰδὼς ἄξιαδα . *Solus sapiens dicendus est sacerdos , solus Dei amicus , solus precandi peritus .* Vulgus hominum existimare videtur , precibus , votis , pollicitationibus Deum capi & corrumpi posse , ut nostris sceleribus conniveat , & cupiditatibus faveat . Hinc versus ille tritus apud Græcos :

Δῶρα θεῖς πείθει , δῶρ' αἰδοῖς βασιλῆας .

Dona Deos persuadent , dona venerandos reges . Quod si verum esset , nihil aliud precationem vocare oporteret quam ἰμπορευτὴν τέχνην , nundinationem scilicet , ac mercatoriam artem , inter Deum atque hominem institutam . Doctissimi propterea philosophorum , opinionem hanc turpissimam ex animis hominum evellere studentes , libros conscripserunt περὶ δόχης sive προσδόχης , *de Diis orandis* : quod argumentum persecutus est etiam Plato in altero Alcibiade ; ut superius memoravimus . Ex hoc autem Platonis Dialogo ὑπόθεσιν Satyræ suæ decimæ sumfit Juvenalis ; quam continuo interpretari incipiemus .

M

D. JU.

D. JUNII JUVENALIS
 POETÆ AQUINATIS
 SATYRA X.

Cum Paraphrasi perpetua, & Commentario
 JOANNIS ANTONII VULPII.

OMNIBUS in terris quæ sunt a Gadibus usque
 Auroram & Gangem, pauci dignoscere possunt
 Vera bona, atque illis multum diversa, remotâ
 Erroris nebulâ. quid enim ratione timemus,
 Aut cupimus? quid tam dextro pede concipis, ut te
 Conatus non pœniteat, votique peracti? 6
 Evertère domos totas optantibus ipsis
 Dii faciles. nocitura togâ, nocitura petuntur
 Militiâ. torrens dicendi copia multis,
 Et sua mortifera est facundia. viribus ille 10
 Confisus perit, admirandisque lacertis.
 Sed plures nimiâ congesta pecunia curâ
 Strangulat, & cuncta exsuperâs patrimonia census,
 Quan-

*Quanto delphinis balena Britannica major.
 Temporibus diris igitur, jussuque Neronis 15
 Longinum, & magnos Senecæ prædivitis hortos
 Clausit, & egregias Lateranorum obsidet ædes
 Tota cohors: rarus venit in cœnacula miles.
 Pauca licet portes argenti vascula puri, 19
 Nocte iter ingressus, gladium contumque timebis,
 Et motæ ad Lunam trepidabis arundinis umbram:
 Cantabit vacuus coram latrone viator.*

PARAPHRASIS.

H I s viginti & duobus versibus exordium Satyræ hujus pulcherrimæ atque utilissimæ continetur. Quo exordio poeta noster ea summatim & strictim commemorat quæ postea singillatim atque uberri-
 me tractaturus est. Ait igitur: „ Quam
 „ vis totum terrarum orbem peragraveris,
 „ ab Occidente ultimo progressus ad Ori-
 „ tem extremum usque, perpaucos admo-
 „ dum invenias qui solida & vera bona
 „ ab inanibus & adumbratis probe discer-
 „ nere atque internoscere possint: remota
 „ scilicet erroris caligine, qua mentes ho-
 „ minum occupari solent, & a veritate

D. JUNII JUVENALIS
 POETÆ AQUINATIS
 SATYRA X.

Cum Paraphrasi perpetua, & Commentario

JOANNIS ANTONII VULPII.

OMNIBUS in terris quæ sunt a Gadibus usque
 Auroram & Gangem, pauci dignoscere possunt
 Vera bona, atque illis multum diversa, remotâ
 Erroris nebulâ. quid enim ratione timemus,
 Aut cupimus? quid tam dextro pede concipis, ut te
 Conatus non pœniteat, votique peracti? 6
 Evertère domos totas optantibus ipsis
 Dii faciles. nocitura togâ, nocitura petuntur
 Militiâ. torrens dicendi copia multis,
 Et sua mortifera est facundia. viribus ille 10
 Confisus perit, admirandisque lacertis.
 Sed plures nimiâ congesta pecunia curâ
 Strangulat, & cuncta exsuperâs patrimonia census,

Quan-

*Quanto delphinis balæna Britannica major.
 Temporibus diris igitur, jussuque Neronis 15
 Longinum, & magnos Senecæ prædivitis hortos
 Clausit, & egregias Lateranorum obsidet ædes
 Tota cohors: rarus venit in cænacula miles.
 Pauca licet portes argenti vascula puri, 19
 Nocte iter ingressus, gladium contumque timebis,
 Et motæ ad Lunam trepidabis arundinis umbram:
 Cantabit vacuus coram latrone viator.*

PARAPHRASIS.

HIS viginti & duobus versibus exordium Satyræ hujus pulcherrimæ atque utilissimæ continetur. Quo exordio poeta noster ea summam & strictim commemorat quæ postea singillatim atque uberissime tractaturus est. Ait igitur: „ Quam
 „ vis totum terrarum orbem peragraveris,
 „ ab Occidente ultimo progressus ad Orientem
 „ extremum usque, perpaucos admoldum
 „ invenias qui solida & vera bona
 „ ab inanibus & adumbratis probe discernere
 „ atque internoscere possint: remota
 „ scilicet erroris caligine, qua mentes hominum
 „ minum occupari solent, & a veritate

„ cognoscenda impediri. Quid enim, quæ-
 „ so, timemus, quid cupimus certa ratio-
 „ ne, ac non potius temere & nullo con-
 „ silio? nam quæ timenda non sunt, quum
 „ in classe malorum non censeantur, ea
 „ plerumque terrore nos percellunt: quæ
 „ vero a natura boni longe absunt, eorum
 „ desiderio sæpe insanire consuevimus. Quid
 „ tam dextero & prospero conatu vel au-
 „ spicio a quoquam suscipitur, ut paullo
 „ post eundem incepti non pœniteat, vo-
 „ tumque suum a Diis exauditum fuisse
 „ non doleat atque indignetur? Dii nimi-
 „ um faciles ad preces hominum excipien-
 „ das, eorumque cupiditates explendas, in-
 „ tegris domibus & familiis exitio non se-
 „ mel fuere, illasque funditus evertère: i-
 „ psis patribus familias non invitis, immo,
 „ quod mirere, ultro cupientibus, & de-
 „ trimento suo faventibus. Nam sive to-
 „ gati vivant homines, urbanis officiis va-
 „ cantes, sive sagum sumserint ac militiæ
 „ nomen dederint, semper a Diis petunt
 „ res inutiles, immo noxias & pernicio-
 „ sas. Pulchrum habetur eloquentiâ excel-
 „ lere in civitate: nihilominus dicendi co-
 „ pia multos perdidit. Fuerunt qui miser-
 „ rimo

„ rimo genere mortis interirent, quod vi-
 „ res corporis ingentes, ac robur lacerto-
 „ rum admirabile a natura accepissent: qui-
 „ bus naturæ muneribus nimium confide-
 „ bant, & præ aliis insolescebant. Pluri-
 „ mis tamen exaggeratæ opes, thesauri con-
 „ gesti, res familiaris ampla nocuerunt mi-
 „ rum in modum, eosque penitus oppresse-
 „ runt: quod cives reliquos patrimonii ma-
 „ gnitudine tanto intervallo antecellerent,
 „ quanto balænx maris Britannici, delphi-
 „ nas corporis mole antecellunt. Propterea
 „ difficillimis ac turbulentis temporibus,
 „ quibus Nero Cæsar imperium Romanum
 „ vexabat, cohortes integræ militum jussu
 „ tyranni ad obsidendas C. Cassii Longini
 „ J. C. & Lateranorum, divitum & po-
 „ tentium civium, ædes mittebantur; item
 „ ad cingendos L. Senecæ, Romanorum o-
 „ mnium ea ætate locupletissimi, hortos
 „ late patentes, ut domino via nulla effu-
 „ gii superesset: contra vero in pauperum
 „ cænaculis raro admodum castrense genus
 „ hominum apparebat. Et sane pecuniis hoc
 „ semper vitium adjunctum est, ut quan-
 „ tulæcumque sint, curas & metum creent
 „ possidenti. Nam si noctu iter facias, te-

„ cumque portes aliquot vascula ex argen-
 „ to, non cælato quidem ac signis aspero,
 „ sed puro & nullis emblematis infertis,
 „ quod pretii minoris est; gladios, & con-
 „ tos, nimirum hastas longiores, latronum
 „ qui viatoribus insidiantur, formidabis;
 „ ut arundinis quoque ad lunæ lumen ven-
 „ to agitatæ umbra ipsa tibi terrorem in-
 „ cutiat. Viator autem expeditus, auri &
 „ argenti onere carens, quamvis latrones
 „ occurrant, coram ipsis cantare audebit:
 „ quod tranquilli & securi animi certum
 „ indicium esse solet. „ Hæc est allato-
 rum Juvenalis versuum sententia, quam
 mea qualicumque Paraphrasi enucleare co-
 natus sum. Proximum est ut singula quæ
 ad doctrinam, historiam, & eruditionem
 pertinent, consideremus.

COMMENTARIUS.

O MNIBUS *in terris que sunt a Ga-*
dibus usque Auroram & Gangem] Poe-
 ta noster quum Occidentem atque Orientem
 significare vellet, *συνεδοχῆς* adhibuit, nem-
 pe tropum illum qui parte aliqua memora-
 ta rem totam significat. Gades enim est
 infu-

insula quædam ultra fretum Herculeum sita; nempe Italice: *fuor dello stretto di Gibilterra*: quod fretum, Gaditanum etiam Latini vocant a nomine hujus insulæ. Herculeum a Græcis dictum fuit, quod in historia fabulosa legeretur, Herculem, longis itineribus confectis, duas columnas ibi excitavisse, quas posteris omnibus transgredi nefas esset; quum existimaret, Oceanum infinitum esse, neque navigari omnino posse. Eam porro insulam hodie vocamus *Cadis*, vel *Cadice*: est autem Hispanorum celebre *ἑμπόριον*.

v. 2. AURORAM & Gangem]

Auroræ nomine Juvenalis terrarum plagam ad Orientem positam intelligit, atque extremam quidem: unde scilicet Sol exoriri videtur nobis. Aurora vero, nempe rubor ille matutinus in cælo, Solem ac diem adesse nuntiat. Iccirco, apud poetas, *Auroræ populi* sunt gentes quæ incolunt *τῶν ἀνατολῶν*, terras videlicet ad Orientem sitas. Propterea finxerunt, Memnonem Æthiopem, qui bello Trojano, regi Priamo subsidio venerat adversus Græcos, Auroræ filium fuisse. Ganges nobilissimus est fluvius Indorum, qui universam Indiam duas in partes dispescit, alteram quæ cis Gangem

appellatur, alteram quæ ultra Gangem. Hoc loco minutum aliquid lectores meos observare velim, quod in Satyræ hujus primo versu statim obvium est, nempe concursum illum duarum similiarum syllabarum US US. *A Gadibus usque*. Hos concursus adeo non refugerunt veteres poetæ, ut etiam datâ operâ quæsisse videantur. nam certe in eorum versibus frequentissimi sunt. Tibullus Elegia 1. libri 1.

ME MEA *paupertas vite traducat inerti*.
 ME ME. Horatius Epistola ad Pisones
 V. 22. — — *currente rota CUR URCEUS exit?*
 UR UR. Nihil asperius hoc syllabarum
 concursu. Et tamen Venusinus poeta vide-
 tur eum affectavisse, ut rotæ currentis ver-
 tiginem ac stridorem exprimeret. Propterea
 in illo versu R litteram caninam sæpe ite-
 ravit. Idem Epodo 2. *Jam jam futurus*
 RUSTICUS. RUS RUS. Idem Epist. 18. lib.
 1. *Ne fluitem dubie SPE PENDULUS bore*.
 PE PE. Ovidius in Epilogo Metamorpho-
 seon: *Quum volet illa dies quæ nil nisi cor-
 poris hujus JUS habet*. JUS JUS. Idem
 lib. 3. Artis Amat. v. 315. *Res est blan-
 da canor. discant CANTARE puellæ*. CANT
 CANT. Neque solum poetis, verum etiam
 aliis

aliis auctoribus id familiare est. Cicero libro 1. Officiorum: *Ita tætra quædam, ita obscæna, ut dictu quoque videantur turpia.* TUR TUR. quum posset, *turpia videantur.* Suetonius Nerone cap. 35. FRUSTRA STRANGULARE meditatus. Justinus lib. 33. cap. 1. *Sed consul Sulpitius non minus graves quam victo leges dedit.* Dies me deficeret si hanc segetem demetere vellem. Sed ad utiliora transeundum. v. 2. PAUCI dignoscere possunt Vera bona] D. Augustinus lib. 2. de Libero Arbitrio cap. 9. vere ac pulchre docet, non errare homines appetendo bonum & vitam beatam. Huc enim feruntur duce ipsa natura. Sed quoniam beatitudinis desiderio inflammati, non eas tamen vias perambulant quæ ad ipsam conducunt, sed longe diversas, ideo errant. Nam aliquid sectari quod non eo ducit quo cupimus pervenire, is tandem error est. Nemo est igitur quin bonum appetat, universè spectatum: fallitur autem, quod notionem boni accommodet rei non bonæ, propter incitiam, falsas opiniones, & caliginem illam quam perturbationes, & corporeæ voluptates, mentis oculis offundere solent. Idcirco ait poeta v. 3. *remotâ Erroris*

roris nebulâ. v. 4. QUID enim ratione
timemus, Aut cupimus?] Homines quum
 de timendis, vel petendis judicare debent,
 rationem in consilium plerumque adhibere
 negligunt: si adhiberent enim, profecto pe-
 tenda non fugerent, fugienda non peterent:
 quod accidit sæpenumero. De timore præ-
 fertim animadvertit Aristoteles lib. 2. Rhe-
 toricorum, omnia mala non timeri: puta
 ne quis injustus fiat, vel hebeti tardoque
 ingenio: sed ea tantum quæ vel magnos
 dolores, vel interitum afferre possunt. Sic,
 ex disciplina contrariorum, dicendum est,
 omnia bona non appeti, puta ut quis vir-
 tutem adipiscatur, & mente sit recta & de-
 fæcata: sed ea tantum quæ ad opes & po-
 tentiam amplificandam utilia sint, aut vo-
 luptatem paritura videantur. v. 5. QUID
tam dextro pede concipis?] Dictum ex ve-
 terum superstitione, qui mane foras prodi-
 turi, diligenter cavebant, ne sinistrum pe-
 dem e limine domus primum proferrent: si
 enim hoc illis imprudentibus accidisset, ma-
 li ominis loco habebant. Dextrum igitur
 pedem primum proferebant, & sic auspicato
 diurnas actiones aggrediebantur. L. Appu-
 lejus in Asino aureo alicubi: *Sinistro pede*
pro-

profectum me spes compendii frustrata est .
 Idem libro 6. ejusdem operis : *Et pessimo*
pede domum nostram accessit ; puta *sinistro .*
 Contra Horatius Epist. 2. lib. 2.

I, bone, quo virtus tua te vocat : i pede fausto ,
Grandia laturus meritorum præmia -- --

Propertium quoque ad eam consuetudinem respexisse lib. 3. Elegia 1. existimat Joannes Passeratius in Commentario ; ubi poeta UMBER Callimachum & Philetam, Elegiaci carminis principes apud Græcos, ita alloquitur :

Dicite, quo pariter carmen tenuastis in antro ,
Quove pede ingressi, quamve bibistis aquam .

Itaque *dextro pede aliquid concipere*, fuerit, rem aliquam bonis avibus exordiri, nullo eorum prætermisso quæ ad opem divinam conciliandam pertineant. v. 5. *UT te Conatus non pœniteat, votique peracti ?*] De hac hominum levitate, qui facile admodum & cito improbant quæ antea probaverunt, & a Deo petiverunt, copiosius agit Horatius Satyra 1. libri 1. ubi disputat, neminem sua forte contentum vivere. Verba ipsius afferam.

-- -- -- *Ne te morer, audi*

Quo rem deducam . si quis Deus, En ego, dicat,
Jam

Jam faciam quod vultis : eris tu , qui modo miles ,

Mercator ; tu consultus modo , rusticus : hinc vos ,

Vos hinc , mutatis discedite partibus . eja ,

Quid statis ? nolint . atqui licet esse beatis .

Quid caussæ est , merito quin illis Juppiter ambas

Iratus buccas inflet , neque se fore posthac

Tam facilem dicat , votis ut præbeat aurem ?

Pergamus in explicando Juvenale .

v. 6. VOTIQUE *peracti*?] Votum peractum , est desiderium adimpletum , preces exauditæ : quum scilicet Deus exorari se passus est , idque concessit homini petenti quod ille precando , vovendo , sacrificando sibi dari contenderat . Porro qui votum susciperet , is dicebatur *voto se obligare* . Horatius ad Juliam Barinen Ode 8. lib 2. *At tu simul obligasti Perfidum votis caput , enitefcis Pulchrior multo* . Eundem vocabant *voti reum* , nempe *voti debitorem* . Cloanthus apud Virgilium Æneidos lib. 5. v. 235.

Dî , quibus imperium est pelagi , quorum æquora curro ,

Vobis lætus ego hoc candentem in litore taurum

Constituam ante aras voti reus --- ---

Damna.

Damnatum vero *voti* appellabant qui postquam petita obtinuisset, promissa solvebat, puta rem sacram faciebat, ædem vel aram Deo alicui excitabat; quod se facturum antea promiserat quum voveret. Virgilius *Ecloga* 5. *Damnabis tu quoque votis*. Servius Grammaticus ad librum 4. *Æneidos* v. 699. *Rei voti dicimur donec consequamur beneficium, & donec condemnemur, id est promissum solvamus*. Nam damnare, est damno afficere, idest debito liberare. Ita Livius lib. 10. *Historiarum*, appellat *Rempublicam voti damnatam*, quæ nempe templum nescio quod ex voto ædificari jusserat. Dicebant etiam *vota solvere*, & *vota reddere*.

v. 7. *EVERTERE domos totas optantibus ipsis Dî faciles*] Eodem pacto D. Augustinus dixit alicubi, Deum interdum ea negare propitium quæ concedat iratus. Nonnulla enim a Deo importunis precibus extorta, beneficia videntur, & supplicia sunt. quod processu temporis demum apparet. *Dî faciles*, sunt indulgentes, qui postulata largiuntur, & peccantibus facile ignoscunt.

v. 8. *NOCITURA togâ, nocitura petuntur Militia*] Togam opponit militiæ, nempe vitam urbanorum, vitæ hominum in castris degen-

degentium. Toga erat vestimentum quoddam rotundum, proprium Romanorum. Incirco Virgilius *Æneidos* 1. v. 282.

Romanos rerum dominos, gentemque togatam. Ea demittebatur ad medium usque crus. Qualis autem fuerit, ex nummis & statuis antiquis, & ex Quinctiliano *Instit. Orat.* lib. 11. cognoscere licet. Milites non toga, sed sago utebantur, quod erat vestis brevior, ne militaria opera & actiones impedirentur. Hinc *saga sumere*, Latinis auctoribus est *armari*: quod fiebat in *tumultu*, nempe quum appropinquare hostes nuntiatum esset. Cicero *Philippica* 5. *Tumultum censeo decerni, justitium edici, saga sumi dico oportere, delectum haberi sublatis vacationibus in urbe & in Italia, præsertim Gallia tota.* Idem vero *Philippica* 8. enucleate admodum explicat, quid bellum a tumultu differat.

v. 9. TORRENS *dicendi copia*] Abundans, æstuans, quemadmodum fluvii temporarii, non ex fontibus, at e magnis pluviis coorti, qui brevi arefiunt, & a Latinis *torrentes* vocantur, a Græcis *χείμαρροι*, quod turgeant *χείματος*, nimirum hieme vel tempestate ingruente. Hoc vocabulum suapte natura adjectivum est; quod colligitur vel

vel ex illo Virgilii versu Ecloga 9.

*Aut numerum lupus, aut torrentia flumina
ripas.*

usurpatur tamen sæpius loco substantivi *καρ-
ιδης*. v. 10. VIRIBUS *ille Confusus
perit, admirandisque lacertis*] Scholiastes Ve-
tus Juvenalis tradit, Milonem Crotoniaten
hic intelligi, athletam fortissimum, corpore
prævalido, & summa articularum firmitate:
qui taurum humeris ferre poterat, quum a
puero vitulum ferre affuevisset: unde natum
proverbium, *Posse taurum tollere, qui vitulum
sustulerit*. cujus proverbii meminit Petronius
Arbiter in Satyrico. Huic porro Miloni
suum robur exitio fuit; nam, quum expe-
rimentum virium facturus, quercum quam-
dam cuneis fissam, immixtis manibus distra-
here conaretur, quercus, excussis cuneis, in
suam naturam revocata, Milonis manus
compressit, eumque detentum feris laceran-
dum præbuit. Narrant id Plinius Histori-
cus, Valerius Maximus, Aulus Gellius.

v. 12. NIMIA *congesta pecunia curâ*] *Con-
gerere* dicebant sæpius de nummis & divi-
tiis. Tibullus Elegiarum initio: *Divitias a-
lius fulvo sibi congerat auro*. Et Horatius
Satyra 1. lib. 1. ad avarum hominem:

con-

congestis undique faccis Indormis inbians. nempe faccis nummorum. v. 13. STRANGULAT]

Opprimit, suffocat, vel caussa potius est ut opprimantur & strangulentur: locupletibus enim tyranni, latrones, venefici, hereditatum captatores, delatores, nocturni & diurni fures insidiantur: præterea sollicitudo ipsa divitias augendi & servandi, avarum hominem tabe ac senio conficit. Eodem pacto dixit Juvenalis hac Satyra ipsa: -- -- *Mors sola fatetur,*

Quantula sint hominum corpuscula -- --
pro fateri nos cogit. v. 13. ET *cuncta*
exsuperans patrimonia census Quanto delphinis
balena Britannica major.] Ut puto, imitari voluit Virgilium, qui dixerat de urbe Roma Ecloga 1.

Verum hæc tantum alias inter caput extulit
urbes,

Quantum lenta solent inter viburna cupressi.
 At, ne quid dissimulem, hic locus Juvenalis unus ex illis est qui minus mihi probantur: frigidam enim censeo comparationem, ac longe petitam, neque omnino necessariam. Existimo autem, iudicio meo subscripturos quicumque teretes aures habent, ac diuturna lectione optimorum auctorum
 exer-

exercitatus. v. 14. BALÆNA *Britannica*] In Oceano qui Britanniam, & alias regiones ad Septentrionem positas alluit, monstra hujusmodi natant, scopulorum & insularum specie. Propterea Ovidius κατ' ἑμφοσιν, lib. 2. Metamorphoseon, ut enormem gigantis magnitudinem cogitationi objiciat, describit illum balænarum dorso vehementem, illasque amplexum. — *Balænarumque prementem Ægeona suis immania terga lacertis*.

v. 16. LONGINUM] C. Cassium Longinum jureconsultum, oculis captum, non aliam ob causam interfici jussit Nero, quam quod ille in vetere gentili stemmate, C. Cassii percussoris Julii Cæsaris, unius e majoribus suis, imagines retinisset. Ob hoc enim suspicabatur crudelis princeps, illum pristinae Romanorum libertati studere, ac tyrannidi infensum esse. Id præter alios testatur Suetonius in Vita Neronis cap. 37.

v. 16. MAGNOS *Senecæ prædivitis hortos*] L. Annæus Seneca Neronis magister, ad ingentes opes, & privati hominis modum excedentes, favore principis, & Agrippinæ ejus matris, evehctus fuerat. Postea, quod & locupletissimus haberetur, & Stoicam profiteretur philosophiam, alumno suo suspectus

evasis. Hortorum quoque amœnitate, & villarum magnificentia quasi principem supergredebatur, & ideo studia civium in se vertebat. Verbis utor Cornelii Taciti Annalium libro 14. Cæde igitur ejus decreta, Nero centurionem cum cohorte ad eum misit, qui mori philosophum juberet, adempta illi etiam testamenti condendi potestate. Solum genus mortis, arbitrio morituri permissum fuit. Quod ubi intellexit Seneca, medico secandas venas præbuit. Deinde quum ægre moreretur, illatus in balneum, aquæ calentis vapore suffocatus interiit.

V. 17. EGREGIAS *Lateranorum obsidet ædes Tota cohors*] Plautium Lateranum, hominem primaria nobilitate, Consulem designatum, invisum sibi, Nero interfici jussit, & adeo quidem propere, ut non complecti liberos, non illud breve mortis arbitrium permitteret. manu autem Tutii tribuni trucidatus est. Id narrat Tacitus lib. 15. Annalium. Porro cohors in Romanorum exercitibus erat decima legionis pars. Legio autem ex tribus, vel quatuor, vel sex denique millibus peditum constitit, diversis temporibus.

V. 18. RARUS *venit in cœnacula miles*] Pauperes Romæ habitabant in

cœna-

cœnaculis, quæ superiorem ædium altissimarum partem occupabant, sub ipsis tegulis. Horatius Epistola 1. libri 1. *Quid pauper? viden' ut mutat cœnacula, lectos, Balnea, tonsores?* Juvenalis ipse Satyra 3. ubi de frequentibus Romæ incendiis:

-- Nam si gradibus trepidatur ab imis,
Ultimus ardebit quem tegula sola tuetur.

A pluvia, molles ubi reddunt ova columbæ.
Infinita vero civium frequentia, ut scribit Vitruvius lib. 2. Architecturæ cap. 8. causa fuit ut ad auxilium altitudinis ædium deveniretur, quum area plana tantam inquinorum multitudinem recipere non posset. Quamobrem *fenestras domuum caligantes* appellavit poeta noster Satyra 6.

Quum pateant altæ, caligantesque fenestræ.
oculis enim despicientium tenebræ offundebantur propter nimiam altitudinem. Tibullus Elegia ultima libri 2. scribit, Nemesis amicæ suæ sororculam e fenestra quadam excelsa in subjectam aream, seu viam, præcipitem cecidisse: ut iccirco probabile sit, Nemestin humilis fortunæ mulierem fuisse, libertinam fortasse, quod & ipsa cum sorore in cœnaculo habitaret. Versus Tibulli afferam:

N 2

Ne

*Ne tibi neglecti mittant mala somnia manes,
Mæstaque sopitæ stet soror ante torum.*

*Qualis ab excelsa præceps delapsa fenestra,
Venit ad infernos sanguinolenta lacus.*

v. 19. ARGENTI *vascula puri*] Casum patrium, seu genitivum, pro casu ablativo hoc loco usurpavit poeta. Voluit enim significare vasâ argentea, vel de argento, non argenti plena. Purum argentum est; nulla egregii artificis cælatura nobilitatum. Hæc autem artificum opera vasis argenteis inserta, quæ Romani veteres Græco vocabulo *ἰμβρίματα* appellabant, plerumque aurea erant: de quibus, præter alios, videndus M. Tullius in ea contra Verrem Oratione in qua de Signis seu simulacris agitur quæ justis dominis erepta Verres e Sicilia exportaverat. Paullus J. C. Lege *Si rem* 6. titulo Digestorum *de Rei Vindicatione: Quamvis & in vasis occurrat difficultas, utrum lancem dumtaxat dici oporteat, an etiam quadrata, vel rotunda, pura, vel cælata sit.*

v. 20. CONTUMQUE *timebis*] *Contus* hic sumitur pro hasta prælonga, seu fuste, quo armatus latro viatorem aggrediebatur. Alias remum significat. Virgilius *Æneidos* lib. 6. de Charonte:

Ipse

Ipse ratem conto subigit, velisque ministrat.

*Prima fere vota, & cunctis notissima templis
 Divitiæ, crescant ut opes, ut maxima toto
 Nostra sit arca foro. sed nulla aconita bibuntur 25
 Fictilibus: tunc illa time quum pocula sumes
 Gemmata, & lato Setinum ardebit in auro.
 Jamne igitur laudas quod de sapientibus alter
 Ridebat, quoties de limine moverat unum
 Protuleratque pedem: flebat contrarius auctor?
 Sed facilis curvis rigidi censura cachiuni: 31
 Mirandum est, unde ille oculis suffecerit humor.
 Perpetuo risu pulmonem agitare solebat
 Democritus, quamquam non essent urbibus illis
 Prætexta, & trabæ, fascæ, lectica, tribunal.
 Quid, si vidisset Prætorem curribus altis 36
 Exstantem, & medio sublimem in pulvere Circi
 In tunica Jovis, & pictæ Sarrana ferentem
 Ex humeris aulea togæ, magnæque coronæ
 Tantum orbem, quanto cervix non sufficit ulla? 40
 Quippe tenet sudans hanc publicus, & sibi Consul
 Ne placeat, curru servus portatur eodem.
 Da nunc & volucrem, sceptro quæ surgit eburno,
 Illinc cornicines, hinc præcedentia longi
 Agminis officia, & niveos ad frena Quirites, 45
 Defossa in oculis quos sportula fecit amicos.*

*Tum quoque materiam risûs invenit ad omnes
 Occursus hominum ; cujus prudentia monstrat ,
 Summos posse viros , & magna exempla daturus ,
 Vervecum in patria , crassoque sub aere nasci . 50
 Ridebat curas , nec non & gaudia vulgi ,
 Interdum & lacrimas : quum Fortunæ ipse minaci
 Mandaret laqueum , mediumque ostenderet unguem .
 Ergo supervacua hæc , & perniciofa petuntur ,
 Propter quæ fas est genua incerare deorum . 55*

PARAPHRASIS.

Poeta noster , quum stultas , inutiles ,
 perniciosas hominum præces reprehendere in-
 stituisset , primum omnium conatur osten-
 dere , tota illos errare via qui divitias tam-
 quam summum bonorum admirati , a Diis pe-
 tere non desinunt ut se locupletes facere ve-
 lint . Democriti autem exemplo potissimum ,
 sapientissimi philosophi , docet , sollicitudi-
 nem augendi ultra modum patrimonii quum
 supervacuam esse , tum periculis plenam , &
 animi tranquillitati contrariam . Hos igitur
 Juvenalis versus ita explicamus . „ Votorum
 „ quæ ab humano genere Deorum majestati
 „ fiunt , nemo negaverit ; fere omnium
 „ com-

„ commune ac frequentissimum id esse quo
 „ experuntur divitiæ , ac præstantia inter
 „ cives , divitias comitari solita : puta ne
 „ quis nobis locupletiores se jactare pos-
 „ sit , & arca nostra in foro deposita ar-
 „ gento gravissima sit , aliorumque civium
 „ arcis longe præferenda . Et nihilominus ,
 „ pauperes , qui fictilibus poculis ad biben-
 „ dum utuntur , aconita , hoc est venena
 „ non timent : divites autem , quibus infi-
 „ diæ nonnumquam etiam a familiaribus
 „ parantur , veneni suspicione non carent ,
 „ quum scyphos elegantissimos , gemmis or-
 „ natos , ori admovent , & vinum Setinum
 „ aureis pateris capacioribus potant ; quod
 „ propter auri splendorem quasi ardere in
 „ poculo videtur . Sed heus tu cui tanto-
 „ pere cordi est locupletari ; eam ergo rem
 „ pulcherrimam & ceterarum præstantissi-
 „ mam censēs quam viri sapientiæ fama
 „ clarissimi contemserunt & pro nihilo ha-
 „ buerunt ? Democritus nempe Abderites ,
 „ quoties pedem domo efferebat , & in pu-
 „ blicum prodibat , risui temperare non pot-
 „ erat , consideranda hominum vecordia ,
 „ qui semper in re augenda & amplifican-
 „ da occupati essent : Heraclitus vero E-

„ phevius, difficili, ut videtur, & morosa
 „ natura, hæc eadem hominum studia la-
 „ crimis deplorabat, contrariam Democri-
 „ to viam ingressus. Enimvero, humana-
 „ rum actionum rigidum se cenforem præ-
 „ stare iisdem irridendis, facile est, neque
 „ ulli magno constare potest: id mihi admi-
 „ ratione dignum videtur, unde tanta la-
 „ crimarum vis Heraclito suppeditaverit.
 „ Latera igitur & pulmonem perpetuo ri-
 „ su concutiebat Democritus, tametsi urbes
 „ Thraciæ aut Græciæ non haberent ea ho-
 „ norum insignia quæ in urbe Roma spe-
 „ ctantur; puta prætextam senatoriam,
 „ trabeas augurales, fasces consulibus præ-
 „ ferri solitos, lecticam qua locupletes ge-
 „ stantur, tribunal unde prætor jus dicit,
 „ & alii magistratus sententiam pronun-
 „ tiant. Quantos igitur cachinnos existi-
 „ mas Democritum sublaturum fuisse, si
 „ vidisset Prætorem quemdam, curru ex-
 „ celfo vectum, & iccirco reliquis omni-
 „ bus exstantem, sublimem, hoc est super-
 „ bum, longe lateque conspicendum, ferri
 „ per Circum pulverulentum, quo loco
 „ quadrigarum cursu certatur? veste etiam
 „ triumphali amictum, etsi nihil dignum
 „ tri-

„ triumpho gefferit: quam vestem promere
 „ solent e cella Jovis Capitolini . Nonne
 „ facetum philosopho spectaculum effet , vi-
 „ dere togam pictam acu phrygionis , pur-
 „ pura Sarrana seu Tyria infectam , am-
 „ plitudine tanta , ut aulæum potius & pe-
 „ ripetasma , quam toga dici mereatur , ex
 „ humeris fatui hominis pendentem ? imma-
 „ nem præterea coronam , ac tanto paten-
 „ tem orbe , quanto ferendo nulla cervix
 „ fuerit satis : ut propterea servus publi-
 „ cus , quamquam torosus , & viribus præ-
 „ validis , eam super caput Prætoris suspen-
 „ sam tenens , ob pondus ejus & magni-
 „ tudinem , totus madeat sudore ? Scilicet ,
 „ ne Consul , seu Prætor , nimium sibi
 „ placeat , instituerunt majores , ut servus
 „ quoque homo currum triumphalem simul
 „ cum ipso ascenderet . His ornamentis ab
 „ indigno usurpatis adde scipionem seu sce-
 „ ptrum ex ebore , cui aquila in vertice
 „ insculpta est : adde ex una parte cor-
 „ nicines militibus permixtos , ex altera
 „ clientium & famulorum longissimum or-
 „ dinem , qui officii gratia currum trium-
 „ phantis præcedant , plurimosque cives Ro-
 „ manos in veste candida circum equos :

„ a

„ a quibus patroni coluntur non ob vir-
 „ tutem, sed propter utilitatem, puta ob
 „ sportulam quam ab ipsis accipiunt, avi-
 „ deque in oculis defodiunt. Simpliciora
 „ igitur erant ætate Democriti hominum
 „ ingenia, neque in eas regiones luxus &
 „ superbia Romanorum penetraverat: sed
 „ nihilominus philosophus ille risûs mate-
 „ riam satis uberem inveniebat, in quos-
 „ cumque demum incidisset. Qui sane phi-
 „ losophus ea prudentia præditus fuit, quæ
 „ firmissimo & manifesto argumento esse
 „ possit, viros egregios, & virtutum ex-
 „ empla clarissima posteritati daturus, et-
 „ iam in barbarie media, sub cælo turbi-
 „ do & crasso, puta in Thracia, ubi ho-
 „ mines pecudum simillimi nasci consueve-
 „ runt, nonnumquam existere. Ridebat igi-
 „ tur Democritus vulgi sollicitudines, ri-
 „ debat inanem lætitiã, interdum etiam
 „ fletus insanos; quum scilicet ipse fortu-
 „ næ dominatum despiciatui duceret, eique
 „ minitanti mandaret laqueum seu suspen-
 „ dium, digitoque medio protento, quem
 „ infamem vocant, contumeliam faceret.
 „ Auctoritate igitur Democriti, summi vi-
 „ ri, satis ostensum est, divitias aut su-
 „ per-

„ pervacuas esse, utpote sine quibus homi-
 „ nes beatam vitam ducere possint, aut
 „ etiam noxias & perniciosas: quarum ta-
 „ men obtinendarum causa, in statuarum
 „ genibus quæ Deos referunt, tabellæ ce-
 „ ratæ, more apud Romanos recepto, af-
 „ figuntur, vota cupidorum atque avaro-
 „ rum continentes. „ Hæc est sententia
 versuum Juvenalis. Nunc *πρὸς φιλολογίαν* ac-
 cedamus.

COMMENTARIUS.

v. 23. PRIMA fere vota, Divitiæ] Alio-
 rum temporum aliæ fere sunt consuetudines,
 omni tamen tempore vulgus hominum in
 divitiis bonum summum & felicitatem po-
 suit. Horatius Epistola 1. libri 1. v. 53.

*O cives, cives, quærenda pecunia primum est ;
 Virtus post nummos : hæc Janus summus ab imo
 Perdocet ; hæc recinunt juvenes dictata, se-
 nesque .*

Idem Satyra 3. libri 2. v. 94.

— — — — — *Omnis enim res ,
 Virtus, fama, decus, divina humanaque ,
 pulchris*

*Divitiis parent ; quas qui construxerit, ille
 Cla-*

Clarus erit, fortis, justus. sapiensne? etiam & rex,

Et quicquid volet. -- -- -- -- --

v. 23. ET *cunctis notissima templis*] Nihil enim sæpius audiunt Dii quam vota pro divitiis obtinendis: nihil frequentius vident homines templa adeuntes, quam hujusmodi vota in tabellis ceratis descripta, & genibus Deorum affixa. Porro, easdem preces non semel iteratas dicebantur Dii ediscere, ac memoriæ mandare. Tibullus lib. 2. Elegia 2.

Auguror: uxoris fidos optabis amores.

Jam reor hoc ipso edidicisse Deos.

v. 24. CRESCANT *ut opes*] Opum & divitiarum quædam subtilis est differentia, si proprie loqui volumus. Opes enim *κελεύς*, non vulgares at ingentes divitiæ sunt, & proximus gradus ad auctoritatem & potentiam. Ipse Juppiter in Plauti Comædiis *opulentus* vocatur, nempe *κράσιος*, præpotens, & qui ope sua miseris subvenire amet.

v. 24. UT *maxima toto Nostra sit arca foro*] Usque ad tempora Cerealis, Præfecti, Senatores ditissimi arcas habuerunt in foro Trajani, in quibus argentum, aut pecunias deponebant, ubi eæ tutiores essent quam

quam domi. Locum ipsum *opes* dixerunt. Reipublicæ quoque temporibus, pecuniis abundantantes, eas trapezitæ alicui seu mensario fervandas tradebant, vel etiam utendas cum fœnore. v. 25. SED *nulla aconita bibuntur Fictilibus*] Aconitum, herba in venenis numerata, hominum & ferarum pestis præsentissima, si folia ejus aut radix comedantur, vel succus bibatur. Duûm vero generum est, ut docet Dioscorides Τλῆς Γα-
 ρικῆς lib. 4. cap. 77. & 78. v. 26. QUUM *pocula sumes Gemmata*] Calicibus aureis, quibus bibebant veteres luxu diffuentes, magni pretii gemmas inferebant. Quamobrem, si quis locuples clientes pauperiores aliquando ad cœnam vocaret, illis custodem apponebat, ne forte unguibus gemmam aliquam e poculo abraderent, ac suffurarentur. Poeta noster Satyra 5. v. 27.

-- -- -- -- -- Ipse capaces

Heliadum crustas, & inæquales beryllo

Virro tenet phialas : tibi non committitur aurum.

Vel si quando datur ; custos affixus ibidem,

Qui numeret gemmas, unguesque observet acutos.

Da veniam : præclara illic laudatur iaspis.

Nam Virro, ut multi, gemmas ad pocula

transfert

A di-

*A digitis : quas in vaginæ fronte solebat
Ponere zelotypo juvenis prælatus Hiarbæ .*

Non solum autem gemmatis poculis, verum etiam gemmeis, locupletiores inter cœnandum utebantur. Id testatur Cicero in Oratione de Signis contra C. Verrem: *Erat etiam, inquit, vas vinarium ex una gemma prægrandi, trullula excavata, cum manubrio aureo.* Gratius quoque Faliscus, poeta σύγγραφος Ovidio, in Cynegetico, seu Carmine de Venatione, v. 312. ubi luxuriæ damna enumerat:

*Hec illa est Pharios quæ fregit noxia reges,
Dum servata cavis potant Mareotica gemmis .*
De iisdem regibus Lucanus libro 10. Pharsaliæ v. 160. --- --- gemmæque capaces

Excepere merum --- --- --- ---
unde colligere possumus, hunc morem excavandi gemmas in pocula ab Ægyptiis regibus accepisse Romanos. Propertius item libro 3. Elegia 3.

*Nec tamen invisio pectus mihi carpitur auro,
Nec bibit e gemma divite nostra sitis .*
Virgilius lib. 2. Georgicon v. 506. *Ut gemma bibat.* Ovidius lib. 8. Metamorphoseon v. 570.

*Protinus appositas nudæ vestigia Nymphæ
Instruxere epulis mensas : dapibusque remotis*

In

In gemma posuere merum ----

Similia porro legere est apud L. Senecam, & L. Appulejum; quorum loca recitarem, nisi testimoniorum fatis esset. v. 27. LATO *Setinum ardebit in auro*] Vinum Setinum; expressum videlicet ex uvis quæ decerpebantur in collibus Setinis, prope Setiam oppidum Campaniæ. Poeta noster Satyra 5. v. 33. ubi convivium locupletis describit:

*Cras bibet Albanis aliquid de montibus, aut de
Setinis, cujus patriam titulumque senectus
Delevit multa veteris fuligine testæ:
Quale coronati Thrasea, Helvidiusque bibebant,
Brutorum, & Casii natalibus -- --*

v. 27. ARDEBIT *in auro*] Nam in aureis calicibus, vel argenteis auro litis, liquor infusus imitatur quodammodo flammam ignis. Et ipsum vini flavum colorem poeta laudare videtur. v. 28. DE *sapientibus alter*] Nimirum Democritus Abderites, qui sapiens appellatus fuit κατ' ἔξοχῆν. Hunc philosophum Abdera, vel Abderæ, oppidum Thraciæ protulit, summo genere, locuplete in familia. Trium fratrum natu minimus fuit. Incidit ejus ortus in Olympiadem octogesimam, quo tempore Anaxagoras

goras annum ætatis agebat quadragesimum. Quum sapientiæ mirum in modum studiosus esset, Geometriæ discendæ causa in Ægyptum profectus est, deinde in Persidem, & ad Chaldæos. Nec desunt qui eum cum Gymnosophistis in India versatum fuisse scribant, & in Æthiopiam usque penetrasse: harumque omnium gentium doctos viros diligenter quæsisse, & inventos consuluisse. Quod vero, ut studiis per otium vacaret nulla neque familiaris, neque publicæ rei sollicitudine impeditus, in montibus & speluncis vitam degeret, insanus propterea a civibus suis judicatus est. Quamobrem, ut eum sanitati restituerent, quem scilicet ob eximiam doctrinam permagno æstimabant, litteras ad Hippocratem Coum, medicorum principem, civitatis nomine miserunt, orantes ne ad eos confestim venire gravaretur, periculum scilicet artis suæ in tanto viro facturus. Quum venisset Hippocrates, ac Democritum adivisset, sapientissimi hominis colloquio ita captus est, ut Abderitarum stuporem facile agnosceret, qui philosophiam a dementia distinguere non potuissent. eumque postea in familiarissimis semper habuit. Democritus Eleaticam sectam perfecit, vestigia

stigia secutus præcedentium, in primis Leucippi. Principia rerum omnium statuebat Atomos, & Inane. v. 29. RIDEBAT] Divitias præcipue contemnebat Democritus, etsi locupletissimo patre utebatur.

v. 29. QUOTIES *de limine moverat unum Protuleratque pedem*] Existimare quis posset, hoc etiam loco Juvenalem respexisse ad veterum superstitionem, de qua superius locuti sumus. Diximus enim, solitos fuisse antiquos, quum domo exirent mane, primum proferre dextrum pedem, boni ominis causa. Verum absurda fuerit hæc interpretatio, quum agatur de philosopho minime omnium superstitioso; qualis fuit Democritus. Nihil aliud igitur sibi vult poeta nisi, Democritum quum vix uno tantum pede e limine exivisset, continuo risus materiam paratam invenisse. v. 30. FLEBAT *contrarius auctor*] Heraclitus nempe: quem contrarium Democrito auctorem vocat, propterea quia quum Democritus hominum stultitiam rideret, ipse, contrario affectu permotus, eadem lacrimis prosequeretur. Fuit igitur hominibus flendi auctor, quemadmodum ridenti Democritus. Sunt qui legant: *Flebat contrarius alter*, nempe alter sapiens. Heraclitus

clitus patria Ephesus, Blysonis filius fuit. Floruisse dicitur Olympiade LXIX. Darii Hytaspis temporibus. Xenophanem audivit: verum se nihil magistris debere, omniaque a se ipso didicisse profitebatur. Hunc Aristonymus quidam apud Stobæum Sermone XXI. non inſcite ait, adoleſcentem virorum ſapientiffimum fuiſſe; quod videlicet, ſe nihil ſcire, ingenue ac pudenter fateretur: quum autem ad virilem ætatem perveniſſet, ſtultiſſimum; quod jam nihil ſe ignorare, affirmaret. Ignem omnium rerum principium, ſeu commune elementum eſſe, docuit. Hic philoſophus datâ operâ, verborum & ſententiarum obſcuritatem quaſiſit: ut propterea σκοτεινός, *tenebriſoſus* nempe, a Græcis vocatus fuerit. Illius etiam ſcripta eâ ænigmatum caligine obvoluta fue-
re, ut non ſolum grammatici, verum & philoſophi acutiſſimi, in eorum explicatio-
ne fruſtra laborarent: quod colligimus e
Sexti Empirici libro 1. adverſus Mathematicos, & ex Ariſtotelis Rhetoricorum lib.
3. cap. 5. v. 31. SED *facilis cuius ri-
gidi cenſura cachinni*] Facilem appellat ri-
ſum poeta noſter, id eſt parabilem, parvo
conſtantem; qui de corporis humoribus ni-
hil

hil demat, quemadmodum assiduae lacrimæ.

v. 31. RIGIDI *censura cachinni]* Quum tribuisset cachinno seu effuso risui censuram (qui enim vitiosos notant & perstringunt, irridere etiam solent) perstat in translatione, *rigidumque cachinnum* vocat. Hoc enim *rigidum* censori proprie tribuitur: Ovidius *Artis Amatoris lib. 2. v. 663.*

Nec quotus annuseat, nec, quo sit nata, require,

Consule; quæ rigidus munera censor habet.

v. 32. MIRANDUM est, unde ille oculis suffecerit humor] *Σκῆμμα* hoc est in Heraclitum, quasi ineptum hominem, ac muliebriter flentem. Nam Satyrici poetæ, ut alias monuimus, pungunt interdum etiam illos de quibus obiter mentionem faciunt. Hic tamen quoque poetæ nostri iudicium desidero, qui quum de opibus parvo æstimandis conclusionem, Heracliti auctoritate stabilire voluisset, eandem auctoritatem paullo post jocis elevare non dubitat: quod frigidum & absurdum mihi videtur. Nisi forte indicavit, risum Democriti sibi magis probari, quam fletum Heracliti: cui sententiæ facile subscriperim. v. 33. PERPETUO *risu pulmonem agitare solebat Democritus]* Risus immoderatio pulmonem, pectus, ilia,

septum transversum concutit, quemadmodum vehemens tuffis; quam Catullus Carm. 44. *quassare* hominem dixit: *Hic me gravedo frigida, ac frequens tuffis Quassavit*. Interdum & spiritum ipsum intercipit. Quamobrem Terentius in Eunuchis: *Risu omnes qui aderant emoriri*. v. 34. QUAMQUAM non essent urbibus illis Prætecta, & trabæ] Hæc enim vestimenta atque insignia, propria erant magistratuum Romanorum; quæ tamen Tarquinius Priscus, quintus Romæ rex, ab Hetruscorum consuetudine acceperat, si T. Livium audimus libro 1. Histor.

v. 35. PRÆTEXTA] Toga prætexta candida erat, limbo purpureo affuto, seu prætexto. Ea utebantur Senatores; pueri quoque ingenui & puellæ. Prætexta, sacra vestis habebatur: & qui purpura utebantur, eos venerabiles & sanctos Romani ducebant; ut si quis contumeliæ vel injuriæ causa aliquem purpura insignitum attrectavisset, is non hominum tantum, sed & deorum jura violasse intelligeretur, Quintilianus testis Declamatione 340. *Ego vobis, inquit, allego etiam illud sacrum prætextarum, quo sacerdotes velantur, quo magistratus: quo infirmitatem pueritiæ sacram facimus ac venerabilem.*

Idem

Idem alibi: *Expugnâsti domum, & virginis prætextam scidisti*. Quoniam ut domus cuique sua sacra est, ac tutissimum perfugium adversus injurias, ita virgini sua prætexta. Hæc erat quæ dicebatur *majestas matronarum, & majestas pueritiæ*. Voluerunt enim Romani, sexum illum infirmiolem, ac teneram illam ætatem, quæ alienæ vi obnoxia est, hoc prætextæ subsidio munire atque protegere. Ceterum Propertius Elegia 4. libri 4. vocavit Senatam universam, *prætextum, sive prætextatum*.

*Curia, prætextio quæ nunc nitet alta Senatu,
Pellitos habuit rustica corda patres.*

Eadem loquendi figura qua Horatius Epistola ad Pisones v. 188. *prætextas* appellavit fabulas prætextatas.

Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas. quarum argumenta gravia erant, & ex historiis Romanorum petita. Personæ scilicet earum fabularum, dignitate præstabant: quibus iccirco prætexta conveniebat.

v. 25. TRABEÆ] Trabea, si Pompejo Festo auscultare velimus, regia vestis fuit, purpurea, vel alba. Et sane Virgilius Æneidos lib. 7. v. 187. de Pico Italiæ rege vetustissimo:

*Ipse Quirinali lituo parvaque sedebat
Succinctus trabea, lævaque ancile gerebat
Picus equum domitor -- -- --*

Verum Justus Lipsius ad librum 3. Annalium Cornelii Taciti, ostendit adversus grammaticorum sententiam, trabeam propriam fuisse equitum vestem, non etiam regum, ducum, vel augurum; qua præcipue Romani equites utebantur quum Idibus Julii transveherentur ante censoris tribunal ex Q. Fabii instituto; quod tradit Valerius Maximus lib. 2. Memorabilium cap. 2. Ceterum videtur Virgilius loco alato trabeam Pico tribuisse non ut regi, sed ut equiti, vel equorum & equitandi studio: ait enim, *Picus equum domitor*. Probabile enim est, vestem brevioris fuisse, quæ minime impediret equitationem. Octavius Ferrarius Operis de Re Vestiaria parte 1. lib. 2. cap. 5. scribit, trabeam fuisse instar prætextæ, non in ima solum ora, sed undique purpuræ fasciis, virgisque latioribus, tamquam trabibus transversis, distinctam; ex quo trabæ nomen invenerit. v. 35. FASCES] Consulibus in publicum prodeuntibus duodecim li-
ctores præcedebant cum singulis fascibus vir-
garum,

garum, e quibus exstabat securis. Liſtores dicti sunt quasi *ligatores*. Quum enim summa potestas reipublicæ a populo Romano Consulibus mandata esset, ad eos pertinebat in facinorosos animadvertere, illosque meritis pœnis afficere. Iccirco fasces prælati hanc potestatem significabant. Liſtor autem jussu Consulis virgas expediebat, illisque damnatos cædebat: qui vero extremum supplicium commeruissent, eos securi percutiebat, nimirum præciso capite. Alternis porro mensibus tantum, alter Consulum securim fascibus illigatam sibi præferri jubebat: quo significabant, non regium omnino atque immoderatum Consulis imperium esse, verum certis finibus circumscriptum.

v. 35. LECTICA] Leticæ veterum Romanorum aut patentes & detectæ, aut operæ fuerunt: in quibus reclinati & supini, tamquam in lecto aliquo, a servis leſticariis proceris & valentibus gestabantur. Leticæ, *hexaphori* dicebantur, si a sex famulis portarentur: *octophori*, si ab octo. In Epigrammatis Martialis sæpenumero fit mentio leſticarum. . . . v. 36. QUID, si vidisset Prætorem curribus altis Exstantem?] Quæ sequuntur, intelligenda sunt non de

imperatore triumphante, sed potius de præ-
tore aliquo locuplete, qui non rebus ge-
stis, at opulencia & gratia consecutus fue-
rit ornamenta triumphalia. Cujus rei argu-
mentum est, quod poeta scribat, hunc præ-
torem, fatuum fortasse ac ridiculum homi-
nem, per medium Circum in curru seden-
tem discurrisse. Nam qui triumphabant,
per Sacram Viam, non per Circum, trium-
phi pompam agebant, rectaque ibant ad
templum Jovis Capitolini. Propterea mani-
festum satis est, Juvenalem triumphos Ro-
manorum, rem sacram & augustam, irri-
dere noluisse: at solum de homine ignavo,
& aurei velleris pecude, ut ita dixerim,
sibi ludos facere instituisse. Quis autem præ-
tor ille fuerit, ob temporis longinquitatem,
ac veterum monumentorum paucitatem, ho-
die ignoramus. Ceterum Satyrici poetæ ne-
que a prætoribus atque ædilibus, præsertim
municipalibus, notandis ac differendis absti-
nuerunt. Hi enim, quamquam dignitate mo-
dica, magnos plerumque sibi spiritus fume-
bant, & supercilium tollebant non secus ac
si consulatum adepti essent. Horatius lepi-
de suo more Satyra 5. lib. 1.

Fundos Aufidio Lusco prætore, libenter

Lin-

*Linquimus, insani ridentes premia scribe,
Prætextam, & latum clavū, prunæque batillum.*

Aufidius iste paullo ante Fundis, in municipio suo, scriptum fecerat, hoc est scriba & notarius fuerat: subito autem prætor, seu populi magister, evaserat; ob quem honorem fastu efferebatur. Nam Decuriones & Duumviri id videri volebant in coloniis & municipiis quod Consules & Senatores Romæ; ut recte animadvertit Lævinus Torrentius in Commentario ad Horatium. *Batillum* in his Horatii versibus est ferreum instrumentum quo pruna colligebatur. Nam prætores hoc quoque jure gaudebant, ut prunas e balneis publicis sibi petere possent. Et fortasse bonus hic prætor ignem sibi præferri jubebat, quemadmodum olim reges Persarum. Eodem pacto Persius prope finem Satyræ primæ ædilem quemdam Aretinum irridet, qui se magnifice circumspiciebat, quod in foro rerum venalium, heminas justo minores, pro munere suo, fregisset. Nam ad ædiles pertinebat curare ne quid fraudis a venditoribus committeretur. Versus Persii sunt:

*Seque aliquem credens, Italo quod honore supinus
Fregit heminas Aretî ædilis iniquas.*

Are-

Aretium oppidum est in Tuscia. Heminae autem fuerunt certae mensurae liquidorum. Poeta quoque noster hac eadem Satyra inferius, hoc genus hominum commemorat non sine irrisu:

*Hujus qui trahitur, praetextam sumere mavis :
An Fidenarum, Gabiorumque esse potestas ;
Et de mensura jus dicere, vasa minora
Frangere pannosus vacuis edilis Ulubris ?*

Quem locum Juvenalis noster a Persio derivavit. Hunc autem de praetore nihili homine, triumphalibus ornamentis insignito, videtur tractandum suscepisse quum versus Horatii de Aufidio Lusco Fundano in mente haberet. v. 36. QUID si vidisset praetorem] Apud Romanos veteres praetor significabat ducem, sive imperatorem exercitus, qui nimirum ceteris militibus praebat: nam praetor, quasi praetor. Graeci στρατηγός appellant, etiam quum Romanum ducem indicare volunt. Inde locus in castris ubi imperator commorabatur, praetorium dictum: itemque palatium Principis Romani: milites autem quibus Princeps ad sui corporis custodiam utebatur, praetoriani appellati. Processu temporis hoc vocabulum significare coepit magistratum peculiarem urbis Romae, qui

qui jus dicebat, & iudices litigantibus dabat. Initio unus tantum prætor creabatur, postea plures fieri cœperunt: de quibus consulendus præcipue Pomponius J. C. Lege 2. tituli Pandectarum de Origine Juris & omnium magistratuum. v. 36. CURRIBUS *altis Exstantem*] Currum enim ascendebat, ut inter omnes emineret, atque ab omnibus facilius conspiceretur. Numero autem multitudinis dicere maluit *curribus*; quam singulari, *curru*; ut more poetico rem magnificentius exprimeret. v. 37. MEDIO *in pulvere Circi*] Circus, quem locum Græci scriptores vocant *ἰσπὸδρῶμα*; ibi enim bigarum & quadrigarum cursu certabatur; locus erat pulverulentus, quod videlicet ungulæ equorum currentium, & rotæ ipsæ curriculorum ingentem vim pulveris excitabant. De Circo pariter locutum Propertium existimaverim Elegia 2. libri 4. eo versu:

Sirpiculis medio pulvere ferre rosam.

Quum enim puellæ formosæ ac juvenes amatores in Circo spectarent; hac illac vagabantur qui rosam & alia florum genera venalia proponerent. Nisi forte quis putet, a Propertio tempus æstivum significari, cujus

jus calore tellus arefacta pulverem gignit.
Sed prior explicatio vera est.

v. 37. SUBLIMEM] Et cello loco positum, & superbum. Nam interdum *sublimis* notat superbiam & arrogantiam. Horatius in Epistola ad Pifones, de moribus adolescentis:

*Sublimis, cupidusque, & amata relinquere
pernix.*

Qui collo erecto incedunt, & confidentiam quamdam vultu atque oculis præferunt, ii *sublimes* appellari possunt. Idem significat *supinus* apud Persium Satyra 1. eo versu quem & superius recitavimus:

*Seque aliquem credens, Italo quod honore
supinus*

Fregerit heminas Aretæ adilis iniquas.

Ἰταλῶν Græci vocant. Ceterum prætor ipse ludis circensibus præerat, & mappâ missâ dabat signum cursuris, nempe aurigis qui equos moderabantur. Quapropter Ovidius lib. 3. Amorum Elegia 2.

Maxima jam vacuo prætor spectacula Circo

Quadrijugos æquo carcere misit equos.

Tubâ etiam per præconem aliquando signum dabatur. Non solum autem aurigarum certamina celebrabantur in Circo: verum etiam

iam

iam alia spectacula. Ibidem enim gladiatores, luctatores, bestiarum seu ferarum venatores, δολιχοδρόμοι, saltatores, jaculatores, δισκοβόλοι, artium suarum specimina edebant. Ibidem belli navalis imagines ludebantur: Græci vocant ναυμαχίας. Ex aquæductibus enim subterraneis ingens aquæ copia in aream Circi repente erumpebat, quæ sustinere navigia posset. v. 38. IN tunica Jovis] Triumphalia prætoris ornamenta recensere incipit Juvenalis. Et primum quidem tunicæ mentionem facit. Tunica erat vestis interior & brevior, quam viri sub toga, matronæ sub stola gerebant. Idcirco Propertius de tribus deabus corpora sua nudantibus, ut judicium Paridis de formæ præstantia subirent, ita canit libro 2.

Cedite jam, divæ quas pastor viderat olim

Idæis tunicam ponere verticibus.

Fæx Romuli, seu turba forensis, tunicâ tantummodo, non etiam togâ utebatur. nam toga erat honestiorum. Popellum propterea Horatius *tunicatum* vocat Epist. 7. lib. 1.

Vilia vendentem tunicato scruta popello.

Subucula tamen vestis erat omnium intima: puta, ei respondebat quam hodie vocamus *cami-*

camicia. Idem Horatius Epistola 1. libri 1.
 --- -- *si forte subucula pexæ Trisa subest
 tunica* --- -- Lana tamen fuit, non li-
 nea. Porro *Jovis tunicam* dicit Juvenalis,
 quod imperatores triumphantes, ac præto-
 res etiam qui ludos committebant in Circo,
 & ideo triumphalia ornamenta sumebant,
 tunicam & togam acciperent de templo Jo-
 vis Capitolini, qua Juppiter ipse, nempe
 simulacrum ipsius, induebatur. Erat autem
 splendida & pretiosa maxime. Id testantur
 Julius Capitolinus in Gordiano seniore, &
 Ælius Lampridius in Alexandro Severo.

v. 38. *PICTÆ togæ*] Togam triumphalem
pictam vocabant, quod acu distincta &
 ornata esset; *palmatam* vero, a genere pi-
 cturæ: intexebantur enim ei vesti palma-
 rum imagines, quæ victoriam significabant.
 Sabinos etiam reges antiquissimos hac toga
 indui consuevisse, videtur indicare Propertius
 libro 4. Elegia 4. verbis Tarpejæ Vestalis,
 Tatium Sabinorum regem perditæ a-
 mantis:

*Te toga picta decet: non quem sine matris honore
 Nutrit inhumane dura papilla lupæ.*

Nisi potius ita explicemus: Tatio magis,
 quam Romulo, a lupa nutrito, triumphum con-

convenire. Quamquam id erat *αἰσώρητον*. Nam triumphalia ornamenta longe post id tempus Tarquinius Priscus invenisse narratur. v. 38. SARRANA *aulæa*] Nimirum purpurea, & quidem laudatissimo Tyriæ purpuræ colore infecta. Sarranum ostium, Tyrium fuit. Nam Tyrus, Phœnicæ oppidum atque *ἱμῆσιον* celeberrimum, *Sarra* olim dicebatur. Id nomen a *Sar* derivatum est. Ita enim dialecto quadam Hebræorum Tyrum appellabant; unde postea *Tor*, *Tur*, *Tyr* prodiit, sibilo converso in *T* ex Aramæorum consuetudine; ac tandem Græca declinatione *Τύρος*. Virgilius libro 2. Georgicon v. 306.

Ut gemmâ bibat, & Sarrano dormiat ostro.
Et Silius Italicus, perpetuus imitator Virgilii, libro 15. Punicorum v. 205. -- *Sarrano murice fulgens.* v. 39. Ex *humeris aulæa togæ*] Amplissimam togam & fluentem, quæ ex humeris prætoris pendeat, vocat aulæum, seu *περικύσσιμα*, quo in domibus virorum principum parietes cubiculorum tegi atque inferni solent. nimirum *σκατακῶς*, atque ut Satyricum decet.

v. 39. MAGNÆQUE *coronæ* *Tantum orbem, quanto cervix non sufficit ulla?*] Coronam

nam ex auro Hetruscam ingenti pondere ac magnitudine servus publicus supra triumphantis caput manibus sustinebat. Id testatur etiam Plinius Historiæ Naturalis libro 33. cap. 1. v. 41. PUBLICUS] Quorum

servorum publicorum Jurisconsulti veteres in Pandectis mentionem sæpe faciunt. *Publicus* autem, non addito *servus*, ellipsis est elegans, & antiquis usitata. *Hedonachus Publicus Duumvirum*, legitur in prisca Inscriptione apud Camillum Silvestrium Comitem Rhodiginum, virum apprime doctum, qui Satyras poetæ nostri luculentis Annotationibus illustravit. Eodem pacto receptum est in lingua Latina, ut dicatur *serpens*, pro serpente bestia; *frigida* & *calida*, pro aqua frigida & calida; *torrens*, pro torrente flumine; *bubula*, *suilla*, *ferina*, pro carne bubula, suilla, ferina; *recta*, pro cœna recta; *molaris*, pro lapide molari: & similia sexcenta. v. 41. SIBI *Ne placeat*] Placere sibi, est se suaque mirari ac magni facere. Horatius Epistola 1. libri 2. v. 165.

Et placuit sibi, natura sublimis & acer.

v. 41. SIBI *Consul Ne placeat, curru servus portatur eodem*] Sapienter hoc instituisse videntur veteres illi Quirites, & quod onere

nere coronæ ferendo triumphantem fatigari noluerint, & quod humanæ fragilitatis memorem quodammodo esse jusserint, quum servum in eodem curru stantem aspiceret. Hac ratione scilicet occurrebatur superbiz, qua ob prosperam fortunam, dignitatem, honores, plausum popularem, hominum animi facillime insolescunt. v. 43. *Da nunc & volucrem*] *Da* pro *adde*. Verbum simplex pro composito: quod solent poetæ. Contra Tibullus libro 1. Elegia 2. usurpavit *adde* pro *da*:

Adde merum, vinoque graves compeſce dolores.

v. 43. *VOLUCREM*, *sceptro quæ surgit eburno*] Aquilam, insigne Romanorum, quæ insculpta erat in summo eburnei sceptri si-ve scipionis, quem triumphantes manu tenebant. v. 44. *CORNICINES*] Qui

cornua inflabant, seu tubas inflexas, & permixti militibus currum triumphantis præcedebant. v. 44. *PRÆCEDENTIA longi*

Agminis officia] Nemo erat amicorum, nemo clientium, quin tam læto & solenni die imperatori triumphum agenti se officiosum præstaret, deductorem videlicet ac pompæ comitem. v. 45. *NIVEOS Quirites*] Ci-

ves Romanos in toga candida. v. 46. *DE-*

FOSSA *in oculis sportula*] *Defodere* atque *Effodere*, opponuntur. *Defodere*, est abdere sub terra, fovea excavata: *Effodere*, est eruere, atque in apricum proferre. Hoc versu Juvenalis, *in defossa*, translate adhibetur: significat enim clientium *φιλαργυρίαν*, qui nummos loco sportulæ acceptos cupidissime in crumenam recondebant, quasi nunquam ex ea depromendos. Dicitum facete ac satyricè.

v. 46. SPORTULA] Consueverant Romæ principes viri, clientes quisque suos, qui mane ad se veniebant salutatum, eosque per urbem deducebant, ac domum reducebant, convivio accipere: quod convivium appellabant *cœnam vectam*. Hujusmodi cœnas edicto vetuit Nero. Earum itaque vicem fungi cœperunt sportulæ vario genere ciborum plenæ, quæ clientibus dabantur domum ferendæ. Quum autem id molestum atque operosum videretur, pecuniam singulis deinceps dederunt nomine sportulæ; puta centum quadrantes, five asses vigintiquinque: nam quadrans erat quarta pars assis. Exiguam hanc pecuniam vocat Martialis Epigr. 7. lib. 3. *Anteambulonis congiarium laffi*. v. 49. SUMMOS *posse viros, & magna exempla duros*] Sunt exempla

empla virtutum, sunt & vitiorum. Nihilominus Latini scriptores *exempli* voce sæpius utuntur quum egregium aliquod & laudabile significare volunt, quod imitatione dignum sit, atque in suo genere regula quædam & norma ceterorum. Sic apud Ciceronem, & alios optimos auctores legimus, *exemplum innocentie, sanctitatis, severitatis, probitatis, pudicitie, veteris imperii, vindicandæ religionis, continentie, amoris, formæ*; item rerum aliarum optandarum & laudabilium. v. 50. VERVECUM *in patria, crassoque sub aere*] Locutio est *παροιμιακή*, seu quæ proverbium sapiat. Thraciam poeta notat, in cujus oppido Abderis natus erat Democritus, tanquam stupidorum & hebetium ingeniorum altricem. Joannes Britannicus Brixianus in Commentario ad Satyras Juvenalis, hoc dictum esse existimat ex Heracliti sententia, qui affirmabat, siccitatem aeris ad prudentiam conferre plurimum. Contra Thebani, pingues atque obtusi audiebant, quod Thebis Bæotiis aer esset præter modum crassus, nimioque humore peccaret. Horatius propterea de homine vecordi Epistola 1. libri 2. v. 244.

Bæotum in crasso juvares aere natum.

P 2

ad

ad quem Horatii locum respexisse videtur Juvenalis quum hæc scriberet. Nonnumquam vero contingit, etiam in barbaris regionibus nasci homines acuto ingenio & sollerti: quemadmodum Thracia Democritum, Anacharsin Scythia, Bœotia Pindarum protulit. Rursum, in regionibus aere tenuiore gaudentibus fatuos homines ac tardissimo ingenio exsistere, nihil vetat. *Vervecum* igitur *patria*, est locus ubi oriri solent homines pecudum simillimi. *Vervecum* autem dixit, *ἰμφοεικῶς*. nam verveces sunt arietes exactis testibus, adeoque in belluis maxime stupidi. v. 51. RIDEBAT *Interdum & lacrimas*] Luctum puta immoderatum & muliebrem, in funere carorum: quo in genere præsertim, veteres multum ineptiverunt. Legendus in hanc rem Luciani libellus *περὶ πένθους*, de *Luctu*, necnon doctorum virorum lucubrationes qui de Græcorum & Romanorum funeribus aliquid scripserunt.

v. 52. QUUM *Fortunæ ipse minaci Mandaret laqueum*] Epicurus quoque, teste L. Seneca in Epistolis, ajebat, *Sapienti raro intervenire Fortunam*: Virtuti enim atque Fortunæ nihil fere commune est. Quamobrem Fortunæ minas magno & invicto animo con-

contemnebat Democritus; ipsique mandabat laqueum, seu suspendium. *Mandare laqueum alicui*, contumeliæ genus est: quod Itali dicimus, *Vatt' impicca*. v. 53. MEDIUM-QUE *ostenderet unguem*] Scilicet, medium digitum aliis longiorem, quem vocabant impudicum, & infamem. Eo enim digito obscœnum in modum protento adversus aliquem, ejus impudicitiam notare ac traducere volebant. Significat poeta, Democritum eam rationem habuisse Fortunæ quæ a viris honestis haberi solet meretricis vilissimæ ac diobolaris: quamquam vulgus existimat, Fortunam, rerum humanarum dominam & arbitram esse. v. 55. GENUA *incerare Deorum*] Veteres Græci & Romani tabellas votivas affigebant cerâ genibus statuarum quæ Deos referrent: vel tabellas ipsas ceratas fuisse, intelligi oportet. Notanda autem Satyrica locutio, *incerare*. Eodem pacto; qui supplicabant Diis vel hominibus, illorum genua tangebant. De quo ritu Plinius Historicus libro 11. cap. 45. hæc tradit: *Homini genibus quædam & religio inest, observatione gentium. Hæc supplices attingunt: ad hæc manus tendunt: hæc, ut aras, adorant: fortasse quia inest iis vitalitas.* Thetis

apud Homerum Iliados 1. pro Achille suo Jovem precata, lævâ manu genu ejus apprehendit, dextrâ vero mentum demulcet. Porro ex hoc more affigendi vota genibus Deorum, proverbium illud Græcum ortum videtur: *δῖον ἐν γένεσι κέρτα* in Deorum genibus situm est. quo significabant, rem aliquam optatam, & assiduis votis expetitam, a Deorum arbitrio & voluntate pendere.

*Quosdam præcipitat subjecta potentia magnæ
Invidiæ, mergit longa atque insignis honorum
Pagina. descendunt statuæ, restemque sequuntur.
Ipsas deinde rotas bigarum impacta securis 59
Cædit, & immeritis franguntur crura caballis.
Jam strident ignes, jam follibus atque caminis
Ardet adoratum populo caput, & crepat ingens
Sejanus: deinde ex facie toto orbe secunda
Fiunt urceoli, pelves, sartago, patellæ.
Pone domi lauros, duc in Capitolia magnum, 65
Cretatumque bovem: Sejanus ducitur unco
Spectandus: gaudent omnes. quæ labra! quis illi
Vultus erat! numquam, si quid mihi credis, amari
Hunc hominem. sed quo cecidit sub crimine? quisnam
Delator? quibus indicibus, quo teste probavit? 70
Nil horum: verbosa & grandis epistola venit
A Ca-*

*A Capreis: bene habet; nil plus interrogo. Sed quid
 Turba Remi? sequitur fortunam, ut semper, & odit
 Damnatos. idem populus, si Nurtia Tusco
 Favisset, si oppressa foret secura senectus 75
 Principis, hac ipsa Sejanum diceret hora
 Augustum. jampridem, ex quo suffragia nulli
 Vendimus, effudit curas. nam qui dabat olim
 Imperium, fasces, legiones, omnia, nunc se
 Continet, atque duas tantum res anxius optat, 80
 Panem, & Circenses — — — — —*

PARAPHRASIS.

Ostendit adhuc poeta noster, Democriti
 præsertim auctoritate, qui res humanas omnes
 rideret ac floccifaceret, divitias plerumque
 nocere illarum possessoribus. Nunc de potentia
 idem ostensurus, ita sermonem exorditur: „
 Sunt qui labantur præcipites
 „ ob nimiam potentiam ad quam perve-
 „ nerunt, rem videlicet magnæ invidiæ
 „ obnoxiam, & populis odiosam. Hæc in-
 „ vidia contrahitur summis honoribus, ti-
 „ tulisque magistratuum, qui in codici-
 „ bus, tabulis, fastis, & publicis actis
 „ notari & describi solent. Nihil mirum

P 4

„ pro-

„ propterea, si statuæ primis in republica
 „ viris positæ, mutata nonnumquam for-
 „ tuna, funibus e basi ad terram detra-
 „ huntur, & per totam urbem cum igno-
 „ minia raptantur. Nihil mirum, si trium-
 „ phalia signa deturbantur, & rotæ cur-
 „ ruum impactâ securi cæduntur & com-
 „ minuuntur: imo equi ænei, quamquam
 „ infontes, dant pœnas tamen scelerum do-
 „ mini sui, cruribus fractis. Jam stridet
 „ ignis in succensa fornace: jam in cami-
 „ nis ardentibus folles agitantur, ut con-
 „ fletur caput illud æneum quod paullo
 „ ante a civibus adorabatur, non secus
 „ ac Dei alicujus: & statua illa Sejani
 „ colossæa cum crepitu dissolvitur & lique-
 „ scit. Deinde ex facie illa qua toto or-
 „ be terrarum, post Tiberii principis fa-
 „ ciem, nulla venerabilior fuit, multa
 „ fiunt vasa in usus culinarum vilissimos,
 „ puta urceoli, pelves, sartagine, patel-
 „ læ. Populus autem, qui tamdiu Sejano
 „ faverat, ejus ruinæ insultat, hisque vo-
 „ cibus Tiberio gratulatur: O Princeps,
 „ lauri frondibus Palatii fores exornari ju-
 „ be, bovemque candidum atque insigni
 „ magnitudine in Capitolium duci, nimi-
 „ rum

„ rum Jovi Capitolino immolandum, cui
 „ te gratias agere oportet, quod te ab
 „ infidelis ministri paratis infidiis libera-
 „ verit, ac præfenti vitæ periculo eripue-
 „ rit. En Sejani cadaver unco gutturi in-
 „ fixo a carnifice trahitur vel ad scalas
 „ Gemonias, vel in Tiberim fluvium, &
 „ de se gratiffimum fpectaculum Romanis
 „ præbet. Omnes lætitia efferuntur, & al-
 „ ter alteri fic loquitur: Quibus erat ifte
 „ labiis! quo vultu! contracto nimirum,
 „ afpero, truci, unde fuperbia & crudeli-
 „ tas emicaret: juro tibi, numquam ama-
 „ vi hunc hominem, tametsi amorem fi-
 „ mularem, tempori ferviens. Sed, quæ-
 „ fo, dic mihi, quo crimine accusatus,
 „ collectam principis gratiam effudit, at-
 „ que hunc infelicem exitum fortitus eft?
 „ quis ejus nomen detulit? quos indices
 „ conjurationis produxit? quæ testimonia
 „ adhibuit, ut fidem faceret de crimine ab
 „ ipfo admiffio? Alter vero ita refpondet:
 „ Ubi agitur de læfa majeftate, Principes
 „ feftinare folent, neque via illa forenfi,
 „ lenta & proluxa, quæ minorum cauffa-
 „ rum propria eft, uti confueverunt. A
 „ Capreis, ubi Tiberius hoc tempore com-
 „ mora-

„ moratur , venit epistola ad senatum ,
 „ ea verborum copia , ut orationi quam
 „ epistolæ similibus videretur . At at : re-
 „ cte omnia se habent : nihil ultra scire
 „ cupio . Sed quid interea plebs Romana ?
 „ Morum scilicet suorum non obliviscitur :
 „ quo fortuna vergit , eo & ipsa inclinatur
 „ favore suo , atque animi propensione .
 „ damnatos averfatur , colit qui damnave-
 „ runt . Ex eventibus merita hominum æ-
 „ stimat populus . Itaque si Nurtia , pecu-
 „ liaris Volfiniensium Dea , Sejanum Tu-
 „ scum hominem ad imperium ope sua pro-
 „ vexisset , Tiberium autem , senectutem in
 „ secessu Caprearum placide & secure agen-
 „ tem , oppressisset , idem populus eodem
 „ temporis momento Sejanum Imperatorem
 „ proclamaret . Jampridem enim , ex quo ,
 „ deleta reipublicæ libertate , nos Quirites
 „ ad comitia non venimus , neque suffra-
 „ giis nostris magistratus creamus , pacti
 „ certam pecuniæ summam a petentibus ;
 „ quod olim fiebat ; populus omnem de im-
 „ perio ac gubernatione sollicitudinem ab-
 „ jecit : neque sua interesse existimat , quis
 „ potissimum imperet . Qui enim reipubli-
 „ cæ liberæ temporibus honores largiebatur :
 „ qui

„ qui mandabat imperia , legiones , falces
 „ consulares : qui summam rerum omnium
 „ atque infinitam potestatem habebat : nunc
 „ sub Cæsaribus otio fruitur , & se conti-
 „ net . Duo tantum sunt quorum vehemen-
 „ tissimo desiderio flagrat , satis beatus quum
 „ ea obtinuerit ; nimirum vilis annona fru-
 „ menti , & ludi Circenses . „ Nunc ad
 initium horum versuum redeamus .

COMMENTARIUS.

V. 56. QUOSDAM *præcipitat subjecta po-
 tentia magnæ Invidiæ*] Optime ageretur cum
 aulicis hominibus apud reges gratia florenti-
 bus, nisi invidiam acrem adversariam &
 pertinacem nacti essent, cum qua semper
 pugnant, haud raro superantur & gradu
 dejiciuntur. Hanc pestem pulchre describit
 Dantes Aligherius, poeta summus, Inferni
 Cantu XIII. ubi Petrum de Vineis, homi-
 nem Friderico II. Imperatori olim caris-
 simum, deinde calumnia invidorum oppres-
 sum, ita loquentem inducit:

*È son colui che tenni ambo le chiavi
 Del cuor di Federigo, e che le volsi,
 Serrando e disserrando, sì soavi,*

Che

*Che dal segreto suo quasi ogni uom tolsi :
 Fede portai al glorioso ufizio ;
 Tanto , ch' ò ne perde' le vene e' polsi .
 La meretrice che mai dall' ospizio
 Di Cesare non torse gli occhi putti ,
 Morte comune , e delle corti vizio ,
 Infiammò contra me gli animi tutti ,
 E gl' infiammati infiammar sì Augusto ,
 Che i lieti onor tornaro in tristi lutti .*

Meretricem Dantes appellat Invidiam , ipsique tribuit oculos emissitios , cujusmodi solent esse harum muliercularum vilissimarum , quibus ea curiose inspiciat fortunas aliorum , & vias omnes investiget illos affligendi , spoliandi , perdendi . Et docte quidem hoc finxit egregius poeta : nam & Latini nomen Invidiæ fecerunt ab invidendo : *invidere* autem dictum est quasi *intro* vel *intus videre* , acute nimirum ac diligentissime *videre* ; quod solent qui malevolo sunt animo , & ad nocendum parato . Idem scriptor paulo post , verbis ejusdem Petri de Vineis :

*E se di voi alcun nel mondo riede ,
 Conforti la memoria mia , che giace
 Ancor del colpo che 'nvidia le diede .*

Vere igitur Propertius lib. 2. Elegia 19.
 Edit. Scal.

Invi-

Invidiam quod habet, non solet esse diu.

Esse, nempe durare, permanere.

v. 57. MERGIT *honorum Pagina*] Honores comparat Juvenalis magno alicui pondere, quod hominem lapsum in flumen aut mare, opprimat atque submergat. Quemadmodum vero qui pristina felicitate spoliantur, translato loquendi genere, *mergi* dicuntur; ita qui ex inopibus & abjectis divites & illustres fiunt, *emergere* perhibentur. Juvenalis noster Satyra 3. v. 164.

*Haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi* — — — —

v. 57. LONGA *atque insignis honorum Pagina*] Scholiastes vetus hujus poetæ scribit, ante imagines virorum nobilitate ac rebus gestis insignium positam fuisse paginam æneam, quæ titulos & nomina honorum omnium quibus illi functi erant, vel fangebantur, contineret. Hæc autem pagina, Scholiastæ ipsius temporibus vocabatur *tabula patronatus*.

v. 58. DESCENDUNT *statuæ*] More poetarum, tribuit statuis ipsis animam & motum; dicit enim, *descendunt*, pro *detrahuntur*: & est quædam irridendi ratio.

v. 59. ROTAS *bigarum*] *Bigæ* proprie sunt equi duo currui juncti eadem

linea

linea transversa: sicuti *quadrigæ*, quaterni. Verum κατὰ μετανομίαν hæc vocabula curribus etiam tribui cœperunt qui a duobus, vel quatuor equis traherentur.

v. 60. FRANGUNTUR *crura caballis*] Caballus proprie vocatur equus minus generosus, aut vitio aliquo insignis: Italice *rozza*, *rozzone*. Est autem hoc loco μέωσις σαυροειή.

v. 62. CREPAT *ingens Sejanus*] Aut quod procero effet corpore Sejanus ipse; quemadmodum Persius dixerat Satyra 1.

Ingentes trepidare Titos, ---- ---- ----
aut quod statua ejus modum communem statuarum excederet, puta colossea effet: quod verius existimo.

v. 64. URCEO-
LI] Urceus est vas quo aqua in urnam funditur, aut in labrum æneum.

ibid. PELVES] Pelvis est vasis genus ad pedes lavandos, vel etiam manus. Id *pollubrum* quoque appellaverunt. ibid. SARTAGO] Græce σάργαρον: genus culinariæ suppellectilis, ad frigendos pisces vel carnes comparatum.

ibid. PATELLÆ] Patella dicitur quasi parva patina: est enim vocabulum diminutivum. Ita vocabant vas quoddam coquendis & condiendis cibis, antequam lancibus impositi mensæ demum inferren-

ferrentur. *λοπάδα* Græci appellant. Fuerunt etiam patellæ sacrorum, quibus Diis libabant veteres. *Capidas* quoque, *capedines*, & *capedunculas* dixerunt. v. 65. PONE *domi lauros*] In omni publica & privata lætitia Romani domorum januas lauro & lucernis ornabant. Poeta noster Satyra 12. v. 89.

*Hic nostrum placabo Jovem, Laribusque paternis
Tura dabo, atque omnes violæ jactabo colores.*

*Cuncta nitent: longos erexit janua ramos,
Et matutinis operitur festa lucernis.*

v. 65. DUC *in Capitolia magnum Cretarumque bovem*] *Cretatum*, hoc est album, candentem. Diis enim superis candidas victimas, inferis nigras immolabant. Translatio ducta est a vestibus, quæ addito quodam cretæ genere fiebant candidiores. Quod vero magistratum petentes, in veste candida circumirent; unde candidati; Perlius propterea Satyra 5. dixit *Cretata ambitio*. Ceterum, hostiæ floribus etiam coronabantur, earumque cornua auro linebantur. Valerius Flaccus libro 1. Argonauticon v. 89. --- --- *Dabit auratis & cornibus igni Colla pater* --- --- v! 66. SEJANUS *ducitur unco*] Cornelius Tacitus libro 4. Annalium pluribus verbis commemorat,

morat, quis fuerit L. Ælius Sejanus, quo genere ortus, quibus artibus & adminiculis eo pervenerit ut præfectus prætorio crearetur, ac simul Tiberii Cæsaris amicitiam intimamque familiaritatem nancisceretur, summumque apud principem auctoritatis & gratiæ locum obtineret. unde postea homini cupiditas injecta est occupandi Romani imperii. Quomodo autem a potentiæ fastigio dejectus fuerit, ac de medio sublatus, idem scriptor narraverat libro 5. sed narratio illa, temporum injuria, una cum libri ejusdem maxima parte, jampridem intercepta est. Hunc Sejani casum parce admodum attingit Suetonius Tranquillus in Tiberio: copiose autem & accurate descripsit Dio Cassius lib. 57. & 58. Historiarum suarum.

v. 66. DUCITUR UNCO] Cadavera damnatorum, eorum præsertim qui aut in rempublicam, aut in principem conjuraverant, carnifex unco impacto, e carcere in forum trahebat, deinde per urbem raptata in profluentem mittebat. Seneca nihilominus libro de Tranquillitate Animi, contumelias Romanæ plebis adversus cadaver Sejani mirum in modum amplificat, & καὶ ὑπερβολῶς. Ait enim, Sejanum, ea felicitate mor-

mortalem, in quem Dii hominesque certatim contulissent quæcumque conferri poterant, a populo in frustra divisum ipso die quo illum senatus frequens deduxerat: iccirco ex ejus cadavere nihil superfuisse quod carnifex traheret. v. 67. *QUIS illi*

Vultus erat!] Notat poeta superbiam Sejani, qui fronte caperata, & supercilio adducto, salutantes & quoscumque obvios exciperet. *Vultus* enim Latinis proprie significat faciem contractam, & a naturali statu dimotam; indicem propterea perturbationis alicujus vel appetitûs. Faciem deponere non possumus: vultum & fumere & ponere possumus. Origo etiam vocabuli, significationem ejus indicat satis. Derivatur enim, ut ego pridem animadverti, a *Volo*, *vis*, *volui*, *volitum*. Hoc supinum, littera una per syncopen detracta, facit *voltum*; quod recentiores mutaverunt in *vultum*: Plurâ enim quæ antiquissimi efferebant per *o* angustum, qui secuti deinde sunt, efferre cœperunt per *u*; ea maxime in quibus præcedit aliud *u*. Id autem ex Plautinis Comœdiis facile cognosci potest. *Vultus* plurimque masculini generis est: invenitur tamen apud Lucretium lib. 4. v. 1206. neu-

tro genere usurpatum: *miscentes volta parentum*. loquitur ibi Lucretius de liberis qui parentis utriusque similitudinem facie referunt. *Voltum* igitur dixerunt quasi *volitum*, quod ab hominis arbitrio & voluntate pendeat, & voluntatem ipsam intus latentem aperiat & producat. Ovidius itaque Amorum lib. 1. Eleg. 11.

E tacito vultu scire futura licet.

Cicero autem pro Sexto Roscio Amerino proverbii mentionem facit quo dicebant, *vultu sæpe lædi pietatem*: si quis enim patrem suum torvis oculis, & contumaciam quamdam præferentibus aspexisset, læsæ pietatis quæ genitoribus debetur, reus agebatur: Apud Tibullum Elegia 8. libri 1. eo versu:

Non tibi sunt tristes curæ, nec luctus, Osiri,
Achilles Staius Lusitanus, & Janus Broukhufius Batavus, viri probe docti, ex vetustis codicibus legunt:

Non tibi sunt tristes curæ, nec vultus, Osiri.
Lectio sane elegans, & Tibullo digna. Poeta significat, Bacchum sive Osirim, Deum esse hilarem, fronte minime adducta, & ab omni severitate alienum. Horatius Sat. 6. lib. 1. v. 122.

Surgendum est mane, obeundus Marsya, qui se
Vul-

Vultum posse negat Noviorum ferre minoris.
 Hinc *vultum ducere, vel trahere.* Martialis
 libro 1. Epigr. 41.

Qui ducis vultus, & non legis ista libenter,
Omnibus invideas, livide; nemo tibi.

Ovidius lib. 4. Ponticorum Epist. 1. v. 105.

Sive trahis vultus; equidem peccasse fatebor.
 Et *vultuosi* appellantur qui sunt ore tristi,
 tetrico, severo. Cicero in Oratore cap. 18.
Vultus vero, qui secundum vocem plurimum
potest, quantam adfert tum dignitatem, tum
venustatem! in quo quum effeceris ne quid
ineptum aut vultuosum sit, tum oculorum est
quædam magna moderatio. Non negaverim
 tamen, *vultum* sæpe accipi a Latinis aucto-
 ribus pro *facie* simpliciter; ut etiam in al-
 lato Ciceronis loco; verum minus proprie.
 Variam faciei affectionem Etrusci appellant
piglio. v. 69. SED *quo cecidit sub cri-*
mine?] Cujus nimirum accusatione oppres-
 sus est? Nam *crimen* interdum est accusa-
 tio. Cicero Philippica 2. *Hereditatem mihi*
negasti obvenisse. utinam hoc tuum crimen ve-
rum esset. Ita *criminari* est accusare, calu-
 mniari, deferre: *criminator*, accusator, ca-
 lumniator, delator. v. 71. VERBOSA
 & *grandis epistola venit A Capreis.*] Juve-
 nalis

nalis hoc loco genus epistolarum Tiberii, meo quidem iudicio, latenter perstringit, tamquam superfluens ac prolixum. Sane Tiberius ante principatum diu Rhodi commoratus fuerat, & studiis quum philosophiæ, tum eloquentiæ operam dederat. Non longe ab ea insula florebant Asiatici oratores, qui amplo & nimis copioso delectabantur genere dicendi. Cicero nihilominus in libro de Claris Orator. cap. 91. Molonis, rhetoris præstantissimi, Rhodiam disciplinam laudat. *Rhodum, inquit, veni, meque ad eundem, quem Romæ audiveram, Molonem applicavi, quum actorem in veris causis, scriptoremque præstantem, tum in notandis animadvertendisque vitiis, & instituyendo docendoque prudentissimum. Is dedit operam (si modo id consequi potuit) ut nimis redundantes nos, & superfluentes juvenili quadam dicendi impunitate & licentia, reprimeret, & quasi extra ripas diffluentes, coerceret.* Idem in Oratore ad Brutum cap. 8. *Itaque Caria, & Phrygia, & Mysia, quod minime politæ, minimeque elegantes sunt, adsciverunt aptum suis auribus opimum quoddam, & tamquam adipata dictionis genus, quod eorum vicini (non ita lato interjecto mari)*

mari, Rhodii numquam probaverunt, Græci multo minus, Athenienses vero funditus repudiaverunt. v. 72. A *Capreis*] Tiberius Imperator, quum sentiret, odiosum se esse patribus & populo Romano, præterea impuris & immoderatis libidinibus flagraret, secessit Capreas, parvam insulam maris Tyrreni, XXIV. millibus passuum a continenti Campaniæ disjunctam; ubi diu, procul ab interpellatoribus, otio vacavit, stuprisque se omnibus ac flagitiis contaminavit. v. 72. *BENE habet*] Græci dicunt, καλῶς ἔχει. Hac locutione utebantur veteres quum volebant εὐφημεῖν, scilicet laudare aliquid, vel saltem reprehensionem parcere. Propertius lib. 4. Elegia ultima, verbis Corneliæ matronæ, vita functæ:

Et bene habet: numquam mater lugubria sumsi.

v. 72. *SED quid Turba Remi?*] Plebem Romanam significat. Nam sicuti nobiles & patricii Romulum nobilitatis suæ ac dignitatis auctorem agnoscebant; ita plebs ad Remum fratrem Romuli, ab ipso auguriis victum in urbe condenda, tandemque interfectum, quodammodo pertinere credebatur. Propterea Catullus Carm. 58. dixit ἠρωγικῶς:

Glubit magnanimos Remi nepotes.

de Lesbia videlicet, quæ meretricium quæ-
stum occeperat, corpusque plebi Romanæ
vulgaverat. v. 74. *Si Nurtia Tusco
Favisset*] Nurtia erat peculiaris Dea Vulfi-
nienfium in Hetruria: quæ gens consueve-
rat clavos indices numeri annorum in tem-
plo ejus Deæ fixos habere. Samuel Bochar-
tus, vir πολυμαθέστατος, Geographiæ Sacræ
Parte 2. Libro 1. cap. 33. eam Fortunam
fuisse scribit, ac Nyrtiam appellat. Sunt
etiam qui Nurfciam vocent, Nurciam,
Nurfiam, Nortiam. v. 74. *TUSCO*] L.
Ælius Sejanus ortus erat Vulfiniis op-
pido Hetruriæ, quod hodie *Bolsena*.

v. 75. *SENECTUS Principis*] Pro *senex
princeps*. Ita βίη Ἀλκινόοιο apud Homerum,
robur Alcinoi, pro *Alcinoo robusto*: & *sen-
tentia dia Catonis* apud Horatium Sat. 2.
libri 1. pro Catone ipso eximiam senten-
tiam proferente. Idem Ode 21. libri 3.
*Narratur & prisca Catonis Sæpe mero caluisse
virtus*. v. 76. *HAC ipsa Sejanum dice-
ret hora Augustum*] Romanum Imperato-
rem salutarer. Primus Octavianus Cæsar hoc
nomine appellatus fuit, ob magnitudinem
rerum gestarum. deinceps & reliqui princi-
pes.

pes. Hoc vocabulum ab *auguriis* derivatum videtur. Ennius certe dixerat in Annalibus:

*Augusto augurio postquam incluta condita
Roma est.*

Sunt qui ab *augendo* dictum velint: unde *augurium* ipsum derivat Ovidius in Fastis.

v. 77. Ex quo] Subaudi *tempore*. *ἐκ τούτου* est optimis poetis usitata. Sic etiam *ex illo* dicebant. Virgilius lib. 2. *Æneidos*: *Ex illo fluere, & retro sublapsa referri Omnia*. Propertius libro 2. *Elegiarum*: *Ex illo felix nox mihi nulla fuit*. v. 77. SUFFRAGIA

nulli Vendimus] Hoc etiam dictum *σαυρακῶς*: quum enim poeta vices Romanæ rei-publicæ significare vellet, ac temporum inclinationem, qua factum fuerat ut suprema potestas a populo Romano in principem omnino transferretur; notat obiter veterem illum populum tamquam venalem, & candidatorum qui honores peterent, ambitioni faventem. Sinebat enim, se muneribus & largitionibus corrumpi, & magistratus pecuniosis, non fortibus ac strenuis mandabat. Hinc Leges multæ de Ambitu variis temporibus promulgatæ, quas diligenter commemorat Carolus Sigonius libro 2. de Judiciis cap. 13. Ceterum, Tiberio demum

imperante, si Tacitum audimus libro *Annalium* primo, *Comitia primum e campo ad patres translata sunt; nam ad eam diem etsi potissima arbitrio Principis, quædam tamen studiis tribuum fiebant. Ad patres, nimirum ad Senatum: sed in Senatu Principes Romani omnia poterant: nemo enim erat ex ordine senatorio quin adularetur Principi, & ex ejus voluntate sententiam diceret.*

v. 78. EFFUDIT *curas*] *Translatum ab eo qui aquam collectam effundat, vel effluere sinat.* v. 80. DUAS *tantum res. anxius optat, Panem & Circenses*] *Temporibus Augustorum plebs Romana nihil aliud cogitabat quam ut haberet unde viveret, ac præterea voluptatem e spectaculis publicis, maxime vero ex ludis Circensibus, quorum desiderio propemodum insaniebat. Favebant enim factionibus aurigarum, quæ a prasino, Veneto, russo, & aliis pannorum coloribus nomina sumebant, atque inter se distinguebantur. Equorum etiam studio flagrabat, si qui reliquis velociores essent, ac plures palmas retulissent. Porro victus curam præcipuam Romanis fuisse, ac pæne unicam, sub Cæsaribus, testatur etiam Claudianus, poeta suo seculo major,*
libro

libro de Bello Gildonico, v. 49. Romam ipsam loquentem inducens:

*Postquam jura ferox in se communia Cæsar
Transtulit, & lapsi mores, desuetaque priscis
Artibus in gremium pacis servile recessi,
Tot mihi pro meritis Libyam Nilumque dedere,
Ut dominam plebem, bellatoremque senatum
Classibus æstivis alerent, geminoque vicissim
Litore diversi complerent horrea venti.*

*Stabat certa salus: Memphis si forte negasset,
Pensabam Pharium Gætulis messibus annum.*

Ex Africa enim & Ægypto ingens frumenti vis quotannis Romam classe comportabatur: quas propterea provincias, ut etiam Siciliam & Sardiniam, vocabant horrea Romanorum.

----- Perituros audio multos.

*Nil dubium: magna est fornacula: pallidulus mi
Brutidius meus ad Martis fuit obvius aram.
Quam timeo, victus ne pœnas exigat Ajax,
Ut male defensus! curramus præcipites, & , 85
Dum jacet in ripa, calcemus Cæsaris hostem.
Sed videant servi, ne quis neget, & pavidum in jus
Cervice obstricta dominum trahat. hi sermones
Tunc de Sejano, secreta hæc murmura vulgi.
Vifne*

Visne salutari sicut Sejanus? habere 90
Tantumdem? atque illi summas donare curules,
Illum exercitibus præponere? tutor haberi
Principis augusta Caprearum in rupe sedentis
Cum grege Chaldæo? vis certe pila, cohortes,
Egregios equites, & castra domestica? quid ni 95
Hæc cupias? & qui nolunt occidere quemquam,
Posse volunt. Sed quæ præclara & prospera tanti,
Ut rebus letis par sit mensura malorum?
Hujus qui trahitur prætextam sumere MAVIS:
An Fidenarum, Gabiorumve esse potestas? 100
Et de mensura jus dicere, vasa minora
Frangere pannosus vacuis ædilis Ulubris?
Ergo quid optandum foret, ignorasse fateris
Sejanum. nam qui nimios optabat honores,
Et nimias poscebat opes, numerosa parabat 105
Excelsæ turris tabulata, unde altior esset
Casus, & impulsæ præceps immane ruinæ.
Quid Crassos, quid Pompejos evertit? & illum
Ad sua qui domitos deduxit flagra Quirites?
Summus nempe locus nulla non arte petitus, 110
Magnaque numinibus vota exaudita malignis.
Ad generum Cereris sine cæde & vulnere pauci
Descendunt reges, & sicca morte tyranni.

PARAPHRASIS.

Pergit poeta in describendis quæ mortem Sejani consecuta sunt; præsertim colloquiis popularibus, quum repentinus eventus hominum animos perculisset. Inducitur porro *μιμητικῶς*, *ὁ τυχῶν*, nimirum quidam e populo, cum altero verba commutans. „ Ut „ accepi, *inquit*, non in unius Sejani cæde „ ira Principis conquietura est. Multi qui „ cum Sejano adversus Tiberii salutem conjuraverant, de medio tollentur. Alter ita respondet: Id certissimum est. „ Fornax ad conflandam Sejani statuam succensa, non ita angusta est, ut multis noxiis urendis par esse non possit. Sane „ Brutidius, quo familiarissime utor, occurrit mihi nuper ad aram Martis pallorem inusitatum facie præferens, ut qui „ Tiberio suspectus, & ipse sibi conscius esse videatur. Etiam atque etiam timeo, „ ne quum accusatus fuerit a delatore, & causâ ceciderit propter imbecillitatem patroni a quo male defensus fuit, tristem „ Ajacis Telamonii exitum vitæ imitetur, „ qui ab Ulixè, in judicio de armis Achil- „ lis,

„ lis , eloquentia superatus , præ doloris
 „ magnitudine insanivit , ac demum sibi
 „ violentas manus intulit . Ne igitur & in
 „ nos aliqua suspicio conjurationis cadere
 „ possit , citissimo & præcipiti cursu festine-
 „ mus , & donec Sejani cadaver porrectum
 „ est in ripa Tiberis , palam id pede pre-
 „ mamus , nullis contumeliis parentes ad-
 „ versus inimicum Tiberii Cæsaris . Verum
 „ demus operam ut servi nostri videant nos
 „ calcantes & vexantes cadaver , ne quis
 „ illorum negare possit vel nos fecisse , vel
 „ se vidisse ; & postea dominum , mortis
 „ metu consternatum , obtorto collo in ju-
 „ dicio rapiat : quod interdum solent fer-
 „ vi nequam & proditores . Hæc erant col-
 „ loquia vulgarium hominum eo tempore
 „ de Sejano : hæc in aurem alter ad alte-
 „ rum susurrabat . Quisquis igitur casum
 „ tanti viri audivisti , cupisne , turbam sa-
 „ lutatorum domum tuam advenire , sicuti
 „ olim Sejani ædes frequentabat ? pecunias
 „ ejus possidere ? ad pares honores evehi ?
 „ ad summum auctoritatis , gratiæ , potent-
 „ iæ fastigium pervenire ? ut pro tuo ar-
 „ bitratu supremos & curules magistratus
 „ aliis donare possis , alios exercituum im-

„ pe-

„ peratores creare: denique vicarius, ac
 „ tamquam tutor Principis audire? dum i-
 „ pse Capreis otiosus desidet cum grege A-
 „ strologorum, quibus maximopere addictus
 „ est, Romanique imperii majestatem ab
 „ urbe Roma in desertum scopulum & squal-
 „ lentem transtulisse videtur. Certe, si be-
 „ ne te novi, cupis præesse cohortibus præ-
 „ torianis, quæ manibus pila gerunt, sicut
 „ ille præerat: vis equitum florem circa
 „ te habere, & domi tuæ speciem quam-
 „ dam castrorum. Et cur non horum desi-
 „ derio tenearis? Hominum ingenium sic
 „ est: Etiam qui mitem animum habent,
 „ & a cædibus abhorrent, nihilominus non
 „ recusent nancisci potestatem occidendi,
 „ quandocumque ipsis libuerit. Sed quæ,
 „ rogo te, fortunæ prosperitas, quæ rerum
 „ gestarum gloria, qui honorum splendor
 „ tanti æstimari debet, ut parati sint ho-
 „ mines hæc omnia pacisci & mercari præ-
 „ tio ingentium calamitatum, quæ nimium
 „ secundos eventus consequi solent, ut eos
 „ non solum adæquent, verum etiam lon-
 „ gissimo intervallo nonnumquam antecede-
 „ ant? Dic mihi amabo, utrum præoptes:
 „ hujusne, cujus cadaver unco raptatur,
 „ ni-

„ nimirum Sejani, prætextam induere, an
 „ potius Fidenis, aut Gabiis, contemnen-
 „ dis oppidulis, municipalem præturam ge-
 „ rere, vel ædilis esse Ulubris, loco Vol-
 „ scorum prope deserto, ibique de mensu-
 „ ris liquidorum & solidorum edicta pro-
 „ ponere, ac vasa præscripto ac definito
 „ modo minora, pro imperio frangere: ne-
 „ que Tyria purpura tegi, sed crassioribus
 „ ac detritis vestibus operiri? Hoc alterum
 „ certe mavis, quod Sejani magistratibus
 „ concedit quidem, sed periculo tamen ca-
 „ ret. Quod quum eligis, contra Sejanum
 „ sententiam pronuntias, & fateris aperte,
 „ ignoravisse illum omnino quid vere bo-
 „ num & optandum esset. Nam qui im-
 „ moderatos honores cupiebat, qui opibus
 „ infinitis inhiabat, turrim quodammodo
 „ excelsam ædificabat, pluribus tabulatis su-
 „ perstructis, unde lapsus esset profundior,
 „ & ex qua repentino impulsu ruente ipse
 „ in abruptum barathrum præceps ferretur.
 „ Enimvero quid Crassos perdidit, quid
 „ Pompejos? illum præterea qui Dictator
 „ perpetuus factus, populum Romanum li-
 „ bertate spoliavit, & quemcumque voluif-
 „ set Quiritium flagellis & fustibus cædi ju-
 „ be.

„ bebat? Quid aliud , nisi princeps locus
 „ in civitate, quem ut obtinerent, nullum
 „ non lapidem moverant, omnia facere,
 „ omnia perpeti parati fuerant? Quid aliud,
 „ nisi desideria & vota ipsorum immode-
 „ sta, & nullis finibus circumscripta, qui-
 „ bus Dii, non liberales aut propitii, sed i-
 „ rati & maligni, facile aurem præbuerant?
 „ Profecto, pauci reges, pauci rerum poten-
 „ tes, qui tyrannidem in urbibus exercent,
 „ placidum vitæ finem fortiuntur, & ad Or-
 „ cum, generum Cereris, qui scilicet Pro-
 „ serpinam Cereris filiam matrimonio sibi
 „ junxit, descendunt cruore suo non inqui-
 „ nati: nempe non occisi a strenuis liber-
 „ tatis vindicibus, & multis vulneribus
 „ non confossi. „ Jam ad initium propo-
 sitorum versuum redeamus, obscura quæque
 ac difficilia explicaturi.

COMMENTARIUS.

v. 82. MAGNA est fornacula] Hæc ver-
 ba varie admodum a variis interpretibus
 explicantur. Sunt qui fornacem intelligant
 in qua Sejani statua conflata est: ubi &
 alia simulacra liquefieri possunt, vel etiam
 plu-

plures conjurationis participes ustulari. Placet nonnullis, *fornaculam* pro ira Principis æstuante a poeta usurpatam fuisse. Alii denique dicunt, de fornace loqui Juvenalem quam Cæsar construi jufferit ad noxios cremandos & absumendos. Ego vero quibus accedam nescio: locus est obscurus, & parum venustus. Animadvertendum porro ἐπί-
δων magna additum diminutivo *fornacula*. Quod imitari nolim: videtur enim reprehendisse Quintilianus libro 1. Instit. Orator. cap. 5. *Nam vitium, ait, quod fit per quantitatem, ut magnum peculium, erunt qui solæcismum putent; quia pro nomine integro positum sit diminutum.* Joannes Boccacius ab hoc vitio, seu potius loquendi figura, non abstinuit, qui Narratione 6. Diei decimæ dixit: *due grandissimi piattelli*. Verum apud Etruscos *piattello* idem fere est ac *piatto*, tametsi habeat formam diminutivi: sicuti apud poetas Latinos *ocellus* idem est atque *oculus*; quo ὑποκοριστικῶς, vocabulo nempe blanditiarum, Elegiæ præsertim amatoriæ scriptores, frequentissime utuntur.

v. 83. BRUTIDIUS *meus*] Hic rhetor quidam fuit, summus Tiberii adulator, qui Principis gratiam sibi conciliaverat accusando

do L. Syllano Asiæ proconsule, quod is Augusti nomen violavisset, Tiberii majestatem sprevisset; si credimus Cornelio Tacito libro 3. Annalium. Postea vero cum ceteris Sejani familiaribus, ejus quoque nomen delatum fuit. Caussam ipsemet suam peroravit: a delatore autem judicio victus, antequam supplicio afficeretur, sibi violentas intulit manus. . . v. 83. AD *Martis aram*] Quo fortasse Brutidius confugerat, ut se tueretur loci religione. Ara Martis Ultoris Romæ celeberrima fuit.

v. 84. QUAM *timeo*, *victus ne pœnas exigat Ajax!*] Brutidium comparat Ajaci Telamonio, qui quum ab Ulixæ superatus fuisset in judicio Græcorum de armis Achilles, præ dolore factus insanus, caprum, quem Agamemnonem esse putabat, cecidit flagellis, ac jugulavit, & gregem omnem persecutus est: quum autem resipuisset, ac fœdum facinus agnovisset quod per insaniam perpetraverat, ejus rei cogitationem ferre non potuit, ac gladio sibi pectus transfixit. Sophocles videndus ἐν Αἰάντι μακρολόγῳ, & Ovidius initio libri 13. Metamorphoseon.

v. 87. SED *videant servi*] In delictis læsæ majestatis etiam servi ad accusandos he-

R

ros

ros admittebantur; quod constat vel ex Lege *Famosi*, titulo Pandectarum *ad Legem Juliam Majestatis*, & ex Lege 6. & 7. Codicis Justiniani titulo eodem. v. 87. *ET pavidum in jus Cervice obstricta dominum trahat*] Carolus Sigonius libro 1. de Judiciis Romanorum cap. 18. multis veterum scriptorum testimoniis docet, consuevisse Quirites quem accusarent, aut a quo aliquid peterent, si recusaret, per vim atque obtorto collo ad tribunal trahere: quod tamen haud licebat quum de matronis ageretur. Ita enim Valerius Maximus libro 2. Memorabilium cap. 1. *Quo matronale decus verecundiae munimento tutius esset, in jus vocanti matronam corpus ejus attingere non permiserunt, ut inviolata manibus alienæ tactu stola relinqueretur.* Stola, ut obiter moneam, vestis erat ad talos usque demissa, matronarum propria. v. 91. *SUMMAS donare curules*] Majores magistratus, nempe Consul, Prætor, Censor, Ædilis, utebantur sella curuli; quæ sic dicta fuit, quod in curru poneretur; vel a Curibus oppido Sabinarum, unde Romam usus ejus translatus fuerit. v. 92. *TUTOR haberi Principis*] Vicarius esse Imperatoris, ejus munera ob-

ire,

ire, ipsum tueri & custodire ab hostium vi, & civium infidiis, non minus quam Romanum imperium; dum Princeps otio indulget, vanisque Astrologorum studiis dat operam in secessu Caprearum. v. 93. AUGUSTA *Caprearum in rupe*.] Vocat parvam illam insulam, & rupem aut scopulum potius quam insulam, *augustam*; quod videlicet ibi commoraretur Tiberius Imperator Augustus, & sedem ac majestatem imperii ab urbe Roma eo quodammodo transfulisse videretur. Sunt qui legendum existiment, *angusta*. v. 94. CUM grege *Chaldæo*] Hoc est cum Astrologorum caterva, quos iis temporibus Mathematicos appellabant, & interdum Chaldæos. Sciendum est, Babyloniam Asiæ regionem late patentem, circa magnam urbem Babylonem, Arabiæ desertæ finitimam, Chaldæam quoque appellatam fuisse, præcipue in sacris litteris. *Chaldæi* porro gentis & sectæ nomen fuit. Nam Babylonii, quum ingentem planitiem incolerent, ortus, occasus, varios positus ac trajectiones astrorum facile observare potuerunt. Nihil mirum igitur, eos Astronomiæ studia & Physicæ cælestis coluisse potissimum: quibus tamen studiis ad ineptias &

superstitionem abutebantur: nam ex observatione siderum promittebant, se dicturos, quæ cuique homini eventura essent in vita. Cicero id testatur diserte initio libri 1. de Divinatione. *Chaldæi non ex artis, inquit, sed ex gentis vocabulo nominati, diurna observatione siderum scientiam putantur effecisse, ut prædici posset, quid cuique even-
turum, & quo quisque fato natus esset.* Propterea qui divinationem, & alias artes Babyloniorum profiterentur, Chaldæi & ipsi vocari cœperunt, ab instituto nimirum & disciplina. Horatius libro 1. Carminum Ode 20. Babylonios numeros commemorat: *Tu ne quæstieris (scire nefas) quem mihi, quem tibi Finem Dii dederint, Leuconœ, nec Babylonios Tentaris numeros.* Tiberius vero Cæsar Thrasyllum quemdam Chaldæum apud se habebat, eum de vita sua consulebat, ejusque monitis diligenter obtemperabat, teste Suetonio Tranquillo. *Gregem* dixerunt veteres turbam seu cætervam hominum eidem arti vacantium, qui ducem quemdam seu magistrum sibi præfecissent, cui auscultarent, & a quo regerentur. Ita *Grex comicorum* apud Plautum: quem hodie dicimus, *Compagnia di commedianti.* v. 94. *Vis certe pila*

pila] Tela, five haftæ quibus pedites armabantur in exercitu Romano, *pila* proprio nomine appellata fuerunt. Iccirco Lucanus initio Pharsaliæ suæ bellum civile significare volens, dixit: *pares aquilas, & pila minantia pilis*. Inde *primipilus* vocabatur centurio ille qui inter centuriones majore dignitate erat, primamque centuriam ducebat. A *pilo* videtur derivatum cognomen C. Pontii præsidis Romani, seu procuratoris Tiberii Cæsaris, in Syria Palæstina, qui CHRISTUM servatorem nostrum cruci addixit: *Pilatus* enim vocatus fuit.

v. 96. ET *qui nolunt occidere quemquam, Possesse volunt*] Velle occidere, crudelitatem arguit, & vitio vertitur: posse occidere, indicat potestatem, & honori ducitur. Eodem pacto laudabile est notitiam scelerum & flagitiorum habere: quamquam ea suscipere & committere, odiosum ac turpe merito habetur. Sic tametsi in formosos multæ cadant suspiciones, multa urbana dicta jaçtentur, forma nihilominus laudatur, & in oprabilibus numeratur. Itaque Ovidius libro 1. Artis Amat. v. 623.

*Delectant etiam castas præconia formæ;
Virginibus curæ grataque forma sua est.*

R. 3

Si

Si quis autem propositam habens ac facilem peccandi materiam, nihilominus a peccando abstineat, summus profecto & admirabilis vir est: puta si potentiam cum innocentia, sagacitatem cum animi candore, formam atque ætatis florem cum pudicitia conjungat. Hujusmodi hominem divinæ litteræ *beatum* vocant: *Beatus vir qui potuit facere mala, & non fecit, transgredi, & non est transgressus. Quis est hic? & laudabimus eum; fecit enim mirabilia in vita sua.*

v. 100. FIDENARUM] Fidenæ parvum oppidum Latii fuerunt. v. 100. GABIORUMQUE] Gabii, aliud Latinum oppidulum XII. passuum millibus distans ab urbe Roma. v. 100. ESSE potestas] *Potestatem* pro Prætore usurpavit; quod scilicet in illis oppidis, decernendi, & in scelestos animadvertendi summa potestas apud prætorem esset. Hodie prætorem vocamus *podestà*. v. 101. DE mensura jus dicere] Proprie ac docte loquitur poeta noster: nam jurisdictio ad prætores pertinebat. Illi nempe initio magistratûs sui edictum proponebant quibus de rebus cognituri essent, ac iudices daturi. Eorum enim cura & munus fuit iudices litigantibus dare. Verum hæc
jure-

jureconsultis relinquamus. v. 101. VASA *minora Frangere*] Hoc irridet etiam Persius Sat. 1. in quodam, cui magnificum valde atque insigne videbatur, id se facere potuisse. Persii verba sunt:

*Seque aliquem credens, Italo quod honore supinus
Fregerit beminas Aretii ædilis iniquas.*

Italo honore, inquit, non *Romano*. Italus honor nimirum erat minor ille magistratus quem extra urbem Romam in aliis Italiæ oppidis gerebant. v. 102. PANNOSUS] Pannis obfusus, trita veste indutus. Notat sordes ac paupertatem hominis, a squallore vestis. *Pannos* interdum Latini vocant quos vernaculo sermone nos appellamus *cenci*, *stracci*. v. 102. VACUIS *ædilis Ulubris*] Ulubræ castellum fuit Latii veteris, infrequens omnino, ac prope desertum; fortasse ob aeris vitium. Ædiles dicti sunt a curandis ædibus sacris, aliisque basilicis, publicisque ædificiis. Ea enim facta tecta præstare debebant. Ad illos quoque pertinuit cura viarum oppidi, munditiæ publicæ, rerum venalium, ludorum & spectaculorum. Romæ fuerunt ædiles curules, inter præcipuos magistratus. Hi ædilitium edictum proponebant, quemadmodum prætor præ-

torium . Fuerunt & ædiles plebeji .

v. 106. EXCELSÆ *turris tabulata*] Con-
 tignationes videlicet , quas Itali vocamus
palchi , solaj . v. 106. UNDE *altior esset*

Casus , & impulsæ præceps immane ruinæ]

Ad hunc fortasse locum poetæ Aquinatis
 respexit Claudianus quum celeberrimum il-
 lud pronuntiavit de impiorum atque inju-
 storum prosperitate , libro 1. in Rufinum

v. 20. --- --- --- *Jam non ad culmina rerum*

Injustos crevisse querar : tolluntur in altum

Ut lapsu graviore ruant --- -----

v. 108. QUID *Crassos , quid Pompejos*
evertit ?] M. Licinius Crassus , locupletissi-
 mus ille Romanorum , qui cum Pompejo
 Magno , & Julio Cæsare Triumvir fuit , in
 Parthos expeditione suscepta , quum male
 pugnavisset , ac locorum ignarus esset , a Su-
 rena eorum duce insidiis circumventus , pro-
 ditus , ac trucidatus est . Filius quoque e-
 jus , fortissimus adolescens , in prælio ceci-
 dit . Pompeji Magni vices notissimæ sunt
 omnibus qui Romanam historiam vel pri-
 moribus labiis degustaverunt . Hic vir exi-
 mius , quum partes reipublicæ tueretur , in
 campis Pharsalicis a Cæsare victus , confu-
 git ad Ptolemæum Ægypti regem , de quo
 fue-

fuerat optime meritus : verum ab ingrato rege , qui nondum puerilem ætatem excefferat , occidi iuffus est in navicula , priusquam pedem in litore poneret : ejusque caput ad Cæfarem delatum . Cn. etiam & Sex. Pompeji , ipsius liberi , malum vitæ exitum sortiti sunt . v. 108. *Et illum Ad sua qui domitos deduxit flagra Quirites]* Plerique hoc accipiunt de C. Julio Cæfare , Dictatore perpetuo , qui quum rerum potiretur , & Romanam libertatem fustuliffet , a M. & D. Brutis , C. Caffio , & aliis conjuratis , in curia viginti tribus vulneribus confoffus interiit . Nec defunt qui Syllam , aut Cinnam , vel Auguftum denique significari putent . Marcus enim Cicero fomnium vidit , in quo Juppiter Oætaviano adolescenti flagellum tradebat , fignum videlicet summæ in republica poteftatis , qua ipfi liceret quicquid libuiffet . Ceterum apud Romanos lex Porcia , & aliæ leges nonnullæ vetabant ne magistratus civem ullum Romanum flagris aut virgis cæderent : quod fupplicium ignominiofum fuit . Propterea , five Julium Cæfarem , five Oætavianum Auguftum , five Syllam , feu Cinnam intelligere malis , res eodem recidit .
Nam

Nam *deducere Quirites domitos ad sua flagra*, nihil aliud erit quam tergo civium Romanorum abuti pro arbitrio, eos nimirum flagris percutiendo, contemtis legibus quæ ipsorum dignitati consulebant. Verum hæc poetæ nostri verba Augusto minus conveniunt; qui, si calamitates ipsius domesticas exceperis, & Varianam cladem, prospera fortuna usus est, ac tandem in senectute mortuus, postquam reipublicæ sex & quinquaginta annos præfuisset. v. 110. SUMMUS *nempe locus nulla non arte petitus*] Hi omnes quos commemorat Juvenalis, immoderatam rerum omnium licentiam, & principatum in sua civitate concupiverunt: quæ res illis pestem ac perniciem creavit. De ambitione Cæsaris & Pompeji, testem insignem præter ceteros habemus Lucanum libro 1. Pharfaliæ v. 120. *cujus afferam verba*:

-- -- -- -- *Stimulos dedit æmula virtus.*
Tu nova ne veteres obscurent acta triumphos,
Et victis cedat piratica laurea Gallis,
Magne, times: te jam series, ususque laborum
Erigit, impatiensque loci fortuna secundi.
Nec quemquam jam ferre potest Cæsarve priorē,
Pompejusve parem -- -- --

v. 111.

V. 111. MAGNAQUE *numinibus vota exaudita malignis*] Nam potentibus hisce viris Dii nocuerunt, non eorum quidem preces repellendo, ac desideriiis obfistendo, sed potius tribuendis & largiendis quæ illi stulte postulaverant. V. 112. AD *generum Cereris sine cæde & vulnere pauci Descendunt reges*]

Gener Cereris Pluto; qui Proserpinam Cereris filiam, sicut est in fabulis, apud Ennam locum Siciliæ amœnissimum rapuit, ac sibi matrimonio junxit, & reginam inferorum fecit. Mortuos autem omnes in ditione Plutonis esse credebant, quem etiam Ditem patrem, atque Orcum appellaverunt. V. 113. SICCA *morte*]

Sicca mors est quæ sine sanguine contingit. Eodem pacto, *siccis oculis* dixit Horatius Carminum libro 1. Ode 3. pro lacrimarum expertibus. Ita sobrios homines, qui mero abstinebant, *siccus* vocare consueverant: contra, ebrios appellabant *uvidos*. Idem Horatius Carminum libro 4. Ode 5.

— — — *Dicimus integro*

Sicci mane die, dicimus uvidi

Quum Sol Oceano subest.

Eloquentium, ac famam Demosthenis, aut Ciceronis
 Incipit optare, & totis Quinquatribus optat 115
 Quisquis adhuc uno partem colit asse Minervam,
 Quem sequitur custos angustæ vernula capse.
 Eloquentio sed uterque perit orator: utrumque
 Largus & exundans leto dedit ingenii fons.
 Ingenio manus est, & cervix cæsa: nec unquam 120
 Sanguine caussidici maduerunt rostra pusilli.
 O fortunatam natam me Consule Romam!
 Antonî gladios potuit contemnere, si sic
 Omnia dixisset: ridenda poemata malo,
 Quam te, conspicuæ divina Philippica fame, 125
 Volveris a prima quæ proxima. Sævus & illum.
 Exitus eripuit quem mirabantur Athene
 Torrentem, & pleni moderantem frena theatri.
 Diis ille adversis genitus, fatoque sinistro,
 Quem pater ardentis massæ fuligine lippus 130
 A carbone, & forcipibus, gladiosque parante
 Incude, & luteo Vulcano ad rhetora misit.

PARAPHRASIS.

Quum poeta noster adhuc ostenderit, di-
 vitias & honores, quæ tantopere ab homi-
 nibus

nibus expetantur, multis exitio fuisse; nunc eo transit ut ostendat, eloquentiam ipsam, facultatem in rebus publicis permagno æstimari solitam, sæpius obesse quam prodesse viris eloquentibus: idque Demosthenis & Ciceronis exemplis, præclarissimorum scilicet Oratorum, confirmat: qui ambo non aliam ob causam perierunt quam ob dicendi copiam & excellentiam. Hoc igitur paullo ante descriptis versibus sibi vult Juvenalis.

„ Pueri fere omnes qui heri aut nudius-
 „ tius occæperunt ire in ludum litterarium,
 „ & apud magistrum quempiam, rhetor-
 „ rem puta vel grammaticum ignobiliorem,
 „ cui assennum unum, tenuem videlicet mer-
 „ cendam quot mensibus persolvunt, in
 „ primis rhetoricæ vel grammaticæ rudi-
 „ mentis exercentur, ea ratione Minervam
 „ colentes, Deam ingeniorum & litterarum
 „ præsidem: pueri, inquam, quos ad
 „ præceptorem euntes comitatur servulus
 „ verna, nimirum domi ex ancilla natus,
 „ cum aliquot libellorum capsula, quæ ipsi
 „ portanda & custodienda committitur: hu-
 „ jusmodi pueri, spes hominum verius quam
 „ homines, eo votorum suorum audaciam
 „ propellunt, ut Demosthenis vel Cicero-
 „ nis

„ nis eloquentiam , & partam eloquentia
 „ gloriam ac famam , sibi optare incipient ,
 „ proque illa obtinenda Minervæ supplicent
 „ ac vota faciant , præcipue quum ejus dies
 „ festi advenerunt , quos a numero & a-
 „ triis Romani appellant Quinquatrus . Ve-
 „ rum Demosthenes & Cicero , quorum præ-
 „ stantiam consequendam sibi proponunt
 „ pueri nostri , uterque facundiam suam pe-
 „ reundi causam habuit : utrumque mise-
 „ rabili mortis genere sustulit fons ille u-
 „ berrimus ingenii , qui nullis prope fini-
 „ bus contineri & coerceri posse videbatur .
 „ Nam , ut de Cicerone primum dicam :
 „ ob eloquium tantummodo & ingenium ,
 „ ejus caput & manus , jussu M. Antonii
 „ Triumviri , adversus quem summus Ora-
 „ tor quatuordecim Philippicas recitaverat ,
 „ a Popilio Lænate abscissa est , & affixa
 „ pro rostris : quæ rostra numquam cruen-
 „ tata fuerunt sanguine caussidici mediocris ,
 „ cujus nulla pæne ratio haberetur . Et Ci-
 „ cero quidem haud contentus gloria quam
 „ ex dicendi arte , causis que orandis colle-
 „ gerat , versus nonnumquam factitabat .
 „ Quum vero de Consulatu suo libros car-
 „ mine scripssisset , facinus egregium suum
 „ lau-

„ laudare volens, nempe conjurationem Ca-
 „ tilinæ a se Consule detectam atque op-
 „ pressam, hunc inter ceteros verum ef-
 „ fudit,

O fortunatam natam me Consule Romam!

„ ob quem verum male sonantem, &, ut
 „ quibusdam videbatur, absurdum, ab ad-
 „ versariis & obtrectatoribus irrisus fuit.
 „ Erat enim Cicero, si verum fateri vo-
 „ lumus, Orator quidem vehemens, & co-
 „ piosus: poeta vero excellens non item.
 „ Nihilominus extra periculum fuisset M.
 „ Tullius, potuissetque satellites & sicarios
 „ Antonii non timere, si scripta ipsius o-
 „ mnia mediocritatem, vel infantiam etiam
 „ prætulissent, qualem versus ille præfert.
 „ Ego vero, ut capiti meo bene consulam,
 „ optaverim potius malorum & ridendorum
 „ poematum auctor esse, quam divinæ il-
 „ lius Philippicæ quæ statim post primam
 „ legentibus occurrit, nimirum secundæ:
 „ tametsi ea per ora hominum volitet, fa-
 „ mamque ingentem ubique locorum, pro-
 „ pter vim dicendi admirabilem, consecu-
 „ ta sit. Atque hunc vivendi exitum ha-
 „ buit Cicero, tantus Orator. Quid De-
 „ mosthenes? Hic etiam, non vir eloquens,

„ at

„ at eloquentia ipsa: quem verborum flu-
 „ mine exundantem, atque in theatris, fo-
 „ ris, basilicis, aliisque publicis locis, fre-
 „ quentissimo conventu, civium animos eo
 „ pacto regentem quo magistri solent feros
 „ equos frenare, populus Atheniensis admi-
 „ rabatur; hic quoque, inquam, crudelem
 „ vitæ finem fortitus est. Omnino igitur
 „ dicere oportet, Demosthenem Diis iratis
 „ in lucem editum, atque magna fatorum
 „ acerbitate; quem pater ejus, cultellorum
 „ faber, cui lippiebant oculi fumo & fu-
 „ liginè massæ ferreæ positæ in camino ar-
 „ denti; ab instrumento fabrili, nimirum
 „ a carbone, forcipibus, incude, super
 „ quam fabri ferrarii gladios malleo du-
 „ cunt, misit ad rhetoricæ magistrum; ne
 „ amplius egregiæ indolis puer sordidis at-
 „ que abjectis Vulcani sacris, at Minervæ
 „ nitidis & illustribus operaretur. „ Sen-
 „ tentiam horum versuum exposuimus: nunc
 „ verba, locutiones, eruditionem persequamur.

COMMENTARIUS.

v. 115. TOTIS *Quinquatribus optat*] Quin-
 to die ab Idibus Martii, Romæ festa Mi-
 nervæ

nervæ celebrari incipiebant, quæ totos quinque dies perdurabant. Unde appellata videntur Quinquatrus. De his diebus festis, ritibusque ac cæremoniis quæ in iisdem servari solerent, ita Ovidius lib. 3. Fast. v. 809.

Una dies media est ; & fiunt sacra Minervæ :

Nominaque a junctis quinque diebus habent .

Sanguine prima vacat : nec fas concurrere ferro .

Gaussa , quod est illà nata Minerva die .

Alterâ , tresque super stratâ celebrantur arenâ .

Ensisibus exsertis bellica læta Dea est .

Non solum autem Quinquatrus dicebantur hæc festa , verum etiam Quinquatres , & Quinquatria . Hos dies præcipua quadam religione colebant ludimagistri , & pueri studiosi litterarum : scholas itaque occludebant , & Minervæ studiorum præsidi supplicabant , ut sibi propitia esset , atque acumen ingenii largiretur . Sicuti autem quintum diem post Idus Martias Quinquatrus vocaverunt Romani , & ab eo quatuor etiam sequentes ; ita Tusculani tertium diem post Idus appellabant Triatrus , sextum Sextatrus : eodem pacto Falisci , decimum Decimatrus . quod testatur Pompejus Festus de Verborum significatione .

v. 116. *QUISQUIS ad-
huc uno partem colit asse Minervam] Ange-*

S

lus

lus Politianus, vir doctissimus, qui suo tempore in litteris regnabat, Miscellaneorum cap. 21. reprehendit Domitium Calderinum, quod is in Commentario ad Satyras Juvenalis hunc versum perperam explicaverit: sed neque ipse perspexisse mihi videtur quid sibi voluerit poeta noster. Verum est quidem, stipem seu mercedem quam grammaticis & rhetoribus pueri persolvebant, *minerval* fuisse dictam: sed id explicandum erat, nisi fallor, quid sit *colere uno asse Minervam partam*. Ego quoque symbolam meam in medium asserre non verebor. Discipuli juniores, qui nuper curriculum studiorum ingressi fuerant, mercedem exiguam præceptori solvere consueverant, puta unum assem. Colebant igitur Minervam, hoc est sacris ejus operabantur, quam minimo pretio. quid enim vilius uno asse singulis mensibus persoluto? Quare autem *partam Minervam* poeta dicit? quoniam scilicet primo Quinquatruum die puerperium Jovis celebrabant, qui Minervam e capite suo peperisset, ut perhibent fabulæ. Repetamus versus Ovidii paullo ante memoratos:

*Una dies media est; & sunt sacra Minervæ:
Nominaque a junctis quinque diebus habent.*

San-

Sanguine prima vacat ; nec fas concurrere ferro .

Caussa , quod est illâ nata Minerva die .

Hoc est igitur *parta Minerva* . Quod neque Politianus est affecutus . v. 117. *QUEM sequitur custos angustæ vernula capsæ] Vernula* ἰπποκλαστικός est puer verna : scilicet non pretio paratus , quemadmodum servi reliqui , at ex ancilla muliere natus domi . *Capsâ* vero angustâ quam post herilem filium , ad ludum litterarium euntem , portabat & custodiebat hic vernula , pauci libelli continebantur , quibus in schola utendum erat . Codices hodie sacculis inclusos gestare mos est ; quos olim capsis circumferebant . Hos famulos pedissequos , a capsulis ferendis & servandis *capsarios* dicebant . Quo pertinet insignis locus D. Augustini Enarratione in Psalmum 40. num. 14. *Major* , inquit , *serviet minori , modo impletum est : modo , fratres , nobis serviunt Judæi , tamquam capsarii nostri sunt , studentibus nobis codices portant .* Harum capsarum & capsularum , in quibus libri condebantur , meminerunt Horatius & Catullus . Ille Satyra 10. libri 1. v. 61.

----- Etrusci

*Quale fuit Cassi rapido ferventius ammi
Ingenium ; capsis quem fama est esse librisque*

S 2 Am

Ambustum propriis --- --- ---
 & sub calcem Epistolæ 1. libri 2.

*Cum scriptore meo capsula porrectus aperta
 Deferar in vicum vendentem tus & odores,
 Et piper, & quicquid chartis amicitur ineptis.*
 Hic vero Elegia illa pulcherrima ad Man-
 lium v. 33.

*Nam quod scriptorum non magna est copia
 apud me,*

*Hoc fit, quod Romæ vivimus: illa domus,
 Illa mihi sedes, illic mea carpitur ætas:*

Huc una ex multis capsula me sequitur.

v. 120. INGENIO manus est, & cervix
cæsa] Hujus rei, præter ceteros, T. Li-
 vius testis est libro Histor. ab U. C. CXX:
 ex quo libro cum plurimis aliis egregii o-
 peris injuria temporum deperdito, fragmen-
 tum quoddam servavit nobis M. Seneca
 Suasoria 6. Narrat igitur auctor celeberrimus,
 Ciceroni relato jam in proscriptos,
 & fugam capeffenti, quum promineret ex
 lectica, & immotam cervicem præberet, a
 satellitibus Antonii caput fuisse præcisum.
 Quod stolidæ crudelitati militum satis non
 fuit: manus etiam quoque præciderunt, ex-
 probrantes ipsis aliquid scripsisse in Anto-
 nium. Qui caput præclari viri ad se per-
 latum,

latum, inter duas manus in rostris poni iussit. Homines vero prætereuntes, lacrimas cohibere non poterant, neque trucidata ejus membra intueri, quem toties ex eo ipso loco verba facientem, cum admiratione eloquentiæ audiverant. v. 120. *NEC umquam Sanguine cauffidici maduerunt rostra pusilli*] *Rostra* dicebatur locus quidam in foro, non procul a comitio. Eum locum ita dixerunt, quod L. Furio Camillo, C. Menio Coss. naves Antiatum, qui adversus Romanos male pugnaverant, partim incensæ fuerint, partim in navalia Romæ subductæ: rostrisque earum, suggestum in foro exstructum adornari placuerit: ut refert Livius lib. 8. In Rostris ferebantur leges, agebantur caussæ, habebantur conciones. Fuerunt & nova Rostra ad Palatii radices. Rostra vero navium, a quibus nomen ejus loci ductum est, fuerunt pars navis in pro- ra primore, magis exporrecta, & acuta in modum cunei. A rostris avium, vel aprorum, quorum valde similis fieri solebat, eam appellaverunt. Inde naves rostratæ, & coronæ rostratæ, quibus donabantur imperatores qui navali prælio vicissent. Porro quum secundo vento & remorum im-

pulsa naves citissime agerentur, magno impetu rostra illarum in hostium naves impingebant, adeo ut iis hærerent, easque disjicerent. Quamobrem Tibullus libro 2.

*Præda vago jussit geminare pericula ponto,
Bellica quum dubiis rostra dedit ratibus.*

V. 124. RIDENDA poemata malo] Opinio increbuit, Ciceronem fuisse malum poetam: quod tamen haud omnino verum est. Illius enim versus adhuc leguntur non inellegantes, ad Ennii lucernam elucubrati. Nam tempore Ciceronis nullum Ennio præstantiorem poetam habebant quem imitarentur. Sed quoniam oratoria facultate reliquos omnes Cicero prætergressus fuit, hac de causa, poetæ personam minus feliciter sustinuisse videtur. Narrat Plutarchus in Vita Ciceronis, eum a puero poesin amare & colere cæpisse. Quum vero adolevisset, non solum Oratorem excellentem, sed etiam omnium Romanorum optimum Poetam fuisse visum. Iis tamen quæ postea consecuta sunt temporibus quum plures omnino ad condendum carmen idonei existissent, Ciceroniana poësis paullatim refrixit, atque in pretio esse desit. Ceterum Tullius, C. Julio Cæsare principatum obtinente,

rinente, jam sexaginta natus annos, facultate poetica ludens utebatur: dicitur enim proposito argumento, versus una nocte fuisse quingentos; ut appareat, ipsum ceteris palmam in eo genere præripere potuisse, si se totum ad Musas conferre voluisset. v. 125. DIVINA *Philippica*] Ob alteram præcipue Philippicam M. Antonius Triumvir Ciceronem odio acerbissimo & internecino prosequi cæpit: nam Oratione illa M. Tullius Antonio plagas insanabiles, & sempiternam ignominiam infixit. *Antoniane* debuerunt inscribi Orationes illæ Ciceronis, quod in Antonium compositæ fuerint: sed auctor maluit eas *Philippicas* nominare, quod iis conscribendis exemplum Demosthenis sibi proposuerit, cujus exstant Orationes *Philippicæ* præclarissimæ adversus Philippum Macedoniae regem, qui florente Demosthene, libertati Græciæ struebat insidias. v. 126. SÆVUS & illum *Exitus eripuit quem mirabantur Athenæ*] Demosthenes venenum ebibit, quod in cavo anulo secum gerebat, ut refert Eratosthenes apud Plinium libro 30. Nat. Hist. cap. 1. ne in Antipatri potestatem veniret, qui ad eum perducendum miserat quemdam Archiam

cum satellitibus. Decessit autem annos natus LX. v. 127. *QUEM mirabantur Athenæ Torrentem*] Nimirum vehementi & concitato utentem genere dicendi, quod simile esset hiberno flumini seu torrenti. Eloquentia sæpenumero flumini comparatur. Propterea Cicero dixit alicubi: *Flumen orationis aureum fundens Aristoteles.*

v. 128. *PLENI moderantem frena theatri*] Veteres Oratores multum poterant apud populum, eumque facillime impellebant quo voluissent, & impulsam revocabant, non secus ac equi freno circumflectuntur.

v. 130. *ARDENTIS massæ fuligine lippus*] Cui sæpius lacrimantur oculi, nullam ob causam fletûs, a Latinis *lippus* vocatur. Fabris porro ferrariis hoc incommodum ferre accidit, ortum scilicet ex ignis violentia, & fumi acrimonia. v. 132. *LUTEO Vulcano*] Ignis color, flavus & croceus est; quem colorem veteres luteum etiam dixerunt.

*Bellorum exuvie, truncis affixa tropæis
Lorica, & fracta de casside buccula pendens,
Et curtum temone jugum, victæque trivemis* 135
Aplu-

Aplustre; & summo tristis captivus in arcu,
 Humanis majora bonis creduntur: ad hoc se
 Romanus, Grajusque, ac Barbarus induperator
 Erexit: caussas discriminis, atque laboris
 Inde habuit. Tanto major famæ sitis est, quam 140
 Virtutis. Quis enim virtutem amplectitur ipsam,
 Præmia si tollas? Patriam tamen obruit olim
 Gloria paucorum, & laudis titulique cupido
 Hæsurî saxis cinerum custodibus: ad quæ
 Discutienda valent sterilis mala robora ficus: 145
 Quandoquidē data sunt ipsis quoque fata sepulcris.
 Expende Hannibalem: quot libras in duce summo
 Invenies? hic est quem non capit Africa Mauro
 Percussa Oceano, Niloque admota tepenti.
 Rursus ad Æthiopum populos, aliosque elephantos
 Additur imperiis Hispania: Pyrenæum 151
 Transilit. opposuit natura alpemque, nivemque:
 Diducit scopulos, & montem rumpit aceto.
 Jam tenet Italiam: tamen ultra pergere tendit.
 Actum, inquit, nihil est, nisi Poeno milite portas
 Frangimus, & media vexillum pono Suburra. 156
 O qualis facies, & quali digna tabella,
 Quum Gætula ducem portaret bellua luscum!
 Exitus ergo quis est? ô gloria! vincitur idem
 Nèpe, & in exiliū præceps fugit, atque ibi magnus
 Mærandusque cliens sedet ad prætoria Regis, 161
 Donec Bithyno libeat vigilare tyranno.

*Finem animæ quæ res humanas miscuit olim ,
 Non gladii , non saxa dabunt , nec tela , sed ille
 Cannarum vindex , & tanti sanguinis ultor 165
 Anulus . I , demens , & sævas curre per Alpes ,
 Ut pueris placeas , & declamatio fias .*

PARAPHRASIS.

Haëtenus poeta noster locutus est de gloria quam homines dicendo , & cauffis orandis confequuntur : ea vero quam fit inanis , & haud raro perniciofa , exemplis illuftribus Ciceronis ac Demofthenis , excellentium Oratorum , planum fecit . Nunc tranfit ad gloriam bellicam , ut ejus quoque inanitatem , & damna quæ ex ipfa oriri folent , exemplis Hannibalis , Alexandri Magni , fummorum ducum , & aliorum etiam oftendat . Est autem allatorum verfuum fententia fere hujufmodi : „ Spolia bellica ex „ hoftium corporibus detracta ; lorica in „ ferta & accommodata paxillis & ramis „ detruncatis , quos tropæa vocamus ; buc „ cula , nempe buccæ feu malæ tegumen „ tum , adhærens caffidi feu galeæ fractæ ; „ jugum currûs minutum , videlicet fine „ temo-

„ temone ; navis hostilis classico bello de-
 „ victæ ornamentum , quod vocant aplu-
 „ stre ; denique simulacrum captivi homi-
 „ nis , mærore confecti , in arcûs trium-
 „ phalis fastigio collocatum ; hæc omnia
 „ existimari solent divina potius bona quam
 „ humana . Quicumque enim apud Roma-
 „ nos , Græcos , & Barbaros exercitibus
 „ præfuerunt , quum hæc laborum & pe-
 „ riculorum præmia spectarent , animos e-
 „ rexerunt , duraque omnia & aspera li-
 „ bentissime perpeffi sunt . tanto majore ce-
 „ lebritatis & famæ desiderio , quam virtu-
 „ tis ipsius homines flagrare videas . Quo-
 „ tus enim quisque nudam virtutem am-
 „ plectitur , nullo proposito præmio ? Nihi-
 „ lominus paucorum civium gloria tanto
 „ conatu expetita , & studium vehemens
 „ laudis popularis , ac titulorum qui in-
 „ scribuntur marmoreis monumentis , ubi
 „ fervantur cineres virorum illustrium ;
 „ caussa fuit cur patria ipsorum a culmine
 „ felicitatis deturbata , rueret in præceps
 „ ac deleretur . quæ tamen sepulcra & mo-
 „ numenta , temporis processu rumpuntur ,
 „ ea scindente & comminente caprifico ,
 „ nempe silvestri ficu in iis enata . Quan-
 „ do-

„ doquidem non solum homines mori con-
 „ tingit, sed etiam sepulcra ipsa morti ob-
 „ noxia sunt. Expende quod superest ex
 „ Hannibalis combusto cadavere: quot li-
 „ brarum censes futuras tanti imperatoris
 „ reliquias? Hic scilicet fuit adeo magno
 „ animo & immoderato, quem Africa sua
 „ capere non posset, quamvis ea tam late
 „ pateat, ut ad Occidentem alluatur &
 „ feriat ab Oceano Mauritano; ad Orien-
 „ tem vero Ægyptum attingat, calidam
 „ regionem, quam Nilus mediam dispefcit.
 „ Quum igitur contentus non esset impe-
 „ rio Æthiopum Libycorum, apud quos
 „ elephanti nascuntur, quemadmodum apud
 „ Indos; ei a senatu populoque Carthagi-
 „ nienfi decreta est Hispania cum exerci-
 „ tu invadenda. Qua perdomita, & Py-
 „ renæo jugo superato, in Galliam transi-
 „ vit. deinceps Italiam spectare cœpit.
 „ Huic Hannibalis consilio Alpium juga
 „ præcelsa, & perpetuis nivibus obseffa,
 „ natura opposuerat. Ipse tamen itineris
 „ difficultate ab incœpto non deterritus,
 „ rationem invenit qua rupes disjicerentur,
 „ & montem ignis vi atque aceto adhibi-
 „ to perrupit. Jam Italia potitus est: nec

„ ta-

„ tamen animus inquiet consistere adhuc
 „ potest. Nihil, ait, ad hanc diem egisse
 „ mihi videor, nisi milites nostri Cartha-
 „ ginenses in portas ipsas urbis Romæ im-
 „ petum faciunt, easque frangunt: & nisi
 „ vexillum Punicum statuo tandem ac de-
 „ figo media Suburra, frequentissima Ro-
 „ mæ regione. Mirum est quomodo tam
 „ ingens animus lateret in corpore tam de-
 „ formi. Ridiculum sane spectaculum, &
 „ dignum quod a pictore aliquo, ludibrii
 „ causa, in tabella exprimeretur; dux
 „ nempe altero captus oculo insidens ele-
 „ phanto belluæ Gætulæ. Verum, quis tan-
 „ dem exitus Hannibali fuit? O inanem
 „ gloriam! Idem videlicet ab Scipione A-
 „ fricano superatur; & a civibus suis, quod
 „ rem male gesserit, in exilium præcep-
 „ tus, ad Antiochum regem Syriæ con-
 „ fugit, deinde ad Prusiam Bithyniæ re-
 „ gem, atque ibi cum ceteris aulicis ad re-
 „ giæ domus fores consistit, cliens profecto
 „ insignis, & omnibus admirabilis, horam-
 „ que exspectat qua maximo commodo suo
 „ tyrannus ille expurgatur, & ipsum tan-
 „ dem admitti jubeat. Postremo, vitæ
 „ Hannibalis, quæ tamdiu res humanas mi-
 „ „ scuit

„ scuit ab imo fundo, non hostiles gladii,
 „ non faxa, non alia tela finem attulerunt;
 „ sed anulus ille fatalis ex quo venenum
 „ depromsit imperator præstantissimus: quem
 „ anulum jure vocare possis ultorem Can-
 „ nensis calamitatis, qua Romani ab Han-
 „ nibale afflicti sunt, & vindicem tanti
 „ sanguinis ab iisdem Romanis secundo bel-
 „ lo Punico effusi. O demens Hannibal, i
 „ nunc, & duras Alpes atque horribiles
 „ percurre, ut uberrimæ mercedis loco,
 „ pueris in ludo litterario apud rhetorem
 „ se exercentibus placere possis, & Suafo-
 „ riæ seu Declamationis alicujus argumen-
 „ tum fias. „ Nunc singula quæ his ver-
 „ sibus continentur, percontemus, & diffici-
 „ lia quæque expediamus.

COMMENTARIUS.

v. 133. TRUNCIS *affixa tropæis Lotica*]
 Tropæa erant signa quædam & monumenta,
 quæ victis aut fugatis hostibus, in loco ubi
 prospere pugnatum fuerat, a ducibus victo-
 ribus excitabantur. Dicta vero sunt ἀπό
 τῆς τροπῆς, nimirum a conversione & fuga.
 Quomodo tropæum statueretur, quum ex a-
 liis

liis pluribus, tum ex Virgilio cognoscere licet, qui sub initium libri undecimi Æneidos id luculente ita describit:

*Ingentem quercum decisis undique ramis
Constituit tumulo, fulgentiaque induit arma,
Mezentii ducis exuvias; tibi; magne, tropæum,
Bellipotens: aptat rorantes sanguine cristas,
Telaque trunca viri, & bis sex thoraca petitura
Perfossamque locis: clipeumque ex ære sinistra
Subligat, atque enses collo suspendit eburnum.*

Nunc intelligimus, aut ego fallor, quamobrem poeta noster dixerit *truncis tropæis*; nam ad hæc signa victoriæ statuenda truncas arbores, quercus præcipue, supervacuis ramis amputatis, adhibebant, easque in tumulis, & aliis excelsis locis pangebant, ut longe conspici possent. Hi porro trunci arborum simulacrum armati hominis quodammodo referebant: audis enim, a Virgilio in hac descriptione mentionem fieri sinistrae, & colli. Lorica etiam ipsa, tamquam pectori & dorso militis, querno stipiti aptabatur. De tropæis varia quædam, & lectu jucunda profert Alexander ab Alexandro Genialium Dierum libro 1. cap. 22. v. 134. *FRACTA de casside buccula pendens*] Buccæ proprie sunt malæ, tumentes præsertim atque infla-

inflatæ: unde originem duxit vocabulum Italicum *bocca*. Horatius Satyra 1. lib. 1. v. 20.

*Quid caussæ est, merito quin illis Juppiter ambas
Iratus buccas inflet?* — — — —

Hinc locutio illa *παρομιαια*, *effutire quicquid in buccam*: id est loqui temere, ac sine ulla meditatione, ut solent vulgares homines, & mulierculæ. Translata postea est hæc *λέξις* ad significandas partes duas galeæ seu cassidis, quæ militis malas tegunt. *Bucula* igitur *c* duplici, apud Juvenalem hoc loco, est parva bucca. nam *bucula* unicâ *c*, vitula est, seu vacca junior, quam *δάμαλι* Græci appellant. v. 135. CURTUM *temone jugum*] Scilicet jugum currûs, cui temo detractus vel abscissus fuerit. Nam *curtum*, est deminutum, & quod integritatem suam amiserit. v. 135. VICTÆQUE *triremis Aplustre*] Si Pompejum Festum audimus, *Aplustria* sunt *navium ornamenta*, quæ quia erant amplius quam essent necessaria usu, etiam *amplustria* dicebantur. Legitur quoque *aplustrum*. Cicero in Arateis:

Navibus absuntis fluitantia quærere aplustra.
Ex quo Ciceronis versu cognoscimus, primam syllabam hujus vocis ancipitem esse.

v. 136. SUMMO *tristis captivus in arcu*]

Ni-

Nimirum triumphali: quos arcus in honorem imperatorum struxerunt primum ex parietibus lateritiis, deinde ex quadrato lapide, postremo ex marmore. Supra coronidem horum arcuum ponebant tropæorum imagines lapideas, vel marmoreas, item simulacra captivorum facie dejectâ, & mærorem præferente. v. 137. HUMANIS *majora bonis creduntur*] Simillimum est illud Horatii Epistola 17. libri 1.

*Res gerere, & captos ostendere civibus hostes
Attingit solium Jovis, & caelestia tentat.*

v. 138. INDUPERATOR] Pro *imperator*. Est autem ἐπιθεσις ἀρχαϊκή. Hac voce Lucretium bis usum invenio: primum lib. 4. v. 964.

Induperatores pugnare, ac praelia obire.
tum libro 5. v. 1225.

--- --- --- *Vis violenti per mare venti
Induperatorem classis super aquora verrit.*

Noster usurpavit etiam Satyra 4. v. 29.

*Quales tunc epulas ipsum glutisse putemus
Induperatorem? --- --- ---*

Juvenalis a Lucretio, Lucretius ab Ennio fortasse sumsit. Ennianum siquidem loquendi genus apud poetas illorum temporum in pretio erat. v. 142. PATRIAM tamen

T obruit

obruit olim Gloria paucorum] Nam viri magnanimi, qui sublimia solum animo concipiunt, rempublicam miscere ac perturbare solent. Profecto Pompejus & Cæsar hanc magnitudinem animi a natura sortiti fuerant, ut mediocris fortunæ finibus contineri non possent: & nihilominus rei Romanæ, in qua princeps uterque esse postulabat, bellis civilibus excitandis, exitio fuerunt.

v. 144. *AD quæ Discutienda valent sterilis mala robora ficus*] Ficum silvestrem, seu caprificum intelligit, quæ in ipsis marmoribus radices agere amat, eaque perrumpit. Martialis libro 10. Epigr. 2.

Marmora Messalæ findit caprificus -- --

v. 147. *EXPENDE Hannibalem*] Nimirum, quod superest ex cadavere Hannibalis combusto, & in urna condito.

v. 147. *QUOT libras in duce summo Invenies?*] Quasi diceret, Vix unus aut alter cinerum pugillus reliquus est e corpore tanti ducis. Eodem prope pacto Cornelia matrona apud Propertium Elegia ultima libri 4. vitâ scilicet functa:

En sum quod digitis quinque levatur onus.

v. 148. *AFRICA Mauro Percussa Oceano*] Fines Africæ poeta designat, qui sunt ad Occi-

Occidentem & Orientem. Ultima enim Africa regio ad Solis occasum Mauritania olim dicebatur, quam Oceanus alluebat, ab ea Maurus appellatus. v. 149. NILOQUE *admota tepenti*] Ad Solis ortum Cyrenaica, regio Africae, Ægyptum attingebat; quam Nilus maximus fluvius mediam percurrit. Ægyptum porro, sunt qui Asiae, sunt etiam qui Africae partem faciant. Nilum Propertius quoque libro 2. Elegiar. *tepentem* vocavit, quod per calidam valde regionem fluat.

*Atque utinam Nilo pereat quæ sacra tepente
Misit matronis Inachis Ausoniis.*

v. 150. AD Æthiopum populos] Æthiopes vocantur incolæ Æthiopiæ, quæ ultra Ægyptum & Libyam ad meridiem sita est. Ad eos usque protendebatur Carthaginensium imperium. v. 150. ALIOSQUE *elephantos*] India & Africa elephantos generant; sed India majores, Africa minores. Elephantorum Indicorum, præter alios auctores, mentionem facit Terentius Eunuchi Actu 3. Sc. 1. *Unus..... elephantis quem Indicis præfecerat.* v. 151. ADDITUR *imperiis Hispania*] Hamilcar & Hasdrubal, duces Carthaginenses, primi armis infestis

aggressi sunt Hispaniam: postremo Hannibal ejus regionis potitus est. v. 151. PYRENEUM *Transilit*] Saltus Pyrenæus, seu Pyrenæi, sunt juga montium excelsa, quæ Gallias ab Hispania dirimunt. v. 152. OPPOSUIT *natura Alpemque, nivemque*] Nimirum Alpes nivosas, seu nive oppletas. *εἰ δὲ δὴ δὴ*. Virgilius eodem pacto libro 2. Georg. v. 192. *Pateris libamus, & auro.* hoc est, *pateris aureis*. Porro ad hunc locum Juvenalis, fortasse respexit Franciscus Petrarca, quum ita cecinit Ode 29.

Ben provvede Natura al nostro stato

Quando dell' Alpi scbermo

Pose fra noi, e la Tedesca rabbia.

v. 153. DIDUCIT *scopulos*] *Diducere*, proprie est in diversa ducere, aliud ab alio vi adhibita separare. *Diducere in contrarias partes*, legitur apud Ciceronem lib. 2. de Inventione. v. 153. MONTEM *rumpit aceto*] Polybius, Græcus historicus gravissimus & diligentissimus, quum secundum bellum Punicum Romanorum describeret, hoc Hannibalis facinus silentio prætermisit; credo, quod fabulosum existimaret. Livius noster libro 21. ita narravit: *Quum cædendum esset saxum, arboribus circa immanibus de-*

dejectis detruncatisque, struem ingentem lignorum faciunt, eamque, quum & vis venti apta faciendo igni coorta esset, succendunt, ardentiaque saxa infuso aceto putrefaciunt. Ita torridam incendio rupem ferro pandunt, molliuntque amfractibus modicis clivos, ut non jumenta solum, sed elephantum etiam duci possent. Ignotus erat videlicet Hannibalis temporibus pulvis ille terribilis quem hodie pyrrium vocamus, ex nitro, sulphure, carbone confectus, qui e tubo æneo vel ferreo ignis impetu emissus, mœnia & propugnacula oppidorum, solidas rupes durissimasque, & quæcumque obvia ingenti cum clade citissime perumpit. v. 155. PÆNO mili-

te] Carthaginensi. Incolæ Carthaginis appellati sunt Pœni a Phœnicibus Asiæ populi, unde originem duxerant.

v. 156. MEDIA *vexillum pono Suburra*] Suburra vicus fuit, seu regio potius frequentissima urbis Romæ. Nonnulli sic vocatam censent, quod esset sub antiqua urbe.

v. 158. QUUM *Gætula ducem portaret belua luscum*] Gætulia Africæ provincia, Syrtibus proxima: ejus incolæ Gætuli. Elephantos gignit, teste Plinio Historiæ Naturalis lib. 5. cap. 2.

v. 158. DUCEM

T 3

lu

luscum] Alterum oculum Hannibal amiserat dum Apenninum transfret: vel, ut alii tradunt, ob continentes vigiliis, & palustre cælum, dum in Etruriam descenderet.

Luscus est quem Græci dicunt *μυρόφαλλον*, aliqui Latinorum, voce hybrida, *monoculum*.

v. 158. *GÆTULA bellua*] Ingentia & monstrosa animalia *belluæ* plerumque dicuntur. Hinc *belluosum*, Oceanum Britannicum vocat Horatius Ode 14. lib. 4. quod balænis, ceterisque monstris marinis ubique scateat. Sed elephantum præcipue vocantur hoc nomine. Terentius Eunuchus Ac.

3. Sc. 1. *Unus elephantis quem Indicis præfecerat. Is ubi molestus magis est, quæso, inquam, Strato, Ebone es ferox, quia habes imperium in belluas?* Cicero Epist. 1. lib. 7. *Extremus elephantorum dies fuit, in quo admiratio magna vulgi atque turbæ, delectatio nulla existit. quin etiam misericordia quædam consecuta est atque opinio ejusmodi, esse quamdam illi belluæ cum genere humano societatem.* Ovidius lib. 4. Tristium Elegia 6.

*Quæque sui monitis obtemperat Inda magistri
Bellua, servitium tempore victa subit.*

v. 160. *IBI magnus Mirandusque cliens
sedet ad prætoria Regis*] Hannibal revocatus

tus

tus ab Italia in Africam, quam P. Scipio Africanus cum exercitu invaserat, & ab eo victus, ad Antiochum regem Syriæ confugit, eumque hostem Romanis fecit. Quo de-
 rum ab iisdem superato, ad Prusiam Bithy-
 riæ regem concessit: unde Romam *legatio-
 ne per T. Flaminium repetitus, ne Romanis
 iraderetur, hausto quod sub anuli gemma ha-
 bebat veneno, absumptus est*. Ita fere Sex.
 Aurelius Victor de Viris Illustribus.

v. 161. SEDET *ad prætoriam Regis*] Præto-
 rium appellabant regiam domum, vel im-
 peratoriam, vel consularem. Nam, ut su-
 perius diximus, antiquissimis temporibus dux
 quilibet prætor dicebatur, quasi *prætor*,
 quod ceteris in exercitu præiret. Ejus et-
 iam tentorium in castris, & locus tentorio
 proximus, prætorium vocatum fuit.

v. 162. BITHYNO *tyranno*] Bithynia fuit
 Asiæ regio celeberrima in ora Pontica.

v. 165. CANNARUM *vindex Anulus*]
 Dictum *ἐμφρακῶς ἢ παθηκῶς*. Nam vene-
 num, quod Hannibal sub anuli gemma fer-
 vabat, & postremo hausit, ne in potesta-
 tem hostium veniret, ultum quodammodo
 est ingentem cladem Romanorum, quam ii,
 contra Hannibalem pugnantes, & ab eo su-

superati, acceperunt ad Cannas vicum Apulix. v. 166. I, DEMENS] Poeta insultat Hannibalis temeritati, qui tantis laboribus, periculis, itineribus, victoriis iranem gloriam tantummodo sit consecutus, & nomen celebre apud pueros in scholis; qui scilicet Juvenalis ætate, Declamationum, si ve Suaforiarum, quibus ingenium sub rethore exercebant, argumenta ex Hannibalis historia petere soliti erant. v. 166. I, DEMENS, & *sevas curre per Alpes*] Propertius pariter lib. 2.

I nunc, & noctes disce manere domi.

Illud quoque Virgilii non dissimile Ecloga 1.

Infere nunc, Melibœe, pyros, pone ordine vites.

v. 167. ET *declamatio fias*] Ita, fabulam, & historiam fieri. Persius Satyra 5.

-- -- -- *cinis, & manes, & fabula fies.*

Propertius Elegia 15. libri 1.

Quarum nulla tuos potuit convertere mores,

Tu quoque uti fieres nobilis historia.

Unus Pelleo juveni non sufficit orbis:

Æstuat infelix, angusto limite mundi,

Ut Gyara clausus scopulis, parvaque Seripho: 170

Quum tamen a figulis munitam intraverit urbem,

Sar-

Sarcophago contentus erit. Mors sola fatetur,
Quantula sint hominum corpuscula. Creditur olim
Velificatus Athos, & quicquid Græcia mendax
Audet in historia: constratum classibus iisdem, 175
Suppositumque rotis solidum mare: credimus, altos
Defecisse amnes, epotaque flumina Medo
Prandente, & madidis cantat quæ Sostratus alis.
Ille tamen, qualis rediit Salamine relicta,
In Corum atque Eurum solitus servire flagellis 180
Barbarus, Æolio numquam hoc in carcere passos,
Ipsum compedibus qui vinxerat Ennosigæum?
Mitius id sane, quod non & stigmatè dignum
Credidit. huic quisquam vellet servire deorum?
Sed qualis rediit? nempe una nave cruentis 185
Fluctibus, ac tardâ per densa cadavera provâ.
Has toties optata exegit gloria pœnas.

PARAPHRASIS.

Postquam poeta noster Hannibalem Carthaginensem proposuit exemplum imperatoris adversâ fortuna usi, atque a gloriæ culmine deturbati; Alexandrum Philippi Macedonis filium, a rerum gestarum amplitudine Magnum appellatum, Xerxem item regem Persarum potentissimum, eorumque
 mi-

miserrimas vices considerare aggreditur ; ut
 magis ac magis planum faciat , militarem
 gloriam egregiis ducibus sæpius exitio esse .
 Hoc autem pacto versus modo allati expli-
 cari possunt : „ Magnanimo adolescenti A-
 „ lexandro , quem genuit Philippus rex
 „ Macedonum Pellæ , in urbe videlicet prin-
 „ cipe , unus orbis terrarum haud fatis est :
 „ tanta dominandi cupiditate incensus ra-
 „ pitur . Hæc rerum universitas misero an-
 „ gusta videtur , & modicis nimium finibus
 „ circumscripta ; ut , iccirco , in ea con-
 „ clusus spiritum vix ducere possit , non se-
 „ cus ac si Gyaram vel Seriphum , parvas
 „ & asperas insulas , quo nocentes relega-
 „ ri solent , exsul incolet . Verum statim
 „ ac Babylonem ingressus fuerit , quam ur-
 „ bem Semiramis cœtili muro , figulorum
 „ ope munivit ; heros iste magnanimus ,
 „ cui paullo ante mundus parvus fuerat ,
 „ urna sepulcrali contentus erit ; morietur
 „ enim epoto veneno , in ætatis flore . Sa-
 „ ne præter mortem , nihil aliud ita ma-
 „ nifeste declarat parvitatem , brevemque
 „ mensuram corpusculorum humanorum .
 „ Fama precrebuit , Athonem Macedoniæ
 „ montem a Persarum exercitu , Xerxis du-
 „ ctu

„ etu & auspiciis, ita olim perfossum, ut
 „ navigiis pervius fieret : alia item por-
 „ tenta celebrantur, quotquot audacissimi &
 „ mendaces Græcorum historici commenti
 „ sunt, ac litteris tradiderunt. Easdem
 „ Persarum classes aggeribus congestis Hel-
 „ lespontum stravisse perhibent, rotasque
 „ curruum in ea continenti decurrisse quæ
 „ subitò ex mari facta fuerat. Credimus
 „ præterea, tam immenso exercitu Medo-
 „ rum cibum fumente, profundorum &
 „ uberrimorum fluminum aquas defecisse,
 „ haustas videlicet a sitienti multitudine;
 „ & reliquas illas nænias quas in poe-
 „ mate ampullarum pleno recitat Softra-
 „ tus, ea corporis animique contentione,
 „ ut sudore totus madeat, præsertim cir-
 „ cum axillas. Sed quæso dic mihi; bar-
 „ barus ille rex, quo apparatu, quibus co-
 „ mitibus rediit in regnum suum, relicta
 „ Salamine Atheniensium insula, ad quam
 „ cladem accepit, atque a Themistocle su-
 „ peratus est? barbarus, inquam, ille rex,
 „ qui ventos ipsos, puta Corum & Eu-
 „ rum, quod pontem ab eo constructum
 „ dejecissent, cædi flagellis jufferat, id sup-
 „ plicium antea numquam expertos, neque
 „ in

„ in carcere ventorum sub Æolo rege :
 „ qui Neptuno ipsi terram tridente concu-
 „ tienti compedes injecerat : (clementer sa-
 „ ne, atque ut mansuetum regem decebat :
 „ poterat enim cum illo sævius agere, ei-
 „ demque fœda stigmata inurere, si in a-
 „ nimum induxisset. Huic porro tam stul-
 „ to regi aliquis deorum servitutem servi-
 „ re vellet?) Sed rursus abs te peto ;
 „ qualis tandem in regnum rediit? Nimi-
 „ rum una piscatoria scapha, per mare,
 „ fuorum sanguine decoloratum; cujus na-
 „ viculæ prora densis cadaveribus impedi-
 „ batur, quominus festinare, & ulterius
 „ progredi posset. Vide quas pœnas a ty-
 „ rannis exegerit gloria illa quam toties
 „ cupidissime appetunt homines. „ Nunc
 „ singula per otium perpendamus.

COMMENTARIUS.

v. 168. UNUS *Pelleo juveni non sufficit orbis*] Alexander Magnus, Philippi Macedoniæ regis filius, dominandi cupiditate inflammatus, quum audivisset Anaxarchum philosophum disputantem de infinitate naturæ, ac multitudine mundorum, lacrimatus est,

est, si Plutarcho fidem habemus id narranti, & Valerio Maximo lib. 8. Memorabilium cap. 14. Quum vero amici fletus causam sciscitarentur, ita respondit: Nonne hoc miserabile ac fletu dignum est, si quum infiniti mundi sint, nos ne unius quidem tot laboribus, ærumnis, periculis imperium adepti sumus? adeo ex immoderata ambitione homines insaniunt. Porro inter fragmenta Petronii legitur versus huic Juvenalis versui quam simillimus:

Magnus in exemplo est, cui non suffecerat orbis.

v. 168. PELLÆO juveni] *Pellaum tyrannum* appellat Martialis lib. 9. Epigr. 44. Pella, maxima & illustris urbs Macedoniæ, munitissimo loco posita, cingebatur paludibus, quas efficiebant restagnantes lacus, Livio teste lib. 44. Historiarum. Propterea Macedonum reges imperii sedem eam sibi delegerunt. v. 169. ÆSTUAT infelix] Dicitur *εἰρωνικός*. Miseria enim Alexandri voluntaria erat, & ultro suscepta. Eodem pacto poeta noster Satyra 7. ubi queritur de avaritia locupletum erga bonarum litterarum cultores:

Non habet infelix Numitor quod donet amico:

Quartilla quod donet habet. nec defuit illi

Unde

*Unde emeret multa pascendum carne leonem
Jam domitum : constat leviori bellua sumtu
Nimirum, & capiunt plus intestina poetæ .*

v. 170. UT *Gyaræ clausus scopulis*] *Gyara*, five *Gyaros*, quam aliqui etiam plurali numero efferunt, insula est exigua maris *Ægæi* ex altero *Deli* latere, immitis & aspera (ut scribit *Cornelius Tacitus* libro *Annalium* tertio) & sine cultu hominum. Quam ob solitudinem atque asperitatem, fontes a Romanis in eam relegabantur. Noster *Satyra* I. v. 73.

*Aude aliquid brevibus Gyaris, & carcere dignū,
Si vis esse aliquis . Probitas laudatur, & alget .*

v. 170. PARVAQUE *Seripho*] In hanc quoque insulam, e *Cycladibus* unam, exules mittebantur. Hanc *Tacitus* *Annalium* libro 4. *saxum Seriphium* appellat, in quo *Cassius Severus*, homo flagitiis & facinoribus coopertus, quum ei aqua & igni interdictum esset, misere consenuit.

v. 171. QUUM tamen a *figulis munitam intraverit urbem*] *Semiramis* *Affyrriorum* regina, plusquam virilis animi femina, rebusque maximis gestis clarissima, *Babylonem* condidit, eique murum circumdedit e coctis lateribus: ad coquendos autem lateres

teres utimur opera figulorum . Videndi Herodotus , Diodorus Siculus , Justinus , Vitruvius , Q. Curtius . Poetæ quoque non semel meminerunt . Ovidius libro 4. Metamorph.

*Pyramus & Thisbe, juvenū pulcherrimus alter,
Altera quas Oriens habuit prælata puellis,
Contiguas habuere domos, ubi dicitur altam
Coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem .*

Propertius libro Elegiarum 3.

*Perfarum statuit Babylona Semiramis urbem,
Ut solidum cocto tolleret aggere opus .*

Martialis lib. 9. Epigr. 76.

*Non silice duro, struclilive cæmento,
Nec latere cocto, quo Semiramis longam
Babylona cinxit ---- ----*

Lucanus autem lib. 6. v. 49. Pharfaliæ , materiam horum murorum testam vocat :

---- ---- --- fragili circumdata testâ

Mænia mirentur refugi Babylonia Partbi .

argilla siquidem igne cocta durefcit in testam . Vasa quoque fictilia testæ dicuntur .

v. 172. SARCOPHAGO contentus erit] Alexander enim Babylone veneno sublatus est , quod ipsi Cassander potui obtulerat . Est autem σαρκοφάγος Græca vox , quæ urnam & capulum significat . Originem ducit

a σάρξ

α σὰρξ *caro*, & φάγομαι *comedo*, quoniam φάγεται τὴν σάρκα, *carnem comedit*, seu vorat; nempe cadaver hominis quod in urnam seu sepulcrum infertur.

v. 172. MORS sola fatetur, *Quantula sint hominum corpuscula*] Fatetur, pro fateri cogit. Mortuis nimirum hominibus breve sepulcrum satis est, quibus nonnumquam dum viverent, amplissimæ domus, urbes, provinciæ, regna, imperia, denique orbis ipse terrarum angustus videbatur. Eodem loquendi modo scripsit Virgilius lib. 7. *Æneidos* v. 280.

*Absenti Æneæ currum, geminosque jugalis
Semine ab ætherio, spirantes naribus ignem,
Illorum de gente, patri quos dædala Circe
Supposita de matre nothos furata creavit.*

nempe caussa fuit ut crearentur, seu progignerentur: quod olim animadvertit Macrobius lib. 6. Saturn. cap. 6. v. 173. CREDITUR olim *Velificatus Athos*] Athos Macedoniæ mons, hodie *Monte Santo*; sublimis adeo, ut altior æstimetur ea regione aeris unde imbres cadunt, & in Myrrhinam usque oppidum insulæ Lesbi, sex & octoginta millibus passuum ab ora Macedoniæ distantis, umbram jaciatur; si Solinum audimus

mus Polyhistoris cap. 17. Hunc montem Xerxes rex Persarum, in Græciam expeditione suscepta, qua continenti adhæret perfodit, transnavigavit, & freto navigabili pervium fecit, teste Pomponio Mela lib. 2. de Situ Orbis cap. 2. Fabulam censet poeta noster, quam cuderint Græci scriptores.

v. 174. ET *quicquid Græcia mendax Audet in historia*] Nemo vel mediocriter doctus ignorat, Ctesiam, Herodotum, Theopompum, Hecatæum, Dionysium Milesium, Hellenicum Mitylenæum, alios etiam Græcorum historicos, dubiæ plerumque fidei fuisse, rebusque admirabilibus, & veritate alienis libros suos pluribus in locis referuisse. Videndus hac de re, præter ceteros, Jacobus Mazzonius, *della Difesa di Dante* lib. I. cap. 9.

v. 175. CONSTRATUM *classibus iisdem, Suppositumque rotis solidum mare*] Addunt iidem historici, fabulose ut putat Juvenalis, eundem Xerxem quædam maria stravisse pontibus, & Abydum Asiæ castellum cum Sesto Europæ oppidulo conjunxisse. Rotæ igitur curruum intelligendæ sunt quæ per pontem transibant. *Mare, solidum* appellat, quod non ratibus amplius, at solido ponte superstructo trajiceretur.

V. 177. EPOTAQUE *flumina Medo Prandente*] Ingens ὑπερβολῆς, tantam fuisse militum Xerxis multitudinem, ut iis cibum fumentibus & aquam bibentibus, flumina integra defecerint. *Medum* autem dixit, quod copiarum Xerxis constarent ex Medis & Persis. V. 178. ET *madidis cantat quæ Sostratus alis*] Nonnulli sic explicant: Et alia quæ poeta Sostratus, bene potus, & furore poetico incitatus, canere solet. *Madidus* videlicet ebrium aliquando significat: *madere* autem, ebrietate correptum esse. Tibullus Eleg. 1. lib. 2.

Vina diem celebrent: non festa luce madere

Est rubor, errantes & male ferre pedes.

Alæ porro fuerit spiritus poeticus, qui poetam agit, attollit, & vulgo hominum eximit. Vel cycnos respicit Juvenalis, quibus poetæ comparantur, immo in quos mutari dicuntur. Videnda Horatii Ode postrema libri secundi. Idem Ode 2. lib. 4. de Pindaro.

Multa Dircaum levat aura cycnum,

Tendit, Antoni, quoties in altos

Nubium tractus — — — —

Alii tamen interpretes, quorum sententiæ subscribo, *madidas alas* accipiunt pro axillis recitatorum sudantibus. Nam *axillæ* dictæ sunt

sunt etiam *alæ*; quemadmodum efferebant *vexillum* & *velum*, *paxillus* & *palus*. Poetæ qui Romæ carmina sua in auditoriis recitabant, ob nimiam contentionem, & interdum etiam timorem, verecundiam, laudis cupiditatem, ceterosque affectus vehementes, sudare consueverant. Sudor autem, sub axillis, nimirum in angulo qui est inter latus & brachium, præcipue colligitur. Persius porro Satyra 3. v. 44. sudorem tribuit parentibus puerorum recitantium, quibus nimia lætitia eum exprimebat:

Sæpe oculos, memini, tingebam parvus olivo,

Grandia si nollem morituri verba Catonis

Dicere, non sano multum laudanda magistro,

Quæ pater adductis sudans audiret amicis.

Ad hanc vero explicationem confirmandam pertinet locus Arriani libro 1. de Expeditione Alexandri. Εν τούτῳ, inquit, ἀγγέλλεται ὅτι Ὀρφεύς αὐτῷ Οἰάγρῳ αὐτῷ Θερακὸς ἀγαλμα, ὡς ἐν Πισσίδι, ἰδρῶσαι ξυνοχῶς. καὶ ἄλλοι ἄλλα ἐπειδείαζον τῷ μαντιῶν. Ἀλέξανδρος δὲ, ἀνήρ Τελμισσοῦς μάταις, διαφρεῖν ἐκέλευσεν Ἀλέξανδρον, δηλοῦσαι γὰρ ὅτι ποιηταῖς ἐπιῶν τε καὶ μελῶν, καὶ ὅσοι ἀμφὶ φιδῶν ἴχουσι, πολὺς πόνος ἔσται ποιῆναι τε καὶ φθεῖν Ἀλέξανδρον, καὶ αὐτῷ Ἀλεξάνδρῳ ἔργα.

Per id tempus nuntiatum est, Orphei Oeagri

filiū statuat in Pieria continue sudasse. Varia fuit vatum de hoc prodigio sententia: Aristander vero Telmisseus, vates eximius, Alexandrum bono animo esse jubet. significari enim, cujusvis generis poetas magnopere laboraturos in Alexandro ejusque rebus gestis describendis atque decantandis. Hunc Solstratum, quem hoc loco Juvenalis commemorat, crediderim fuisse unum ex Græculis illis qui Hadriani temporibus Romam occupabant: ut & Codrum, cujus prolixam Theseidem suggillat poeta noster Satyra 1.

Vexatus toties rauci Theseide Codri.

nisi fortasse legendum sit *Cordi*, ut legit Scholiastes vetus: quod est cognomen hominis Romani. Fuit enim & Cremutius Cordus, historicus insigni libertate in scribendo; de quo Tacitus in Annalibus.

v. 179. *ILLE tamen, qualis rediit Salamine relicta*] Xerxes a Themistocle, fortissimo Atheniensium imperatore, navali prælio victus ad angustias freti Salaminii, classe spoliatus, & immenso exercitu ab hostibus cæso, in patriam rediit cum ingenti dedecore. *Salamis* insula est e regione terræ Atticæ, de qua sæpe Athenienses pugnaverunt. Audiamus versus egregios Francisci

Pe-

Petrarchæ Odæ 5. ad hanc turpem Xerxis fugam pertinentes:

*Pon mente al temerario ardir di Serse,
 Che fece, per calcare i nostri liti,
 Di nuovi ponti oltraggio alla marina:
 E vedrai nella morte de' mariti
 Tutte vestite a brun le donne Perse,
 E tinto in rosso il mar di Salamina.*

v. 180. IN *Corum atque Eurum solitus servare flagellis Barbarus*] Obiter superbiam Xerxis irridet, stultam profecto, & regi barbaro convenientem. Qui scilicet hominum obsequio non contentus, imperium & potestatem in ventos, mare, flumina, Deos ipsos illis præidentes, postremo universam rerum naturam, sibi fumebat. Herodotus lib. 7. Historiæ suæ narrat, ventos a Xerxe plagis inflictis vapulare iussos, quod pontem ab ipso constructum disjecissent. Similem insaniam insanivit Cyrus, magnus ille rex Persarum, qui quum gentibus pluribus perdomitis, Assyrios & Babyloniam peteret, ab impetu Gindis fluvii, secundæ post Euphratem magnitudinis, retardatus est. Unus etiam regionum equorum, forma & candore præcellens, in ejus fluminis trajectu abreptus in præceps, & submersus, eo do-

lore animum regis affecit; ut is decerneret ulcisci amnem; contestatus, eum brevi tempore ita minutum iri, ut vel mulieribus vix genua tingentibus permeabilis relinqueretur. Porro quod minatus fuerat, perficere etiam voluit Cyrus; totoque anno, militum omnium operâ quos in exercitu habebat, fluvium illum per ingentes fossas concidit deduxitque, atque in trecentos sexaginta alveos comminuit. Hoc infani regis facinus describunt luculente Seneca lib. 3. de Ira cap. 21. & Paullus Orosius, Christianus historicus, lib. 2. cap. 6. Quamobrem Tibullus in Panegyrico ad Messalam v. 141.

-- -- -- *rapidus Cyri dementia Gindes.*

Porro Corus, sive Caurus, ventus est inter Favonium & Septemtrionem, qui ab occasu æstivo & solstitiali spirat. Ἀργέτω Græci vocant, nos Itali *Ponente Maestro*. Eurus est ventus qui flat ab ortu verno, sive æquinoctiali. Eumdem Subsolanum etiam & ἀφελιώτῳ vocant. v. 181. *ÆOLIO nunquam hoc in carcere passos*] Hoc etiam false dictum & γελοίας. Notus est poetarum studiosis carcer Æolius, quo fingunt rabiem ventorum & violentiam coerceri, sub Æolo rege. Ait igitur poeta, ventos
num-

numquam ab Æolo cædi flagellis jussos :
quod tamen a Xerxe pati coacti fuerunt.

v. 182. IPSUM *compedibus qui vinxerat Ennosigæum*] Ab Homero, & reliquis Græcis poetis Neptunus maris Deus, *ἐννοσίγαιος* appellari solet, quod terram tridente concutiat. Origo vocis *ἐνός*, *concutio*; unde *ἐννοσί*, *motio*, *concuſſio*, *terræmotus*: & *γᾶ*, *terra*. Quum igitur tempestates pontem ingentem quem super Hellespontum Xerxes construi jufferat, dirupissent ac disjecissent, rex iratus jussit trecenta Hellesponto verbera infligi, & in ejus pelagus par compedum demitti. v. 183. MITIUS *id sane, quod non & stigmatè dignum. Credidit*] Acerbus poetæ jocus in Xerxem; quasi diceret: Levi admodum supplicio Neptunus, si ve Hellespontus, luit peccatum quo regem barbarum offenderat. Præclare actum est cum illo, quod non & stigma inustum est fronti ejus. hoc enim fieri consueverat servis nequam & fugitivis, quum in manum dominorum recidissent: unde stigmatæ appellabantur. Herodotus nihilominus tradit, se audivisse, missos a rege qui stigmata Hellesponto inurerent: certe mandavisse Xerxem ut colaphos eidem incuterent, barbara

verba pronuntiantes: *O aqua amara, dominus hanc tibi irrogat pœnam, quod eum læseris, qui de te nihil male meritus est.*

v. 184. *HUIC quisquam vellet servire Deorum?*] Noluissent scilicet Dii, etiam e plebe, *minuti*, quod ait Plautus, & *patellarii*, tam superbo domino, qualis erat Xerxes, servitutem servire, ne ob minima delicta graves pœnas dare cogerentur, puta flagellis corrigi, & compedibus vinciri, tamquam ultimæ sortis mancipia. Hic tamen locus mihi videtur subobscurus, & nullius venustatis; cujusmodi occurrunt passim apud Juvenalem.

v. 186. *TARDA per densa cadavera prorâ*] Corpora enim Persarum occisorum, quibus mare oppletum erat, impediabant cursum scaphæ piscatoriæ, qua Xerxes fugiens vehebatur, ne ulterius ea progredi posset.

*Da spatium vitæ, multos da, Juppiter, annos:
Hoc recto vultu solum hoc & pallidus optas.
Sed quam continuis, & quantis longa senectus 190
Plena malis! deformem, & tætrū ante omnia vultū,
Dissimilemque sui, deformem pro cute pellem,
Pendentisque genas, & tales aspice rugas,
Qua-*

Quales, umbriferos ubi pandit Tabraca saltus,
 In vetula scalpit jam mater simia bucca. 195
 Plurima sunt juvenum discrimina: pulchrior ille
 Hoc, atque ille alio: multum hic robustior illo:
 Una senum facies, cum voce trementia membra,
 Et jam læve caput, madidique infantia nasi.

Frangendus misero gingiva panis inermi. 200
 Usque adeo gravis uxori, gnatisque, sibique,
 Ut captatori moveat fastidia Cossò.

Non eadem vini, atque cibi torpente palato
 Gaudia: nam coitùs jam longa oblivio: vel si
 Coneris, jacet exiguus cum ramice nervus, 205
 Et, quamvis tota palpetur nocte, jacebit.

Anne aliquid sperare potest hæc inguinis ægri
 Canities? quid, quod merito suspecta libido est.
 Quæ Venerem affectat sine viribus? aspice partis
 Nunc damnū alterius. nam quæ cantante voluptas,
 Sit licet eximius, citharædo, sive Seleuco, 211
 Et quibus aurata mos est fulgere lacerna?

Quid refert, magni sedeat qua parte theatri,
 Qui vix cornicines exaudiet, atque tubarum
 Conventus? clamore opus est, ut sentiat auris, 215
 Quem dicat venisse puer, quot nuntiet horas.

PARAPHRASIS.

Haftenus varia hominum vota fatyricè perfrinxit Juvenalis, & quam stulta ac perniciofa sint, exemplis & argumentis ostendere conatus est. Nunc desiderium illorum reprehendendum suscipit qui longam vitam ad ultimam usque senectutem a Jove & Diis ceteris cupidissime sibi precarentur. Describit autem accurate senum incommoda & calamitates, ut id quoque votum stultitia laborare, homines intelligant. Versuum modo allatorum interpretationem afferamus. „ Quum Jovem adis, *inquit poeta*, „ *ta*, hoc vel in primis facie ad cælum „ erecta, & pallore perfusa votum facere „ soles: Bone Juppiter, da mihi amplum „ vitæ spatium: concede mihi multos „ nos. Verum o quantis, & quam conti- „ nuis malis urgetur senectus ista proluxa „ quam petis! Ante omnia velim confide- „ res vultum illum tristem & severum „ quem senes præferunt, deformem omni- „ no, & a pristina facie immutatum; la- „ xam, duram, & scabram pellem pro cu- „ te illa delicata & levi quæ propria ju- „ ve-

„ venum est: malas præterea labentes, &
 „ hujusmodi rugas in corpore, quales in
 „ umbrosis & late patentibus Tabracæ, Li-
 „ bycæ regionis, saltibus contrahit simia
 „ quæ jam catulos peperit, ut eæ ru-
 „ gæ in malis adultam ætatem præferen-
 „ tibus, quasi cælo artificis incisæ & scal-
 „ ptæ videantur. Enimvero juvenes, for-
 „ ma, lineamentis, robore, inter se non
 „ parum differunt. Ex his enim aliis pul-
 „ chritudine excellit: alius corporis viri-
 „ bus. Senem vero a fene vix interno-
 „ scas: adeo sunt omnes simili facie, &
 „ pæne una. Cogita, quæso, tremulam vo-
 „ cem, membrorum vigorem imminutum
 „ ac depravatam, caput depile, & calvi-
 „ tio ipso politum; nares mucro madentes,
 „ ut fenex repuerascere videatur; gingivas
 „ exarmatas, nempe dentibus carentes: qui-
 „ bus gingivis tamen miser panem frange-
 „ re & mandere cogitur. Quæ turpia in-
 „ commoda & fœda, illum carissimæ uxori,
 „ liberis suis, & sibi ipsi molestum ef-
 „ ficiunt; adeo ut neque Cossus captator,
 „ qui spe hereditatis aut legati senem om-
 „ nibus officiis colit, eum satis ferre pos-
 „ sit: sed jam fastidio & nausea vincatur.

„ Gu-

„ Gustatus ipse corruptus est, palato hebe-
 „ scente: neque cibi potusque eadem volu-
 „ ptas percipitur quæ olim percipiebatur:
 „ res enim Veneris missas facio, quas jam-
 „ diu senex dedidicit, ac longa defuetudine
 „ oblitus est: Vix in senili corpore, viri
 „ vestigia invenias: quicquid est, beta est,
 „ adjecto ramice, nimirum hernia, mor-
 „ bo illi ætati familiari. Frustra etiam fo-
 „ menta & irritamenta adhibeas, quibus
 „ excitetur virile robur. Nulla jam su-
 „ perest spes liberorum, neque adeo ma-
 „ ritalis muneris obeundi: marcent enim
 „ ea membra quibus marito est opus: ne
 „ dicam, turpioris cujusdam libidinis su-
 „ spicionem in senem cadere, si quando,
 „ viribus defectus, juvenili tamen cupidi-
 „ tate se abripi finat. Nunc sensus alte-
 „ rius detrimentum consideremus, auditus
 „ videlicet. Quænam delectatio mulcere
 „ senem potest, fidibus canente vel exi-
 „ mio citharædo, seu tibia inflante Seleu-
 „ co, optimo & quantivis pretii tibi-
 „ ne, sive aliis hujusmodi artificibus, qui
 „ frequenti theatro prodire in publicum so-
 „ lent inaurata lacerna induti, specimen
 „ artis suæ edituri? Nihil interest sane,
 „ „ utrum

„ utrum in orchestra sedeat , loco scenæ
 „ proximo, an vero in cuneo aliquo re-
 „ motiore: adeo enim ejus aures obsurdue-
 „ runt, ut vix cornicines ac tubicines, qui
 „ cornibus ac tubis concentum efficiunt,
 „ exaudire possit. Immo vocem tollere ne-
 „ cesse est, ut intelligat, puero nuntiante,
 „ quis amicus aut cliens advenerit ad eum
 „ salutandum, vel quota hora sit. „ At-
 que hoc sibi volunt versus modo allati.
 Nunc singula consideremus.

COMMENTARIUS.

v. 188. DA *spatium vite*] *Spatium* proprie *διὰσπασμα* est, intervallum, curriculum, locus ubi cursu certatur. Insigne Ciceronis dictum est in libello de Senectute: *Nec vero velim quasi decurso spatio ad carceres a calce revocari*. Quæ autem proprie pertinent ad viam & cursum, nemo ignorat, translate dici de vita atque ætate. Sic Ovidius *tempus* appellavit *spatiosum*.

v. 188. MULTOS *da, Juppiter, annos*] Hoc tamen votum longe tolerabilius quam illud libertini hominis nescio cujus, apud Horatium, Sermonum lib. 2. Sat. 3. v. 281.

Li-

*Libertinus erat, qui circum compita ficcus
Lautis mane senex manibus currebat, & Unum
(Quid? tam magnum? addens) unum me
surpitem morti,*

*Dīs etenim facile est, orabat; sanus utrisque
Auribus atque oculis. mentem, nisi litigiosus,*

Exciperet dominus, quum venderet --- -- --

Hic scilicet nimio vitæ amore insanus effectus, Deos orabat, non ut eorum ope ad feram senectutem pervenire posset; quod multi precari solebant; sed ut se unum communi omnium mortalitati eximerent. Diis enim hoc fore facillimum dicebat, modo voluissent. v. 189. Hoc recto vultu.

. *optas*] Qui precabantur, faciem ad cælum tollebant, tamquam Deorum sedem. Illud Ovidii celeberrimum est ex libro 1. Metamorph.

*Pronaque quum spectent animalia cetera terram,
Os homini sublime dedit, cælumque videre*

Jussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

v. 189. *PALLIDUS optas*] Pallore scilicet contracto vel ob vehementiam affectionis, vel ob jejunium, quo se macerabant superstitiosi, ut Deorum gratiam sibi conciliarent. v. 190. *LONGA senectus*] Ætates reliquæ certis finibus continentur: sola

sene-

senectus præscripto modo & mensura caret. Potest enim homo diutissime senex esse, Hujusmodi *τυμβογέροντας* Tibullus Elegia 8. lib. 1. *veteres* vocavit:

In veteres esto dura, puella, senes.

v. 191. DEFORMEM, & *tetrum ante omnia vultum, Dissimilemque sui, deformem pro cute pellem*] In hac repetitione vocis *deformem* elegans est *αιαροποι*. v. 192. PRO

cute pellem] Cutem junioribus tribuere videtur poeta noster; senibus pellem, quasi rem duriolem & sicciorem, immo ferarum corio simillimam. v. 194. UMBRIFEROS

ubi pandit Tabraca saltus] Numidia fuit regio veteris Africæ. In hujus ora maritima prope Tuscam fluvium Tabraca sita erat, oppidum civium Romanorum, teste Plinio H. N. lib. 5. cap. 3. *Θάβρακα* dicitur Ptolemæo in Geographia, litterâ nimirum adspiratâ. Circum hanc urbem, si poetam nostrum audimus, saltus erant arboribus densi, sive nemora simiarum plena.

v. 195. IN *vetula scalpit jam mater simia bucca*] Quod ætatis est ac naturæ, satyricæ Juvenalis accommodat simiæ ipsi: tamquam ipsa rugas aniles in facie scalperet, quas ob longam ætatem contrahebat.

v. 198.

v. 198. UNA *senum facies. cum voce trementia membra*, &c.] Senectutis incommoda describere incipit poeta: quod quidem ita graphice atque accurate præstat, ut ex hac descriptione novum argumentum sumi posse censeam, Juvenalem nostrum temporibus demum Hadriani Cæsaris, non antea, Satyris conscribendis, maxime postremis, operam dedisse, quum grandis admodum natu esset: quod in libro de Satyra & Satyricis poetis satis ostendimus. Apparet enim, valde iratum senectuti fuisse, cujus miserias in se ipse experiebatur quum hæc litteris mandaret. Hoc autem, quod sciam, priorum Interpretum animadvertit nemo.

v. 199. MADIDIQUE *infantia nasi*] Corpora senum excrementis abundant, quemadmodum & puerorum infantium.

v. 200. FRANGENDUS *mifero gingiva panis inermi*] Lucretii versus memorabilis est in hanc rem lib. 5. de R. N. v. 1282.

Arma antiqua, manus, ungues, dentesque fuerunt.

Gingivæ sunt dentium thecæ, sicuti vagina gladii. Quum igitur dentes ex iis excussi fuerint, vel sua sponte ceciderint, quod senibus contingit, exarmatæ sive inermes di-

ci possunt . v. 202. *UT captatori moveat fastidia Cossio*] Avarum quemdam hominem obiter perstringit poeta , qui seni locupleti , quamquam liberos habenti , omnia præstabat officia , ut secundus heres ab eo scriberetur , vel saltem pingue ali- quod legatum ejus testamento caperet . Hi homines a scriptoribus antiquis urbane vul- tures appellantur . L. Seneca Epistola 95. *Amico ægro aliquis affidet : probamus . at hoc si hereditatis causa facit , vultur est , cadaver expectat* . Martialis quoque lib. 6. Epigr. 62.

Amisit pater unicum Silanus :

Cessas mittere munera , Oppiane ?

Heu crudele nefas , malæque Parcæ !

Cujus vulturis hoc erit cadaver ?

Orbos enim senes , nimirum qui filios num- quam sustulissent , vel susceptos amisissent , præcipue colebant . Videndus etiam Catul- lus in pulcherrima illa , & vere aurea ad Manlium Elegia . De artibus hereditarum plura leguntur apud Horatium Sermonum lib. 2. Satyra 5. ubi Tiresias vates Uli- xem docet , quomodo ingentes divitias pa- rare facile possit . v. 205. *JACET exi-*

guus cum ramice nervus] Ramex , alio no- mine hernia , tumor est scroti , ob lapsum

intestinatorum: quo morbo plurimi senum laborare solent; in iis enim tunicæ laxantur, & nullo negotio disrumpuntur. De ramicis curatione legendus Cornelius Celsus Medicinæ lib. 7. cap. 22. Ramices plurali numero dicebantur pulmones; quod Plauti & M. Varronis testimonio satis constat.

v. 208. QUID, quod merito suspecta libido est Quæ Venerem affectat sine viribus?] Effœtum senem atque invalidum, qui tamen urticas libidinis adhuc sentiret, atque inter mulieres libenter versaretur, irrumatorem esse antiqui suspicabantur. Quod pessimum & nefandum libidinis genus vires corporis non adeo requirit. Hujusmodi senibus res Veneris frustra tentantibus, & medio in opere deficientibus illud Virgilii accommodari potest e libro 3. Georgicon v. 97. de equo propter nimiam ætatem ignavo:

*Frigidus in Venerem senior, frustra que laborem
Ingratum trahit; & , si quando ad prælia
ventum est,*

*Ut quondam in stipulis magnus sine viribus
ignis,*

Incaßum furit -----

v. 110. NAM quæ cantante voluptas, Sit
licet

licet eximius, citharædo?] Enimvero furdi fenes nullam voluptatem percipere possunt ex arte citharædorum, quantumvis excellentium. Antiquis temporibus citharædi, seu fidicines, cantabant simul, & citharam digitis vel plectro pulsabant. qua de re memini me copiosius dicere his annis proxime elapsis, quum Aristotelis de Re Poetica librum e superiore loco, in Gymnasio Patavino interpretarer. Tibullus Elegia 4. lib. 3. de Apolline citharædo:

*Sed postquam fuerant digiti cum voce locuti,
Edidit hæc dulci tristia verba modo.*

v. 211. SIVE *Seleno*] Hunc, tibicinem optimum fuisse ferunt, ætate Juvenalis.

v. 212. ET *quibus aurata mos est fulgere lacerna*] Scenici artifices, in quibus citharædi præcipui erant, id curabant diligenter, ut non auribus tantummodo populi, verum etiam oculis se probarent. iccirco prodibant in conspectum civium pexi, culti, & egregie vestiti. Scriptor Rhetoricorum ad Herennium lib. 4. tribuit citharædo pallam inauratam, chlamydem purpuream coloribus variis intextam, coronam auream, magnis fulgentibus gemmis illuminatam. Ovidius lib. 2. Fastorum v. 103.

X 2 ita

ita describit Arionem citharædum præstantissimum :

Ille metu vacuus, Mortem non deprecor, inquit :

Sed liceat sumtâ pauca referre lyrâ.

Dant veniam, ridentque moram. capit ille coronam ;

Quæ possit crines, Phœbe, decere tuos.

Induerat Tyrio bis tinctam murice pallam :

Reddidit ista suos pollice chorda sonos.

Idem poeta lib. 11. Metamorph. hunc ornatum tribuit Apollini citharam pulsanti :

Ille, caput flavum lauro Parnaside vinctus,

Verrit humum Tyrio saturatâ murice pallâ :

Instructamque fidem gemmis & dentibus Indis

Sustinet a læva : tenuit manus altera plectrum.

Artificis status ipse fuit. tum stamina docto

Pollice sollicitat --- --- ---- ----

Videndus est L. Appulejus lib. 1 Floridorum, ubi statuam Bathylli describit. Citharædorum cultum imitabantur etiam tibicines; nam ad illorum exemplum syrma sumebant. Horatius in Epistola ad Pisones v. 214.

Sic priscae motumque & luxuriam addidit artî

Tibicen, traxitque vagus per pulpita vestem,

Ceterum lacerna fuit genus vestis, quod veteres reliquis vestibus superinduebant: mi-

lites

lites præsertim ac viatores. v. 213. QUID refert, magni sedeat qua parte theatri?] Senatores, atque alii viri principes, in theatro ex orchestra spectabant, quæ locus erat scenæ proximus: ubi saltabatur. Nomen ipsum loci ductum est *ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας*, a saltatione. Porro Equites Romani spectabant in quatuordecim gradibus, quos ipsis lex Roscia tribuerat. Plebs in cuneis superioribus, & a scena remotioribus. Mulieres denique in cavea suprema. Imperator cum liberis, & virginibus Vestalibus podium occupabat; qui locus erat in orchestra media. verum in amphitheatro potius quam in theatro, nisi fallor. v. 214. QUI vix cornicines exaudiet, atque tubarum Conventus!] Conventus, qui nihil aliud est quam plurium cantus eodem tempore, usurpat Juvenalis pro tubarum clangore. Ita superius cantum, tibiæ tribuerat: *Nam quæ cantante voluptas, Sit licet eximius, citharædo, sive Seleuco?* Porro Seleucus, ut dicebamus, fuit eximius tibicen: siquidem citharædi proprie cantabant: tibicines non item. qui si cantare dicantur, de sonitu cantus accipiendus est. Etiam Horatius parem *κατάχρησιν* adhibuit in Epistola ad Pisones v. 414.

-- -- -- -- -- *Qui Pythia cantat*

Tibicen, didicit prius, extimuitque magistrum.
 Nec non Propertius lib. 4. Elegia postrema:
Sic mæsta cecinere tubæ, dum subdita nostrum
Detraheret lecto fax inimica caput.

Et quoddam Cæsaribus Augusti Epigramma ita
 concluditur: *Signa canant.* v. 216. *QUEM*
dicat venisse puer, quot nuntiet horas.] Ho-
ræ apud veteres nuntiari & denuntiari dice-
bantur. Tibullus Elegia 5. lib. 3.

At mihi Persephone nigram denuntiat horam.
 Pueri autem, seu famuli, hoc munere fun-
 gi solebant. Præter Juvenalem; Plinii se-
 nioris, Martialis, & aliorum testimonia de
 hujusmodi consuetudine afferri possunt. Pli-
 nius lib. 7. Nat. Hist. cap. 53. *Cn. Bæ-*
bilius Tamphilus, prætura & ipse functus, ob-
iiit quum a puero quæsisset horas. Martialis
 lib. 8. Epigr. 67. *Horas quinque puer non-*
dum tibi nuntiat. Quibus addendus D. Au-
 gustinus lib. 2. de Ordine cap. 6. *Puer de*
domo, cui dederamus id negotii, cucurrit ad
nos, & horam prandii esse nuntiavit. Inspi-
 ciebant vero servi solarium, ut scirent quo-
 ta hora esset. *Solarium* appellabant id quod
 hodie vocamus *horologium solare.* Id in pa-
 riete delineatur, indicatque horas ministe-
 rio

rio stili & umbræ . Stilus iste Græca lingua dicitur γυμνων : unde γυμνονική , ars parandi solaria . His autem solis veteres utebantur : nondum scilicet excogitata fuerant alia horologia , quæ ex rotis dentatis & modiolis construuntur , horasque denuntiant indice scripto , & fonitu æris campani .

*Præterea minimus gelido jam in corpore sanguis
Febre calet sola : circumfilit agmine facto
Morborum omne genus : quorum si nomina quæras ,
Promptius expediam , quot amaverit Hippia mæchos ,
Quot Themison ægros autumnò occiderit uno , 221
Quot Basilus socios , quot circumscripserit Hirrus
Pupillos . Quot longa viros exsorbeat uno
Maura die , quot discipulos inclinet Hamillus ,
Percurram citius , quot villas possideat nunc 225
Quo tondente gravis juveni mihi barba sonabat .
Ille humero , hic lumbis , hic coxa debilis , ambos
Perdidit ille oculos , & luscis invidet . hujus
Pallida labra cibum accipiunt digitis alienis .
Ipse ad conspectum cœnæ diducere rictum 230
Suetus , hiat tantum , ceu pullus hirundinis , ad quem
Ore volat pleno mater jejuna . Sed omni
Membrorum damno major dementia : quæ nec*

Nomina servorum, nec vultum agnoscit amici,
Cum quo præterita cœnavit nocte, nec illos 235
Quos genuit, quos eduxit. nam codice sævo
Heredes vetat esse suos. bona tota feruntur
Ad Phialen: tantum artificis valet halitus oris,
Quod steterat multis in carcere fornicis annis.
Ut vigeant sensus animi, ducenda tamen sunt 240
Funera gnatorum, rogos aspiciendus amata
Conjugis, & fratris, plenæque sororibus urnæ.
Hæc data pœna diu viventibus, ut, renovata
Semper claude domus, multis in luctibus, inque
Perpetuo mærore, & nigra veste senescant. 245

PARAPHRASIS.

Pergit poeta noster in describendis incom-
 modis quæ ultimam senectutem comitari so-
 lent; ut magis magisque ostendat, stulte fa-
 cere qui eam eximii beneficii loco a Diis
 immortalibus sibi precentur. Hæc autem est
 sententia versuum antecedentium: „ Neque
 „ prætermittendum est, in corpore senili,
 „ ab igne vitali propemodum destituto, exi-
 „ guum sanguinem superesse, qui solo ca-
 „ lore febrili incalescit. Convolat undique
 „ in senem genus omne morborum, tam
 „ quam

„ quam exercitu coacto: quorum si nomi-
 „ na sciscitari a me volueris, malus no-
 „ menclator tibi videbor. Citius enim re-
 „ censere possim, quot adulteros Hippiā
 „ suis illecebris detinuerit; quot ægrotos
 „ Themison, indoctus ille medicus, uno
 „ tantum autumno interfecerit; quot pro-
 „ vinciales, socios populi Romani, Basilus
 „ fortunis everterit; quot pupillos fidei suæ
 „ commendatos, Hirrus, infidelis tutor,
 „ fraude circumvenerit. Citius enumeran-
 „ do percurram, quot viris Maura illa
 „ procera meretrix, die uno potestatem sui
 „ corporis faciat; quot adolescentulos in lu-
 „ dum ejus litterarium venientes Hamillus
 „ corrumpat; quot villas & prædia hoc
 „ tempore possideat Crispinus, locuples li-
 „ bertus; cujus operā me uti solitum me-
 „ mini dum juvenis essem. forficibus enim
 „ cum sonitu mihi barbam tondebat. Ci-
 „ tius, inquam, hæc omnia recensuerim,
 „ quam morbos innumerabiles quibuscum fe-
 „ nes conflictantur. Huic enim humeri do-
 „ lent, huic lumbi: hic femore invalidus
 „ est: hic ambobus oculis captus, ut jam
 „ invideat luscis, qui faltem unum reliquum
 „ habent. Ecce tibi alius, quem chiragra
 „ pro-

„ prohibet ne manibus uti possit: & iccir-
 „ co alieno ministerio indiget, ut labris
 „ pallentibus cibum admoveat. Ipse, quum
 „ cœnæ tempus advenit, mensâ positâ, ni-
 „ hil aliud facere potest, quam os aperire,
 „ & sic hiare, quemadmodum pullus hi-
 „ rundinis, ad quem pleno rostro mater
 „ volat, ut eum pascat; ipsa, ob filii ca-
 „ ritatem, cibo se abstinens. Verum hæc
 „ de quibus adhuc diximus, leviora sane
 „ sunt ac tolerabilia: pertinent enim ad
 „ corpus, partem hominis ignobiliorem.
 „ Dementia, maximum malorum profecto
 „ est, quæ in ipsam mentis arcem invadit.
 „ Ob hanc scilicet fit, ut misero seni me-
 „ moria excidant nomina servorum; ut a-
 „ micum quem proxima nocte convivam
 „ adhibuit, lucæ clara de facie noscere non
 „ possit: neque interdum liberos, quos ge-
 „ nuit, quos educavit. Nam, crudeli sane
 „ exemplo, testamento exheredes jubet es-
 „ se: eorumque loco meretricem Phialen
 „ inducit, ipsique bona sua omnia relin-
 „ quit. tantam vim habet turpe ac nefan-
 „ dum obsequium a muliere præstitum im-
 „ puro seni ac libidinoso; a muliere, in-
 „ quam, vilissima, quæ olim sub obscuro
 „ for-

„ fornice, & carceri quam simillimo, cui-
 „ libet se venalem præbuerat. Sed velim
 „ tibi concedere, senem aliquem esse posse
 „ qui ad ultimum vitæ diem prudentiam
 „ & intelligentiam retineat. Quid? num
 „ propterea felicem dicemus? Est aliud ma-
 „ lorum genus, cui sit obnoxius. Cogetur
 „ nimirum carissimis liberis funus facere,
 „ rogum uxoris aspiceret, quam ille plus o-
 „ culis suis amabat, vel dilecti fratris: vel
 „ sororum ad unam omnium cadavera cre-
 „ mari videbit, ac cineres reliquos in ur-
 „ nam condi. Hanc scilicet pœnam, &
 „ quasi mulctam, Dii longævis indixerunt,
 „ ut domum idemtidem funestam mortibus
 „ suorum videre debeant, atque ita nullum
 „ plorandi & dolendi finem faciant, & lu-
 „ gubria semel sumpta numquam deponant. „
 Jam singula relegamus.

COMMENTARIUS.

v. 217. MINIMUS *gelido jam in corpore sanguis*] Corpora senum sicca sunt & ex-
 succa, copiâ sanguinis atque utilium humo-
 rum in dies decrefcente. Propterea senex
 tardus est, piger, &, quod ait Horatius in
 Epistola ad Pisones v. 171.

--- res omnes timide gelideque ministrat,
 Dilator, spe longus, iners, pavidusque futuri.
 Ovidius porro lib. 13. Metamorph. v. 409.
 Exiguumque senis Priami Jovis ara cruorem
 Combiberat ---

Idem poeta lib. 7. ejus operis v. 315. etiam vetulo arietem a Medea jugulato minimum sanguinem tribuit: *Exiguo macularvit sanguine ferrum.* v. 218. CIRCUMSILIT *agmine facto Morborum omne genus*] Catullus de passere Lesbice: *Sed circumfiliens modo huc modo illuc, Ad solam dominam usque pipilabat.* v. 218. AGMINE *facto*] Virgilius lib. 1. Æneidos v. 82. --- *Venti, velut agmine facto, Qua data porta, ruunt.*

v. 220. PROMTIUS *expediam*] Expedire, interdum est absolvere, atque ad finem perducere quod susceperis & proposueris. Ita *brevis expedire*, dixit M. Tullius in libello de Senectute, pro *paucis eloqui.* v. 220. HIPPIA] Hæc, matrona fuit, meretrici tamen similibus, uxor cujusdam senatoris; quæ, marito posthabito, cum Sergio gladiatore in Ægyptum profugit. De hac Satyricus noster Satyra 6. Animadvertenda hic est *παρίκβασις* poetæ, qui aliud agens, de via paullisper discedit, ut plures nequam homines ac mulieres

per-

perstringat. *ἔμβλημα σατυρικόν*, haud incite quis vocaverit. Nimis tamen aperte id facit, & longe minus venuste quam Horatius, cui hoc in genere præcipue, nemo par dici potest. v. 221. QUOT *Themison ægros autumnò occiderit uno*] Hunc Themisonem, archiatrum celebrem, seu medicum principem, fuisse ferunt Juvenalis temporibus; qui tamen fama sua fretus, utrum ægri curæ ipsius commissi convalescerent, an morerentur, nihil pensi habebat. Medico enim soli hominem impune occidere licet. Vel est nomen fictum a poeta pro quolibet medico. Nam Themison in primis medicinæ auctoribus numeratur. L. Seneca Epistola 95. *Itaque alia est Hippocratis secta, alia Asclepiadis, alia Themisonis.* Meminerunt etiam Cornelius Celsus lib. 4. cap. 15. Plinius Hist. Nat. lib. 28. cap. 1. Cælius Aurelianus Tardarum Passionum lib. 4. cap. 6. Galenus denique Methodi medendi lib. 12. cap. 1. v. 222. QUOT *circumscripserit Hirrus Pupillos*] Deceperit, ac fraudaverit, improbus tutor. *Circumscribere*, hoc loco, est dolo malo atque insidiis circumvenire; sicuti feræ indagine, laqueis, ac retibus clauduntur, ne qua supersit ad effu-

effugiendum via. Hinc nomen verbale *circumscriptor*, quo usus est noster Satyra 15. v. 135. in re plane simili:

-- -- -- -- *Pupillum ad jura vocantem
Circumscriptorem, cujus manantia fetu
Ora puellares faciunt incerta capilli.*

v. 223. QUOT *longa viros exforbeat uno
Maura die*] Eundem loquendi modum adhibuit Juvenalis Satyra 6. v. 129. quum flagitia Messalinæ, uxoris Claudii Cæsaris, describeret: sed paullo aliter idem expressit Horatius lib. 2. Sermonum Sat. 7. v. 49.

v. 224. QUOT *discipulos inclinet Hamil-
lus*] Notat ludimagistrum aliquem pullipremonem, qui discipulorum ætatis flore abuteretur. v. 226. QUO *tondente gravis
juveni mihi barba sonabat*] Crispinus enim, quem perstringit, quum primum ex Ægypto Romam commigrasset, tonstrinam in urbe exercebat: postea locuples factus, vile ministerium abjecit. Hic versus porro nostri poetæ *παρρησία* est illius Virgiliani ex Ecloga 1.

Candidior postquam tondenti barba cadet at.
Ait vero *tondente*, non *radente*, propterea quod juniores ad certam usque ætatem radi non solebant: verum iis barbula illa tene-
rior,

rior, primum succrescens, forficibus attondebatur. quam *gravem* appellat poeta, molestam scilicet, præsertim comtulo adolescenti & delicato. *Sonabat*, inquit, quia forficibus, dum inter tendendum clauduntur, sonitum edere solent. v. 227. *Hic coxa*

debilis] Ischiacum, vel ischiadicum intellige, cui caput ossis femoris luxatum est. C. Mæcenas in quibusdam versiculis, a L. Seneca, si bene memini, recitatis:

Debilem facito manu,

Debilem pede, coxa;

Vita dum superest, bene est.

Debilem, proprie vocant Latini qui membro aliquo uti non potest, ob infirmitatem. Hunc nostrates appellant *storpio*. *Debilitare* porro est quod iidem dicunt *storpiare*.

v. 230. DIDUCERE *riktum*] Os adaperire, labium superius & dentes ab inferiori dimovere ac sejungere. Ceterum, *riktus* proprie dicitur de feris; quem Anacreon Ode 2. in leonibus vocavit *χάσμι ὀδόντων*, *biatum dentium*. v. 236. NAM *codice sævo* *Heredes vetat esse suos*] Codici, sive tabulis testamenti, liberos a paterna hereditate per summam injuriam excludentibus, sævitiam seu crudelitatem tribuit; quæ ipsi testa-

testa-

testatori tribuenda est. Eodem fere pacto Propertius Elegia 22. lib. 3.

*Me miserum! his aliquis rationem scribit avari,
Et ponit duras inter ephemeridas.*

v. 238. TANTUM artificis valet balitus oris] Fellatricem, hanc Phialen fuisse significat, quæ turpissimo illo genere obsequii senem perditum ac flagitiosum adeo sibi conciliaverit, ut ab eo tandem scripta sit heres omnium bonorum, testamento.

v. 239. QUOD steterat multis in carcere fornicis annis] Verbum simplex pro composito. *steterat auri cū prostituerat.* Meretrices dictæ sunt *prostibula*, & *prostare*; quod ante fornicem, stabulum, seu lupanar, starent, libidini advenientium expositæ.

v. 240. DUCENDA tamen sunt Funera gnatorum] Proprie dicebant *funus ducere*. Erat enim quædam funeris pompa, quæ a mortui domo usque ad urbis portas lente, & cum dignitate incedebat: extra quas cadavera rogo imponebantur comburenda, & combusta sepeliebantur. Ait igitur poeta, senes illos paucissimos quibus in senectute ultima sapere contigit, hoc supplicio multari loco dementiæ, ut mortes carissimorum lugeant: nam si desiperent, hujusmodi calamita-

laminitibus non admodum commoverentur.

v. 245. ET *nigra veste senescant*] Vestes hæc nigras *lugubria* vocabant: subaudi *vestimenta*. Propertius lib. 4. Elegia postrema:

Et bene habet: numquam mater lugubria sumsi.
Ovidius lib. 11. Metamorph. v. 669. in fabula Ceycis mariti Halcyones:

Surge, age: da lacrimas; lugubriaque indue: nec me

Indeploratum sub inania Tartara mitte.

*Rex Pylius, magno si quidquam credis Homero,
Exemplum vitæ fuit a cornice secunde.*

Felix nimirum, qui tot per secula mortem

Distulit, atque suos jam dextrâ computat annos,

Quique novum toties mustum bibit. oro, parumper

Attendas, quantum de legibus ipse queratur 251

Fatorum, & nimio de stamine, quum videt acris

Antilochi barbam ardentem: quum quærit ab omni;

Quisquis adest socius, cur hæc in tempora duret,

Quod facinus dignū tam longo admiserit ævo. 255

Hæc eadem Peleus, raptum quum luget Achillem,

Atque alius, cui fas Ithacum lugere natantem.

Incolumi Troja Priamus venisset ad umbras

Affaraci, magnis solemnibus, Hectore funus

Y

Por.

Portante, ac reliquis fratrum cervicibus, inter 260
 Iliadum lacrimas, ut primos edere planctus
 Cassandra inciperet, scissâque Polyxena pallâ:
 Si foret extinctus diverso tempore, quo non
 Cœperat audaces Paris ædificare carinas.
 Longa dies igitur quid contulit? omnia vidit 265
 Eversa, & flammis Asiam, ferroque cadentem.
 Tunc miles tremulus posità tulit arma tiarâ,
 Et ruit ante aram summi Jovis, ut vetulus bos,
 Qui domini cultris tenue, & miserabile collum
 Præbet, ab ingrato jam fastiditus aratro. 270
 Exitus ille utcumque hominis: sed torva canino
 Latravit rictu, quæ post hunc vixerat, uxor.
 Festino ad nostros, & regem transeo Ponti,
 Et Cræsum, quem vox justi facunda Solonis
 Respicere ad longæ jussit spatia ultima vitæ. 275
 Exsilium, & carcer, Minturnarumque paludes,
 Et mendicatus victa Carthagine panis,
 Hinc caussas habuere. quid illo cirve tulisset
 Natura in terris, quid Roma beatius umquam,
 Si circumducto captivorum agmine, & omni 280
 Bellorum pompa, animam exhalasset opimam,
 Quum de Teutonico vellet descendere curru?
 Provida Pompejo dederat Campania febres
 Optandas: sed multæ urbes, & publica vota
 Vicerunt. igitur fortuna ipsius, & urbis 285
 Servatum victo caput abstulit. hoc cruciatu

*Lentulus, hac pœna caruit; ceciditque Cethegus
Integer, & jacuit Catilina cadavere toto.*

PARAPHRASIS.

Exemplis Græcorum, Barbarorum, &
Romanorum, a consuetudine sua non dis-
cedens, poeta noster id quod proposuerat
confirmare conatur, longam videlicet sene-
ctutem hominibus quum incommoda pluri-
ma, tum atroces calamitates plerumque af-
ferre. Sic vero inductionem orditur. „ Ne-
„ stor, qui Pyli regnavit; si Homero poe-
„ tarum præstantissimo ulla in re fidem ha-
„ bemus; exemplum fuit vitæ longissimæ
„ secundum ætatem cornicum. Ob id, fe-
„ licem eum dixeris, quod mortem per
„ plura secula differre potuerit, & annos
„ suos non jam læva manu, sed dextra
„ computare, tot autumnis recurrentibus,
„ & novum mustum potui offerentibus.
„ Verum, o quisquis Nestorem felicem ju-
„ dicas, animadvertite quæso, & considera
„ paullum, quantopere is conqueratur de
„ legibus fatorum, & de Parcibus nimio sta-
„ mine vitam ipsius producentibus, quum

„ videt Antilochi filii carissimi, strenui a-
 „ dolescentis, & jam plenam pubertatem
 „ adepti, rogo impositum cadaver combu-
 „ ri: quum, inquam, voce miserabili sci-
 „ fcitatur a singulis commilitonibus, quo
 „ numine lævo in hæc tempora sit dila-
 „ tus; quod crimen admiserit, cui tam
 „ prolixæ vivendi pœna deberetur. Simil-
 „ limæ sunt Pelei querelæ, Achillem fi-
 „ lium, sibi ereptum in ævi flore, lugen-
 „ tis. Eædem fere Laërtis, ad eum vitæ
 „ finem provecti, ut deplorare possit Uli-
 „ xem Ithacensem, quem genuit, absentem
 „ a patria & conspectu carissimorum, æru-
 „ mnis & periculis terra marique jactatum.
 „ Finge tibi, Priamum Trojæ regem non
 „ adeo consenuisse, verum vita functum
 „ fuisse ætate adhuc florente, quo tempore
 „ nondum Paris classem construxerat auda-
 „ ciæ suæ ministram, qua scilicet Spartam
 „ profectus est ad Helenam conjugii Mene-
 „ lao surripiendam. Nonne Priamus ad
 „ umbram Affaraci progenitoris sui visum
 „ descendisset Troja stante atque incolumi,
 „ exsequiis amplissimis ac tanto rege dignis
 „ honestatus, Hectore, & reliquis Hecto-
 „ ris fratribus lecto funereo cervicem sup-
 „ po-

„ ponentibus, inter lacrimas mulierum Tro-
 „ janarum, quibus, præficæ in morem,
 „ planctu præcineret Cassandra filia, pari-
 „ terque Polyxena scisso peplo, ut fieri a-
 „ mat in luctu? Infelix vidit regnum to-
 „ tum suum, & patriam funditus everfa:
 „ vidit Asiam, quanta est, incendio & ar-
 „ mis Græcorum dirutam & excisam. Tunc
 „ ætate illa qua homines militiæ inepti e-
 „ vadunt, loricam tamen trementibus mem-
 „ bris induere, atque enses stringere coa-
 „ ctus fuit: tiaram vero, capitis ornamen-
 „ tum, quo Phrygum reges utebantur, cum
 „ galea commutare. Denique in terram
 „ procidit ante aram supremi Jovis, occi-
 „ sus a Pyrrho Neoptolemo, non secus ac
 „ bos reiculus & senio confectus, qui,
 „ propterea quod ab ingrato aratore conte-
 „ mnitur jam & fastiditur, macram cervi-
 „ cem & miserabilem herili cultro ferien-
 „ dam præbet. Sed Priamus atrocem qui-
 „ dem vitæ finem sortitus est, humanum
 „ tamen: quid Hecuba ejus uxor? Nempe
 „ quod superstes marito fuerit, eumque a-
 „ nus nimium vivax ætate superaverit, in
 „ canem conversa est, & more canum la-
 „ tratum edidit. Propero ad exempla Ro-

„ manorum : & iccirco indictum prætereo
 „ Mithridatem, regem illum Ponti celeberrimum ;
 „ indictum Cræsum, quem, ob
 „ potentiam, divitias, & eventuum prosperitatem, sibi placentem, Solon Atheniensis,
 „ vir eloquentia & justitia præstans, dicto memorabili castigavit: jussit enim respicere vitæ quantumvis prolixæ
 „ diem extremam : quum interdum, quæ consequuntur in vita, antecedentibus non
 „ respondeant. Ut igitur a Romana historia petamus exempla: Marius ille Arpinas,
 „ ex milite gregario, propter virtutem, exercitûs imperator, & septies consul ;
 „ quam rem aliam, præter longam senectutem, causam potiorem habuit commutatæ fortunæ ?
 „ Hinc factum est, ut exsularet, ut in carcerem truderetur, e paludibus & arundineto Minturnensium,
 „ in quibus delituerat, a Syllanis extractus : postremo, ut in Africam delatus,
 „ quam provinciam pacaverat, stipem ac victum quotidianum in ruderibus Carthaginis mendicaret. Quem, rogo, beatior
 „ hominem natura umquam protulisset, quem civem Roma vidisset huic Mario
 „ felicitate præferendum ; si postquam
 „ „ quam

„ quam triumphi pompam egerat , ac per
 „ celeberrimas Urbis vias captivorum ag-
 „ mina circumduxerat , & quicquid solent
 „ duces hostium victores Quiritibus osten-
 „ derat , eo temporis articulo animam ef-
 „ flavisset victoriis florentem , & spoliis o-
 „ pimum , quum de curru illo descendere
 „ vellet in quo de Cimbris ac Teutonibus
 „ triumphaverat? Capua , vel Neapolis urbs
 „ Campaniæ Magno illi Pompejo febres
 „ creaverat , non sine quadam providen-
 „ tia ; quas ipse optare debuisset , ut mor-
 „ te præmatura imminentes calamitates ef-
 „ fugere posset . Verumtamen vota a mul-
 „ tis civitatibus pro salute viri summi pu-
 „ blice suscepta , pervicerunt , Diis exoratis ,
 „ ne moreretur . Atque ita fortuna ipsius
 „ adversa , & urbis Romæ , caput illud ve-
 „ nerabile a morbo servatum abstulit opti-
 „ mo imperatori , quum a Cæsare in cam-
 „ pis Pharsalicis victus fuisset , ac in ma-
 „ nus Achillæ & Photini , satellitum Pto-
 „ lemæi Ægypti regis , incidisset . Hoc ni-
 „ mirum supplicio dux ille inclytus affe-
 „ ctus interiit , quod effugerunt Lentulus
 „ Sura , & Cethegus , qui conjuraverant in
 „ rempublicam ; tametsi enim morte pœ-

„ nas dederint , juffu confulis M. Tullii
 „ Ciceronis , integri nihilominus cecide-
 „ runt , hoc eft capite non amputato : &
 „ ipfe L. Catilina , dux conjurationis , quum
 „ pugnaret fortiffime , multis quidem vul-
 „ neribus confoffus occubuit , non tamen
 „ capite ab humeris avulfo , & cadavere
 „ mutilato , ut infelix Pompejus . „ Ha-
 „ etenus allatos verfus interpretati fumus :
 nunc fingula quæ in his continentur ani-
 madverfione digna , perluftrabimus .

COMMENTARIUS.

v. 246. REX *Pylius*] Tres in Peloponnefo
 Pyli fuerunt , Eliaca , Triphyliaca , Meffe-
 niaca . Singulæ autem alumno Neftore glo-
 riabantur . Ceterum Strabo libro 8. Geogra-
 phiæ , vero fimillimum existimat , Pylum
 ubi regnavit Neftor , Triphyliacam fuiſſe ;
 hæc enim ſola Pylos circa fluvium Alpheum
 fita erat . Ex Homero autem id colligit Stra-
 bo , qui prædia Neftoris & poſſeſſiones ad u-
 tramque ripam Alpei , in Iliade , collocavit .

v. 246. MAGNO *ſi quidquam credis Ho-
 mero*] Homerus enim de immodica Nefto-
 ris ætate multa prædicat . Magnum appel-
 lat

lat Homerum Juvenalis, fama nimirum ac meritis; quem Fabius Quintilianus dicere non dubitavit, humani ingenii modum excessisse. v. 247. EXEMPLUM *vitæ fuit a cornice secunda*] Solis cornicibus vivendi spatio concessit: reliquos homines longe superavit. Cornicem, crediderunt veteres, novem secula hominis vivere, sive octingentos & sexaginta quatuor annos; nam longissimam hominis ætatem sex & nonaginta annorum statuebant. Id testatur Ausonius Eidyllio XVIII. quod inscribitur De ætatibus animalium:

Ter binos deciesque novem super exit in annos,

Iusta senescentum quos implet vita virorum.

Hos novies superat vivendo garrula cornix.

Neque aliter idem poeta in Gripho ternarii numeri. Propterea, decrepitas & capulares anus cornices urbane appellabant. Scriptor Carminis in Hortorum Deum:

Cornix, & caries, vetusque bustum,

Turbâ putrida facta seculorum.

v. 248. FELIX nimirum, qui tot per secula mortem Distulit] Opinio est per manus tradita, Nestorem tria secula, seu trecentos annos vixisse. Non defuerunt tamen qui scriberent, nonaginta natum an-

nos

nos demum obiisse. seculum enim pro spatio centum annorum non semper accipitur, sed nonnumquam etiam pro *ἡσπέρη*, nempe pro illo temporis intervallo quod novam hominum generationem adducit: annis videlicet triginta. Propterea Lucretius non semel usurpat *seculum* pro genere seu stirpe animalium. Sic libro 1. de Rerum Natura, ad Venerem:

Efficis ut cupide generatim secla propagent.
 Ita *hominum secla*, *mortalia secla*, *scriptorum*, *ferarum secla*, alibi dixit. v. 249. ATQUE suos jam dextrâ computat annos] Variis gestibus sinistræ manus, & multiplici digitorum flexu notabant numeros antiqui usque ad centenarium: deinceps manu dextera significabant centena & millena. Quod liquet vel ex D. Augustino Serm. 175. novissimæ editionis: *Nonaginta enim & novem*, inquit, *in sinistra numerantur: unum adde, ad dexteram transitur.* Nestor igitur, quod centum annorum ætatem jam prætergressus fuisset, dexteram adhibebat ad annos suos dinumerandos. Plinius Hist. Nat. lib. 34. cap. 7. statuam Jani describit, *digitis ita figuratis, ut trecentorum sexaginta quinque dierum notâ, per significationem anni, temporis,*

⊙

ὅς τῳ, *se Deum indicaret*. Quem locum Plinii affert Alexander ab Alexandro Genialium Dierum lib. 1. cap. 14. eumque interpretari & illustrare conatur. Vide Fridericum Taubmannum ad Epidicum Plauti, 1. 1. 50. Camillus porro Silvestrius Rhodiginus in luculentis Annotationibus ad hanc Satyram nostri poetæ, de hac veterum consuetudine scribentes laudat Rhabanum Abbatem Fuldensem libro 1. de Computo num. 6. quod opus divulgavit Stephanus Baluzius Miscellaneorum lib. 1. Cœlium Rhodiginum lib. 23. Antiquarum Læctionum cap. 11. & 12. Joannem Bonifacium in Arte Nutuum, parte 2. cap. 5. Antonium Nebriffensem in Quinquagena cap. 16. denique Pierium Valerianum in Hieroglyphicis; qui figuris etiam singulos numeros indicavit, digitorum gesticulatione exprimi solitos.

v. 250. QUIQUE *novum toties mustum bibit*] *πρωταοις* hæc ex earum est genere quas poetæ Satyrici notare ac persequi solent: verum paullo frigidior. v. 251. QUANTUM *de legibus ipse queratur Fatorum*] Lege & severitatem fatorum, quibus ne Jupiter quidem obistere posset, veteres philosophi & poetæ sæpius commemorant: Ho-

merus

merus præcipue. v. 252. QUUM videt
acris Antilochi barbam ardentem] Antilochus
 Nestoris filius fuit; quod notum ex histo-
 ria fabulosa; strenuus adolescens, & probus.
 Eum pater ipse laudat apud Homerum li-
 bro 3. Odyssæ v. 111.

Ἐνθα δ' ἰμὸς φίλος υἱὸς ἄμα κρατερός ἔ' ἀμύμων,
 Ἀντίλοχος, περὶ μὲν θείαν περὶ χυρῆς, ἠδὲ μαχητῆς.
Illic meus dilectus filius (jacet), simul for-
tis & inculpatus,

Antilochus, admodum currendo velox, atque
pugnator.

Obiit porro in ætatis flore, a Memnone oc-
 cibus filio Tithoni & Auroræ, qui Troja-
 nis adversus Græcos auxilio venerat; ut
 scribit auctor ὑποβολιμαῖος, antiquus tamèn,
 Dictys Cretensis lib. 4. de Bello Trojano,
 & Pindarus in Pythiis. Neque defuerunt
 qui falso traderent, ab Hectore interfectum:
 quorum opinioni suffragari videtur Ovidius
 Epistola Penelopes:

Sive quis Antilochum narrabat ab Hectore
victum,

Antilochus nostri causa timoris erat.

Poeta vero Aquinas quum ait σκωπτικῶς, *An-*
tilochi barbam ardentem, significat non obscu-
 re, juvenem illum fortissimum, quum in
 acie

acie cecidisset, rogo impositum jam adultum, & illa ætate qua hominibus incipit barba succrescere. v. 253. QUUM *quærit ab omni, Quisquis adest socius, cur hæc in tempora duret*] Locus pæne par est apud Propertium lib. 2. Elegiarum:

Nestoris est visus post tria secla cinis.

Si tam longævæ minuisset fata senectæ

Gallicus Iliacis miles in aggeribus,

Non ille Antilochi vidisset corpus humati;

Diceret aut, O Mors, cur mihi sera venis?

v. 255. QUOD *facinus dignum tam longo admiserit ævo*] Nestor enim prolixam adeo vitam pœnam sibi a Diis inflictam censebat, potius quam beneficium: & ideo cum amicis quærebat, quid tandem peccavisset; quo crimine supplicium tam acerbum commeritus fuisset. v. 256. HÆC *eadem*

Peleus, raptum quum luget Achillem] Similimæ sunt querelæ Pelei querelis Nestoris, de nimia videlicet senectute, qua factum sit ut interesse debuerit exsequiis Achillis filii, morte immatura prærepti. Peleus Æacides, Thessalorum princeps, Achillem suscepit ex Thetide maris Dea Nerei filia, quam ipsi Juppiter uxorem dederat. Achilles porro, Græcorum fortissimus, e vita excels-

excessit valde juvenis , a Paride exceptus infidiis , & in talo sagittâ vulneratus , quum , ei spe nuptiarum Polyxenæ regiæ virginis objecta , venisset ad templum Apollinis . *Rapi* vero dicuntur quæ ante diem pereunt . Ita Propertius lib. 3. Elegia 5.

Quo rapitis miseros primæ lanuginis annos ?

v. 257. *ATQUE alius , cui fas Ithacum lugere natantem ?*] Laertem significat , maritum Anticleæ , qui quum ad ultimam senectutem pervenisset , Ulixem filium peregrinantem , ærumnis & periculis obnoxium , diu flevit ac desideravit . Consulendus Homerus lib. 24. Odyssææ . *Ithacus* dicitur Ulixes , quia regnavit in Ithaca , parva & aspera insula maris Ionii . Ait vero poeta noster , *fas* fuisse Laerti lugere Ulixem natantem : nimirum ipsi licuisse , ob longam ætatem : nam id sane facere non potuisset , si junior mortuus esset . Minus placent qui explicant : *Cui fas* ; quem decet , cui convenit . Nam id sane friget , atque proposito alienum est . v. 258. *PRIAMUS venisset ad umbras Assaraci*] Inclyti viri morte obita credebantur ad umbras progenitorum suorum descendere . Porro Tros Trojæ rex genuit Assaracum & Ilum , Ilus Laomedon-

medontem, Laomedon Priamum; ut recte hoc loco Joannes Britannicus. *Affaraci domum* vocat Virgilius in *Æneide* familiam regum Trojanorum; ex qua *Æneas*, & *Romanum* proceres. Ita *Horatius Carminum* libro 4. Ode 7. scribens ad *Torquatium*, Romanum hominem nobilissimum, & mortis mentione facta, commemorat umbras ducum & regum qui rem Romanam vel condiderunt, vel auxerunt:

Nos ubi decidimus

*Quo pius Æneas, quo Tullus dives, & Ancus,
Pulvis & umbra sumus.*

v. 259. *MAGNIS solennibus*] Solennia funeris intelligenda, quæ splendida sane & magnifica Priamo regi facta fuissent, si e vita migrasset stante ac florente Troja.

v. 259. *HECTORE funus Portante*] Hectore Trojanorum fortissimo, patri superstite, atque, ut pium filium decuisset, fero hunc humerum supponente quo Priami cadaver ad sepulturam efferebatur. Solebant enim regum corpora a viris principibus in funere portari: ut & hodie nonnumquam. *Funus* hoc loco pro cadavere ipso usurpatur.

v. 260. *ET reliquis fratrum cervicibus*] Multi enim erant Hæctoris fratres, quos
Pria-

Priamus non ex Hecuba tantum conjuge ;
verum & ex variis concubinis genuerat .
Virgilius Æneidos lib. 2. v. 501. de eo-
dem Priamo :

*Vidi Hecubam , centumque nurus , Priamum-
que per aras*

Sanguine fœdantem , quos ipse sacraverat ignes .

Quinquaginta illi thalami , spes tanta nepotum .

Euripides propterea in Troadibus vocat Pri-
amum πεντήκοντα ἀποθήρα τέκνων , *quinquaginta*
filiorum seminatorem , ut animadvertit Ludo-
vicus de la Cerda . v. 261. UT *primos*

edere planctus Cassandra inciperet] Planctus

Latinis auctoribus brachiorum ictus proprie
sunt , quibus præficæ mulieres , in funere ,
pectus & latera sibi percutiebant . Est au-
tem verbale nomen , a verbo *plangere* de-
rivatum . *Primos* autem dixit , notans præ-
ficarum consuetudinem , quæ pretio condu-
cebantur ab iis qui curabant funera , ut can-
tum lugubrem præcinerent ; quem etiam les-
sum & nœniam appellabant . Horatius in
Epist. ad Pisones v. 431.

Ut qui conducti plorant in funere , dicunt ,

Et faciunt prope plura dolentibus ex animo --

Hoc autem loco , Juvenalis dicit , *Cassan-
dram virginem , vatem illam celeberrimam ,*

sed

sed a Trojanis numquam creditam, in funere Priami patris vice præficæ futuram fuisse.

v. 262. SCISSAQUE *Polyxena*

pallâ] Palla vestis erat matronarum & virginum. Vestes autem scindere in luctu, maximi doloris argumentum fuit, præcipue apud Orientis populos. Polyxena, Priami & Hecubæ filia, desponsa fuerat Achilli, & ad ejus sepulcrum postea mactata, ut Græci, Trojâ everâ, feliciter in patriam redire possent.

v. 264. COEPERAT *audaces Paris*

ædificare carinas] Tribuit navibus quod est nautarum & navigantium. *Carina*, *κάρυνας*, est infima trabs navis, & quasi fundamentum, cui trabes minores aptantur, & inferuntur, tamquam costæ aliquæ. Sed *κατὰ συνακδοχῆν* usurpatur sæpius a poetis pro tota navi. Phereclus autem quidam *ναυπηγὸς* Paridi classem ædificavit, qua navigaret in Peloponnesum ad rapiendam Helenam, uxorem Menelai Spartæ regis. Paris ipse in Epistola ad Helenam apud Ovidium v. 21. ita de hisce navibus:

Hac duce Sigæo dubias a litore feci

Longa Pherecleâ per freta puppe vias.

Ubi tamen Nicolaus Heinſius, vir de scriptis Ovidii præclare meritis, legendum con-

Z jicit

jicit ex vestigiis veterum librorum, *Phalacrea*, nempe *Idæa*. Unus enim ex quatuor verticibus *Idæ* montis *Φαλάκρα* dicebatur; quod testatur Stephanus πρὸ πόλεων.

v. 265. *LONGA dies igitur quid contulit?] Longa dies pro longum tempus.* Tibullus pariter lib. 1. Elegia 4.

*Longa dies homini docuit parere leones,
Longa dies molli saxa peredit aqua.*

v. 265. *OMNIA vidit Everfa, & flammis Asiam, ferroque cadentem]* Respicere videtur poeta noster ad celebres Ennii versus ex *Andromacha* Tragœdia, quos recitat Cicero lib. 3. *Tuscul. Quæst. & in Oratione pro Sextio.* *Andromacham Ennius ita loquentem induxerat, uti suspicatur Hieronymus Columna, vir doctissimus, ad ejus Poetæ Fragmenta: O pater, o patria, o Priami domus, Septum altifono cardine templum: Vidi ego te adstante ope barbarica, Tectis calatis, laqueatis, Auro, ebore instructum magnifice. Hæc omnia vidi inflammari, Priamo vi vitam evitari, Jovis aram sanguine turpari.*

v. 266. *ET flammis Asiam, ferroque cadentem]* Virgilius quoque libro 2. *Æneidos* v. 556. *Priamum appellat superbum Regnatorem Asiæ; non quod toti Asiæ imperaret;*

ret; ejus enim ditio erant Phrygia & Mygdonia: sed quod inter Asiaticos reges præcipuus esset atque opulentissimus. Vel est metaplasms poeticus, ad Priami potentiam exaggerandam, & magnificentius exprimendam. v. 267. POSITA tulit arma tiarâ] Hecuba ipsa apud Virgilium modo memoratum, lib. 2. Æneidos v. 518. Priamum conjugem, quod senex capularis arma cepisset, ita increpat:

*Ipsum autem sumtis Priamum juvenilibus armis
Ut vidit, Quæ mens tam dira, miserrime conjux,
Impulit his cingi telis? aut quo ruis? inquit.
Non tali auxilio, nec defensoribus istis
Tempus eget --- --- --- --- ---*

Inferius vero v. 544. imbecillitatem & languorem ejusdem Priami hoc pacto ante oculos ponit divinus poeta:

*Sic fatus senior, telumque imbelle sine ictu
Conjecit: rauco quod protenus ære repulsum,
Et summo clypei nequicquam umbone pependit.*

Hoc etiam loco Juvenalis, velim animadvertant studiosi juvenes ἐπίδειξον σατυρικὸν ἔ γελάσιμον: profecto enim ridicula res est miles tremulus. v. 267. POSITA tulit arma tiarâ] Deposito enim Phrygio capitis tegumento, quod tiaram vocabant, sumse-

Z 2 - rat

rat Priamus cassidem, seu galeam. Phrygiæ tiaræ mentio apud nostrum Satyra 6. v. 515. ubi de Archigallo, seu principe sacerdotum Cybeles magnæ Deæ:

----- *Cui rauca cohors, cui tympana cedunt
Plebeja, & Phrygiâ vestitur bucca tiarâ.*

ad quem locum animadvertit Grangæus, doctus interpres, tiaram, aliam fuisse regum, aliam sacerdotum. Regum tiara re-
cta erat, & apicem habebat: sacerdotum, carebat acumine, & *cidaris* proprio nomine appellabatur. Servant adhuc Venetiis antiquam statuam & pulcherrimam Phrygii Gany-
medis ab aquila rapti, cui tiara capiti imposita. Hoc tegumentum, infulæ seu galero simile fuit; quo etiam reges Perfarum utebantur, teste, præter ceteros, Plutarcho

περὶ φιλαδελφίας. Virgilius lib. 7. Æneid. v. 247. hoc vocabulum effert masculino genere:
*Hoc Priami gestamen erat, quum jura vocatis
More daret populis; sceptrumque, sacerque
tiaras.*

v. 268. *ET ruit ante aram summi Jovis]*
Quo se receperat senex miserrimus, ab He-
cuba uxore admonitus, tamquam in tutissimum asy-
lum & perfugium. v. 268. *UT*

vetulus bos] Priamum regem senio confectum,
a Neo-

a Neoptolemo seu Pyrrho Achillis filio matatum, comparat Juvenalis vetulo bovi, quem ob multam ætatem rustico labori jam ineptum herus jugulari jubeat. Egregia sane comparatio, & εὐαργής. Venit in mentem verborum Electræ apud Sophoclem, lugentis Agamemnonem patrem, Tragicædia cognomine v. 97. Μήτηρ δ' ἡ' μὲν χφ' κοινολογίης Αἰγίδος, ὅπως δρυὶ ὑλοσφύμοι, Σχίσουσι κάρη φονίφ πελίκει. h. e. *Sed mater mea, & confors lecti Ægistbus, ut quercum solent lignorum sectores, Ita caput ipsius dissecuerunt cruenta securi.* Ubi Scholiastes vetus apposite: παινὺν ἢ περιπαθίης ὁ λόγος. *vehementer affecta oratio.* v. 269. QUI domini cultris tenue & miserabile collum Præbet] Tenue dicit, quia diurno jugo detritum; & præterea fenio extenuatum. Propertius lib. 4. Eleg. 3. *Diceris & macie vultum tenuasse* -- --

v. 270. AB ingrato jam fastiditus aratro] Nempe ab ingrato aratore, cui tamdiu fervivit glæbis evertendis, & sulcis ducendis. Hæc autem verba olere mihi videntur Pythagoræorum in pecudes omnes, præsertim vero bubulum genus, mansuetudinem: abstinebant enim Pythagoræi ἀπὸ τῆς τ' ἐμψύχων φονίης, a cæde animatorum. Pulchre Ovi-

dius lib. 15. Metamorph. v. 120. verbis
Pythagoræ ipsius:

*Quid meruere boves, animal sine fraude do-
lisque,*

Innocuum, simplex, natum tolerare labores?

Immemor est demum, nec frugum munere dignus,

Qui potuit curui demto modo pondere aratri

Ruricolam mactare suum: qui trita labore

Illa, quibus toties durum renovaverat aruum,

Tot dederat messes, percussit colla securi.

Nec satis est quod tale nefas committitur: ipsos

Inscripsere Deos sceleri: numenque supernum

Cæde laboriferi credunt gaudere iuveni.

Porro bos vetulus a Juvenale descriptus,
mactatur ad esum, non ad sacrificium.
Nam Deorum honori victimas tantum pin-
gues & selectas jugulabant. Ovidius loco
paullo ante memorato, v. 130.

Victima labe carens, & præstantissima formâ

(Nam placuisse nocet) vittis præsignis & auro

Sistitur ante aras -- -- -- -- --

v. 271. EXITUS ille utcumque hominis]
Hactenus miseriam Priami descripsit: nunc
Hecubam illius conjugem marito miseriorem
fuisse ostendit. Nam Priamus, quamquam
infelicem, humanum saltem exitum vitæ
fortitus est: Hecuba vero, postquam Poly-
dorum

dorum filium a Polymestore Thraciæ rege, cui servandus & educandus a parentibus commissus fuerat, proditum & occisum cognovisset, in furorem acta, impio regi oculos eruit, ac tandem infelix anus, rabida canis effecta est, ut narrant fabulæ.

v. 271. TORVA *canino Latravit rictu*] *Torva*, h. e. torvis & obliquis oculis, cujusmodi est aspectus rabiosarum canum.

v. 272. QUÆ *post hunc vixerat, uxor*] Quasi diceret, Priamum quidem Hecuba ætate superavit, ipsique superstes fuit: verumtamen ærumnis & calamitatibus eundem antecessit. v. 273. FESTINO *ad nostros, & Regem transeo Ponti*] Propero, inquit Juvenalis, ad exempla fenum infelicium petita ex nostris, nempe Romanis, historiis: & iccirco Mithridatem & Cræsum prætereo, barbaros reges; qui tamen & ipsi, quam sit fortuna instabilis & varia, facile ostendere possunt. Eodem fere pacto loquitur Livius in Prologo Historiarum ab U. C. *Legentium plerisque haud dubito quin primæ origines, proximaque originibus minus præbitura voluptatis sint; festinantibus ad hæc nova, quibus jampridem prævalentis populi vires se ipsæ conficiunt.* v. 273. RE-

GEM *transeo Ponti*] Ampla regio minoris Asiæ, ab Haly flumine ad Colchos usque porrecta, super Pontum Euxinum sita (hodie *Mar Nero*) ab ipso nomen acceperat, ut & ipsa Pontus diceretur. Plinius & Ptolemæus hanc regionem cum Cappadocia conjungunt: sed Strabo, scriptor accuratus, rectius separavit. Profecto enim regnum quod Mithridates in Ponto possedit, & aliud quod Ariarathes in Cappadocia, diversa regna fuerunt: ac naturæ ipsius quidem iudicio atque argumento; quæ jugis montium ingentibus, Tauro parallelis, utrumque disclusit. Ponticum porro Mithridatis regnum angustius primùm fuit, deinde paulatim, etiam ultra Ponti fines, magis magisque auctum & amplificatum. De regione Pontica videndus Christophorus Cellarius, vir doctissimus, *Geographiæ Antiquæ* lib. 3. cap. 8. Ceterum Mithridates, magno & excelfo animo rex, annos quadraginta cum Romanis, hostis acerbissimus, bellum gessit: sed tandem, *per defectionem civium, Pharnacisque filii scelere præventus, male tentatum veneno spiritum ferro expulit.* verba sunt Flori lib. 3. *Historiæ Romanæ* cap. 5. qui multa de Mithridatis potentia, & adversa demum fortu-

fortuna in medium affert . Consuli etiam potest Appianus Alexandrinus de Bello Mithridatico, & Justinus in libris Historiarum Trogi. v. 274. ET *Cræsum*] Cræsus, Lydiæ rex potentissimus, thesauros ingentes ultra fidem ac modum possidebat . Quamobrem se omnium omnino regum fortunas longe anteire existimabat . Tandem a Cyro Persarum rege prælio superatus, auro spoliatus & regno, catastæ postremum igne succensæ impositus . Reliqua Herodotus accurate persequitur . v. 274. QUEM

vox justî facunda Solonis, Respicere ad longæ jussit spatia ultima vitæ] Solon, celeberrimus Athenis legislator, quem in septem orbis terrarum sapientibus Græci numerarunt, quum Sardis ad Cræsum profectus esset, regi suas opes & magnificentiam ostentanti, ipsumque interroganti, quem hominum beatissimum judicaret; memorabile illud respondit: Ante ultimum vitæ diem neminem beatum dici oportere . quam Solonis vocem Cræsus memoria repetivit quum in eo esset ut combureretur, exclamavitque: Solonem sibi vera dixisse . De Cræso, præter Herodotum, Plinius libro 7. Histor. Nat. cap. 40. v. 275. RESPICERE *ad longæ*

longe jussit spatia ultima vitæ] Quæ olim futura sunt , a cordatis & prudentibus *respici* dicuntur . Contra , stulti , & rerum præsentium fiducia subnixi , nullam futurorum rationem habere solent . Virgilius de Cleopatra lib. 8. *Æneidos* v. 696.

Regina in mediis patrio vocat agmina sistro :

Necdum etiam geminos a tergo respicit angues .

Mortem scilicet futuram , & miserrimam quidem , haud providebat . Traditur enim Cleopatra , quum Antonius amator ipsius ab Augusto victus fuisset , aspidibus brachio admotis defecisse , ne a victore in triumphum duceretur . v. 276. **EXSILIUM,**

& carcer] C. Marii Arpinatis , Romanarum copiarum imperatoris fortissimi , vicem dolere incipit poeta noster . Hic enim humili genere natus , ob militarem virtutem , ex gregario milite dux evasit summus , & septem deinceps consulatus adeptus est . Hunc victoria de Cimbris , barbaris populis & ferocibus , exitio Romani imperii a Septemtrione imminentibus , præcipue nobilitavit . Sed quum bellis civilibus , adversus factionem Sullæ susceptis , attritus jam esset , ac felicitis adversarii equites fugeret , *post sextum consulatum annoque ætatis septuagesimo*

gesimo, ut scribit Vellejus Paterculus Historiæ suæ libro 2. cap. 19. nudus, ac limo obrutus, oculis tantummodo ac naribus eminentibus, extractus arundineto, circa paludem Maricæ, in quam se abdidit, injecto in collum loro in carcerem Minturnensium jussu duumviri perductus est; ad quem interficiendum missus cum gladio servus publicus natione Germanus, qui forte ab imperatore eo, bello Cimbrico captus erat, ut agnovit Marium, magno ejulatu exprimente indignationem casus tanti viri, abjecto gladio profugit e carcere. Tum civis, ab hoste, misereri paullo ante principis viri docti, instructum cum viatico collataque veste, in navem imposuerunt. / v. 276. MINTURNARUM-QUE paludes] Minturnæ fuerunt oppidum veteris Latii ad Lirim fluvium (hodie Garigliano) paullo supra ejus ἰκβολῆς, sive ostium, IX. millibus passuum ultra Formias. Huic oppido adjacebant paludes. M. Tullius Oratione in Pisonem: *Marium Italia, servata ab illo, demersum in Minturnensium paludibus. vidit.* Ad has Ovidius quoque respexit Ponticorum lib. 4. Eleg. 3. *In cœno jacuit Marius, cannaque palustri: Pertulit & tanto multa pudenda viro.*

v. 277. *ET mendicatus victa Carthagine panis*] Marius exful & senex, in Africam deportatus, quam provinciam pacaverat victo Jugurtha rege Numidarum infestissimo Romanis, eo egestatis pervenerat, ut in ruderibus Carthaginis rogare stipem, ac sibi victum quotidianum quærere cogeretur ut mendici solent. M. Tullius Oratione in Pisonem: *Marium Africa, devicta ab eodem, expulsam & naufragam vidit.* Legendus etiam Vellejus Paterculus loco paullo ante memorato. v. 278. *HINC causas habuere*] Hæ omnes Marii calamitates, a poeta nostro enumeratæ, originem duxerunt a longa ejusdem vita; quas nimirum ille evitasset, si ante senectutem mortuus esset. v. 280. *SI circumducto captivorum agmine, & omni Bellorum pompa*] Intellige pompam triumphi, de qua ad superiora Satyræ hujus multa verba fecimus. Eam pompam splendidiorē faciebant agmina captivorum, quæ religatis post tergum manibus, ante currum triumphantis agebantur. v. 281. *ANIMAM exhalasset opimam*] Lætam, hilarem, uberem & quasi saginatam victoriis. Vel ad opima spolia respexit Juvenalis, quæ dux Romanus, hostium

stium duce cæso referebat : cujusmodi obtinere Romulus Acrone, Cornelius Cossus Larre Tolumnio, & M. Marcellus Viridomaro propria quisque manu occisis. Videntus Propertius lib. 4. Elegia 11. ubi Jovis Feretrii narrat historiam. v. 282. QUUM de Teutonico vellet descendere curru] Quo scilicet vectus, de Cimbris ac Teutonibus triumphaverat. v. 283. PROVIDA Pompejo dederat Campania febres Optandas] Cn. Pompejus Magnus, rebus præclaris gestis, biennio ante bellum civile quod cum C. Julio Cæsare, focero suo, gessit, febre correptus est Neapoli, & satis cum periculo ægrotavit. Inquit igitur poeta noster, cælestium providentia febrem illam Pompejo immissam fuisse, ut eum scilicet advenientibus turbis, calamitatibus, ignominia præriperent. Hujus porro loci optimus interpres fuerit M. Tullius lib. 1. Tuscul. Quæst. ex quo libro locus ipse sumtus videtur. Pompejo, nostro familiari, quum graviter ægrotaret Neapoli, melius est factum. Coronati Neapolitani fuerunt nimirum: etiam Puteolani vulgo ex oppidis publice gratulabantur. Ineptum sane negotium & Græculum, sed tamen fortunatum. Utrum igitur si tum esset exstinctus,

Etus, a bonis rebus, an a malis discessisset? certe a miseris: non enim cum socero bellum gessisset, non imparatus arma sumsisset, non domum reliquisset, non ex Italia fugisset, non exercitu amisso nudus in servorum ferrum & manus incidisset: non liberi defleti, non fortunæ omnes a victoribus possessæ. Qui si mortem tum obiisset, in amplissimis fortunis occidisset, is propagatione vitæ quot quantasque incredibiles hausit calamitates! Leguntur similia de Pompejo apud Vellejum Paterculum lib. 2. Histor. & L. Senecam Consolatione ad Marciam cap. 20. Campania, est Italiæ provincia nobilissima, hodie Terra di Lavoro; cujus caput Neapolis. Providam porro appellat poeta noster, eâ loquendi figurâ qua superius dixit, codice servo: nam providentia, Diis (ut eo tempore loquebantur) proprie tribuenda.

v. 284. *SED multæ urbes, & publica vota Vicerunt*] Supplicationes a multis civitatibus publice institutæ pro vita & salute summi viri ægrotantis, pervicerunt & obtinuerunt a Diis ut convalesceret: sed maximo ejus malo. v. 285. *IGITUR fortuna ipsius, & Urbis Servatum victo caput abstulit*] Adversâ fortunâ Cn. Pompeji, & urbis

urbis Romæ (quæ scilicet victo Pompejo libertatem penitus amisit, a Cæsare oppressa) factum est, ut caput ducis illius præstantissimi, quod preces & publica vota servaverant, amputaretur a servis Ptolemæi Ægypti regis, ad quem Pompejus, victus in campis Pharsalicis, confugerat.

v. 286. *HOC cruciatu Lentulus, hac pœna caruit; ceciditque Cethegus Integer; & jacuit Catilina cadavere toto*] Comparat Juvenalis exitum vitæ sceleratorum hominum qui conjuraverant in Romanam rempublicam, Lentuli puta, Cethegi, Catilinæ, cum exitu Pompeji, qui eadem virtute defenderat, & victoriis amplificaverat. Hunc autem miseriorem omnino fuisse affirmat. Lentulo enim Suræ, ac Cethego, jussu Ciceronis consulis, in carcere cervices fractæ: Catilina vero dux conjurationis, cum exercitu C. Antonii acriter pugnans, confossus est, & longe a suis inter hostium cadavera repertus; quemadmodum scribit Sallustius. Nemo igitur ex illis conjuratis, capite amputato occubuit, quamvis omnes patriæ ac civibus pœnas dederint. Solus Pompejus, vir illustris, & de república optime meritus, jacuit corpore mutilato. Quæ tamen ani-

animadversio, pace dixerim Juvenalis nostri, levis admodum & frigida mihi videtur; nisi forte joculari poeta voluit: verumtamen in re tam seria & atroci futilibus cavillationibus locus non est.

Formam optat modico pueris, majore puellis
 Murmure, quum Veneris fanum videt anxia mater,
 Usque ad delicias votorum. Cur tamen, inquit, 291
 Corripias? pulchrâ gaudet Latona Dianâ.
 Sed vetat optari faciem Lucretia qualem
 Ipsa habuit. cuperet Rutilæ Virginia gibbum
 Accipere, atque suum Rutilæ dare. filius autem 295
 Corporis egregii, miseros trepidosque parentes
 Semper habet. rara est adeo concordia formæ
 Atque pudicitie; sanctos licet horrida mores.
 Tradiderit domus, ac veteres imitata Sabinas:
 Præterea castum ingenium, vultumque modesto
 Sanguine ferventem tribuat natura benignâ 301
 Larga manu (quid enim puero conferre potest plus,
 Custode & curâ natura potentior omni?)
 Non licet esse viros: nam prodiga corruptoris
 Improbilas ipsos audet tentare parentes. 305
 Tanta in muneribus fiducia. Nullus ephebum
 Deformem sæva castravit in arce tyrannus:

Nec

*Nec prætextatum rapuit Nero loripedem, nec
 Strumosum, atque utero pariter, gibboque tumentem.
 I nunc, & juvenis specie letare tui, quem 310
 Majora expectant discrimina. fiet adulter
 Publicus, & pœnas metuet, quascumque maritis
 Iratis debent: nec erit felicior astro
 Martis, ut in laqueos numquam incidat. exigit autē
 Interdum ille dolor plus, quam lex ulla dolori 315
 Concessit. necat hic ferro, secat ille cruentis.
 Verberibus: quosdam mœchos & mugilis intrat.
 Sed tuus Endymion dilectæ fiet adulter
 Matronæ: mox quum dederit Servilia nummos,
 Fiet & illius, quam non amat: exuet omnem 320
 Corporis ornatum. quid enim ulla negaverit udis
 Inguinibus, sive est hæc Hippia, sive Catulla?
 Deterior totos habet illic femina mores.*

PARAPHRASIS.

Quantopere fallantur homines, ac sibi ipsi nocent, quum divitias, magistratus, potentiam, gloriam vel eloquentiam, vel militiam partam, longam denique senectutem a Diis immortalibus petunt, exemplis & argumentis copiose adhuc ostendit Juvenalis

noster. Jam venit ad vota mulierum, deli-
 cata & mollia, quæ pro liberorum forma
 fieri solebant. Hæc quoque perniciofa esse
 affirmat: detrimenta vero quæ consequuntur
 egregiam corporis speciem, graphice descri-
 bit, atque ob oculos ponit. „ Quum, in-
 „ quit, mater, sollicita de felicitate filio-
 „ rum, ædem Veneris aut ingreditur, aut
 „ solùm videt, statim Deæ supplicat vota
 „ concipiens, ut liberi quos peperit, vel
 „ paritura est, ejus favore formam obti-
 „ neant. Et id quidem facit brevior, ma-
 „ gisque summissò murmure pro filiis ma-
 „ ribus: longiore autem verborum ambitu,
 „ & clarius, pro puellis suis. tantum sci-
 „ licet. vacat a negotiis gravioribus, ut has
 „ votorum delicias, hæc minuta & frivo-
 „ la persequi possit. Verum eam ita repre-
 „ hensoribus occurrentem audire videor:
 „ Quid tu, censor odiose, preces hæc no-
 „ stras vituperas? quid irrides? Nonne hoc
 „ desiderium matribus universis adeo peni-
 „ tus insitum est, ut Latona ipsa ex Dia-
 „ næ filia pulchritudine oculis lætitiã ca-
 „ piat? Non diffiteor equidem: sed Lucre-
 „ tia, uxor Collatini, per vim a Sexto
 „ Tarquinio corrupta, quod formosa esset,
 „ ma-

„ matres deterrere atque avocare potest a
 „ petenda simili forma filiabus suis. Enim-
 „ vero Virginia illa, virgo plebeja, sed
 „ honesta specie & liberali, quam ab Ap.
 „ Claudio Decemviro appetitam, & stupro
 „ illius destinatam pater occidit, formam
 „ suam cum Rutilæ gibbo, anùs decrepitæ
 „ ac fœdæ, libentissime commutasset. Fi-
 „ lius porro pulcher & venustus quantam
 „ animi sollicitudinem, timorem, denique
 „ miseriam affert parentibus! adeo rara est
 „ concordia formæ ac pudicitæ. Fac enim,
 „ formosum hunc adolescentem natum esse
 „ in familia sanctioris & severioris disci-
 „ plinæ, quæ antiquarum Sabinarum casti-
 „ tatem ac simplicitatem imitetur: finge
 „ præterea, huic juveni pudicum ingenium,
 „ & vultum rubore suffusum, verecundiæ
 „ nimirum ac modestiæ argumentum, na-
 „ turæ ipsius benignitate ac largitate tribu-
 „ tum; (quod enim amplius beneficium,
 „ & magis insigne natura in puerum con-
 „ ferre potest? quæ sane, præ omni custo-
 „ dis, atque educatoris cura, gravissimum
 „ pondus habet) nihilominus, formoso pu-
 „ dicitiam servare non licet, neque omni-
 „ no virum esse. qui enim ætatis ejus flo-

„ re abuti constituit, improbæ cupiditati
 „ morem gerens, pecuniæ non parcit, &
 „ pudore abjecto parentes ipsos adolescentis
 „ aggredi non dubitat, donisque labefacta-
 „ re contendit: sperans videlicet, se mu-
 „ nerum præsidio, quicquid voluerit, faci-
 „ le consequi posse. Nemini umquam ty-
 „ rannorum in mentem venit deformem a-
 „ liquem adolescentem, in arce ubi crude-
 „ litatem suam exercent mali principes,
 „ medicis effeminandum locare: neque Nero
 „ ille, monstrum hominis, rapuit ullum ex
 „ prætextatis, sive ingenuis pueris, qui clau-
 „ dus, aut strumosus esset, aut ventre si-
 „ mul prominente humerisque distortis. Itē
 „ nunc, stulti genitores, ac ex adolescentis
 „ pulchritudine quem genuistis, lætitiā ca-
 „ pite. Huic pericula imminēt etiam hac-
 „ tenus enumeratis majora. Matronarum
 „ scilicet pudicitiam olim violabit: fronte
 „ perfricta, palam adulteria committet; &
 „ iccirco pœnas illas omnes timebit quas
 „ mœchi maritis iratis pendere coguntur.
 „ Neque enim credendum est, eum felicior-
 „ ri fidere libidini operam daturum, quam
 „ ipse Mars dederit Veneris corruptor; ut
 „ laqueos omnes sibi paratos vitare atque
 „ effu-

„ effugere possit . Dolor autem a maritis
 „ de injuria illa conceptus , nonnumquam
 „ graviora longe supplicia sumit quam do-
 „ lentibus lex ulla permittat . Est enim
 „ qui ferro adulterum occidat , est qui pla-
 „ gas verberare infligat , vehementes adeo ac
 „ repetitas , ut sanguis ubertim erumpat .
 „ Contingit etiam aliquando , ut mugiles ,
 „ piscium genus bene capitatum , mœchō-
 „ rum tergo imprimantur . Neque sperave-
 „ ris , adolescentem hunc tuum , Endymio-
 „ nem alterum , solū cum dilecta matro-
 „ na adulterium facturum ; si enim Servi-
 „ lia , mulier deformis quidem at copiosa ,
 „ pecuniam obtulerit præmium stupri , con-
 „ tinuo juvenis avarus etiam hujus adulter
 „ fiet , nummorum cupiditate , non amore
 „ mulieris illectus . Eam scilicet auro , gem-
 „ mis , mundo muliebri omnino spoliabit .
 „ quid enim ulla femina effrenatæ libidini
 „ non concefferit , sive hæc Hippia sit ,
 „ prodiga & sumtuosa , sive Catulla , sor-
 „ dida & pecuniæ retinentissima ? Nam id
 „ experiētiā constat , mulieres etiam dege-
 „ neres , & plebejarum similes ob parsimo-
 „ niam , ubi semel cupiditate incaluerint ,
 „ humanas continuo fieri , comes , liberales ,

„ beneficæ; omnes denique mores, vitia
 „ quoque omnia, si Diis placet, sumere
 „ quæ nobilium feminarum propria sunt. „
 Nunc obscuris lucem afferamus.

COMMENTARIUS.

v. 289. FORMAM optat modico pueris ,
 majore puellis Murmure , quum Veneris fanum
 videt anxia mater] Jamdudum diximus ,
 hanc veteribus superstitionem fuisse , ut sem-
 per taciti vota conciperent ; quod animad-
 vertit Josephus Scaliger ad ea verba Catul-
 li ex Carmine de Nuptiis Pelei ac Theti-
 dos : *tacito suspendit vota labello*. Taciti , in-
 quam , vel saltem summissa admodum vo-
 ce , & susurro perquam tenui. Loca pluri-
 ma veterum ad hunc morem spectantia re-
 citavimus & nos in Commentario nostro
 ad Veronensem poetam. Juvenalis vero id
 sibi vult : matrem statim ac Veneris tem-
 plum videt , Deam rogare , ut formam pue-
 ris & puellis suis largiatur : pro pueris ta-
 men orare paucis verbis , & breviori mur-
 mure : pro puellis , longiore oratione. For-
 mam enim feminis utiliore esse putant ,
 quam maribus. Possent etiam hic locus alia
 ratione explicari : *modico murmure* , nempe
 tenuis-

tenuissimo, & quod a circumstantibus vix percipi & exaudiri possit; quum scilicet pudeat matrem, Deæ supplicare pro forma filiorum suorum; quibus ingenium, prudentia, vires corporis potius petendæ sunt: *major* autem *murmure*, pro forma puellarum, nimirum clariore, quod accidat ad aures proximorum: nullus enim pudor est, si mulier mulieribus petat quæ mulieres potissimum ornare & commendare solent.

v. 290. QUUM *Veneris fanum videt*] Tibullus Elegia 4. lib. 2.

Aut rapiam: suspensa sacris insignia fanis.

Sed Venus ante alios est violanda mihi.

Ille malum facinus suadet, dominamque rapacem

Dat mihi: sacrilegas sentiat illa manus.

Ceterum Spartanæ mulieres ad templum Helenæ, quod erat in loco qui dicebatur Therapne, puellas ducere solitæ erant, ibique pro illarum forma Deæ supplicabant. Exemplum vide apud Herodotum in Erato.

v. 291. USQUE *ad delicias votorum*] Vota hæc de rebus nihili, puta de forma & venustate, quæ citissime tamquam flosculi decidunt, *delicias votorum* jure optimo appellat poeta noster. conveniunt enim delicatis, & luxu perditis, quibus graviora ne-

gotia satis prospere fluunt: atque iccirco ludicra & leviora illos sollicitos habent. Idem Juvenalis Sat. 6. v. 47. impurum hominem & stultum, qui quum ipse mœcharetur, frugi nihilominus & pudicam uxorem quæreret, *delicias hominis* vocat. Eadem Satyrâ v. 259. *deliciae* sunt corpora delicata, quæ vel minimis molestiis offendantur:

*Hæ sunt quæ tenui sudant in cyclade, quarum
Delicias & panniculus bombycinus urit.*

Satyrâ demum 13. v. 140. de Calvino amico suo, qui ea quæ cunctis hominibus communia sunt, moderato animo pati nesciret:

*Ten', o delicias! extra communia censes
Ponendum? quæ tu gallinæ filius albæ,
Nos viles pulli nati infelicibus ovis.*

v. 292. PULCHRA gaudet Latona Dianâ]
Respicit fortasse Virgilii versus elegantissimos qui leguntur Æneidos 1. v. 498.

*Qualis in Eurotæ ripis, aut per juga Cynthi
Exercet Diana choros; quam mille secutæ
Hinc atque hinc glomerantur Oreades: illa
pharétram*

*Fert humero, gradiensque Deas supereminet
omnes:*

Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.

Nos

Nos in Elegia quadam nostrâ lætitiâ hanc a matre conceptam de filiæ pulchritudine; a Latona in Cybelem, seu Berecynthiam; ita transfulimus:

Qualis verticibus Juno stellantis Olympi

Per medios transit maxima calicolas.

Hanc spectat canos Cybele turrita capillos,

Maternoque fovet gaudia justa sinu.

V. 294. CUPERET *Rutilæ Virginia gibbum Accipere*] Expedivisset enim Virginie puellæ pulcherrimæ, at ob nimiam formam infelici, deformem potius & gibberam esse; cuiusmodi fuit Livia quædam Rutilii, XCVII. annos vivendo prætergressa; teste Plinio lib. 7. Natur. Histor. cap. 48. De Virginia vero hæc monumentis litterarum tradita sunt: Appius Decemvir, cupiditate inflammatus, & juris oblitus quod ipse cum reliquis Decemviris composuerat, ingenuam hanc virginem stupro destinaverat. Porro ut mediatum facinus haud ægre perficere posset, eam iudicio oppressam in servitutem trahebat. Quod quum videret Virginius pater, nihil cunctatus, arrepto cultro ex laniæ tabernæ, in medio foro filiam manu sua interfecit; ut ea potius honesta & libera moreretur, quam serva & impudica viveret.

ret. v. 295. ATQUE *suum Rutile dare*] Scilicet, quod suum erat, raram & eximiam formam. Non enim dorsi tumor intelligendus, quem Virginia certe non habebat. Nisi forte *gibbus* hoc loco dorsum significat, quod rectum & decorum fuit in Virginia, distortum ac fœdum in Rutila. Eodem certe pacto usurpari videtur hæc vox a poeta nostro Satyræ hujus v. 309. ubi ait, *utero pariter, gibboque tumentem*; hoc est, ventre, ac tergo. Præterea, Varro lib. 2. Rei Rusticæ cap. 5. dixit, quum eximiam bovem describeret: *gibberi spina leviter remissa*; nempe dorsi. quæ lectio viris doctis immerito suspecta est. v. 295. FILIUS *autem Corporis egregii*] Forma, corporis bonum atque ornamentum est. Virgilius Æneidos lib. 1. v. 71. eodem pacto locutus:

*Sunt mihi bis septem præstanti corpore Nymphæ:
Quarum, quæ formâ pulcherrima, Deiopeam
Conjugio jungam stabili, propriamque dicabo.*

v. 298. SANCTOS *licet horrida mores Tradiderit domus*] Domum, seu familiam, horridam vocat quæ tantum absit a vitiis & libidinibus, quantum a nimio cultu.

v. 299. VETERES *imitata Sabinas*] Quarum

rum simplicitas, castitas, parsimonia, laborum patientia, celeberrima.

v. 300. CASTUM ingenium] Vere Ovidius Amorum lib. 3. Elegia 4.

Dure vir, imposito tenera custode puella,

Nil agis: ingenio quæque tuenda suo.

v. 300. VULTUMQUE modesto Sanguine ferventem] Modestum sanguinem appellat, quia sit verecundiæ argumentum, quum subito ingenuis adolescentibus per faciem diffunditur, quos turpis alicujus facti vel dicti pudet.

v. 303. CUSTODE] Pædagogos enim & custodes apponebant ephebis, formosis præsertim; ne ad eos corrupendos improbis hominibus facilis aditus esset.

v. 306. NULLUS ephebum Deformem seva castravit in arce tyrannus] Puerorum amoribus plures tyranni flagraverunt: libido enim hujusmodi, cum vi atque immanitate plerumque conjuncta est. Adolescentulos autem quorum corporibus abuti volebant, excrucari jubebant, & masculo vigore spoliari; quo diuturnam pueritiam & tenerritudinem ementirentur. Suspicio, Juvenalem hoc loco, Hadriani principis, quo regnante scribebat, inquinatos mores clanculum perstringere voluisse. Notæ sunt historiam

riam legentibus; Hadriani libidines in hoc præcipue genere: notus Antinous puer delicatus ejusdem, ab illo ad infamiam usque & infaniam adamatus.

v. 308. *NEC prætextatum rapuit Nero loripedem*] Pueros ingenuos prætexta, sacra vestis, tegebat, & adversus flagitiosorum cupiditates tuebatur. Nefas enim erat, prætextatum, vel prætextatam impuris manibus attingere: si qui vero attigissent, graves legibus pœnas dabant. Tyranni tamen, qui legum sanctiones contemnebant, ingenuos etiam violare non dubitabant, si formâ illorum caperentur: Nero præcipue, ac Tiberius, qui Neronis cognomen gessit. De illorum flagitiis multa Suetonius, & Cornelius Tacitus. Id autem sibi vult Juvenalis: Formosos tantummodo adolescentes a Nerone rapi & corrumpi solitos: nullum vitio aliquo corporis insignem, puta claudum, vel strumis fœdum, vel simul alvo tumens ac distortis humeris. *Loripedes* vocabantur claudi, oblique incedentes, quibus crura in modum lori flexa essent. Nostet Satyra 2. v. 23.

Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus.
v. 308. *NEC Strumosum*] Tumorem quem-

quemdam cervicis, gutturis, & aliarum etiam corporis partium, in quo pus & sanguis colligitur, veteres medici *strumam* appellant. Itali dicunt *scrofola*. Qui hoc vitio laborabant, *strumosi* dicebantur, & aliquando etiam *strumæ*. Catullus Carm. 52.
Sella in curuli Struma Nonius sedet.

v. 309. ATQUE utero pariter, gibboque tumentem] *Uterus*, hic pro ventre accipitur: est enim fermo de mare, non de femina. Ita Plautus in fragmento Bœotiz, Comœdiz deperditæ:

-- Me puero uterus hic erat solarium, ;
 Multo omnium istorum optimum & verissimum.

v. 310. I NUNC, & juvenis specie lætare tui] *Amara εἰρωεία*, qua poeta noster insultat stultis parentibus, quos forma filii delectat, nec terrent pericula formam consequi solita. v. 311. FIET adulter *Publicus*] A matronis plurimis expetitus & sollicitatus, ob eximiam pulchritudinem: quemadmodum Pyrgopolinices ille Plautinus, cui hoc pacto adulatur Artotrogus parasitus Milite Glorioso 1. 1. 58. *Amant te omnes mulieres, neque bercle injuria, Qui sis tam pulcher Ergo mecastor pulcher est, inquit, mihi Et liberalis visus.*
caesa-

caesaries quam decet! Næ illæ sunt fortunatæ quæ cum isto cubant! Respondet autem Pyrgopolinices: *Nimia est miseria pulchrum esse hominem nimis .* Rurfus Artotrogus: *Molestæ sunt mihi, orant, ambiunt, obsecrant, Videre ut liceat: ad sese arcessi jubent . ut tuo non liceat operam dare negotio.*

v. 313. *NEC erit felicior astro Martis, ut in laqueos numquam incidat*] Interpretes hoc loco nescio quam somniant malignitatem planetæ Martis: quæ interpretatio prava omnino est atque inepta. Hæc est, si quid video, sententia Juvenalis: Iste vester formosus filius, jam publicus adulter, non erit certe Marte felicior, sidera non habebit magis propitia quam habuerit Mars, quum Veneris amoribus operam daret, lætæque maritalem Vulcani contaminaret. Incidit enim male cautus in retia quæ Vulcanus ipsi paraverat, & læto circumdederat. Hanc fabulam diligenter narrat Homerus Odyssææ lib. 8. *Astrum* igitur *Martis* hoc loco non est ipse Mars, aut Deus, aut planeta: sed est fortuna illius: nam sideribus tribui solet a superstitiosis casuum fortuitarum moderatio. v. 315. *ILLE dolor*] Maritorum videlicet, qui adulteris, præter modum

dum irascuntur : neque ullo pacto tantam injuriam pati possunt . v. 315. *PLUS quam lex ulla dolori Concessit*] Læsis enim adulterio leges Romanæ majorem licentiam se ulciscendi concesserunt , quam ceteris affectis injuria . v. 316. *NECAT hic ferro*] Adulterum scilicet deprehensum .

v. 316. *SECAT ille cruentis Verberibus*] *Verbera* hic non significant plagas , sed flagella ipsa , quibus plagæ infligebantur . *Tibullus* pariter *Elegia* 9. lib. 1.

Ure meum potius flammâ caput , & pete ferro Corpus , & intorto verbere terga seca .

v. 317. *QUOSDAM mæchos & mugilis intrat*] Aliud supplicii genus , quod quum ridiculum & joculari videatur , acerbissimum tamen erat , atque ignominia plenum . *Catullus* quoque hujus pœnæ mentionem facit *Carm.* 15.

Ab tum te miserum , malique fati !

Quem attractis pedibus , patente porta , Percurrent raphanique , mugilesque .

Ceterum hæc adulterorum pericula enumerat diligenter *Horatius* lib. 1. *Sermonum Satyra* 2.

Audire est operæ pretium , procedere recte

Qui mæchis non vultis , ut omni parte laborent ;

Ut .

*Utque illis multo corrupta dolore voluptas ,
 Atque hæc rara , cadat dura inter sæpe pericla .
 Hic se præcipitem telto dedit : ille flagellis
 Ad mortem casus : dedit hic pro corpore nummos :
 Hunc perminxerunt calones . quin etiam illud
 Accidit , ut cuidam testes caudamque salacem
 Demeteret ferrum — — — — —*

v. 318. *SED tuus Endymion dilectæ fiet
 adulter Matronæ]* Sed fortasse, o pater for-
 mosi filii, Endymion hic tuus, quemadmo-
 dum tibi blandiris, matronæ tantum alicui
 operas locabit suas, quam sincere & ex a-
 nimo amabit: ob id saltem felix, & invi-
 dia dignus. Hanc quoque spem, o stulte,
 missam facere potes. Endymionem vocat poe-
 ta, egregii corporis adolescentem, similem
 videlicet Endymioni illi e Caria venatori,
 quem fabulæ ferunt a Luna perditæ amatum,
 quum e cælo noctu descenderet, ut eum in
 monte Latmo dormientem complecteretur.

v. 319. *MOX quum dederit Servilia num-
 mos , Fiet & illius , quam non amat : exuet
 omnem Corporis ornatum]* Quasi diceret: A
 pulchrâ quidem & dilectâ matrona flagitii
 tyrocinium ordietur: sed paullo post, ut
 sunt mores juvenum leves & mutabiles,
 turpis quoque feminæ mancipium fiet. Pe-
 cunia

cunia scilicet nihil non potest: finge, nummos ipsi dare Serviliam, deformem anum, cujus veneres omnes in crumena sunt; jam delicatus & elegans juvenis odiosæ mulieri, sed locupleti morem geret: paullatim vero eam gemmis, auro, purpura, mundo muliebri spoliabit, & ad incitas rediget: Mulieres enim ut malam cupiditatem expleant, nullis sumtibus parcunt. Martialis Epigram. 27. lib. 4. Chloën quamdam, vulgati corporis mulierem, quæ adolescentulis imberbibus mirum in modum delectaretur, atque in eorum amores sua omnia prodigeret, ita describit:

*Donasti tenero, Chloë, Lupercò
Hispanas, Tyriasque, coccinasque,
Et lotam tepido togam Galeso,
Indos sardonycas, Scythas zmaragos,
Et centum dominas novæ monetæ;
Et quicquid petit, usque & usque donas.
Væ, glabraria, væ tibi, misella:
Nudam te statuet tuus Lupercus.*

Porro nudam statuere, quod ait Martialis, & omnem corporis ornatum exuere, quod ait Juvenalis noster, sunt locutiones prope pares. *Glabraria* poetæ Hispano est glabrorum puerorum amatrix, quæ læves & investes tantum

B b ad.

admittit: quod solent pleræque meretrices. Id, contra nonnullorum interpretum falsam & ridiculam explicationem, ostendimus jampridem in Commentario nostro ad Catullum Carm. 60. v. 142. Ceterum, *ornari* proprie dicuntur mulieres. Terentius Heautontimorumeno 2. 3. 47. suavissime:

Sine auro, tum ornatam ita uti quæ ornantur sibi,

Nulla mala re esse expolitam muliebri.

Capillus passus, prolixus, circum caput

Rejectus negligenter. --

Capilli mentionem facit Comicus (ut id obiter moneam) propterea quod ornatus muliebris ad comam præcipue pertinebat. Tibullus Elegia postrema libri 1.

Sit satis, ornatus dissoluisse comæ.

Propertius quoque libro 1. Elegia 2.

Quid juvat ornato procedere, vita, capillo?

Inde *ornatrices* vocabantur ancillæ quæ dominæ comam fingeant, calamistro vibrabant, lixivio rutilabant, discriminabant, ungebant, religabant: de quibus mentio non infrequens in Romanis Inscriptionibus. Ovidius lib. 3. Artis Amatoris v. 239.

Tuta sit ornatrix. odi quæ sauciat ora

Unguibus, & raptâ brachia figit acu.

Commendat Ovidius dominabus puellas ornatrix-

natri-

natrices : earumque matronarum sævitiam abominatur quæ si quid ancilla inter orandum peccavisset , continuo in ejus faciem unguibus involabant , vel acu de manibus ipsi erepta , brachia misellæ crudeliter figebant ac vulnerabant . Sed hæc obiter .

v. 322. SIVE *est hæc Hippiæ , sive Catulla*] Hippiæ , matrona fuit prodiga & dissoluta , quam superius quoque commemoravit : Catullam volunt avaram fuisse ; at in libidines tantummodo sumtuosam . Hujus mentio Satyra etiam 2. v. 49.

v. 323. DETERIOR *totos habet illic femina mores*] Versus hic subobscurus est : nihilominus ita explicandus videtur , postulante sententia : Matrona propter sordes & avaritiam a majorum suorum nobilitate degenerans , quum agitur de obtemperando cupiditati , & de juvene aliquo formoso corrumendo , statim habet mores omnes qui patriam decent , puta venustatem , comitatem , liberalitatem , benignitatem . Interdum enim *mores* solas virtutes significant . Horatius ad Cæsarem Augustum Epist. 1. lib. 2.

Res Italas armis tuteris , moribus ornes .

Propertius item Elegia postrema libri 4.

B b 2 de

de Cornelia matrona vita functâ: *Moribus*
 & *cælum patuit*. Verum in hac explicatio-
 ne nondum acquiesco: & ulterius quæren-
 dum existimo.

Sed casto quid forma nocet? Quid profuit immo
Hippolyto grave propositum? quid Bellerophonti?
Erubuit nempe hæc, ceu fastidita repulsâ: 326
Nec Sthenobœa minus quam Cressa excanduit, & se
Concussere ambæ. Mulier sævissima tunc est
Quum stimulos odio pudor admovet. Elige quidnam
Suadendum esse putes cui nubere Cæsaris uxor 330
Destinat. optimus hic, & formosissimus, idem
Gentis patriciæ, rapitur miser extinguendus
Messalinæ oculis. dudum sedet illa parato
Flammeolo, Tyriusque palam genialis in hortis
Sternitur, & ritu decies centena dabuntur 335
Antiquo: veniet cum signatoribus auspex:
Hæc tu secreta, & paucis commissa putabas?
Non nisi legitime vult nubere. quid placeat, dic:
Ni parere velis, pereundum erit ante lucernas:
Si scelus admittas, dabitur mora parvula, dum res
Nota urbi & populo contingat principis aures. 341
Dedecus ille domûs sciet ultimus. interea tu
Obsequere imperio, sit tanti vita dierum

Pau-

Paucorum . quicquid melius leviusque putâris, 344
Præbenda est gladio pulchra hæc & cædida cervix .

PARAPHRASIS.

Quæ corporis formam vitia & pericula comitentur , poeta noster satis exposuit : nunc ostendere aggreditur , neque servandæ castitatis propositum gravibus & severis adolescentibus quicquam interdum prodesse ad calamitates effugiendas , si formosi fuerint . Exemplum vero affert C. Siliï , patricii juvenis , & mira corporis forma præditi , qui occidit in ipso ætatis flore , quod Messalina , Claudii Cæsaris uxor , impura mulier , eum adamaverit , & maritum habere concupiverit . Horum igitur versuum sententia est : „ Audire videor aliquem ita dicentem : „ Ii quibus forma periculum creavit , propter abusum formæ occiderunt ; malis enim erant moribus & corruptis . At si quis cum pulchritudine castitatem conjungere studeat , quid ei tandem pulchritudo officere poterit , ne sit felix ? Huic e quidem ita responderim : Quid immo pro-

B b 3 „ fuit

„ fuit Hippolyto, juveni castissimo, & ab
 „ amoribus remotissimo, severum pure at-
 „ que honeste vivendi propositum? quid
 „ profuit Bellerophonti, simili virtute or-
 „ nato? Nimirum Phædra, Thesei uxor,
 „ Minois Cretæ regis filia, quæ Hippoly-
 „ ti privigni sui verecundiam tentaverat,
 „ ab ipso repulsam passa, præter modum
 „ excanduit; quum illam puderet, se ab
 „ adolescente fastiditam & contemptam. Ne-
 „ que minorem iram concepit Sthenobœa
 „ Præti conjux, quod Bellerophontem ina-
 „ niter aggressa, ejus constantiam flectere
 „ nequivisset. Utraque mulier, impotenti
 „ animo & fero, sine mora ultionem me-
 „ ditata est, neque ab incepto destitit,
 „ quoad optata perfecisset. Nihil enim tam
 „ vehementer acuit mulierum crudelitatem,
 „ quam odium pudore stimulatam. Velim
 „ te, quisquis es, consilium dare adole-
 „ scenti, cui Messalina, Claudii imperato-
 „ ris uxor, nubere statuit: elige, inquam,
 „ ex duobus quid suadendum existimes o-
 „ ptimo juveni in re tam dubia. Hic ni-
 „ mirum probitate insignis, & forma, i-
 „ demque patricio genere natus, ducitur
 „ vel invitus ad satiandos aspectu suo ocu-
 „ los

„ los Messalinæ: quod ipsi certissima inte-
 „ ritûs caussa futurum est. Illa jamdudum
 „ sedet, parato flammeo, ut solent novæ
 „ nuptæ: lectus genialis purpureo stragulo
 „ coopertus, non clam, sed coram omni-
 „ bus, in hortis Lucullianis ponitur: da-
 „ bitur item nomine dotis, ut fert vetus
 „ consuetudo, ingens pecunia, puta decies
 „ centena millia sestertiûm. Aderunt nota-
 „ rii qui obsignent tabulas nuptiales: ade-
 „ runt auspices. Hæc tu, C. Sili, occul-
 „ ta fore putaveras, & ministerio pauco-
 „ rum peragenda, tamquam furtivos con-
 „ cubitus? Errabas, miser, errabas: ea,
 „ vivo & superstite Claudio, tecum justo
 „ matrimonio, si Diis placet, conjungi cu-
 „ pit. Elige propterea utrum malis. Nisi
 „ Messalinæ obtemperas, ante vesperam te
 „ mori oportebit. Si vero ejus cupiditati
 „ morem geras, paucorum dierum usura ti-
 „ bi concedetur, dum scilicet flagitiosæ nu-
 „ ptia, quas nemo e populo Romano jam
 „ ignorat, Claudio etiam principi demum
 „ innotescant: nam is ultimus erit qui tan-
 „ tam ignominiam domûs augustæ cognitam
 „ habeat. Tu interea, o Sili, obsecunda
 „ potentis feminæ voluntati: aliquid esse

„ existima vel paucis diebus vitam produ-
 „ cere . Ceterum id tibi aperte denuntio :
 „ quicquid tandem ex duobus propositis me-
 „ lius ac tolerabilius tibi visum fuerit ; ef-
 „ fugere nullo modo poteris quin pulchram
 „ hanc cervicem & candidam gladio carni-
 „ ficis præbeas . „ Nunc obscurioribus lu-
 cem afferamus .

COMMENTARIUS.

v. 324. QUID profuit immo Hippolyto gra-
 ve propositum?] Hippolytus Thesei filius
 fuit, regis Athenarum, ex Hippolyta A-
 amazone, pulcherrimus juvenis & castissimus,
 venationi omnino deditus. Ejus amore cor-
 repta Phædra noverca, petere ab illo con-
 cubitum ausa est; sed frustra. Ex amante
 igitur inimica facta, infontem privignum
 apud Theseum conjugem calumniari cœpit,
 tamquam si ille torum patris adulterio at-
 que incestu contaminare voluisset. Porro
 Theseus, nimium credulus, filium Athenis
 expulsus, in exilium ire jussit, ac di-
 ris devovit. Quum vero miser adolescens
 iter faceret, curru vectus prope maris li-
 tus, equi subito occurso monstri marini,
 quod Neptunus immiserat, perterrefacti,
 do-

dominum curru excussere, ac rotis implicitum diuque pertractum, occidere, atque in frustra discerpere. v. 325. GRAVE *propositum*]

Abstinendi nimirum ab obscœnis voluptatibus, & omni feminarum consuetudine. v. 325. QUID *Bellerophonti* ?]

Bellerophontes formosus juvenis & strenuus, occiso Bello Corinthiorum principe; unde etiam nomen accepit novum, quum antea Hipponus vocaretur; Argos profugit, ubi Prætus regnabat. Ab eo, cædis admiffæ expiationem consecutus est, atque apud illum aliquanto tempore commoratus. Interea Sthenobœa Præti uxor, quam aliqui Anteam vocant, adolescentem amare cœpit, ac precibus de concubitu sollicitare. Quum vero ille constantissime tanti dedecoris notam aspernaretur, mulier immodice irata, mentita est viro suo, se ab adolescente compellatam. Prætus, quum id audivisset, conscripsit epistolam de hac re, misitque Bellerophontem qui eam perferret ad Diobatam Lyciæ regem, focerum suum, patrem Sthenobœæ, ut castissimum juvenem interficiendum curaret. Diobatas quum legisset epistolam, jussit adolescentem cum Chimæra pugnare, ut ab illa occideretur. Quæ post-

postea consecuta fuere, non sunt loci hujus. Videndus Hyginus Fabula 57. Attigit etiam Horatius Ode 7. lib. 3.

Ut Prætum mulier perfida credulum

Falsis impulerit criminibus, nimis

Casto Bellerophonti

Maturare necem -- --- ---

v. 327. *NEC Stenobœa minus quam Cressa excanduit*] *Cressa* nomine significat Juvenalis Phædræ, Hippolyti novercam, Minois Cretæ regis filiam. *Cressa* est mulier e Creta; quemadmodum *Thressa*, vel *Threïssa*, mulier e Thracia; *Libyssa*, mulier e Libya; *Phœnissa*, mulier e Phœnicia.

v. 327. *ET se Concussere ambæ*] Proprie admodum hic loquitur Juvenalis. Omnis enim timor concutit: pudor autem species est timoris. Quem enim pudet, is ignominiam & infamiam timet. Plato in Euthyphrone: Οὐκ ἄρα ὀρθῶς ἔχει λέγειν, ἵνα γὰρ δέος, εὐδαι καὶ αἰδώς· ἀλλ', ἵνα μὲν αἰδώς, εὐδαι καὶ δέος. ἢ μέντοιγε ἵναγε δέος, πανταχῶ αἰδώς. ἐπὶ πλέον γὰρ οἶμαι δέος αἰδώς. μόρον γὰρ δέος αἰδώς. hoc est: *Non ergo recte dicitur, Ubi timor, ibi & pudor: sed, Ubi pudor, ibi & timor. Non enim ubi est timor, semper est pudor. Latius enim patere existimo timorem quam pudor.*

pudo-

*pudorem . nam pudor , timoris est pars . Apposite ad Juvenalem Cicero lib. 4. Tulc. Quæst. Terrorem definiunt metum concutientem . Ex quo fit ut pudorem rubor , terrorem pallor & tremor , & dentium crepitus consequatur . Poterant etiam reginæ illæ impudicæ alio metu concuti quam pudore : timere scilicet , ne ab Hippolyto , ac Bellerophonte , quos frustra sollicitaverant , apud viros suos accusarentur : & iccirco antevertere studuerunt . v. 328. MULIER *seviſſima tunc est Quum stimulos odio pudor admovet*] Verum hujusmodi feminas pudet non flagitii quod commissuræ sunt , sed repulsæ quam patiuntur : existimant enim se contemni , & minus formosas haberi . v. 329. ELIGE *quidnam Suadendum esse putes cui nubere Cæsaris uxor Destinat*] Ex abrupto poeta noster inducit historiam celeberrimam de Silio & Messalina ; quasi diceret : O quisquis contendis , casto adolescenti eximiam formam nihil nocere , velim te huc sine mora advenire . Negotium valde perplexum , dubium , operosum mihi expedi . C. Silius adolescens nobilissimus , idemque forma præstanti , quem improba mulier Messalina , uxor Claudii imperatoris , maritum sibi expetit*

petit vivo principe, consilium te rogat, quid sibi faciendum censeas: utrum obtemperare mulieri debeat, an obfistere & negare. Hic Silius, a Messalina perditæ ad amatus, jussu ejusdem coactus fuit, dimissa uxore sua, quum Claudius Hostiam profectus esset, palam ducere Messalinam: re propterea cognita, paullo post, principi morte pœnas dedit. Sed & ipsa Messalina merito supplicio affecta est. Consulendi Cornelius Tacitus libro Annalium 11. & Suetonius in Claudio. v. 333. *DUDUM sedet illa parato Flammeolo*] Mulieres nubentes velo caput operiebant, quod velum lutei coloris erat, & *flammeum* vocabatur. Lucanus lib. 2. Pharsaliæ v. 360.

*Non timidum nuptæ leviter tectura pudorem
Lutea demissos velarunt flammea vultus.*

Hoc amiciebantur ominis boni causâ, propterea quod eo assidue uteretur Flaminica, id est Flaminis uxor, cui matronæ non licebat facere divortium. Ab hac vero consuetudine ortam est nomen *nuptiarum*. Capter enim, vetus Grammaticus, ita scribit in libro de Orthographia: *Vir ducit, mulier nubit, quia pallio obnubit caput suum genasque*. Porro Plautus in Aulularia opifices hujusmodi

justinodi velorum *flammearios* appellat.

v. 334. TYRIUSQUE *palam genialis in hortis Sternitur*] Subaudi *lectus*. Tyrium appellat, quod stragulis Tyria purpura infectis coopertus esset. Catullus quoque Carm. 60. v. 171.

Aspice, unus ut accubans

Vir tuus Tyrio in toro

Totus immineat tibi.

Quid vero fuerit lectus genialis, tradit Servius ad librum 6. *Æneidos*: *Geniales eos proprie esse lectos qui puellis nubentibus sternuntur, dictos ita a generandis liberis*. Arnobius tamen lib. 3. adversus Gentes, ita vocatum fuisse scribit quod ibi Genius mariti invocaretur. v. 335. *ET RITU DECIES CENTENA DABUNTUR ANTIQUO*] Nam a vetustissimis usque temporibus institutum est, dotem dari marito ab uxore, ad matrimonii onera sustinenda. Videtur autem hæc summa nummorum tertium in lautiori dote solennis & legitima fuisse. Consuli potest Seneca, præter alios, Consolatione ad Helviam cap. 12. & ex recentioribus Jacobus Mazzonius, vir πολυμαθίας (della *Difesa di Dante lib. 1. cap. 23.*)

v. 336. AUSPEX] Nihil enim rei gravioris

ris antiqui suscipiebant sine auspiciis. Valerius Maximus lib. 2. Memorabilium cap. 1. *Nuptiis etiamnum auspices interponuntur, qui quamvis auspicia petere desierint, ipso tamen nomine veteris consuetudinis vestigia usurpantur.* v. 339. PEREUNDUM erit ante lucernas] Ante vesperam, qua hora lucernæ accenduntur. v. 342. DEDECUS ille domus sciet ultimus] Narrat Dio Cassius libro 60. Histor. unumquemque aulicorum timuisse indicare Claudio tantum facinus Messalinæ: qui enim principibus gravia & molesta nuntiant, ipsi non admodum accepti esse solent. Eum igitur ignorare sinebant quæ cognita maximum dolorem allatura fuerant. v. 343. SIT tanti vita dierum Paucorum] Subaudi pretii. Est autem *σπαρσις* elegans, & poetis præcipue usitata. Ovidius Epistola Penelopes:

Vix Priamus tanti, totaque Troja fuit.

v. 345. PRÆBENDA est gladio pulchra hæc & candida cervix] Ita C. Caligula, sævissimus princeps, quoties uxoris vel amiculæ collum exoscularetur, addebat, Tam bonæ cervix, simul ac jussero, demetur. Id testatur Suetonius in ejus Vita cap. 33.

Nil

Nil ergo optabunt homines? Si consilium vis,
Permittes ipsis expendere numinibus, quid
Conveniat nobis, rebusque sit utile nostris:
Nam pro jucundis aptissima quæque dabunt Dii.
Carior est illis homo, quam sibi. Nos animorum
Impulsu, & cæca magnaue cupidine ducti, 351
Conjugium petimus, partumque uxoris: at illis
Notum, qui pueri, qualisque futura sit uxor.
Ut tamen & poscas aliquid, voveasque sacellis
Exsta, & candiduli divina tomacula porci: 355
Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano.
Fortem posce animum, mortis terrore carentem:
Qui spatium vitæ extremum inter munera ponat
Naturæ, qui ferre queat quoscumque labores,
Nesciat irasci, cupiat nihil, & potiores 360
Herculis ærumnas credat, sævosque labores,
Et Venere, & cœnis, & pluma Sardanapali.
Monstro quod ipse tibi possis dare. Semita certe
Tranquillæ per virtutem patet unica vitæ.
Nullum numen habes, si sit prudentia: nos te, 365
Nos facimus, Fortuna, Deam, cæloque locamus.

FINIS SATYRÆ X. JUVENALIS.

P. A.

PARAPHRASIS.

In hac tota Satyra Juvenalis noster, cupiditates hominum quam stultæ sint, precæque Diis fusæ pro eis explendis, quam perniciosæ precantibus, quum exaudiuntur; nobilium exemplorum atque historiarum auctoritate declaravit. Nam hujusmodi poetæ, ad quos pertinet falsas & pravas opiniones irridendo corrigere, *ἐλεγκικῶ* scribendi genere magis uti amant, quam *διδασκαλικῶ*: in reprehendendo scilicet versantur plurimum, doctrinam & præceptionem vix attingunt. Vivendi enim præcepta atque institutiones, ex libris & disputationibus philosophorum, quam ex ulla Satyra, & rectius petuntur, & salubrius hauriuntur. Nihilominus ad exitum egregii poematis nonnullas adjungere voluit scriptor noster cupiendi, ac Deos orandi regulas, aureas omnino & quantivis pretii, quæ non tantum philosophum hominem, sed Christianum etiam, bona ex parte decere possint. Hoc igitur pacto concludit: „ Humanarum cupiditatum, & quæ a cupiditatibus oriuntur precum, tot ac tanta pericula sunt, „ hac-

„ haftenus exposita, ut ab optando & Diis
 „ rogandis omnino desistendum videatur.
 „ Sed, amice, quisquis es, hoc a me con-
 „ filium accipe: Deos ipsos considerare ac
 „ deliberare finito, quid nobis conveniat,
 „ quid rebus nostris profuturum sit. Iis e-
 „ nim posthabitis quæ nos jucunda & o-
 „ ptabilia existimamus, in eorum locum
 „ aptissima & utilissima nobis largientur Dii
 „ immortales. Cariorem enim hominem
 „ habet præstans illa ac divina natura,
 „ quam ipse se habeat. Nos, animis im-
 „ pellentibus, ductique temerario appetitu
 „ atque immoderato, conjugium postula-
 „ mus, & fecunditatem uxoris: Dii vero
 „ soli noverunt, quæ, & quibus moribus
 „ uxor futura sit, quos & quales liberos
 „ paritura. Verumtamen ut & Deos peti-
 „ tione aliqua honorare possis, & interdum
 „ vota concipere, promittereque te datu-
 „ rum facellis atque aris Deorum, viscera
 „ pecudum occisarum, ex patria consuetu-
 „ dine, offas item de carne suis candidi
 „ & electi, cujusmodi victimas Diis offerri
 „ decet; præscribam tibi paucis quæ petere
 „ debeas. Illud ante omnia orandum est,
 „ ut sanitati mentis respondeat bona cor-

„ poris valetudo . Posce tibi constantem
 „ animum atque obfirmatum , qui neque
 „ mortem ipsam formidet : immo dies ul-
 „ timos & finem vivendi in rerum naturæ
 „ beneficiis numerandum censeat : qui par
 „ sit quibuscumque laboribus sustinendis :
 „ qui tantum ab ira , quantum a cupidi-
 „ tate longe absit : eamque opinionem im-
 „ biberit , ut ærumnas Herculis , laboresque
 „ asperrimos , quorum perpeffione Deus il-
 „ le nobilitatus est , obscœnis voluptati-
 „ bus , conviviiis , deliciis , otio denique
 „ Sardanapali prorsus anteferendos existi-
 „ met . En ingentia bona , en felicitas ,
 „ quam adipisci atque obtinere , in tua po-
 „ testate est . Profecto per solam virtutem
 „ ad tranquillam beatamque vitam aditus
 „ patet . O Fortuna , si homines deinceps
 „ ad prudentiam confugiant , nullum tibi
 „ imperium reliquum erit , nulla divini-
 „ tas : verum nos ipsi ob inanes cupidi-
 „ tates , ac stultas opiniones , te Deam fa-
 „ cimus , & in cœlestium numero colloca-
 „ mus . „ Hanc fere sententiam continet
 „ *ἠπίλογος* Satyræ hujus præclarissimæ . Ani-
 „ madversiones nonnullas adjungemus , atque
 „ ita labore hoc nostro , pro commodis opti-
 „ morum

morum adolescentium, libentissime suscepto, tandem aliquando perfungemur.

COMMENTARIUS.

V. 347. PERMITTES *ipsis expendere numinibus, quid Conveniat nobis*] Neque enim iudicium Deorum falli potest: qui soli noverunt pretia rerum, & quid quamque rem consecuturum sit. Dictum hoc videtur ex Thaletis Milesii doctrina, qui absolutam & consummatam sapientiam nulli hominum, sed soli Deo tribuebat. v. 350. CARIOR *est illis homo, quam sibi*] Multi veterum philosophorum, Stoici præsertim, tradiderunt, Deos immortales *φιλανθρωπῶς* esse, mira scilicet caritate affectos adversus humanum genus; cujus incolunitati omni ratione consulerent. Immo non defuerunt qui docerent, omnia quæ cælo terraque continentur, a Diis hominum causa tantum fuisse creata. Viderunt enim & ipsi tempore illo tenebricoso scintillas quasdam veritatis. Epicurei contra, philosophorum appellatione prorsus indigni, quum providentiam e mundo sustulissent, caritatem quoque Deorum & gratiam, quod consequens

est, una fustulerunt. Epicuri autem absurdas, impias, & cœtibus hominum inimicas opiniones ejurare videtur Juvenalis.

v. 350. Nos *animorum Impulsu*] Harmonius, & Eustratius, veteres Aristotelis interpretes, & alii vulgo, duas appetitûs partes faciunt, *ἐπιθυμίαν*, & *θυμὸν*, nempe concupiscentiam, & iram. *Θυμὸς* Græcis est animus vehemens, item perturbatio illa qua fit ut sanguis circa cor effervesce incipiat: *ἐπιθυμία* etiam derivatur ab eadem origine. Hinc factum, ut Latinis quoque *animus* significet cupiditatem: *animi* vero, plurali numero, tum cupiditatem, tum iracundiam. Dicimus, *animi causâ*, hoc est appetitûs explendi. Horatius vero Epistola 2. lib. 1. *Animum rege, qui nisi paret, Imperat*. puta cupiditatem. nisi forte de ira accipiendum fit: antecessit enim: *Ira furor brevis est*. *Animos* numero multitudinis usurpat Juvenalis noster hoc loco pro acuto & vehementi desiderio. Contra Ovidius Epistola Briseidos, de superbia dixit atque iracundia:

Vince animos iramque tuam, qui cetera vincis.

v. 354. *VOVEASQUE sacellis Exsta*] *Sacellum* diminutivum est a *sacrum*, sicuti *lucellum* a *lucrum*: significat vero ædiculam,

seu

seu parvam ædem sacram. Pompejus Festus; *Sacella dicuntur loca Diis sacrata, sine tecto.* *Exsta* porro sunt animalium viscera, quæ olim Deorum honori profecabantur. Nomen acceperunt ab exstano & eminendo. Hujusmodi sunt jecur, pulmo, lien, cor, præcordia, renes, lingua. Præcipue tamen jecur observabant haruspices, ut ab ejus colore, positu, aliisque signis futura divinarent. Tibullus libro 2. Elegia 5. ad Apollinem:

*Tuque regis sortes: per te præsentit haruspex
Lubrica signavit quum Deus exsta notis.*

v. 355. ET *candiduli divina tomacula porci*] Tomaculum farciminis genus fuit ex jecore & abdomine suillo, additis ovis, caseo, pipere, liquamine. involvebant autem omento. *Candidulum* appellat *porcum*, non a colore sætarum, ut puto, sed potius a visceribus candenti adipe coopertis. Videtur autem significare porcellum lactentem, quales interdum Diis mactabantur, præsertim agrestibus. Petronius Arbiter in Satyrico, ad hortorum Deum:

*Non sine honore tuum patiar decus: ibit ad aras,
Sancte, tuas hircus, pecoris pater ibit ad aras
Corniger, & querula foetus suis hostia lactens.*

Animadvertendum hoc loco Juvenalis, *ἐπιθωον* five adjectivum diminutum, pro substantivo diminuto. Ita Catullus dixit *auriculam malum*, Cicero *eburneolam fistulam*. *Divina tomacula*, sunt quæ Deos deceant: sed poeta noster loquitur *εἰρωνείας*, ut absurdam suorum temporum superstitionem perstringat. v. 356. ORANDUM est ut

sit mens sana in corpore sano] Sanitatem proprie Latini veteres menti atque animo tribuerunt, corpori *valetudinem*. Iccirco *insania* opponitur *sanitati*, *morbis valetudini*. Horatius Sat. 5. libri 1.

Nil ego contulerim jucundo sanus amico.
videlicet, si mente constem, nisi delirem.
Idem Satyra 4. ejusdem libri:

Nil me pœniteat sanum patris hujus ---
Catullus Carm. 41.

*Propinqui, quibus est puella curæ,
Amicos medicosque convocate:*

Non est sana puella. nec rogate,

Qualis sit: solet hæc imaginosum.

Nihilominus interdum *sanitatem* dixerunt etiam de corpore. Satis esse potest illud Cornelii Celsi, nitidissimi scriptoris, quo præfationem suorum Medicinæ librorum exorditur: *Ut alimenta sanis corporibus agricultura,*

ra, sic sanitatem agris Medicina promittit.

v. 357. FORTEM *posce animum, mortis terrore carentem*] Hoc ex porticu Stoicorum præcipue derivatum. Consulendus Epictetus, vir sapientissimus, in Enchiridio.

v. 358. QUI *spatium vitæ extremum inter munera ponat Naturæ*] Etenim quum homines valde senuerunt, vitam pœnæ, mortem beneficii loco æstimare debent, ac naturæ gratias agere, quod ærumnas & miseras æternas esse noluerit. Plinius hæc Stoicorum decreta secutus, Hist. Natur. lib. 7. cap. 56. *mortem appellat præcipuum naturæ bonum*. Legendi etiam sunt de hoc argumento M. Tullius lib. 1. Tuscul. Quæst. qui inscribitur *de contemnenda morte*, & Lucretius in calce lib. 3. ubi Naturam ipsam loquentem inducit, & mortis metum hominibus adimere conantem. Longe diversa de morte ac mortalitate docent Christiani scriptores. Nam Sapientiæ cap. 2. vers. 24. dicitur, *Invidia diaboli mortem intrasse in orbem terrarum; ut iccirco non donum naturæ, sed pœna peccati habenda sit.*

v. 359. QUI *ferre queat quoscumque labores*] Hic versus ὀμιοτέλεστος est duobus sequentibus: quod rarum omnino est apud

Latinos poetas . v. 361. HERCULIS ærummas, sævosque labores] Qui scriptis poetarum pæne omnium celebrantur . Eurystheus Mycenarum tyrannus, quem Hercules amabat, instigante Junone, ut privignum perderet, novis in dies laboribus miserum fatigabat . Hos ille omnes fortissime & constantissime exantlavit, ac demum immortalitatem atque ἀποθνήσκειν adeptus est .

v. 362. ET Venere, & cœnis, & pluma Sardanapali] Hic postremus fuit rex Assyriorum, vir muliere corruptior, teste Justino Historiarum Trogi libro 1. Ventri nimirum deditus, ac turpissimæ parti corporis, cum scortorum gregibus assidue volubatur, inter quos more mulierum purpuram colonebat, & muliebri veste indutus, quum mollitia corporis, & oculorum lascivia feminas omnes anteiret, pensa inter ancillas partiebatur . Ob ejus porro libidines atque ignaviam, imperium orbis terrarum ab Assyriis ad Medos translatum est .

v. 362. ET pluma] Culcitæ ac pulvini summatum hominum, pluma, vel tomento mollissimo farciri solent . Quapropter κατ' ἀναλογία pluma significare otium cœpit . Notissimum illud Petrarchæ: (nel Son. 7.)

La

La gola, e'l sonno, e l'oziose piume.

Hanno del mondo ogni virtù sbandita.

v. 363. MONSTRO *quod ipse tibi possis dare*] Stoici enim superbia elati, censebant, unumquemque, sapientem ac bonum fieri posse viribus tantum suis, absque ulla Deorum ope. Verum hæc sententia Juvenalis esse potest: Dii quum bona reliqua, tum virtutem quoque & sapientiam petentibus largiuntur. Quid igitur dubitamus, pro bonis tam eximiis, Diis vota facere? Quum in cujusque potestate sit orare Deos, erit etiam, sapientiam & virtutem adipisci, quæ Deos orantibus conceduntur.

v. 365. NULLUM *numen habes, si sit prudentia*] Convertit poeta sermonem ad Fortunam, quæ in tabulis mortalium utramque paginam faciebat, Plinio teste: atque, illam somnium, & inane nomen futuram, si homines uti prudentia voluerint. Nam Epicurus ipse pronuntiavit, *Sapienti raro admodum intervenire Fortunam*. Sunt qui legant, *Nullum numen abest, si sit prudentia*: quasi diceret, prudentiam solam Deorum omnium loco esse posse. Verum alia lectio præferenda. Hunc versum, & dimidium sequentis repetit Juvenalis Sat. 14. v. 315.

v. 365.

V. 365. *Nos te, Nos facimus, Fortuna, Deam, caloque locamus*] Tolle hominum infanas cupiditates, tolle eorundem falsas de Fortuna opiniones; jam Fortunam ipsam ex universo sustuleris. Nos enim soli, si vera dicenda sunt, hoc *ἔδωλον*, hoc spectrum capitibus nostris imposuimus, eique, tamquam præpotenti Deæ ac cælestium uni, infinitam rerum omnium licentiam tribuimus. Tandem igitur Satyræ hujus pulcherrimæ, gravissimæ, utilissimæ exponendæ, superis adjuvantibus, finem facio.

μόνον τῶ θεῶ ἀμὴ καὶ δόξα.

IN-

I N D E X
I N L I B R U M
D E S A T Y R A L A T I N A
& in Commentarium ad Satyram X.
Juvenalis.

A

A CER sermo in Satyra.	39
Aceto Hannibal rupit alpes.	293
Achilles a Paride occisus.	350
Aconitum.	205
Adjectivum diminutum.	406
Adulterorum pœna ac ludibria.	383. 384
Ædiles curules.	263
Ægipanes.	59
Æschinis Socratici Dialogi.	36
ἀγανάκτησις, indignationis genus.	44
Agave, Tragœdia Statii Papinii.	77
Ajax Telamonius.	257
Ala madida poetarum, quid.	306
Alexander Magnus.	300. 301
Amantium κακοζηλία.	121
Anaxarchus philosophus.	301
Andromacha, Tragœdia Ennii.	354
Animi, numero multitudinis.	404
Anonymus auctor Vita Juvenalis.	76
Antilochus, Nestoris filius.	348
Antonius, Hadriani τὸ παιδικά.	99. 380
Anti-	

<i>Antiquos auctores intelligere, difficile.</i>	119
<i>M. Antoninus Philosophus Imperator.</i>	157
<i>Aplustria, amplustria, aplustra, quid.</i>	288
<i>ἀποκολονύκτις Seneca, unde dicta.</i>	65
<i>ἀποδύσις.</i>	65
<i>Apollonius Rhodius, ex discipulo amulus Callimachi.</i>	108
<i>Apparatus Satyrici dramatis.</i>	59
<i>Appetitus partes duæ.</i>	404
<i>Appii Decemviri libido.</i>	377
<i>Aquinium vel Aquinum, oppidum Volscorum, patria Juvenalis.</i>	72
<i>Archilochus ἱαμφογράφος.</i>	60. 6E
<i>Arcus triumphales.</i>	289
<i>Argentum purum.</i>	196
<i>Aristophanes. 27. ejus Nebula.</i>	15
<i>Arrianus Nicomediensis.</i>	95
<i>Artificum avaritia.</i>	174
<i>Asiatici oratores.</i>	244
<i>Assaraci domus.</i>	351
<i>Atella, oppidum Oscorum.</i>	7
<i>Atellana fabula.</i>	7. 8. 9
<i>Atkos, Macedonia mons.</i>	304
<i>Augustaum seculum.</i>	111
<i>Augusti fortuna.</i>	266
<i>Auspices in nuptiis.</i>	398
<i>Axille recitatorum sudantes.</i>	306

B

B <i>ABYLONIA, Babylon, Babylonii.</i>	259
<i>Babylonis muri.</i>	302. 303
	Bx

<i>Balius (Petrus) notatus.</i>	157
<i>Bathyllus pantomimus.</i>	51
<i>Batillum, quid.</i>	217
<i>Bellerophontes.</i>	393
<i>Belluæ, dicti elephantii.</i>	294
<i>Bene habet.</i>	245
<i>Bigæ, quid.</i>	238. 239
<i>Boethii libri de Consolatione Philosophiæ.</i>	66
<i>Brutidius, adulator Tiberii.</i>	256. 257
<i>Buccæ, quid.</i>	287. 288

C

C ÆSAR (C. Julius) laudatus.	140
<i>Calderinus (Domitius).</i>	274
<i>C. Caligula.</i>	398
<i>Callimachi locus explicatus.</i>	107
<i>Capræ, parva insula maris Tyrrheni.</i>	245
<i>Caprificus.</i>	290
<i>Capsæ librorum. capsarii.</i>	275
<i>Carina, quid proprie.</i>	353
<i>Carrio (Ludovicus).</i>	68
<i>Casaubonus (Isaacus) admirator Persii. 124. Horatii sales injuria reprehendit. 145. Horatium, ob ignobilitatem, calumniatur.</i>	131
<i>Casauboni (Isaaci) Commentarius in Persium laudatus.</i>	103. 156
<i>Cassandra vates, Priami filia.</i>	352
<i>C. Cassius Longinus.</i>	193
<i>Catiline conjuratio.</i>	367
<i>Catius Epicureus.</i>	21
<i>M. Cato Cyprum relegatur.</i>	85

Catul-

<i>Catulla, avara mulier & libidinosa.</i>	387
<i>Catullus (C. Valerius) laudatus.</i>	141
<i>Censorem, verecundum esse oportet.</i>	125
<i>Chæmonis Hippocentaurus.</i>	4
<i>Chaldei, nomen gentis & sectæ.</i>	259. 260
<i>Chrysofostomus (D. Joannes).</i>	151. 152
<i>Cicero, poeta non omnino malus.</i>	278
<i>Ciceronis cædes.</i>	276
<i>Ciceronis somnium de Octaviano.</i>	265
<i>Cidaris, quid fuerit.</i>	356
<i>Circumscribere. circumscriptor.</i>	333. 334
<i>Circus, & spectacula circensia.</i>	219. 220. 221
<i>deliciæ ac vota plebis Romanæ.</i>	248
<i>Citharædi, cantabant simul & psallebant.</i>	323. opti-
<i>me vestiti in scenam prodibant.</i>	ibid.
<i>Cives Romanos flagris cedere, nefas erat.</i>	266
<i>Claudius Imperator.</i>	395. & sequu.
<i>Cleopatæ mors.</i>	362
<i>Codri Theseis.</i>	308
<i>Cænacula pauperum Romæ.</i>	195
<i>Cognomina auctorum a librariis data.</i>	134
<i>Columna (Hieronymus) laudatus.</i>	354
<i>Comitorum numeri, dissoluti.</i>	146
<i>Commentarii longiores, non fastidiendi.</i>	157
<i>Comædia vetus Græcorum, Latine Satyræ simili-</i>	
<i>ma.</i>	46
<i>Comædiæ veteris apud Græcos licentia.</i>	30. μισθοδου
<i>duæ</i>	44
<i>Computare annos dextra manu, quid fuerit.</i>	347
<i>Concentus, quid.</i>	325
<i>Concursum similitum syllabarum veteres non refuge-</i>	
<i>runt.</i>	184

Concutere.	394. 395
Controversiæ <i>declamatorum</i> .	73
Contus <i>pro fuste</i> .	196
Corinna <i>Ovidii</i> .	82
Cornelius <i>Celsus laudatus</i> .	406
Cornicum <i>vita longissima</i> .	345
Corona <i>triumphantium</i> .	224
Cossus <i>heredipeta</i> .	321
Crassus (<i>M. Licinius</i>).	264
Cretatus <i>bos in sacrificiis</i> .	239
Crispinus, <i>e tonsore locuples</i> .	334
Critica <i>artis utilitas</i> .	125
Cræsus, <i>Lydiæ rex</i> .	361
Cynici <i>philosophi</i> .	48
Cyrenaica, <i>regio Africa</i> .	291
Cyrenaici <i>philosophi quid senserint de Diis orandis</i> .	165
Cyri <i>dementia</i> .	309. 310

D

DAMASIPPUS <i>Stoicus</i> .	21
Dantes <i>Aligherius laudatus</i> .	235
Debilis, <i>qui proprie</i> .	335
Decimus, <i>prænomen Juvenalis</i> .	68
Decius, <i>nomen gentile</i> .	68
Declamandum <i>non est in Satyra</i> .	113
Declamatorum <i>dictio acuta</i> .	38
Definitio <i>Satyræ novæ</i> .	10
Defodere <i>sportulam in loculis</i> .	226
Deliciae <i>votorum</i> .	375
Democritus <i>Abderites</i> .	207. 208
Demo-	

<i>Demosthenes, εἰδυμηματικός.</i>	38. 39
<i>Demosthenis mors. 279. Philippicæ.</i>	ibid.
<i>Dialogi veterum Socraticorum.</i>	48
<i>Dianæ pulchritudine gaudet Latona.</i>	376
<i>Dicax sermo in Satyra.</i>	40
<i>Dictio Satyrici dramatis.</i>	57
<i>Diktys Cretenfis.</i>	348
<i>Diducere, quid.</i>	292
<i>Didymus Chalcenterus, τὸλλιομάσιξ.</i>	61
<i>Dii, φιλαίθρωποι. 403. virtutem & sapientiam largiuntur.</i>	409
<i>Diogenes Cynicus.</i>	48
<i>Dithyrambi.</i>	52
<i>Doduvellus (Henricus). 76. 78. & sequu.</i>	
<i>Domitianus philosophos Urbe expulit.</i>	95
<i>Domitiani crudelitas. 82. 96. percussores e plebe media.</i>	97
<i>Domitiano jam caso conscripta atque edita sunt Satyræ Juvenalis. 77. 78. 94 & sequu.</i>	
<i>Doufa (Franciscus) laudatus.</i>	109
<i>Dramaticum dicendi genus in Satyra.</i>	32

E

E LEPHANTI Indi, & Afri.	291
<i>εἰληνομαγία.</i>	98
<i>εἰμβλήματα vasium.</i>	196
<i>Endymion Car. 384. pro quocumque formoso.</i>	ibid.
<i>Ennii Andromacha. 354. Satyræ.</i>	4. 62
<i>Ennosigeus, Neptunus.</i>	311
<i>Epicharmus Siculus.</i>	136
<i>Epicletus laudatus.</i>	407
Epi-	

<i>Epicurei philosophi.</i>	403.	<i>quid senserint de Diis orandis.</i>	165
<i>Errores doctorum virorum de Juvenale.</i>	67.		76
<i>Euripidis Cyclops.</i>	2.		54
<i>Eurystheus, Mycenarum tyrannus.</i>			408
<i>Exemplum.</i>			227
<i>Exodia, quid fuerint.</i>			7
<i>Exodiarii.</i>			9
<i>Expedire.</i>			332
<i>Exsiliium Juvenalis.</i>	90.		91
<i>Exsta, quid.</i>			405
<i>Ezechiel propheta.</i>			152

F

F <i>ATETUR, pro fateri cogit.</i>			304
<i>Fati durities.</i>	170.		171
<i>Ferrarius (Octavius) laudatus.</i>			102
<i>Figurata dictio in Satyra.</i>			35
<i>Flaminica.</i>			396
<i>Flammeum, nuptiale velum.</i>			396
<i>Floridi poeta versus de Romanis & Gracis.</i>			18
<i>Fontejus Capito, Consul sub Nerone.</i>	88.		100
<i>Fornacula magna.</i>			256
<i>Fortuna, inane nomen.</i>	409.		410
<i>Fortuna temeritas.</i>			172
<i>Frontones duo clari temporibus Juvenalis.</i>	89.		90
<i>Funus ducere.</i>			336

G

G <i>ÆTULIA.</i>			293
<i>Galli metaphraste Juvenalis.</i>			103
	D d	<i>Gany-</i>	

<i>Ganymedis statua.</i>	356
<i>Gemmata pocula, & gemmea.</i>	205. 206
<i>Gener Cereris, Pluto.</i>	267
<i>Genibus Deorum tabella votivæ affigebantur.</i>	229
<i>Gibbus pro dorso.</i>	378
<i>Gingiva inermis.</i>	320
<i>Glabraria, Martiali quid sit.</i>	385
<i>Gonsalvus de Salas (Joannes Antonius) laudatus.</i>	102
<i>Græce loquendi cacœthes.</i>	97
<i>Græci historici, mendaces.</i>	305
<i>Gralle.</i>	59
<i>Gyara insula.</i>	302

H

H ADRIANUS Imperator ingenii favet.	84
Juvenalem Urbe amovet. 85. παυδρασής.	99.
379. philosophum egit. 95. princeps jocosus.	101.
vindex litterarum.	98
Hadriani temporibus Græci Romam occupabant.	96
Hadriano principe editæ sunt Satyræ Juvenalis.	88
Hamillus ludimagister.	334
Hannibal, luscus.	294
Hannibalis mors.	295
Haruspices.	405
Hecuba in canem versa.	358. 359
Hector, Priami filius.	351
Heinsius (Daniel) laudatus. 31. 124. Horatio fa-	ibid.
vit.	
Heinsius (Nicolaus) laudatus.	353
Helena templum Sparta.	375
Helvidius filius.	55

Hen-

<i>Henninius (Henricus Christianus).</i>	103
<i>Heraclitus Ephesius.</i>	209. 210
<i>Herculis labores.</i>	408
<i>Hermogenes Tarsensis.</i>	35
<i>Hierocles.</i>	176
<i>Hippia, matrona impudica & prodiga.</i>	332. 387
<i>Hippolytus, Thesei filius.</i>	392
<i>Hipponax ἱαμβογράφος.</i>	60. 61
<i>Hirrus, tutor improbus.</i>	333
<i>Hister, Hetruscâ linguâ, ludio.</i>	6
<i>Historie ac Satyræ cognatio.</i>	129
<i>Historici quidam, obscœni.</i>	150
<i>Histrion Hadriano carus.</i>	90
<i>Homerus, urbanus & dicax. 47. fons omnium χαρκτηῶν.</i>	ibid
<i>Hore olim a puero nuntiabantur.</i>	326
<i>Horatiana Persii imitatio.</i>	137
<i>Horatiane Satyræ numeri datâ operâ duriusculi.</i>	147
<i>Horatius laudatus.</i>	333
<i>Horatius, Academicus & Pyrrhonicus. 138. Au- gusti aulicus. 145. dicax. 40. in Satyra scaber. 110. magna cura educatus a patre. 131. 132 Satyricorum Latinorum princeps. 113. 117. va- fer. 34. urbanus.</i>	115
<i>Horatii laudes.</i>	125. & sequu.
<i>Horatii libellus de re poetica non est Ars.</i>	23
<i>Horatii Latinitas. 111. mores sædi. 130. sales. 144. 145. Satyrarum virtutes. 140. & sequu.</i>	
<i>Horrea Romanorum, quæ regiones.</i>	249

I

I D A mons.	354
<i>Ignobilitas nihil nocet eloquentia.</i>	132
<i>Ignorantia duplex genus.</i>	27
<i>Incerare genua Deorum, quid.</i>	229
<i>Indignatio, duplex.</i>	42
<i>Induperator.</i>	289
<i>Interpres vetus Satyrarum Juvenalis.</i>	76
<i>Interpretes Juvenalis recentiores.</i>	102
<i>Interpretum culpa Persius obscurus.</i>	156
<i>Invidia descripta.</i>	235. 236
<i>Joci, in Satyra necessarii.</i>	144
<i>Jocosus sermo in Satyra.</i>	40. 41
<i>Jovis tunica.</i>	222
<i>Ischiaci.</i>	335
<i>Itali metaphraſte Juvenalis.</i>	103
<i>Italus honor, qui.</i>	263
<i>Ithacus Ulixes.</i>	350
<i>Judæi rebellarunt Hadriano principe.</i>	100
<i>Judicia hominum de ſcriptoribus quam diverſa.</i>	121.
& ſequu.	
<i>Jugurtha rex Numidie.</i>	364
<i>Juliani Ceſaris Miſopogon.</i>	46
<i>Junia gens Romana.</i>	70. 71
<i>Junii duo Conſules temporibus Juvenalis.</i>	83. &
ſequu.	
<i>Juvenales ludi.</i>	72
<i>Juvenalis dies.</i>	72
<i>Juvenalis (D. Junius) declamavit.</i>	38. 73. De-
<i>clamator in Satyra. 159. Ethicus a librariis di-</i>	
<i>ctus.</i>	

Etus. 134. ignobilis. 71. in Satyra, priorum vestigia reliquit. 105. locuples. 73. poeta iracundus. 34. 35. 116. quando recitaverit Satyras suas. 87. valde senex exfulavit. 91. valde senex postremas Satyras scripsit. 320. vita humana censor.	130
Juvenalis hexametri molliter eunt. 110. joci. 146. locus frigidior. 192. 368. locus subobscurus. 312. μέθοδος in Satyra. 136. 137. numeri fluentes. 148. 149. πάπνοια. 129. Satyrarum rudimentum. 86. 87. Satyrarum virtutes. 142. & sequu. versus rotundi.	39
Juvenalis cognomen unde ductum.	71
Juvenali qui mores fuerint, non satis compertum est.	133

L

L ACEDÆMONIORUM disciplina.	18
Lacerna, quid.	324
Laertes, Ulixis pater.	350
Lateranorum aedes.	194
Latine loqui, pro obscœne loqui.	112
Lectica Romanorum.	215
Lectus genialis, qui.	397
Lictores unde dicti.	215
Lipsius (Justus).	77
Livia Rutilii, anus deformis.	377
T. Livii locus a Seneca Rhetore servatus.	276
Livius Andronicus.	5. 7
Logistorici Varronis libri.	64
Loripes, unde dictus.	380

<i>Lubinus</i> (<i>Eilhardus</i>) <i>notatus</i> .	119
<i>Lucanus Persium quanti fecerit</i> .	158
<i>Lucani sermo figuratus</i> .	36
<i>Luciliana Satyra</i> .	9. 10
<i>Lucilius, iracundus</i> . 34. <i>negligens numerorum</i> .	146
<i>Lucilii Satyrographi virtutes, & vitia</i> .	106. & sequu.
<i>Lucretius laudatus</i> .	141
<i>Ludiones</i> .	6
<i>Lugubria</i> .	337
<i>Lycophron, obscurus</i> .	157

M

M ÆCENAS, <i>urbanus</i> .	41
<i>Mandare laqueum</i> .	229
<i>Mare solidum, quid</i> .	305
<i>Marii Maximi Hebdomades historica</i> .	129. 130
<i>C. Marius Arpinas</i> .	362. 363. & sequu.
<i>Marius Priscus, Africa proconsul</i> .	78. 79
<i>Mars a Vulcano rete captus</i> .	382
<i>Martialis explicatus</i> .	385
<i>Martialis, obscœnus</i> .	112
<i>Martialis cum Juvenale amicitia</i> .	79. 80
<i>Martianus Capella</i> .	66
<i>Matronas ad tribunal trahere non licuit</i> .	258
<i>Maura meretrix</i> .	334
<i>Maximus Tyrius</i> .	166
<i>Mazzonius (Jacobus) laudatus</i> .	397
<i>Medium digitum ostendere</i> .	229
<i>Medium genus Satyra Latine</i> .	61. 62
<i>Melpis fluvius</i> .	72
	Me-

<i>Memnon, Aurora filius.</i>	183
<i>Menippeæ Varronis Satyræ.</i>	63
<i>Menippus, canis.</i>	48. 63
<i>Messalina, uxor Claudii, mulier improba.</i>	395. & sequu.
<i>Milo Crotoniates.</i>	191
<i>Minerva parva.</i>	274
<i>Minerva festa.</i>	273
<i>Minturna, oppidum Latii.</i>	363
<i>Mithridates, Ponti rex.</i>	360
<i>Mixtum dicendi genus in Satyra.</i>	33
<i>Mores, pro solis virtutibus.</i>	387
<i>Mortis bonum.</i>	407
<i>Mummus, Atellanarum scriptor.</i>	9

N

N EBULÆ, <i>Aristophanis Comœdia.</i>	15
<i>Nemesis, amica Tibulli.</i>	195. 196
<i>νῆπιος, genus indignationis.</i>	42. & sequu.
<i>Nero Caesar, πειρασῆς. 380. Strabo.</i>	36
<i>Nerva princeps acta Domitiani rescindit.</i>	81
<i>Nestoris ævum.</i>	345. 346
<i>Nornius (Fridericus) laudatus.</i>	104
<i>Q. Novius.</i>	9
<i>Numeri Babylonii.</i>	260
<i>Nuntiare horas.</i>	326
<i>Nurtia, Vulfiniensium Dea.</i>	246

O

O BSCÆNITAS, <i>in scriptoribus non ferenda.</i>	150
---	-----

<i>Obscœnitatem cur veteres in scribendo adhibuerint.</i>	
151. & sequu.	
<i>Obscœritatis Persianæ caussa triplex.</i>	153
<i>Odiũ a Satyra efficitur.</i>	42
<i>Ofellus rusticus.</i>	16
<i>Opes, locus Romæ in foro Trajani.</i>	205
<i>Opima spolia.</i>	364
<i>Orchestra in theatro, & amphitheatro.</i>	325
<i>Ordo poeticus qui.</i>	134
<i>Ornari, ornatus, ornatrices.</i>	386
<i>Orphei simulacrum quando sudaverit.</i>	307
<i>Oscæ persona.</i>	8
<i>Otho (Salvius) sepositus in Lusitaniam.</i>	86
<i>Ovidius Juliam Augusti filiam amavit.</i>	82

P

P ACUVII Satyra.	62
<i>Pagina honorum, quid.</i>	237
<i>Pannofus.</i>	263
<i>Papposilenus, qui fuerit.</i>	53. 54
<i>Parides duo, Cæsarum liberti potentes.</i>	76. & sequu.
<i>Paris pantomimus, Domitiani delicia.</i>	83
<i>Pede dextro, & sinistro.</i>	186. 187
<i>Pelagiani, Stoicorum propago.</i>	176
<i>Peleus, Achillis pater.</i>	349
<i>Pella, urbs Macedonia.</i>	301
<i>Pelopeja, nomen Tragœdia.</i>	85
<i>Periplus Philosophiæ M. Varronis.</i>	64
<i>πελοποννησικὴν Judæorum a Romanis usurpata.</i>	100
<i>Persianæ obscœritatis caussa triplex.</i>	153
<i>Persius, ad jocandum parum aptus.</i>	145. 146. cal- lide

<i>lide admodum alienam personam sustinet.</i>	136.
<i>φιλοκἀδολος</i> 31. imitator Horatii.	137. <i>severus.</i>
34. vitiorum osor.	133
<i>Persii laudes.</i>	126. 127. & sequ.
<i>Persii καταγρήσις audaces.</i> 39. 143. <i>δύγμα Stoicum de ultimo fine.</i> 136. <i>μίδοδος in Satyra.</i>	
136. <i>mores austri.</i> 23. <i>integri.</i> 132. 133. <i>numeri.</i> 148. <i>Satyrarum virtutes & vitia.</i> 141.	
142. & sequu.	
<i>Persium veteres quanti fecerint.</i>	158
<i>Pescennius Festus.</i>	63
<i>Petronii Arbitri Satyricon.</i>	65
<i>Petrus de Vineis.</i>	235
<i>Phædra Hippolytum privignum calumniatur.</i>	392
<i>Pherclus ναυπηγίς.</i>	353
<i>Phiale, mulier impudica.</i>	336
<i>Philippica M. Tullii.</i> 279. <i>Demosthenis.</i>	ibid.
<i>Philomela, nomen Tragædiæ.</i>	85
<i>Philosophorum fastus.</i>	20
<i>Philosophorum qui Deos orandos non esse contendebant, argumenta.</i> 166. & sequu.	
<i>Philoxenus Satyrorum scriptor.</i>	55
<i>Phrasis subobscura in Satyra laudatur.</i>	114
<i>Pila Romanorum.</i>	261
<i>Pilatus (C. Pontius) unde cognomen duxerit.</i>	261
<i>Cn. Piso urbe amotus.</i>	85
<i>Planctus, quid proprie.</i>	352
<i>Plato, urbanus.</i>	47. 48
<i>Platonis Alcibiades alter.</i>	23. 164
<i>Plauti facetiæ.</i> 145. <i>numeri quales.</i> 145. 146	
<i>Plautius Læteranus.</i>	194
<i>Plinius junior caussas oravit.</i>	79

<i>Pluma pro otio.</i>	408
<i>Pluto, Cereris gener.</i>	267
<i>Politianus (Angelus) laudatus.</i>	274
<i>Polybius laudatus.</i>	292
<i>Polydorus, Priami & Hecubæ filius.</i>	358. 359
<i>Polyxena, Priami filia.</i>	353
<i>Pompejus Magnus.</i>	264. 365. 366. 367
<i>T. Pomponius Atticus.</i>	71
<i>L. Pomponius Bononiensis.</i>	9
<i>Ponticum regnum Mithridatis.</i>	360
<i>Porcellum lactentem Diis mactabant.</i>	205
<i>Potestas pro prætore.</i>	262
<i>Præfica mulieres.</i>	352
<i>Prenomén, honoris significatio.</i>	69. 70
<i>Prenomina Romanorum.</i>	68. 69
<i>Prætecta, sacra vestis.</i>	212. 380
<i>Prætecta fabula.</i>	213
<i>Prætor. prætorium.</i>	218
<i>Prætorium pro domo regia.</i>	295
<i>Prætorum atque ædilium municipalium superbia.</i>	216. 217
<i>Pratinas Phliastus.</i>	52
<i>Priamus, Trojæ rex.</i>	351. & sequ. 354. 355
<i>Prometheus M. Varronis.</i>	64
<i>Propertius explicatus.</i>	219
<i>Prostituta, dictæ meretrices.</i>	336
<i>Publicus, pro seruo publico.</i>	224
<i>Pudor, timoris pars.</i>	394
<i>Puerorum amores, tyrannici.</i>	379
<i>Puerorum animi cerei.</i>	123
<i>Puritas. vox ab optimis auctoribus non adhibita.</i>	

<i>Pylæ tres.</i>	344
<i>Pyrgopolinices Plautinus.</i>	381
<i>Pyrius pulvis.</i>	293
<i>Pythagorea purgatio.</i>	16
<i>Pythagorei abstinebant ab esu</i> ἢ ἰμψύχων.	357

Q

Q UADRIGÆ, quid.	238
<i>Quintilianus (M. Fabius).</i>	72
<i>Quinquatrus, festa Minervæ.</i>	273

R

R AMEX, quid.	321.	322
<i>Recitationes Juvenalis.</i>		88
<i>Remi turba.</i>		245
<i>Respici dicuntur futura.</i>		362
<i>Rhapsodi nostrorum temporum notati.</i>		107
<i>Rhodia rhetorum disciplina.</i>		244
<i>Rictus, quid proprie.</i>		335
<i>Ridicula a venustis differunt.</i>		45
<i>Rigaltius (Nicolaus), defensor Juvenalis.</i>		124
<i>Risum Satyra efficit.</i>		44
<i>Romani apellæ.</i>		100
<i>Romanorum arrogantia.</i>		18
<i>Rostræ, locus Romæ.</i>		277
<i>Rostræ navium.</i>		277
<i>Rutila anus.</i>		377

S

S ABINI, <i>Lacedæmoniorum coloni.</i>	62
Sacellum; <i>quid fuerit.</i>	404. 405
Salamis <i>insula.</i>	308
Sallustii <i>virtutes & vitia.</i>	141
Salmasius (<i>Claudius</i>).	77
Saltationes <i>dramatum.</i>	53
Sanctitas <i>quid sit auctore Platone.</i>	176
Sanguis <i>modestus.</i>	379
Sanitas <i>de animo proprie dicitur.</i>	406
Sarcophagus, <i>unde dictus.</i>	303. 304
Sardanapali <i>luxuria.</i>	408
Sarranum <i>ostrum.</i>	223
Satura, <i>quid significet.</i>	3. 4
Satura <i>lex.</i>	62. 63
Satyræ <i>Latina media.</i>	4
Satyræ <i>nova, seu Luciliana.</i>	9. 10
Satyræ <i>omnis Horatiana, triformis.</i>	135
Satyræ, <i>poema eruditum & operosum.</i>	119. 155
Satyrarum <i>Juvenalis argumenta.</i>	93. & sequu.
Satyræ <i>dicti quidam histriones.</i>	51
Satyræ, <i>sapientes.</i>	50
Satyræ, <i>poema.</i>	3. 51
Satyræ <i>obscenitas.</i>	150
Satyræ <i>δράμα Græcorum.</i>	49. & sequu.
Scaliger (<i>Julius Cæsar</i>) <i>iniquus in Horatium censor.</i>	114. & sequu. Persiomastix. 127. 128
Scaligeri (<i>Julii Cæsaris</i>) <i>judicium de Juvenale perpensum.</i>	111. & sequu.
Scholæ <i>vetera in Juvenalem, qualia sint.</i>	101
Scho-	

<i>Scholiaste veteris error.</i>	98
<i>Sejanus (L. Ælius) & ejus fortuna.</i>	240. 241
<i>Seleucus tibicen.</i>	325
<i>Semiramis regina.</i>	302
<i>Senatores plurimi a Domitiano sublati.</i>	96
<i>L. Seneca jussu Neronis occisus.</i>	193. 194
<i>L. Senecæ Ludus de morte Claudii.</i>	65
<i>M. Seneca Rhetor.</i>	74
<i>Senectus longa.</i>	318
<i>Sententiæ Juvenalis laudatæ.</i>	117
<i>Sententiæ per saturam.</i>	63
<i>Seriphus insula.</i>	302
<i>Servilia, anus locuples & libidinosa.</i>	385
<i>Setinum vinum.</i>	207
<i>Sicca mors, quæ.</i>	267
<i>σίνυις, Satyrice saltatio.</i>	58
<i>Sidonius Apollinaris.</i>	82
<i>Sileni, sapientes.</i>	50
<i>C. Silius a Messalina adamat. 395. & sequu.</i>	
<i>Silli Græcorum, maledicum carmen.</i>	2. 51. 60
<i>Silvestrius (Camillus) laudatus.</i>	104. 224
<i>Simiis abundabat Numidia.</i>	319
<i>Simplex dicendi genus in Satyra.</i>	33
<i>Socrates, derisor.</i>	3
<i>Socratica εἰρωεῖα.</i>	34
<i>Socratica purgatio.</i>	21
<i>Solon Atheniensis.</i>	361
<i>Sophonis Dialogi.</i>	48
<i>Sostratus poeta.</i>	306
<i>Spätium, quid proprie.</i>	317
<i>Sportula, quid.</i>	226
<i>Statius Papinius.</i>	77

<i>Sthenobœa Bellerophonem appellat de concubitu.</i>	393
<i>Stilus tenuis convenit Satyra.</i>	38
<i>Stoica purgatio.</i>	22
<i>Stoici, βραχυλόγοι.</i>	155
<i>Stoicorum gravitas & magnificentia. 154. superbia.</i>	409
<i>Struma. strumofus.</i>	381
<i>Suaforiæ rhetorum & declamatorum.</i>	73. 296
<i>Sublimis pro superbo.</i>	220
<i>Subucula, quid.</i>	221
<i>Suburra, vicus Romæ.</i>	293
<i>Sudor, comes affectionum vehementium.</i>	307
<i>Suffragia vendebat populus Romanus.</i>	247
<i>Sulla Dictator.</i>	74
<i>Sulpiciæ Satyra.</i>	95
<i>Summaripa (Georgius) notatus.</i>	103
<i>Syllabarum similium concursus.</i>	184

T

T <i>ABRACA. oppidum.</i>	319
<i>Taciti volebant veteres.</i>	374
<i>Tenuis stilus convenit Satyra.</i>	38
<i>Terentius, venustus.</i>	45
<i>Terræmotus ingentes, Trajani temporibus.</i>	97
<i>Tetrametri versus.</i>	58
<i>Thales Milesius.</i>	403
<i>Thebani, obtuso ingenio.</i>	227
<i>Themison ἀρχίαζος.</i>	333
<i>Theocritus, nonnumquam durior.</i>	158
<i>Θιῶν ἐν γύνασι κῆται.</i>	230
<i>Thespis tragicus.</i>	50

Thra-

<i>Thracæ, ingenio hebeti.</i>	227
<i>Thrasyllus Chaldeus.</i>	260
<i>Tiara Phrygia.</i>	355. 356
<i>Tiberius, παιδερασής.</i>	380
<i>Tiberii epistola prolixa.</i>	244
<i>Timon Phliasius.</i>	2. 60
<i>Toga picta, & palmata.</i>	222
<i>Toga, vestis Romanorum.</i>	190
<i>Tomaculum, quid.</i>	405
<i>Tondebant barbam juniores.</i>	334
<i>Trabea, regia vestis, vel equestris.</i>	213. 214
<i>Tragicorum certamina.</i>	50
<i>Tragœdia ludens, quid.</i>	49
<i>Trajani expeditiones.</i>	84
<i>Trajani forum.</i>	204
<i>Triumphalia ornamenta.</i>	216. 221. & sequu.
<i>Triumphus pompa.</i>	364
<i>Tropea.</i>	286. 287
<i>Tumultus, quid fuerit.</i>	190
<i>Tunica Jovis.</i>	222
<i>Turnebus (Hadrianus) Persium illustravit.</i>	156

V

V ARRONIS (<i>M. Terentii</i>) <i>Satyra Menippea.</i>	4. 48. 63
<i>Varassor (Franciscus) laudatus.</i>	158
<i>Versus tres Juvenalis ὁμοιοτέλει.</i>	407
<i>Vervecum patria.</i>	228
<i>Veteres multi scriptores obscuri.</i>	158
<i>Veterum multorum stilus corruptus ac tumidus.</i>	159
<i>de Vineis Petrus.</i>	235
	Vir-

432 INDEX RERUM.

<i>Virginia puella a patre occisa.</i>	377
<i>Virgilii pater, agricola.</i>	132
<i>Virtus divina quæ.</i>	25
<i>Vitia & mores ferini.</i>	25
<i>Ulubra cur vacuæ a Juvenale dictæ.</i>	263
<i>Volo, vis, volui, non caruit supino apud veteres.</i>	
241. 242	
<i>Voti reus, & damnatus.</i>	188. 189
<i>Urbanitas, quæ virtus.</i>	40. 41
<i>Urbanitas Horatii.</i>	115
<i>Urbanus sermo in Satyra.</i>	40. 41
<i>Uterus, pro ventre pueri.</i>	381
<i>Vulpus (Cajetanus).</i>	109
<i>Vulpium (Joannis Antonii) Commentarius in Catullum.</i>	374. 386
<i>Vultures olim dicti hereditate.</i>	321
<i>Vultus, quid proprie significet.</i>	241. & sequ.

X.

X ENOPHANES Colophonius.	60
<i>Xerxes rex Persarum.</i>	305. & sequ.
<i>Xerxis dementia. 309. 311. fuga.</i>	308

F I N I S.

NOI RIFORMATORI dello Studio di Padova.

A VENDO veduto per la Fede di revisione, ed approvazione del P. Fra Paolo Antonio Ambrogio Inquisitore di Padova, nel Libro intitolato: *Joannis Antonii Vulpii Liber de Satyræ Latine natura, & ratione, ejusque Scriptoribus, qui supersunt, Horatio, Persio, Juvenale &c. Item ejusdem Vulpii Paraphrasis perpetua &c.* non esser cosa alcuna contra la Santa Fede Cattolica, e parimente, per attestato del Segretario Nostro, niente contra Principi, e buoni costumi; concediamo Licenza a *Giuseppe Comino*, Stampatore in Padova, che possa essere stampato, offerendo gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dato li 24. Giugno 1743.

(Gio. Pietro Pasqualigò Rif.) V A T A

(Giovanni Querini Proc. Rif.)

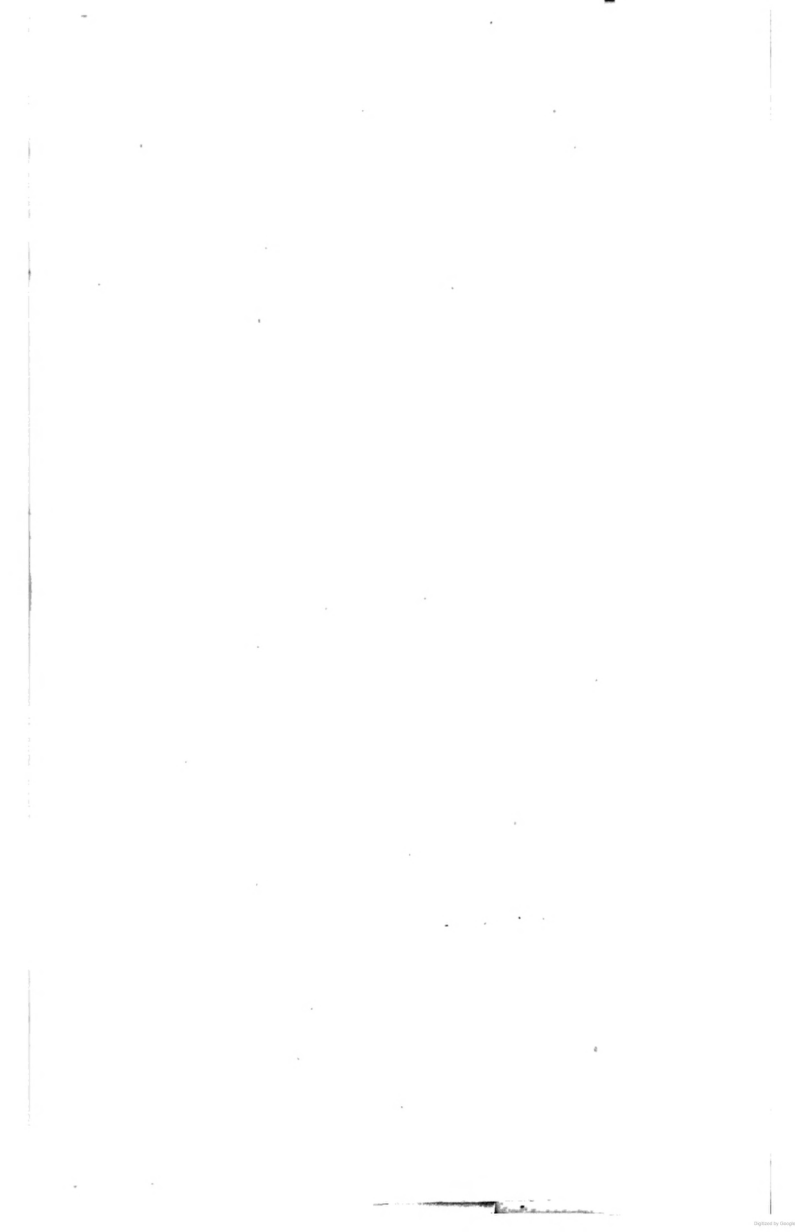
Registrato in Libro a carte 12.

Agostino Bianchi Segretario.

PATAVII. MDCCXLIV.

EXCUDERAT JOSEPHUS COMINUS.

SPC
PA
9589
.46
L53
.744

